

P. GULÁCSY IRÉN

PAX VOBIS

REGÉNY HÁROM KÖTETBEN

ELSŐ KÖTET

HETEDIK KIADÁS

BUDAPESTEN
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

*Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra alkalmazás
és filmestítés jogát is*

Copyright by Singer és Wolfner Rt. Budapest 1931

MESSZI UTAK VÁNDORA.

I.

Esteledett. A május-eleji szél lágy fuvalattal lengette meg a föld, a friss füvek és fák tavaszi illatát. Körülfolyta a vöröskői vár csillagalakban emelkedő hatalmas épülettömbjét is. Föllibbent a bástyatornyokhoz, majd az erősség közepéből kicsúcsosodó földhalom hegyén megint elomlott.

Fent a toronyban mély hangon kondult a harang. A vár urasága, Pálffy János gróf horvát bán úr és családja ilyenkor szokott felköszönni az esteli táblától. A mélyöblű, boltíves ablakok sorba megvilágosodtak. A vaskosarak rostélyain keresztül látni lehetett, ahogy a kamaraszolgák készítgetik az uraságok számára az éjszakai nyugvóhelyeket.

Rendszerint nem sokáig világítottak bentről. A vár népe korán kelt, de korán tért pihenni is. Ma azonban kivételes nap lehetett odafönn, mert asztal után népesült csak meg a vár palotai része! Folyvást imbolyogtak az árnyak oda-vissza a függönyök mögött. Mintha készülődnének ott fönn valamire.

Csak egypár ablakban húnyt ki hamarosan a fény. Akinek ott pelyhezték a fészket, nyilván ő maga akart kifelé látni inkább, mint látszani. Erre valló jel az is, hogy kilobbanván a gyertyák, egy óvatos kéz eligazgatta az ablaktábla fehér függönykeit, csupán egy kis kandikáló rést hagyva a szélén. Annyit,

amennyin egy barackformán hamvas, barnapiros arcoska fele és a levendula-kék szemek páros csillagból egy kifért. A magas homlok, üde piros száj, a kicsit erős és kemény, de nemesen formált áll nem voltak fontosak most. Fő a tekintet! Hogy az fölfogjon mindent. Hogy el ne vétse még a külső homályban lengő-libegő árnyakat se.

Tizenhat-tizennyolc évvel vállal az ember ilyen kényelmetlen föladatokat, ha az az ember történetesen fűzővállat és abroncsos szoknyácskát visel...

Vajon ki lehet a kíváncsi asszonyemberke és mi érdekelheti ilyen nagyon, ilyen rejtve abból a külső világból, melyből pedig alig sejlik ki már valami a hatalmas várkapu Gyermekekjézust tartó Madonnáján s a tőle befelé futó kőpárkányokon kívül?

Majd kerül mindjárt, aki nyomravezessen.

Mert lám, a kapu szegélyező bokrok megrezdülnek, ágaik hullámzanak. Arra valló jelek ezek, hogy valaki elosont alattuk. Hozzá nem is közönséges «valaki»! Magasabb a rendesnél — egy lóval.

Ott fent a sötét ablakban izgatottan rezdült meg a függőnyt fogó kis kéz. Az abroncsos szoknyácska selyme átzizegett a szobán. Ablak helyett ajtó lett most az őrállomás.

De legalább nem kellett már soká türelmezni. Alig tette kezét a vaskilincsre, alig lapította fülét az ajtódeszkára a bent várakozó, mikor meg is hallotta, amit akart.

Kint óvatos léptek közeledtek.

Néhány csosszanás, halk torokköszörülés s a homályos szoba népe megszaporodott egy lélekkel. Ez a lélek pedig a szekernye-csizmában járók rendjébe tartozhatott alighanem, mert még suttogásában is rezes volt a hangja, ahogy beköszöntött:

— Szerencsés jóestét, méltóságos grófkisasszony!

— Neked is, — felelt rá vissza, akit ilyen előkelő címmel szólítottak, olyan ezüstös csengetyűzéssel, amit a tudakolódzás szorongása se bírt eltompítani.

— Baj nélkül jártál, Marci?

— Istennek hála!

— Ráleltél Haller báró úrra?

— Hát! — ütött le nem kis önérzettel a válasz.

— Megtalálnám én, akit a kisasszony keres, a pokol fenekén is!

— Nono...

Talán elmosolyodtak ott a csipkebodrok közt, a hófehér-selymú, püderezett paróka alatt, erre a hetvenkedésre. De most az se látszott. Csak a csilingelő hang kérdezett újból:

— Átadtad a billetedet?

— Micsodát, instállom?

— Ej... A leveletem, te füles!

— Át bizony.

— A báró úrnak magának?

— Tulajdon személyében.

— Akkor választ is hoztál. Mi?

— Hm... Azt nem mondhatnám éppen...

Valami csoszant a padlón. A rezes hangban mintha némi zavar felhődzött volna.

— Instállom a méltóságos kisasszonyt, nem volt egyedül a báró úr. Valami uraság rontotta körötte a levegőt. Gondolom, Károlynak tisztelték. Szép-szál, szigorú-nézésű ember...

— Ne Károlyiról mesélj itt nekem, — toppantotta meg a vastag szőnyeget egy akaratos lábacska. — Ki kíváncsi most a te Károlyidra? Én a báró urat kérdeztem.

— Hiszen kérdeztem volna én is, ha a miéink rajtunk nem esnek!

— A császáriak?

— Bizony! A vasasok. Egész dandárral!

— Nagyon megijedhettél, hogy olyan soknak láttad őket!

— Nem tagadom, — köhécselt a csizmás szellem. — De akkor se a számuktól szállt úgy térgyembe az eszem.

— Hanem?

— A komáktól rezdültem meg egy kicsit.

— Miféle komáktól?

— Hát a Hopp Szepitől meg a Likcsántól. Ide,

a környékre való gyerekek. Ejszen, — mondom — ha tik itt vagytok, lesznek kivületek többen is az ösmerősökből! Nem volna okos azoknak jónapot kívánni a kuruc tábor kellős közepéből, kuruc teremtetében, farkasbőr-kacagányosan, egy nagy-fene tárogatóval a markomban! Még majd híremet költenék itthon, hogy csiripoló kuruccá vetemedtem, Rákóczi fullajtárja lettem. Fel is köszönne mindjárt nekem a méltóságos gróf úr, tudomistenem!

Hiszen ha csak annyi baj származna a fölfedeztetésből, hogy bizonyos-nevezetű Bürgözdi Márton közrendű vitéz kipenderítették a szűzmáriás vöröskői várkapu elé, mindenestől! Attól ugyan még nem esne ki a világ feneké. De nagyobb baj, hogy a vár ura, stomfai és vöröskői Pálffy János gróf úr annak a bizodalmas postázásnak is nyomára jöhetett volna, ami homállyal, lopva szokott indulni-érkezni néha, a császár-király büszke zászlóját lengető tulajdon várába. A kuruc táborig meg vissza . . !

Ijesztő lehetett ez a gondolat így visszamenőleg is. Mert az üde hang egy kicsit felsikkantott, ahelyett, hogy perbeszállt volna a hír hozójával.

— Talán csak nem láttak meg?

— Azon iparkodtam, — kuncogott a csizmás postagalamb. — Úgy eliramodtam én, hogy szelek se értek a nyomomba. A tárogatót az orrom elé, azzal uccu . . . Mihamarébb kivedlettem a fránya kuruc gúnyából. Most pedig itt vagyok, la!

— Üzenet nélkül . . ! — sóhajtott a válasz.

— Ahogy lehetett.

A követ aztán bátorítólag tette hozzá:

— Üzenet nélkül is elérte a báró úr, ami abban a levélben állt!

— Orcátlan!

A vasabroncskák haragosan zördültek össze.

— No nézzék! Mibe nem dugja ez itt az orrát . . ! Arról számolj inkább, pernahájder, hogy mért tarisznyáztál el mégis tíz egész napot, ha egyszer olyan sietős volt a dolgod! Azt hittem már, hogy híred nélkül kell elutaznom!

No, ettől se kellett tartani, úgylátszik. Mert ha a báró úrnak a pokol fenekéig utánament volna a derék Marci, a kisasszonyáért azon túl se sajnál egy-két rugaszkodást!

Csak hát bajos ez így nagyon! Keresztül egy országon, mely maga is keresztbeesett a Végzet útjának! Belső háború pusztít a Hétvezérek árva birodalmában, kétszázesttendeje-formán. Egyik város Kájzerkirálypárti, a másik Rákóczi Ferenc úrra esküszik. Ilyen kavarodások közt aztán, ahol majd a kurucságáért, majd pedig a némethez húzása miatt búbolják meg az embert, igazán nem sok szava lehetett a méltóságos kisasszonynak se a Marci késlekedése miatt. Nem is periekedett. Beírte a sóhajtással.

— Több híred nincsen?

— Nincsen instállom.

— Akkor elmehetsz!

El ám, ha minden úgy szolgálna, ahogy azt az ilyen kis frájlák a bodros fejcskékjükbé veszik! De írva van, hogy ég és föld ne minden dolgai igazodjanak az emberi kívánság szerint és így a folyosó vége felől is épp akkor hangzottak föl a vár urának jellegzetes, előkelően vontatott léptei, mikor a dámácska nagyban tuszkolta volna kifelé az ajtón az ő tilalmas postagalambját.

— Megállj! — riadt a legényre s megkapta a kilincsre tevődő markát. — Arra már nem mehetsz!

— Hát akkor merre?

Hallani lehetett, hogy a tilalmazó megfordult. S minthogy koránkelő hold járta, ezüstös-fényű és teljes, most egyszerre az arca is megvilágosodott. A fehér paróka alól kitündöklő nagy kék szemei, melyeknek olyan eleven a pillantása, mint a megjátszott acél fénye.

Egy csillanás volt az egész. Aztán a komtesszke fölemelte gyűrűs kezét és parancsoló mozdulattal a szoba másik, nyitvahagyott ablakára mutatott.

— Arra! Tüstént!

Ki gondolna vele, hogy lent a sánc-árok tele vízzel, kimeredező kövekkel, cölöpökkel? Hogy hét

ölnyi mély az a sürgős út, amit a vár kisasszonya rendel? Hiszen csak egy szolgának rendel! A jobbágy miatt pedig — ha emberbőrbe bújva jár-kél is a világon — nem szokás nagy fejtörést csinálni. Legkevésbé, mikor a vár urának, Vöröskő félistenének kell a hely!

II.

— Szabad-é, ma belle?

— Tessék!

Az ajtó szélesre tárult a magas látogató előtt. Égtek addigra már a plafon csillárjának gyertyás karjai is. Az ablakfüggöny se rezdült. És Pálffy generális, horvát bán úr elé egy éppolyan zavartalan nyugalmű kis személy bókolt, amilyen ő maga volt — nagyban. Még arcra is hasonlított a kettő.

Ugyanaz a paróka alatt szemöldöktől ívben domborodó, magas homlok, ugyanazok a biztos-nézésű acélszemek. Sőt a szájformája is ugyanaz a dámácskának, mint a vár urának. Szívalakúan hullámosodó ajkak, teliek és halványpirosak. Csupán az orrban mutatkozott eltérés, férfikeménység és asszonygyöngédség szerint. A generális úr vékony, merészül hajlott sasorrot nevezhetett sajátjának, míg az, aki most elétipeggett toronysarkú selyemcipellőcskéiben, csipkeujjas karjait a nyaka köré fonva, kissé bizony fitosan élt bele a világba.

— Minek köszönhetem atyus..? — kérdezte az előbb még rejtelmesen suttogó hang, immár fennszóval. — Ritka vendég kegyelmed erre, nálam!

— Persze!

A vár ura elmosolyodott.

Nagyon jól illett ez a finom, halvány mosolygás simára borotvált arcához.

— Az is ritkán esik, hogy a kisasszony-lányomat magamtól-eresztem, Mária! De hát meg kell történnie!

Eddig se volt rendjén, okoskodni. Pálffy János leánya nem holmi kurtanemesi hajadon, hogy üljön otthon a suton. Remélem, belátja végre?

Nem jött egyenes válasz, csak egy kurta kis sóhajtás. Az, akit Máriának nevezett Vöröskő ura, le-söpört egy csomó szalagot a legközelébb eső, karcsú-lábú székről. Mélyet hajolva kérlelte látogatóját:

— Kegyelmed ülést se fogad nálam?

— Nemigen érünk rá kényelmeskedni, ma belle! Látni szeretném, hogy kész-e az ön kézi-málhája. Vienna nem bakugrás ide. Már pedig önnek rangjá-hoz illő módon kell megmutatkoznia, bármerre fordul. Ezt el ne felejtse, lányom!

A kis hölgy roppantul komoly lett egyszerre. Fontoskodva számlált az ujjain:

— Fodorító pálcák, rizspor, illatszerek, repülő-ső: az egy láda. Parókák, fésűk, hajtűk, abroncsok, bog-lárok, diadémok, gyűrűk, násfák, karcsatok, legye-zők: az kettő. Az ágybeli holmim, velejáró csipkék, selyempapucsok: három. Emez a láda itt, testi fehér holmi...

— Úgy.

Pálffy bólintott.

— Akkor, megérkezve, ezen kezdjék önök a kilo-molást. Siessenek vele s jó záros helyre rakjanak mindent.

Kellett is bízgatni a dámácskát erre! Hiszen csupa gyönyörű csalánváson az a fehérneműs láda! Édes-anya szövete-fonatta!

A generális úrnak szokása volt eltalálni a környe-zete gondolatát. Még egyet billentett a fején.

— Nem «azért» mondom...

— Hanem?

— Tudja Isten... Arra a Lajtán túl úgy tartják, hogy az ilyesmi nem nagyon illik...

— Micsoda? A fehér testi ruha?

Pálffy oldalt-pillantott.

— Az orleansi hercegné mindent összevetve maga is csak hat inget kapott kelengyébe... Négy hétben egyszer ha váltanak...

— De hiszen akkor azoknak élesmosóval kell mosdaniok?

A generális gyűrűivel babrált.

— Nem éppen, — mondta. — A naponkint való mosdást is megvetik. Úgy tartják, hogy aki igazán úr, annak nincs szüksége olyan nagy tisztogatásra. Tiszta az víz nélkül, szappan nélkül is.

— Hogyan?

— Már születésénél fogva. A francia király, Lajos se mosakodik, csak a kendőjébe locsoltat szagosvizet, minden két-három napban. Azzal törli le az arcát. Bolond dolog, mindenesetre. Hanem azért ne szegüljünk ellen a közfelfogásnak.

— Hogy én ne mosdjak, fürödjek, atyus?

Mária összecsapta a kezét:

— Hát mocskosan szaladgáljon a császárásszony udvari dámája, ha egyszer azzá kellett lennem?

— Azt nem kívántam. Tegye ön, ahogy mi szoktuk itthon. Csak ügyeljen, hogy senki nesztét ne vegye, az udvar nyelvére ne kapja. Mert az a nyelv sok mindenre képes. Még ölni is.

— Állok elébe!

Mária megrázta fürtös fejét, hogy a messze kiálló gyémántos hajtűi szivárványos színeket csillantottak tőle. S két ujjal fölcsípvé az abroncos szoknyájáról szétválló, puffba magasított rózsaszín selyem uszályát, olyan harciasan nézett az apjára, hogy a generális megint kénytelen volt elmosolyodni. Majd a dacos állacska alá tette kezét. Komolyan pillantott a parázsló szemekbe:

— Idehallgasson, ma belle! Nem akartam édesanyja szívét még jobban szomorítani, mint ahogy a nélkül is vérzik ön után. Így egyet-mást magam vagyok kénytelen külön a lelkére kötni. Szívlelje meg jól. Amint fölér Viennába, legfőbb olvasmánya legyen az *Ehrenspiegel*. A mi rangunkbeli ember bajorosan boldogul nélküle. Tétettem a ládáiba hármat s egyet külön a dadához, uti olvasmánykép. Bizonyára igyekeztünk édesanyjával együtt úgy nevelni gyermekeinket, hogy illemtudásukba hiba ne essék. De ez

az udvarnál nem elég. Ott külön illem van, ráadásul a rendezre és ez a külön illem egy nagy hatalom. Ugy hívják, hogy „*Spanyol Etikett*“. Ez szabályoz, gyermekem, mindent. A reggeli fölkeléstől a gyertyaoltásig. Még azokat a perceket is, melyekben nem lát senki.

— Persze!

Mária bölcs arcocskát vágott.

— Hiszen ásítani, vagy csuklani, akkor se szabad, ha egymagunk vagyunk!

— Hja, ha ennyivel beérné a tilalom! De még harisnyát se csatolhat helyesen az ember, a nélkül, hogy bizonyos szabályokat szem előtt tartana.

— Oh...!

A dáma ezúttal kiesett a jól-tájékozott szerepéből.

— Ez már igazán hóbortosság, atyus! Esztelen volt, aki kitalálta!

— Lássá, kedvesem, — emelte föl kezét Pálffy feddőleg, — most olyan-valamit tett, amiről szintén le kell szoknia. Az ember nem bírál, nem újít és nem csodálkozik, hanem vesz mindent magátólértetődve, úgy, ahogy van. Ami pedig a hóbortosságot illeti, abban sincs igaza. Az etiketre égető szüksége van a rangbeli társadalomnak.

— Arra, hogy paragrafus szerint igazítsa a harisnyáját?

— Arra, hogy finomodjék! — húzódott egyszerre mély redőkbe a generális hűvös márványhomloka. — Mit tud ön arról, hogy mennyire elvadult a világ ebben a mi háborús századunkban, a durva katonai erkölcsök közepett? Mit hallott itt Vöröskőben Epernon hercegről és Vitri márkiról, akik közös erővel — jól elverték a bordeaux-i érseket, Monseigneur Sourdis-t?

A gróf fölpillantott.

— Nem felel? No lám! Akkor bizonyára annak se hallotta hírét, hogy az orleansi herceg úr nem átallotta volt saját palotájában arculütni Richelieu bíborost! Vagy hogy Károly Lajos pfalzi és György Lajos hannoveri választófejedelemek mindenki szemé-

láltára, nyilvános táblánál, rendszeresen bántalmazták már nejeiket, ha valami nem tetszett nekik! Óhajt több példát is, kedves hölcsém?

Mária büntudatosan hallgatott.

A leckéztető arca erre megenyhült. Rábólintott.

— Bizony gyermek, alig pár évtizede még, hogy a felséges Ház egyik főhercegi sarjának asztali rendeletében ilyeneket olvashatott volna: „*A lovagok tisztán öltözve jelenjenek meg a táblánál . . . Ne nyalják le ujjukat, ne törüljék orrukat a szalvétába és ne pökjenek a tányérba . . .*“ Fi donc, még ismételni is! Nemhogy végignézni! Mikor olyanok, akik pedig előkelő családokból születtek, egymás fejéhez vagdossák a serleget, mértéken túl fogyasztják az italt s végül „feledékenységből“ zsebrevágják az asztali arany-ezüst marhát! Ezek a szörnyűségek eléggé mutatják, hogy az illemmel tenni kellett végre valamit! Akkor meg inkább egy merőkanállal több, mint egy gyűszűvel kevesebb! Megértettük, ma belle?

Mária intett a hosszú, barnaselymű pilláival.

— Meg, atyus. És így, ezeket tudva, már magam se ellenkezek.

— Akkor hát továbbmehetünk!

Pálffy a zubbonyába nyúlt. Egy nagypecsétes levelet nyújtott leányának.

— Ezt tegye el gyermeke. Wratiszláv Wencel kancellárnak szól. Én írtam. A gróf pártfogásába ajánlom önt.

— Ej, de furcsa neve van! Mint a dézsa-faragó tótjainknak!

— Hiszen ami azt illeti — biggyedtek le Vörös-kő urának ajkai egy kis szánakozással, — őexcellenciája is csak afféle németbe oltott cseh. Hanem azért emberséges ember és lekötelező jóbarát, akit sohase tudtam megelőzni a köszönésben. Bármilyen ügyesbaja kerülne, forduljon ön hozzá bizalommal. Azt persze ne kívánja az udvarnál, hogy a mi itthoni dolgainkat megértsek. Vér nem válik vízzé, de — a víz se vérré. Egyedül őfelsége a királyra számíthat. Hiszem, hogy

okult a tapasztaltakból s ma bánja is már a tegnapot. Mindenesetre, ha a Teremtő jónak látta fölénk emelni, megadja majd neki azokat a kegyelmeket is, melyekre szüksége van, hogy sebeinket orvosolva, ezentúl törvényesen országoljon fölöttünk. Az uralkodók Isten kegyelméből valók. Végül azt se felejtse el, hogy száz esztendő óta, az egymást követő fölkeléseinkkel, mi magunk is folyvást böszítettük a felséges Házat. Az ilyen lázadások dacot és ingerültséget szülnek.

Egy kis szünetet tartott a generális úr. És hogy jobban összeszedje, ami oktatást még abba a másik fejecskébe plántálni akart, néhányszor végigjárta a szobát. Aztán egyszerre megállt Mária előtt. Hideg fényt vetett a szeme:

— Amiket pedig édesanyja-asszonytól hallott, míg körötte volt, — az ő politikai felfogását értem — azokat egyszersmindenkorra verje ki a fejéből lányom. Az ön édesanyja a feleségek mintaképe, a szülék gyöngye, de országos ügyekhez semmi rátermettsége nincsen. Épp olyan álmodozó, mint Rákóczi herceg, csak persze annak roppant felelőssége nélkül. Az ő szemében mindég a felforgatók lesznek a honmentők, mert ő nem az eszével gondolkozik, hanem a szívével. A hangos „rajtamiskázásokat“ nem tudja kellő értékükre leszállítani, se a megfontolt, bölcs, mély, igazi hazaszeretettől megkülönböztetni. Előtte Bercsényi s a hozzá hasonló lángfejűek a jó-magyar ideálképei, míg én . . .

— A legtökéletesebb ember és legjobb patrióta! — sietett Mária közbevágni.

Pálffy kissé megemelintette vállát. Húvös arcán kesernyés mosolygás játszott.

— Amolyan renegát. — mondta halkan.

Majd legyintett, mint aki egy alkalmatlan árnyékot akar elhessenteni.

— Mindegy! Ez a kettőnk dolga s az is marad, míg a koporsónkat le nem zárják. Addig az ő neve mindég „szomorú grófné“ lesz, az enyém pedig: „hajthatatlan“. A zsarnok! Aki álmokat és illúziókat

rabol. Aki a fiatal hevülés mögött is meglátja a csontkoponyát s az utópiák mögött a józan valóságot. Vállalom! Ilyennek is kell lenni a sok délibáb-kergető közt, akik ingoványba rohannak képzelődéseik után. Azt a célt, amit én magam előtt látok, ugyan ki nem mossa a lelkemből semmi asszonyi könny. Jó ezt emlékezetébe vésnem! Nehogy eszébe jusson valaha ott, ahová küldöm, csak a nevét is kiejteni egynek azok közül, akik olyan szomorúan eltávolodtak a mi legfőbb magyar erényünktől, Szent István törvényes utódjának tiszteletétől. Bírakul merészelik feltolni magukat a fölkent király személye fölé . . ! Ej, de hát mire is külön megtiltanom ezt önnek! Hiszen jól tudja, hogy míg édesanyjukban magammal egyforma jogú teremést látok, önöknek — gyermekeimnek — az én rendelkezéseimhez kell alkalmazkodniok!

A generális szigorú arca földerült. Leányához lépett és gyöngéden vállára tette a kezét.

— Mindent elmondtam, amit tudnia kell, szépem. Aztán csak bátran, büszkén és okosan . . ! Most pedig ne várossuk tovább édesanyját, se a gyermekeket. Egy kis meglepetést tartogattam számukra . . .

Mária kecses bókot csapott.

De ha a generális el nem fordul, észre kellett volna vennie, hogy csak a karcsú törzs, a hegyesen befűzött derék vesz részt ebben a meghajlásban. A hosszú, gömbölyű nyak fölszegve marad, a szem pedig előre-néző és villogó.

III.

A család a palota hatalmas „hűtődző termében“ várta a késlekedőket. Türelmetlenkedhettek is már. Mert az úrnő elésietett az érkezőknek, ahogv beléptek a dél növényeivel, tükrökkel és színes márvánnyal pazarul ékített, pompás csarnokba.

Harmincöt-harminchat évnél aligha számlált

többet Czobor Mária grófasszony. Ennél azonban jóval idősebbnek látszott. Törékeny, szinte légies alkata tette ezt. A mindég borús homlok és fájdalmasan lefelé szoruló ajkak. Főleg pedig a szem, amit csak ritkán lehetett könnytelenül látni. Most is rózsaszínűre volt pirkadva a korán behorpadt gödre, mely mögül a két arccsont éles vonallal ütközött elő.

— Soká elidőztek, — mondta csöndes-szemrehányó hangon, karját férje karjába öltve. — Ön oktatást adott Máriának, úgy-e?

Pálffy igent intett.

— Szabadna tudnom, hogy mire vonatkoztak ezek a tanácsok?

— Önnek mindég és mindent szabad volt s kellett is tudnia, asszonyom, ami gyermekeink sorsával összefüggött, — felelt a generális, úgy tartva karján felesége átlátszó kezét, mint valami nagyon kényes, korán-hervadó virágot. — Így most se titkolom, hogy Máriát Bécsben való viselkedésére láttam el útmutatásokkal...

A dáma mélyet sóhajtott.

— Akkor akár ne is kérdezzek többet. Sejttem, hogy mi parancsai lehettek...

— Amiket az észszerűség és családjunk dinasztiahűsége diktált.

Odaértek a kerevethhez. Pálffy kezetcsókkolt feleségének és ellépett mellőle. Látszott rajta, hogy nem szívesen folytatná a megkezdett beszélgetést, melynek előre sejtette minden szavát.

Odatapsolt egyet a lézengő lakájok közül:

— Hozhatjátok...!

Hogy mire értődött az engedelem, azt nem tudta előre senki. De azért minden arc fölfénylett. A gyermekek, akiknek a kivételes napra való tekintettel ma szabad volt prefektusaik nélkül tovább fennmaradniok, meglepetés-váró izgalommal szorongtak anyjuk köré. És az úrasszony is elfelejtette egy pillanatra azt a terhet, amelyet lelkében cipelt. Meleg megbujással ölelte magához a kicsinyeket. A négyesztendős Anna-Terézkét ölébe emelte, hogy a gyöngénfejtett csontú,

beteges aprószentnek ne kelljen állnia. A hatesztendő Miklóskának a lábzsámolyon jutott helye, míg Károly és János — a maguk nyolc és tizenöt évének férfias büszkeségében — anyjuk széke mögé sorakoztak, trónállók gyanánt. Egyedül a kis Szidónia nem mutatott hajlandóságot a rendbeigazodásra. A tizenhárom esztendő csitri, villogó barna szemével, eleven, gyors mozdulataival, maga volt az élő látni- és tudni-vágyás. Nem is nyugodott, míg Mária mellé nem fészkelődött. Akkor aztán elérte, amit akart. Elsők közt részesült abban a csudában, amelyet két darabont épp most cipelt be az ajtón s állított az uraságok elé.

Embernagyságú, tündérszép bábú volt az, zománctól való két nagy szemmel mosolyogva vissza rájuk, a fehérselymes paróka lágy bodrai alól. Arca fehér-piros, mint az élőknek. Fogai csillognak, mintha harmatvízben fürösztötte volna őket. Nyaka födetlen, keble gömbölyű és hamvas. Könyéktől mezítelen karjainál pedig talán még Máriaéi se szebbek és tökéletesebbek.

De ha csak ennyi lenne a csuda! Bábót utóvégre látni eleget. A vöröskői gyermekek meg éppen nem szűkölködtek híján. Hanem ami gyönyörűségekbe a bábú öltözve volt, azon igazán el kellett kápráznii!

— Oh, micsoda boszorkányságokat mivel ön itt velünk, Johannes! — ámult fel az úrasszony, míg keze szerelmes mozdulattal nyúlt ki az ő hatalmas embere felé.

Pálffy önérzetesen mosolygott.

— Nem boszorkányság ez, csak egy divatbáb. *Pandora* a neve. Párizsban vették szokásba, hogy minden hónapban egyszer felöltöztetik a legujabb udvari módi szerint s átküldik a csatornán Londonba, aztán Itáliába. Gondoltam: onnan ide is átszöktethetném kicsit, hogy értesüljenek a tudnivalókról...

-- Hiszen ez temérdek költségbe kerülhetett?

— Mit tesz az! — vetette meg vállát dacosan a vöröskői nagyúr. — Nem engedhetem, hogy barbár-

nak gúnyolják az ön leányát Viennában. Mert Máriának minden udvari öltözetét Pandora mintájára készíttettem a szabókkal.

Az úrasszony nem talált szavakat. Csak megszorította még melegebben azt az erős kezét, amely bár olyan keményen tudta tartani a család gyepelőjét, de ugyanakkor olyan gyöngéden símogatott is, mint senki másé.

Pálffy fogvatartotta felesége kezét s onnan melőle magyarázta a gyermekeknek:

— Ez a „kis-Pandora“. Köznapi viseletet mutat. A Rue de Saint Honoré azonban nem elégszik meg ennyivel. A Rambouillet Hotelben gondot fordítanak rá, hogy a teljes udvari díszről is értesüljön a világ. Hozzátok be a nagy-Pandorát!

A palotaszolgáknak szólt ez a parancs.

A két legény fordult és indult.

A „nagy-Pandora“ azonban — csalódást hozott! Mert ha roskadozott is a sok drágaságtól, elődjének nyomába se léphetett kellem és csinoság dolgában. A nagy udvari gála spanyol-köntöse dagadozott rajta, melyben olyan volt a pisze viasz-kücsök, mintha kosárba lett volna bezárva. Alakjának finom vonalai egész elvesztek a vaspálcákból való, hosszú fűződerékban. Mellét és felső ujjainak puffját golyószerűleg kitömték. És hozzá még a csipőit is kivastagították a rákötözött alsó párnázattal.

— De hiszen — nyúlt meg Mária arcocskája panaszosan — ebben én be se férek az ajtón!

— Majd megtanulja ön a viselését, mint a többiek! — nyugtatta az apa a megriadtat és szája köré gáláns kis mosoly rajzolódott, ahogy halkra tompított hanggal a feleségéhez hajolt.

— Tudja-e ön, mit beszélt a rossznyelvű világ Navarrai Margit hercegnő spanyol szoknyáiról?

— Nem tudom, Johannes.

— Hogy megölt lovagjainak bebalzsamozott fejét viselte az abroncsok alatt... Elfértek jól, pedig szép számnak örvendtek...

Az úrasszony elpirult. Mohón terelte el a pajkos szót.

— Igazán ideje lenne, hogy szakítson az udvar ezzel az otromba viselettel! Főleg a keményített nyak-gallérral. Valóságos malomkerék!

— Hogy fogok én ilyenrel a táblához ülni? — kapcsolódott Mária is a rosszalásba, Pandorát forgatva. — Hisz a kanalat se bírom tőle a számhoz vinni?

— Legyen nyugodt, szépem! Tudják ezt, akiket illet! Tartanak ott kanalakat, külön erre a célra. Másfél könyéknivel hosszabb a nyelük. mint a rendes evőszerszámoké. De biztonságképpen a ládáiba is készíttettem.

A biztató apai szót elnyomta a fölcsicsergő gyermekserég. A kicsinyek körülrezegették Pandorát. Megcibálták abroncsos szoknyáit, sőt a nagyra-nyurgult János még a deszkakeményre vasalt malomkerék vas-vázát is kitapogatta, ahogy az megbujt a szorosan egymásra-lapított ráncok alatt. És Vöröskő ura szemethunyt rá. Nem zavarta ezt az ismeretgyűjtést. Feleségére nézett s lány hangon tudakolta:

— Meg van ön elégedve kicsit a zsarnokával? Sikerült legalább némileg kárpótolnom?

— Johannes, — nedvesült meg a sápadt asszony szeme forró hálával, — önnél igazán csak az Úristen lehet bőkezűbb és gondosabb irántunk. Egyben téved csupán. Az én fájdalomam nem a hiúság csorbája és így nem is gyógyítható hívságoskodással. Én a leányom lelkét kérem öntől, hogy olyan érzésekkel plántálhassam be, amiket az én anyai szívem jóknak és igazságosaknak ítél.

— Nem, — vágott közbe Pálffy, egyszerre rideggé fagyva. — Kérem, ne kezdjük előlről, Mariel

— Ön hát valóban megtiltaná nekem, hogy beszélhessek Máriával, mielőtt útnak-indul?

— Négyszemközt: kénytelen vagyok vele. De jelenlétemben bármikor. Éppígy levelezni is rajtam keresztül fognak. Nem engedhetem kezemből kisiklani Mária irányítását. Nem hagyhatom, hogy merő

ábrándosságok miatt fölborítsák az én politikámat! Attól tartok, Mária így is kelletténél többet szívott magába az ön és családja rajongó elveiből.

— Ez az utolsó szava, Johannes?

— És megmásíthatatlan!

— Istenem, Istenem...

Az úrasszony lehajtotta fejét. Valami koppant az ölébe. Nagy, fényes gyöngycepp. Ottmaradt az elefántcsont-legyező ezüstös intarzóján.

A dáma arcához emelte kendőjét. Intett a szolgálóknak:

— Vigyétek a bábút!

S ő maga is sietve elhagyta a termet.

IV.

Virradattal előállt a batár. Még egy ölelés, még egy hosszú, néma pillantás az úrasszony sírás-fáradt két szeméből és Mária fölszállt.

A generális úr behajolt hozzá a hintóablakon. Megsimogatta a lánya barackvirágszín arcocskáját.

— Isten vezérelje, gyermekem!

— Hát atyus nem jön velünk? — lepődött meg az utas fájdalmasan.

Pálffy a fejét ingatta.

— Le kellett tennem a tervről. Éjszaka vettem a hírt, hogy a lázadók errefelé tartanak. Ocskay már a környéket dúlja és hallomás szerint szándékában áll engem itt, a saját fészkemben megvizitelni. A házigazdának ilyenkor otthon a helye.

— És anyus s a gyermekek?

— Sose búsúljon értük! Indítom őket is azonnal Detrekőbe, vagy Királyfára. Se nekik, se önnek nem lehet bántódásuk.

A kapu irányába mutatott, melynek hatalmas vasveretes tölgyfa-szárnyai szélesre voltak tárva. Ki-

vül, a térségen fegyverek csillogtak a nap fényében. Jókora csapat darabont várakozott ott, indulásra készen.

— Elég lesz kíséretnek? Egyébként — legyintett a gróf — nem féltem önt. Bátor leány, az én véreml! Csak a dadával ne legyen baja! Mert azt más bordából szöttek. Úgy-e, öreg?

Egy hegyesorrú, szikkadt anyónak szólt ez a kérdés, aki ott guksolt a batárban, Máriával szemben. Valaha a kislány „*vénesszonya*“, nevelője volt, aki ölbeli kora óta gondját viselte. Mostanra afféle bizalmas házibútor. Társalkodónő és frájj egyszemélyben.

Nyugtalanul verdeső, kiritkult pillákkal fordult a kérdezőre:

— Lőni is fognak, nagyuram?

— Nem hinném, hogy sor kerüljön rá. De ha úgy gondolod, hogy itthon mégis bizodalmasabb, akkor szállj ki inkább, minthogy majd terhére ess a kisasszonyunknak!

— Isten őrizz...!

A frájj keresztet vetett ijedtében.

— Hogy el se kísérem az ártatlant? Ejszen, legalább megnézem, hogy hová vetik meg a fejealját ott Viennában, ha már vele nem maradhatok!

— Hanem akkor megembereld magad!

— Úgy lesz, nagyuram!

Nem maradt idő több fogadkozásra. Fent a bástyákon eldördültek a mozsarak. Ez volt a jel az indulásra. A kocsis a lovak közé csapott s a hintó kigurult dübörögve az emelcsős hídon.

— Föl a fejjel! — kiáltott Vöröskő ura a távozó után.

— Küldjön nekem kuruc-gombokat a pitykézéshez! — harsant ki János süvölvény-hangja a csipogó gyerekek közül.

Egyedül az úrasszonynak nem volt mit mondania. Csak egy kurta sikoltás jajdult ki belőle, ahogy a gyöngye kis Anna-Terézát szívéhez szorította. És a gyermek felsírt attól az öleléstől. Talán túlkemény

volt. Vagy ők ketten olyan közel estek még egymáshoz, hogy megérezték egymásnak minden fájdalmát?

Úgy ment el a messzi nagyvilág vándora, hogy az édesanya szót se ejthetett vele külön, a maga kedvére. Nem köthette lelkére, ami az ő lelkét nyomta. Nem láthatta el utoljára tanácsaival. Ellenkeztek volna azok férje szándékával. Márpedig itt, Vöröskőben, nem lehetett más akarat, mint amit a ház ura akart.

A fegyverek villantak a záporozó napsütésben. A kísérő katonák sorai összezárultak az elrobogó baktár mögött.

Pálffy karját nyujtotta feleségének.

— Ideje, hogy önök is málházzanak!

A generális ajkai körül büszke mosolygás játszott. Mintha túl az imbolygó asszonyon, ezen a kastélyon, a porfelhős országúton is, valami hatalmasan nagyot, valami napnál tündöklőbb álmot látott volna fölfénylő tekintete.

V.

Maya istenasszony pazar kezekkel szórta maga körül a tavasz pompáját. Végig az út egyetlen, lombbal sátorozott virágszőnyeghez hasonlított. A nap gyorsan felcsókolta az éjszaka harmatcsöppjeit a zsengező fűről, hogy aztán a szaporán ügető menetet vegye pajkos nyilai alá.

A legényeknek megbizseredett a vére ettől az égi ingerkedéstől. Nótába fogtak. Minthogy pedig nem ugyanegy anyanyelvet vallottak édes-sajátjuknak, az egyik magyarul, a másik németül igyekezett kivetni magából a tavaszi tajtékot. Bele nem úntak a tréfálózásba estig.

Mentől inkább bomlottak azonban ők, annál csöndesebbek lettek a hintó utasai. Mária kibámult

a növekedő homályba. Minduntalan sóhajtott. Végezetül meg is szólalt:

— Lásd dadus, hogy úgy lett, amint mondtam! Eltelt a nap, idestova a határra érünk s mégse látunk senkit... El se búcsúzhattunk.

Hogy kinek akart volna Istenhozzádot köszönteni a dámácska, az rejtve maradt. De azért anyó nem hiába viselte a bizalmas házibútor tisztjét. Nem kellett neki sokat magyarázgatni, hogy kit ért a dajkáltja „mindenki“ alatt, aki nélkül már az egész világ „senki“ a kis hálátlannak!

Megdörzsölte álomtól nehezült szemeit.

— Talán oda se adta a levelet a méltóságos úrnak a legény!

— Odaadta bizony.

— Hátha füllentett?

— Sohase értem turpiságon eddig.

— Akkor meg jó oka lehetett nem-jönni a báró úrnak! Bolond világ járja, szentecském! Az a szerencse, hogy nem Bécsnél végződik. Akik összetartoznak, egymásra lelnek...

A hintó gurult tovább.

Mária nem válaszolt. Mellére csüggesztette a fejét és hagyta, hogy anyó megtegye az előkészületeket éjszakára. Úgy szólt a parancsuk, hogy menetben meg ne álljanak sehol. Majd inkább a határon túl vesztegeljenek, ahol biztonságosabb. Dadus azon törekedett hát, hogy lehető kényelmes nyugvóhelyet kászolítson fiatal úrnője számára.

Nem látszott túlságos nehéz föladatnak. A bronzveretes, harmónikás nagy batár föl volt szerelve szét húzható derékaljjal, minden komócióval. Csak persze, a halhéjderékba préselve, abroncsos szoknyával, mégse olyan ez, mint otthon a tornyos nyoszolyában!

Időbe telt, míg az álom le bírta sátorozni a nedves szempillákra. Akkor aztán megszűnt a sóhajtozás is. Az álom gondjaiba vette, akivel az ébrenlét mostohán bánt és szelíden elringatta. Nem kurjongattak többé a legények se odakint. A hintóablak mellett lovagoló fullajtárok nyilván csöndet parancsoltak ne-

kik. Lehet, hogy anélkül is darabba szakadt volna a vígság. A vértjeik, fegyverük súlya, meg a ficánkolva megtett hosszú út, elnyomta a darabontokat. Egyik-másik meg is bókolt a nyeregben, ahogy a lova poroszkálva vitte.

Nagyon jámbor menet lett ez így. Egy fordulónál mégis arra riadtak a batárban szunyókálók, hogy recseg-ropog a világ! A rémült paripák felhorkannak. A legények fegyvereikhez kapdosnak s támadt olyan zenebona, hogy az ördögadta csörömpölésben a maga kérdező szavát se érti az ember.

— Miféle zaj ez? Mi történik?

Dadus nem válaszolt, csak a keresztet hányta. Újdetében egész eltompult. Mária hát maga próbált tájékozódni. Gyorsan kihámlott a takarókból. A kocsiblakon keresztül se lehetett azonban látni semmit. Az a különös zivatar, mely odakint támadt, egyszerében elotlogatta a fáklyavívők alkalmatosságait is. A hold meg gyöngének bizonyult a szolgálatra.

De ha a szem nem talált magyarázatot, megadta azt mihamarább helyette a fül!

A veszett csörtetés lármáján hangok süvítettek túl:

— Rajta Miska! Rajta!

Majd pedig:

— Lauf Hanz!

— Szent Anna, segíts! — visított föl dadus a hintóban. — Itt a veszedelem!

Hogy mit értett „veszedelem“ alatt a vén frájj, annak okát adni nem maradt érkezése. Mialatt odakint a labancozás egyre szaporább lett, a batár nagy zökkenéssel megállt s féloldalt billent. Valaki föltépte az ajtaját s egy hetvenkedő fiatal férfihang ráköszöntötte az utasokra a szerencsés jóestét.

— Mit akarsz és ki vagy? — ripakodott egyszerre hőssé dadus, rémületében.

— Pálffy Mária grófkisasszonyt akarom! A nevem meg hallerkői Haller Gábor! — kacagott vissza az útonálló.

Bár hiszen kár is volt beajánlkozni! Megértette

Mária nyomban, hogy ki állja útjukat! Megértette a kezejárásából. Mert a dereka egész úgy fonódott át, mint előbb álmában. S két gyöngéd, de biztos kar úgy emelte ki az ülésből, mintha tollpéhely volna...

— Így ni, drága szépem...!

Kellett is ide fáklya! Látott már egyszerre „mindent“, aki az előbb még „semmit“ se látott! Vállrabukó, csigás, barna fürtöket, szép, táblás homlokot, villogó két égi lámpást, hajlott sas-orrot, izmos, kevély nyakat, a homályból jól kirajzolódó hatalmas vállakat.

A két fiatal összekacagott, mint a bűgő gerlemadarak:

— Gábor!

— Mária!

És ha nem óvakodik a lány, ha két kezét tiltólag maga elé nem tartaná, az a szeleverdi megint karjába kapta volna. Így azonban helyre-eszűdött és csak a mokány bajuszkáját ráncigálta.

Nem volt addigra többé híre-pora se köröttük a várbeli darabantoknak! Szétrebbentek a szélrózsa minden tája felé. A kocsis pedig félrefittyent fejfel csücsült a bakon.

No bizony! Lehetett is csudálkozni azon, hogy alig egy „huja“ és csörtető császári darabantok helyett kalpagos, farkasbőr-kacagányos legények fogják le a paripákat. S német szó helyett magyarul parancsol oda nekik az a kuruc vitéz, aki a vezetőjüknek látszik:

— Nézzétek föl a batárt, fiuk, nem tört-e tengelye? Nem hullott-e szöge? Aztán fordítsátok északnak és gyerünk!

Most jutott csak hangjához a lány, mint aki álomvilágba csöppent.

— És ugyan hova-merre, olyan nagy tűzzel?

— Amerre a szelek és madarak!

— Elbúcsúzhatok én itt is kegyelmedtől, ha ugyan a népemet össze bírjuk szedni!

Elszakadt a beszéd. Kacagás vágta ketté.

Gábor nevetett.

— Búcsúzni? Van eszembe!

— Mi más tehetnénk?

— Azt, hogy felültetünk szépen egy úrfi a bakra, a többivel pedig meg se állunk Munkácsig.

— Kegyelmed el akar ragadni?

Mária ébredezett. Nagyranyitotta a két szikravetőjét és olyan helytelenítően villant velük, hogy meg lehetett látni a fényét a homályban is.

— Isten őrizzen minket attól! — tette hozzá fejét ingatva. — Ismerem az apámat. Visszafelé-ütő fegyver volna vele szemben az erőszak. Sohase bocsátaná meg, hogy keresztülhúztuk az ő fényes terveit.

— A kegyed elméje nagyon hűvös partok közt jár...!

A lány elérte a szemrehányást. Megfogta a duzzogó kezét s szelíden magával vont a batár mögé. Ott lenyomta a keresztvasra s maga is mellételepült.

— Gábor! — kérlelte muzsikáló hangon. — Ne gondoljon engem számítgatónak kegyelmed! Ha mérlegre teszem is, amit mondott, higgye meg, hogy csak a kettőnk javáért történik!

— Már nem szeret!

— De szeretem! Éppen úgy, mint mikor először találkoztunk Czobor úréknál, anyus atyafiságánál, félig gyerekfejjel.

— Akkor se akartak hallani rólam! Bujtak előlem. Három napba betelt, míg rájöttem, hogy a házban vannak!

— Persze! Mert titokban jártunk Czobor úréknál. Nem volt szabad megtudni atyusnak, hogy mink kuruc-portán vendégeskedtünk, míg ő odajárt a hadban. Azóta se szelídült...

— Majd megszelídül, ha előbb nem, utóbb! — rázta meg Gábor a fürtös fejét. — Majd ha rávilágosodik a mi igazságunkra. Hiszen magyar vér buzog tán őkegyelmességében is!

— A javából!

— No lám! A méltósága se szenvedne csorbát. Nem nádfödeles «gógányba» csalogatom a lányát én

se, hanem fejedelmi udvarba! Ahol azon nyomban megesküdnénk pap előtt, hittel s lenne belőle különb udvari asszonyosság, mint a svába szolgálatában! Ott az igazi helye! Munkácson és nem Viennában!

— Hisz' ha én a magam kedvét nézhetném..!

Mária halkan fölsóhajtott s még szorosabbra fogta a tenyérkéi közt tartott nagy, erős kezét. Még mélyebben pillantott azokba az elborult, barna szemekbe.

— Mondja csak kegyelmed..! Atyus helyében szépnek és illőnek találná, ha a lánya, félredobva az akaratát, azokhoz állna, akiknek ő ellene van fordulva?

— Meddig? — kapta föl a fejét Gábor.

Majd meg is felelt magának:

— Míg a háború tart! Az pedig nem tart soká! Egy-kettőre végzünk mink mindenféle ellenséggel! Ha egyszer igazán nekigyürkőzik önagysága a fejedelem: reggelire kevés minekünk az egész császári ármádia! Akkor aztán úgyis mi diktálunk!

— És ha kegyelmeitek maradnának alul?

A vitéz kihúzta kezét Mária tenyérkéi közül. Egész közel emelte hozzá a barnapiros arcát, úgy hökkent a kérdezőre. Végül kibuggyant belőle a kacagás megint:

— Mit! Hogy mink... alul? Hogy a labanc győzne? Ó, a kis golyhó!

— És ha mégis?

— Nincs arra Isten!

— Ne vegye hiába a nevét, pogány! A nélkül is megértem. — bölintott Mária, látva, hogy semmire se megy ezen az úton. — Amit mond, én elhiszem pusztá szóra. Annál is több! Kívánom szívből! De azt már nem hihetem, hogy akit szeretek, hogy éppen kegyelmed ne törődnék semmit az én becsületemmel!

— Mit beszél?

Gábor hátrahökölt. Megütközésében nekidült a batár kemény bőrhágójának, hogy a sastollas kalpagja lebillent fürtös fejről s a lány elé esett a földre.

Mária nem válaszolt mindjárt. Akármilyen fontos

nagy szava lett volna is, úgy csak mégse mondhatta ki, hogy azt a kalpagot föl ne emelje elébb a földről? Hogy becéző kézzel le ne verdesse az út porát a büszke tollról?

Akkor aztán szelíden Gábor vállára hajtotta a fejét. Szűzies szégyenkezéssel rezdült a hangja:

— Arra nem gondol kegyelmed, hogy hiába esküdnénk mink Munkácson, halálos holtomig szüléktől szökött rosszféle volna a nevem? Ki látná a mi útunkat?

— Az Úristen!

— Ő idelent nem lehet az én tanuságomra . . .

A szó elhalt. De nem is kellett több. Azok a hatalmas vállak megrázkódtak és Gábor állt egyszerre. A hajdonkát is talprasegítette. A nevetős, hetvenkedő tüze elmúlt, mintha elfújták volna. Komoly, nagyon mély férfizengésű lett a legényes hangja:

— Vegye úgy, mintha meg se mukkantam volna!

— Neheztel?

— Nem.

— Belátja az igazamat?

— Nem. Csak meghajlok a kegyed külön igazsága előtt. Tudom, hogy az más, mint a mienk, férfiemberké. Mink nem kérdezzük a világot, ha valamit akarunk. Ha nagyon akarjuk azt a valamit, Mária! Akkor mi azt végbe is vesszük, tűzön-vízen és a poklok minden akadályán át. Nem az ilyen kényes lábacskáknak való út, elösmerem.

— És rámbízza a sorsunkat?

Gábor igent intett.

A hangját azonban megnyomta:

— Azzal, hogy mostantól kegyed felelős a holnapunkért. Mert én nem így gondoltam. Nem így látom jónak. El ne felejtse!

— Semmit, attól az órától kezdve, mikor a gyűrűnket megcsókoltuk s kicseréltük, az ujjainkat imára egybekulcsoltuk.

— Nagyboldogasszony napján . . .

— Igen. A lelkünk szent, tiszta nászán.

Gábor meghajolt és ajkához emelte azt az imád-
ságos, szeplőtlen kis kezét, melyen ottcsillogott a jel.

Aztán csak mégse lehetett úgy állni, hogy föl-
jebb, az édes sejtelemtől megrezdülő födetlen kar
mostohán maradjon! Arra is rátapadt hát a mokány
bajusz. Végül ottpihent a boltozatos mellen az egész
könnyű, selymes kis asszonyvirág.

A két szerelmes összeölelkezett, szent elragadta-
tással, mintha angyalok fonnák egybe őket. Vagy
mintha a fiatal, csordultig-tele szívüket védenék
egymás szívével a kiszakadástól.

— Búcsúznunk kell, édes, — sóhajtott Mária
könnyes hangja, kibontakozva jegyesének szoros-
fogású, biztos karjaiból. — A szétugratott darabont-
jaim bizonytalán vissza fognak térni, mentől előbb.
Nem szabad többet tudniok, mint hogy útban meg-
támadtak minket.

— Utitársad láttam. Nem ád ki rajtad?

— Csak a dajkám!

— És a kocsisod?

— Sült-német. Bécsi. De hát a kegyelmed em-
berei?

— Azoktól ne tarts!

Gábor meghúzta kicsit a derekát.

— Nemes urfiak mind. A fejedelem-őnagyságá-
nak gavallér kompániájából. Az én alantasaim. Pre-
zentálnám is őket, ha ilyen sietős nem volna az indu-
lástok...

Pedig az sietős lehetett, nagyon. Mert Mária még-
egyszer csókra engedve kezét, maga után vonta már
a vitézt. Felszállt az emelcsőre. Egy hosszú pillantás
és azontúl üvegfal meredezett azok közt, akiket majd
hegyek és völgyek, országhatár és népriadás, egy
egész lángban-vérben bíborló világ fog egymástól el-
választani.

— Gábor, Isten veled!

— Áldjon meg a Teremtő! Őrizd a törvényünket!

A lovagnak egy pillanatra az az érzése támadt,
hogy jó volna most kalpag helyett a fejét lekapni s
azt gurítani oda a batárhoz, köszöntésképpen. Hogy ki-

sérje a drága utast minden tapodtnyi téren, amint távolodik tőle. Hogy ne fájjon ott a helyén olyan igen nagyon. De aztán megemberelte magát. Odalépett a kocsishoz s megráncigálta.

Pilledt volt még az ijedelemtől a nyavalyás. Csak akkor kezdte hinni, hogy igazán szabad előtte az út, mikor két sastollas vitéz markábanyomta a négy parripa gyeplyéjét és az a nagyúrnak látszó magános, a levegőbe sütötte pisztolyát, ostorkondítás helyett.

— Lauf Hanz! Ördög tudta, hogy csak asszonyt hurcolsz...!

Nem várt több biztatást a labanc. Beleragadt a gyeplyébe s vitte a batárt, ahogy a lovai lába bírta.

VI.

Tobzódó fénypompában köszöntött le az égről az 1705-ik év május havának ötödik napja. Mintha a természet — mely a szokottnál később bontakozott ez idén — kétszeres mohósággal akarná helyreépíteni, amit áldott melegségben, vadvirágok pompájában elmulasztott eddig. A batárt valósággal ostrom alá veték a napsugarak. Rá kellett bocsátani a bőrponyvát, hogy a bent ülőket meg ne vegye a hőség.

De elől nem engedett Mária semmi akadályt vonni a szabad kitekintése elé. Az utasok közel jártak már Bécshez. Látni akart mindent. Még a kocsist is átültette a hátulsó bakra, hogy az se előzködjön. Így aztán persze minduntalan vissza kellett fordulnia, fölvonni a kocsi hátsó kis ablakát, ha kérdezni akart valamit. Akadt tudakolnivalója elég. És mentől inkább közeledtek a császárvároshoz, annál gyakrabban libbent a függöny.

— Mi ez a zúgás-döngés?

— A «vén Istók» öregharangja.

— Ilyen messze hallik?

A kocsis vigyázatosabbra fogta a gyeplőt, úgy magyarázott:

— Elhallatszik az, csókolom a méltóságod köntöse szélét, tizenkét órányira is! Csak mi nem figyelünk.

— Olyan nagy?

— Huszonhét-emeletes a harangtorony, a harang meg akkora, mint a bécsi fürdőház kupolája. Kalapácsa, mint egy lóderék. A toronyból ellátni keletre Pozsonyig, északra Újvárig, nyugaton Prágáig.

Mária igyekezett beteljesíteni a kapott atyai tanácsok legelsőbbikét: hogy ne csudálkozzék. Fitoskáját rendületlen magosan tartva bólogatott hát, nagy magátólértetődéssel:

— Szép, szép... Így is kell hogy legyen abban a városban, ahol a legfőbb úr lakik! Hanem aztán hogy bírják meglógatni azt az óriást?

— Negyven egyházfit tartanak hozzá.

No, ha véletlenül otthon, Vöröskőben szolgál ezzel a magyarázattal, az utas semmikép se ajándékozott volna hitelt neki. Arra a határon túl — amit jólmaguk mögött hagytak, a vöröskői darabantokkal együtt — szokás néha kicsit elvetni a sulykot a nagy hévben... De a jámbor németben nem látszott erre semmi hajlamosság és így nem is volt miért kételkedni az igazmondásában. Olyan egykedvűen bökdösött az ostorával, mintha nem is csodavilágról históriázgatna, ahol íme, huszonhét emelet magasságából invitálják az Úristen figyelmét az emberek, akkora csengetyűvel, ami otthontájt beborítana egy fél jobbhágyfalut, hanem csak a tökmag héját hántaná.

— Ötvenféleképpen is ver. Másképp hétköznapon, másképp ünnepen. Másképpen gyászra, másképp Victoriára. Megint másképp tűzre, mint vihar ellen, vagy ha tatárok, magyarok jönnek...

— Úgy...!

Most már hátra is vetette a fejét Mária. Roppanatul kevély lett így az arca.

Pedig a szívében tüske állt. Az első beléfutott lövis.

— Hallod? — húzta meg dadus ünneplőjét. — Ezek a cudarok minket a tatárral egyszámba vesznek!

Dadus szeme is villant, ott, a gyöngyös főkötő alatt.

— Meg is veri őket a Teremtő, szentem! Hiába lógatják neki azt a csuda üstöt!

A kocsis persze, a jámbor, semmit se sejtett abból a botránkozásból, amit keltett. Az csak magyarázott tovább, bölcs egykedvűséggel:

— A többi harang se sokkal kisebb. Pedig van még négyszázötven . . .

— Mennyi?

— Pontosan négyszázötven.

A bodros fejecskét meg kellett csóválni mégis.

— Hát ugyan hová férettek el annyit? Hány templomotok van Viennában?

— Én harmincegyről tudok. A törökök mikor bentjártak, háromszázhatvanat számláltak.

— Hiszen akkor ez a templomok városa?

A kocsis föl vonta kezét gyepelűstül, a homlokáig. Kis keresztet írt le oda vele. Majd a csupasza borotvált lapos szájára és mellére is.

Jámboran dunnyogta:

— Imádnunk kell a Szentháromságot a pogányok helyett is, akik nem ösmerik, meg az eretnekek helyett is, akik tagadják. Azért sohase elég a harangból . . .

Mária összehunyorította a szemét. Valami bele villant. Éles villanás volt, megérdemelte hogy okát keresse. A batárban nem találta. Jól feszültek a ponyvák. Előlről se jöhetett a sugár, mert odáig még nem ért el az égi vendég. Így aztán vissza kellett fordulnia. Épp arra, hogy megint villant az a valami. És Mária most már abba is hagyhatta a fürkészést. Megtalálta a rejtelmes fényjáték okát. Oda volt az csavargatva a kocsis kezefejére, egymáshoz fűzött kaláris-szemekből. A végén feszület . . .

— Te imádkozol? — hökkent az emberre.

A kocsis tenyerébe fordított egy gyöngyszemet, a gyepelősíj alá.

— E héten be kell adnom a gyónás-cédulámat az erkölcs-policájnál...

— Hogy hívnak?

— Axnix Nepomuk Lipót Jeromos Mária.

— Mind így szoktátok?

— Parancs: parancs.

— Tik parancsra imádkoztok?

— Ha nem mondanák is, tenném. Sohase dicsérhetjük eléggé az Urat...

A leány nem szólt semmit, csak a dadusra nézett. Az meg vissza őrá. Kerek volt a szeme mind a kettőnek. És Máriáé egy kicsit meghatódott is. Kezdte érteni, hogy különös, új világ lesz az igazán, ahová készült. Más nép, más szokások. Más erkölcsök. Oh, bár minden új, ami majd fogadja, ilyen szép és szívetemelő volna, mint ez a jámbor ember ott fönn a bakon, aki négyesfogatot hajt s még azonközben is ráér a szentekkel társalogni...

Hiszen ami azt illeti, a táltosaitól megtehetette nyugodtan. Nem szél foganta azokat a magyar pusztákon, csak valahol a stájer határon termettek. Nagy, markos állatok voltak, kövérek és hidegvérűek, mint a tehenek. Hanem azért mégis szép volt nagyon az az imádkozó ember, ott fönn a magas ülésben! El lehetett tűnődni rajta, meg az otthoni pogány káromkodásokon és sok mindenén....

Jó darab utat tettek meg így, hallgatva, míg egyszer Mária megint fölvetette a fejét.

— Ha..! — mondta. — Hallom már én is az óraütést! Te hallod-e, dadus?

— Hallom.

— Úgy szólnak, mint a dobpergés.

— Egy a másra!

— Igen.

— Mért nem egyszerre?

Végére érhetett Nepomuk a penzumának, mert a rózsafüzér ismét a csipkeujjasba került.

A jámbor megfelelt készségesen:

— Nem üthetnek egyszerre, csókolom a méltóságod ruhája szélét! Hiszen nem egyformák rangban!

— Micsoda? Az órák?

De bizony, nem ártott még jobban megfogódnai az apai tanácsban, erre a furesa válaszra!

— Hát egyik óra nem olyan, mint a másik?

— Nem ám! — hangzott a magyarázat. — Első az István-dóm, a «vén Istók», ahogy nálunk hívják! Annak a harangja ver először. Ő az órák fejedelme. A többi pedig csak amolyan gróf, meg báró... Akkor kerül rájuk a sor, mikor az alte Stöffl elhallgatott. Kiváltságuk rendje szerint...

— Vagy úgy...!

Mária visszafordult. Árnyék suhant el az arcán. Ez már nem volt olyan szép, mint az előbbi tapasztalat. Hogy itt még az óráknak is rangfokozatuk van...! Grófok és bárók... Hogy illik össze ez a két dolog: a kegyes buzgalom és ugyanakkor a dölyf, a hívságoskodás? Ilyen ellentétekből lesz összerakva majd az egész új környezet is, ahova készül?

Eltűnődött volna a kérdésen, ha valami meg nem fogja a szemét. De hogy a batár fordult s a dimbesdombos bozót kiritkult az út mentén, egyszerre megint becsillant a sugár a hintóba. Nem a Nepomuk olvasója volt többé. Nem is a hátsó kisablakból eredt a fény. Hanem a kocsi elejénél tündöklött az a valami. Olyan, mint egy széles ezüst-szalag, mely csokrot köt a zöldpompájú földre, két másik kisebb pántlikával melyek kanyarogva, bolondozva igazodnak hozzá.

— Ott...! — kezdte volna, előre mutatva.

De Nepomuk sorjázta is már:

— A széles a Duna, amaz a közepes a Wien folyócska, a kicsi meg a csinált-Duna. A nagyvízből vezették. Oda is tér vissza.

— Mire Dunát csinálni, mikor adott az Úristen?

— Ja, ja, — billegette kalpagját a fejbőrével a bölcs férfiú. — Áldott legyen az ő szent neve! Amit ő csinált, az jó is lenne! Hanem az ember bűnös és tudatlan állat, aki elvét mindent. Nem a folyó mellé építették az apák a várost! Így aztán a vizet kellett a városhoz vinni...

— Olyan közel járunk?

Az ostor nyelével fordult előre.

— Csókolom a méltóságod köntöse szélét, tesszik látni keletről nyugatra ott, azt a fél-mandulát?

— Azt a szürkéséget?

— Igen. No az már Wien, Jézuskrisztus és a Szűzanya engedelmével. A szőlődombok aljában, az a vár fala. Eszokról ami látszik, az az igazi Duna. A nagy. A szürkéség tövében meg, amit mi csináltunk. A kicsi.

— Milyen mély?

— Nem tudja azt könyörgöm, senki.

— Hát az hogy lehet? — kottyant közbe dadus. Neki szabad volt álmélkodnia.

Az imádságos férfiú lepillantott a kíváncsi szolgálóra. Félszemmel, félvállal. Előbb alulról fölfelé, aztán felülről le. Megnézte roppant tüzetesen, mintha most látná először. És az álla, mely eddig alázatosan a mellét dörgölte, egyszerre a magosba szökött.

Megfelelt ugyan, de a szót a dámához intézte:

— Törvény tilija átgázolni a csatornát, méltósága.

— Miért?

— Nem akarja az érdemes magisztrátus, hogy kitudódjon, milyen sekély a meder...

Talán a jóember is megbánta, amit elárult, mert gyorsan más magyarázatba csapott:

— Ott délről, az a Wien folyó. Az már nem csinált. Lejjebb délkeleten ömlik a Dunába.

Igen ám, csak közbe át is szel valami fénylő kis galandot!

Az utas azt se hagyhatta tudakolatlanul. A sáncárok volt az, telve a Duna vizével.

— Nyolcvan rőf mély, száz lépésnyi széles! — bólogatott Nepomuk, helyrebillent önérettel. — A két vége meg olyan mély, hogy a hajók beleúszhatnak a kikötőbe. Rajtuk túl nagy ágyúk. Tíz magas földbástya. Ezek közt még külön árok. Igaz, víz nincs benne, de van helyette háromszoros akna. Körül: Meg aztán sáncok. Sorompók karóból. Gyöhet a tatár!

— Vagy a magyar...

Máriának kicsit megkeseredett a szája.

Fanyarul tette hozzá:

— Majd orrabukik azon a két szürke rováson ott, egymásután körbel! Úgy-e?

— Há, — lógatta a fejét Nepomuk, melléértve a gúnynak. — Nem rovás az, hanem várfal! Kettős fal pedig! Mind a kettő öt-lépés vastagságú. A Duna partján kétezer lépés hosszan tartanak, tiz bástyával! Mindben ezer-ezer katona és ötven ágyú.

— A víz felől alacsonyabb a fal!

— Mert ott úgy sincs mitől félni. Azon túl tizenkilencezer ötszázötven lépés... összesen huszonegyezer ötszázötven az egész falkerület.

— Te azt mind így megszámoltad?

— Meg, könyörgöm méltósága. Leléptem egyszer-máskor, ráérős időmben.

— És betanultad?

— Kell is tanulni azt a pár számot! Az ember elrakja az eszébe. Azért adta neki a Teremtő.

Nem felelt az utas. Csak magában gondolt valamit. Hogy az otthoni nemzet fiainak aligha jutna eszébe, ami ennek az atyáinak olyan önként értődő...

Mekkora különbség a két náció közt! Mikor pedig egymás tőszomszédságában éltek, hosszú évszázadokon át! Csuda-e, ha örökké a horgas felükkel vannak egymás felé fordulva?

Nem. De különösebb baj se volna, ha amazok otthon beérnék ezzel az egy ellenféllel, akiből maga a Gondviselés se nevelhet soha társat, megértő barátot, minthogy olyan más vért, más szokásokat plántált beléjük, mint amazokba! A szerencsétlenség ott kezdődik, hogy még azok se férhetnek össze, akiket ugyanegy föld dajkált. Testvér a testvér ellen feni a kardját, a hantok testvér-halottakkal kövérednek most is, az idegen satnya csontja mellett. S mindez nem más okból, mint hogy mind a két párt jobban akarja szeretni azt, akit elveszít, mint a másik. II. Rákóczi Ferenc, vagy a koronás király, I. Lipót? A munkácsi sasfészek, vagy a viennai császári bagolyvár? Ez a kér-

dés itten! Hogy ki pártján remélhető a vallásszabadságában, kiváltságaiban megháborgatott nemzet ősi törvényeinek betartása, fölvirágoztatása? Ki segíti lábra ezt a szerencsétlen népet, amelynek válla nagyon közelgeti már a vérrel-locsolt, ágyúkkal hengerelt, terméketlenülé puszított anyaföldet?

Az egyik fél azt feleli erre, hogy II. Rákóczi Ferenc. Mert az szívével gyökerezik a megtiport rögökben, melyekre szívének elhulló vérét öntözte számtalan őse, míg apák és nagyapák tradícióit át nem örökölte ő maga. Míg gyermekkorának ráerőszakolt német neveléséből ki nem ébredt, hogy kockáravetve egymillió holdat meghaladó nagy gazdaságát is, úgy álljon megkínzott fájának élére.

De a másik részen se szűkölködtek bölcs argumentumokban. Ott, a kétféjű sasos császári lobogó köré gyűlt magyarok közt!

Mit származás, mit családi vagyon! — mondták. — A Kájzer király is egyszemélyben, akinek hűséggel tartoznak mindenek! Joggal remélhető tőle, hogy okulva a mult példáin, késő vénségében most már jobbik igazságára tér s be fogja tartani az édes hazai törvényeit, amint arra lélekzetet hagynak neki a lázadók. Akkor aztán eltörpül még a millió holdas birtok is ahoz a hatalomhoz képest, amit úgy hívnak: Habsburg-dinasztia. Amit úgy hívnak: tekintély és rang az európai nagy nemzetek közösségében! Aki menteni akarja a Hétvezérek szerencsétlen országát, ne az erőszak kockázatába vesse hát, ne leszakítani törekedjék a hatalmas testről, mellyel az összeforrt, hanem nagyonis azon munkálkodjon, hogy egy európai tekintély kemény bástyafalát vonja védelemül elé.

El lehetett ezen gondolkozni a kocsis párnájára dülve, szép csöndben. Már nem kérdezősködött többé a dáma. Befelé fordult a maga külön világába s olyan jól eltársalgott azzal, hogy csak arra eszmélt, mikor a bátár nagy zökkenővel megállt. Elérték útjuk célját. Bécs város délkeleti kapuja meredezett előttük. A „Frenk“-kapu, ahogy az ezerhatszáznyolcvanhármas nagy török-járás óta nevezték.

Hatalmas alkotmány volt az, a vár nyirkosan eseregdedő falába ékelve, kétoldalt öles magosságban girbe-görbe terméskövekkel kirakva. Fölötte fehér márványtáblán arannyal megírt kélfejű sas rajza. A madár előrenyújtja két fejét s kiterjeszti a szárnyát. Roppant melles így. A háta begömbülve, mintha két fejéhez két gyomra és feneketlen étvágya is volna s ugrani akarna valami nemlátható zsákmányra.

— Hogy nem vettem én észre, hogy így beértünk? — érdeklődött Mária, mikor a kocsis leszállt s alázatosan benyitott.

Nepomuk megfelelt, miközben kéréleg tartotta markát az előkelő utas irományaiért.

— Úgy, csókolom a köntöse szélét, hogy nyolcvan rőf magas elől a várfal. Nem látszik tőle se palota, se ház.

Az iratok rendben voltak. Nem kellett leszállni. Csak egy pillanatra kukkant be a polgári ruhás hivatali «közeg.»

— Élő állatot nem visznek méltóságtok?

— Mi gondod vele! — mérte végig a dáma a kopottgúnyás atyafit, félvállról.

De az nem engedte olyan könnyen lerázni magát! Még a büszke ajkbiggyesztésre se hátrált.

— Parancs, méltósága — mondta. — Tilos a városba bármi élő állatot hozni, lovakon kívül. Elég a szemetünk ügyis...

És hiába bosszankodott az utas, nem térhetett ki a konfesszió elől, hogy se élő állatjuk nincsen, se mosatlan ruhájuk. Mert azzal meg a Kertvárosba kellett volna hajtatniok. Egyenesen a mosónékhoz, akiknek külön negyedük van ottan, egy mosómester kommandirozása alatt. Lévén nemkülönben szigorú magisztratusi parancs, hogy Bécs város belső területén se mosni, se semmiféle pocsétázást mívelni nem szabad. Így aztán a császárváros egész szennyesét kihordták onnan arra alkalmas személyek, vagy pedig a tisztálkodásra szoruló maga.

No, a jövevényekre ez a kemény rendelet ilyen-

formán nem vonatkozott. Visszakapták szépen az irataikat és mehettek tovább, Isten hírével.

Bár hiszen ez se olyan könnyű dolog, mint ahogy az ember gondolná! Mert a kapu fölött lógó erős, emelcsős fahidat előbb le kell eresztetni, három helyt csigákon.

— Száz lépésnyi éppen... — bólogatott Nepomuk jólelkűen, mialatt rátessékelté négy lomha tehenét a hídra, hogy így emelődjenek át mindenestől az innenső oldalról a túlsóra, ahonnan már igazán semmi akadály többé. Végig lehet dübörögni a hatalmas kapu háromszoros boltozata alatt, a kikopott, hepelhupás úton.

— Mennyi ide a Burg? — kérdezte Mária, hogy a veszett duhogásból kicsöndesültek.

És közben évődő figyelemmel fürkészte a maga németjét.

Hanem az megfelelt most is, szemrebbenet nélkül.

— Pontosan ezer lépés meg egy negyed, méltósága...

Mária a fejét rázta. Nevetett.

— No ha pontosan ilyen kevés, teszünk egy kerülőt. Kora még ilyen reggeli órában beállítani a Burgba.

— Merre hajtsunk, könyörgöm?

— Amerre látunk valamit.

Hát az eleje nem valami fényesen indult. A két várfal közén, a tölgyfa-gallyakkal, deszkaforgáccsal kiteremtettézet, szegényes boltok kevés táplálékot adtak a szemnek. Vasat, szenet, élésholmit árultak az egymásra zsúfolt faházikókban. Ami azonban rajtuk túl következett, az megérte az ide-oda cikkcakkozást. Ha másért nem, furcsaságánál fogva.

Soha ilyen szűk utcákat! A kövezetlen úttesten jó, ha a batár elsurranhatott tengely-akasztás nélkül! De már a gyalogrendű járókelők számára igazán nem maradt hely és időből is csak annyi, hogy éppen beugrálhattak a lovak elől a legközelebbi kapuboltozat

alá. A gyönyörű főúri paloták nemes homlokzata alig érvényesülhetett így, ebben a nagy szorosságban. Sötétek is lehettek a lakószobák. Amit kiterjedésben olyan buzgón törekedtek megtakarítani a jó bécsiek, azt nyilván magasságban akarták behozni. Nem szél-tébe rakták ezek a városukat, hanem egymás fejetetejére, rétegesen.

Csupa négy-, öt-, hatemeletes palota! Büszke nagy udvarok, melyeknek kapuboltja fölött veretes bronz-tetőzetek nyújtottak oltalmat az esőben érkező vendégek számára.

Egy-egy fordulónál magyarázattal is szolgált Nepomuk. A Herrengasséban a Liechtenstein, Buquoy és Portia hercegi szállásokat mutogatta meg, a minorita-templommal együtt. A Hochen-Bruckenen a Mansfeld herceg és a Sachsen-Zeiss herceg palotáját. Majd a német lovagrendről elnevezett Németházat a Sünger-utcában s a János-udvart a Kärtnerstrasse szívében. A Hartmann-rezidencia úgy könyökölt bele a Bauernmarkt térségébe, mintha a lábainál tarkálló plebejusi nyüzsgést bámulná, lomha unalmában.

Végül is beteltek az utasok a nézelődéssel. Eljutottak addig az állapotig, mely nem ösmeretlen a városzemplélők előtt. Mikor már azt hitték, hogy semmi se lepné meg őket többé.

— A Burgba! — rendelkezett Mária.

De útközben rájött, hogy korán ítélkezett mégis, mikor olyan egész közömbösnek vélte magát minden látnivalóval szemben. Nagy le-föl kanyargásai közegett — talán egy kis ravaszsgal is — úgy igazították onnan hátulról a hintót, hogy az Elefánt-téren bukkant ki. Ott pedig akkora két elefánt bámult farkasszemet az utasokkal, hogy a maga templomtorony magasságában igazán rászolgált a megvesztegelésre. Hozzá a szeme, a füle, ormánya is mozgott szünet nélkül a két monstrumnak.

— Micsoda ördögadta furfangos jószágok ezek? — hökkent meg a dámácska.

Alig ejtette ki azonban az utolsó szót, mikor az

egyik elefánt. — mintha megsértődött volna, — elkezdte dühösen mozgatni a füleit. Szeme körben forgott. Egyszer csak fölkapta s meglóbálta irtózatosságot ormányát is. Egész a háztetők magosságáig.

— Teremtő mennybéli atyaszentséges Isten! — rivallt föl dadus és eltakarta szemét. — Agyoncsap minket ez a rusnya dög, menten!

Szerencsére nem történt semmi baj. Vagdalkozás helyett az ormány ledöbbsent az elefánt kolosszális bronzmellére s mélyen zengő, igen szép «güm-güm» hangot adott. Meg még tizenegyet hozzá.

— Hisz' ez csak a delet üti! — kacagott föl Mária. dadus nem csekély pironkodására és magyarázat nélkül is eltalálta, hogy a másik kolosszus meg alighanem az éjszakai órák jelzésére való s nem egyéb elmés óraszerkezetnél. Kell az ilyen virtuskodás idegen-vakítónak olyan helyütt, ahol százféle tarka népviseletében találkoztát ad egymásnak kelet és nyugat minden nációja. Bár az egyik behemótot legalább Budára lehetett volna vinni...!

Most aztán már Nepcmuk se előzködött többé. Hajtott egyenesen a Burg-kapu iránt. A szomszédos térség közepén komor külsejű, ódon, nagy, négyszögletes épület állt. Nem volt magasabb három emeletnél. Külsejében se hivalkodott olyan pompával, mint a többi látott paloták. Máriának mégis nagyot döbbsent a szíve. Mondatlan is tudta, hogy odaértek, ahol ezentúl majd a napjait fogyasztani fogja.

Csakugyan, a négy paripa széles kanyarodással befutott a térségre s megvesztegelt. Ugyane pillanatban egyszerre mind a két ajtaja nyílt a batárnak.

Németül köszöntötték rá a delet Pálffy János horvát bán úr kisasszony-lányára a messze Viennában.

VII.

Ha kintről nyugodtnak, szinte lakatlannak látszott is a Burg, bent a kétfejű sasmadárral ékített kapun túl annál inkább nyüzsgött az élet. A lépcsőházban le-felhullámzó hivatalnokok, a folyosókon rohanó lakájok és feketekulesos kamaraszolgák, az antekamerák előtt csoportosuló udvari emberek ütődtek a jövevényekbe. Izgatottnak látszott mind. A lakájok mintha fejüket veszítették volna. Az utasokkal nem akart szóbaállni senki.

— De hát uram, micsoda fogadtatásban részesílik itt a felséges asszony udvarhölgyeit? — fogott el Mária végül mégis egy kopottkönyökű kancellistát, akinek pirosra-festett cipősarka azonban arról tanuskodott, hogy gazdája a nemesi osztályba tartozik.

Rövidlátó volt a hivatalnok, nem tudott idejekorán kilérni a kérdezősködők elől. Így aztán nem maradt más hátra, mint hogy válaszoljon:

— Haldoklik a császár, méltóság!

Az érdemes férfiú szaporán pislogott csontkeretes pápaszeme mögül és olyan kárvallottan lógatta a fejét, mintha mindjárt el akarná ejteni.

— Már kora reggel megállapította magán a fölség, hogy nincs remény többé! Gyóntatója, Francesco Menegatti, megtartotta szobájában a szentmisét s harmadszor és valószínűleg utoljára, kiszolgáltatta neki a szentséget. «*Pro viatico . . .*»

Az elbúslakodott ember nagyot szippantott búrónszelencéjéből. Keserves tüszköléssel tette hozzá:

— Épp most búcsúzik trónörökösétől, a római királytól és a fölséges család tagjaitól. Hígyje el méltóságod, azt se tudjuk, hol áll az eszünk! Ilyen szerencsétlenség! Ilyen csapás! Az egész birodalomra s mireánk . . .!

— De hiszen a császár betegnek se hírlett? — ütődött meg Mária.

A kancellista bizalmaskodva hajolt közelebb.

— Csak nem volt szabad beszélni róla, méltóság!

Nagyon érthető... Nyugaton a spanyol örökösödési háború, keletről meg a lázadó magyarok...

— Elég, uram!

A dáma erélyes mozdulattal szakította félbe a magyarázatot.

— Tudok mindent, amit tudnom kell. Most pedig gondoskodjon ön arról, hogy azonnal szólhassak Wratiszláv kancellárral.

— Wra — —?

A hivatalnok kimeresztette szemét.

— Wratiszláv..! — hápogta elhülten. — Hiszen őexcellenciája meghalni se ér rá! Az utolsó intézkedések..! A szukcesszió előkészítése..!

— Beláthatja ön, hogy utóvégre se maradhatok az utcán? Az udvar botránya lenne.

Keresve se találhatott volna Mária biztosabb eszközt a nógatásra, mint ezt a véletlenül lelt szót.

— Botrány..!

Akkorát szökött a rémült kancellista, hogy kis híján feldöntötte a kényesebb kézimálhákat őrző frájjt.

— Futok már! Futok!

— Ne bolond, ne! — vélte dadus megvetően, a le-taposott lábát rázogatva. — Micsoda szélfejű nép-ség..! Otthon Vöröskőben majd helyrebillentenék az eszeteket, tudomistenem!

A dámácska vállatvont. Látszott rajta, hogy ez a balsejtelmű beköszöntés erősen kedvét szegte. Hozzájárult persze az új környezet nyomasztó hangulata is. Idegenül jártatta tekintetét a szűk folyosó esetlenül vastag, nyirkos falain. Börtönhöz hasonlított inkább ez a császári rezidencia, mint egy végehosszatlan birodalom uralkodójának székházához. És sírbolthoz előbb, mint befogadó, meleg otthonhoz. A fölfelé vezető lépcső sikátorai sötétek voltak, minden dísz nélkül. A padlózat grombán gyalult tölgyfából. A legközségesebb polgár házában se túrték volna ilyen rossz állapotban. A grádicsok is — nyilván az utcák és a Burg-udvar köveztelensége miatt — sárosak, piszkosak. A földsziníti folyosóra nyitva-futtatott ajtókon ke-

resztül alacsony, gyéren-világított, ketrecszerű szobák ontottak dohos illatukat. Egyformák voltak mind, mint a kolostori cellák. Az írószeres asztalok, plafonig tornyosuló könyvespolcok sejteni engedték, hogy ez a középső földszinti rész zárja magába a titkos és egyéb udvari hivatalokat.

A belső, úgynevezett svájci udvar felé se nyílt azonban vigasztalóbb kép. Sehol semmi nyoma azoknak a káprázatos értékű kincseknek, amelyekről eddig otthon, Vörösköben, annyit hallott regélni a jövevény. De csak ha legalább letisztíthatná magáról az út porát! Ha lenyugtathatná törődött tagjait!

A fáradság érzése egyszerre megrohanta. Mintha csónakon, vagy hintón ülne, úgy himbálódzott vele a világ. Füle is egyre hallotta még a lovak patáinak egyhangú dobogását, a hintó álmosító dübörgését.

Vajon meddig kell itt ácsorognia, míg végre ütni fog a szabadulás perce?

A barátságatlan beköszöntő után a legrosszabbra is el kellett készülniök a várakozóknak. Lehet, hogy csak le akarta rázni őket a hivatalnok és esze ágában sincs Wratizslávot keresni. Vagy ha meg is találná, nagy kérdés, hogy hajlandó lesz-e az egy porlepte frájla, meg egy vénasszony kedvéért abbahagyni azt a sürgésforgást, amivel most mindenki az érdemeit toldozgatja?

A balsejtelmek — szerencsére — nem váltak valóra. Alig fordult Mária néhányat a penészszagú folyosón, amikor a lejárat felől máris hangok hallatszottak.

— Erre Excellenciád! Erre!

A kancellista volt, nyomon követve egy harminckét-harminchárom évesnek látszó, magas, hamuszín-selyem francia ruhába öltözött lovagot, akinek tejes-rózsásan gömbölyödő arcából két feltűnően világoskék szem fürkészett a mutatott irányba.

— Az én kedves barátom, Pálffy János gróf úr leánya?

Mária megpróbálta zúzott tagjait illendő bőkra kényszeríteni.

— És pedig fájdalom, a legrosszabbkor, excel-

lenc...! Kérem is elnézését a tartóztatásért s hogy tőlem ezt a levelet elfogadja.

Wratiszláv előkerítelle tollas baretjtét hóna alul s gálánsan megsöpörte vele a korhadt padlót.

— Méltóságod bájos arca elegendő legitimáció számomra addig is, míg a baráti sorokat elolvasni időt szakíthatok. Kegyed bámulatraméltóan hasonlít a gróf úrra! De igaza van, nem ez itt a fontos, hanem hogy mentől előbb földél alá jussanak. Jelentkezett már kegyed a főkamarási hivatalban? Leadta ott behívó levelét s az iratait?

— Nem, — ingatta fejét az utas. — Schol se találunk senkit, aki útbaigazítana.

— Persze, persze... Mansfeld herceg most épp a fölségnél van. Hm, hm...

Egy kicsit pillogott a kancellár. Lábaik váltogatia. Majd egyszerűen fölnézett, nagy elszántsággal.

— Hát mindegy, — mondta. — Kegyed itt semmiképpen se maradhat. Megpróbáljuk a rendkívüli körülményekre való hivatkozással későbbre hagyni a hivatali formasságokat. Sőt...!

Látszott Wratiszlávon, hogy ötlete támadt.

— Megkísérlem kegyedet az anyacsászárné elé juttatni! Nemde, őhöz szólsz az udvarhölgyi kinevezése?

— Igen.

— Pompás! Ez nagyot egyszerűsít a problémán. A fölség tudniillik nem sokat ad a teketóriára. És talán most föl is férne rá egy bátor, okos lélek közelsége.

Még egy söprés a kalpag tollaival, még egy meghajlás s azzal Wratiszláv el is indult. Minden reverenciája ellenére is érzett a mozgásán, hogy égett a föld a talpa alatt. Máriának jól kellett iparkodnia, hogy abroncsos szoknyáiban lépést tarthasson vele. A dadust maga után parancsolta.

Fölhaladtak ugyanazon a lépcsőn, amelyen Wratiszláv kevéssel előbb lebecsátkozott. Ez a rész, a császár magánlakosztályának előtere, úgy tömve volt udvari néppel, hogy az úttörő karját ajánlotta pártfogoltjának.

— Erre grófnő, erre!

Az előzőeknél is szűkebb és homályosabb folyosó következett. Könyékalakban hajolt meg balfelé. Az udvarra nyíló keskeny, vasrácsos ablakon keresztül Mária futólag egy kicsiny, de rendkívül gondozott kis kertet pillantott meg. Az első derűs foltot ebben a súlyos császári komorságban.

— A Paradicsom-kertecske, — magyarázta röptében a protektor.

Majd hozzátette:

— Már a felséges asszony lakosztályához tartozik. Mindjárt beérkezünk!

Milyen korai remény..! Látszik, hogy a hivatali gondok és a baráti jószándék szórakozottá tették a lovagot. Megfeledkezett arról a hadról, mely pedig napról-napra elmaradhatatlan volt az anyacsászárné, Eleonóra Magdaléna szobái előtt.

Micsoda had..!

A dáma joggal döbbsent vissza tőle. Mintha Bécs egész söpredéke, a nyomorúság, bűn és betegség adott volna itt egymásnak találkozt!

— Persze! A kodusok..! Ezekre nem gondoltam, — harapott ajkába a pártfogó. Ráhökken a különben jól megszokott képre s csontfejű pálcikájával hárfított el egy tolakodó és szitkozódó nyomorékot.

— Erigy az utamból!

Egyéb se kellett az izgága hadnak, mely már így is lázongott szokott alamizsnájának késlekedése miatt! Ugy körülfozták egyszerre a kényes uraságot, dámástól együtt, hogy Máriát a fenyegető csonkok, durva szidalmak s a szenny fölcsapó büze közepett az ájulás kezdte környékezni.

— Hol a ruha, amit nekem ígértek? — süvített egy orrnélküli, szakállas szörnyedelem, harciasan hadonászva mankójával a jövevények felé. S e közben olyan égettbor szagot lövellt ki magából, hogy még a lovag is megtámolyodott tőle.

— Négy hete adósaim vagytok egy dukáttal az ezer Miatyánként, amit mondattatok velem! — visított föl egy boszorkányképű banya.

És ha Wratiszláv idejekorán oda nem suhint neki pálcájával, talán beletép a dáma csipkéibe.

Kezdett fele se tréfa lenni ennek! Így belesodródni egy büzös áradatba, mely ellen még lovagi kardot se lehet rántani! Amelyiken elégtételt se lehet követelni!

Wratiszláv a szemöldökét ráncolta és pártfogoltját egy lendítéssel dadástól együtt maga mögé mentve, fölemelt pálcával, szétvetett lábakkal állt most már szembe a söpredékkal.

— Hátrább! — rivallt a tolakodókra.

S a tekintet, amellyel fenyegető mozdulatát kíséerte, eléggé megmutatta, hogy mindenre el van szánva.

A csöcselék megszeppent. A hadonászók egymásután engedték le öklüket. Pisszenés se hallatszott többé.

— Hol a céhmesteretek? Hol a kórházfelügyelő, akihez tartoztok? — harsant fel újból, a beállt csöndben Wratiszláv haragos szava. — Látom, a vallásban buzgó és jámborviseletű bécsi koldúsok jelvényét, a város jelét hordjátok mind! Hát ez az a jóviselet? Ez a jámborság? Elszedetem a céh-igazolványt valamennyiektől, ha ebben a szempillantásban el nem takarodtok!

— Főmagasságos kegyesszívű uram, — nyöszörödött föl egyszerre a siralmak pince-fakó hangján az égettborzagú, orrtalan hős. — Nem voltunk mink rosszak, csak nem eresztenek be minket oda, ahová pedig mindég szabad bejáratunk van nekünk.

— A szent császári felséges úrnőhöz! — sipákol a banya is, mentegetődzve. — Ez a barát itt egyebet se tud, mint zsoldárt kántálni!

A söpredék szétvált s a küszöb felé mutogatott. Egy augusztinus barát térdelt ott, a lakosztályba vezető ajtó előtt. Rongyokban lógott le róla a csuha. Feje több helyütt vérzett. Hanem azért éppoly kevés ügyet vetett a magas szabadítókra, mint azokra, akik oldalogva igyekeztek eltakarodni ocsmány munkájuk színhelyéről. Wratiszláv kérdésére — hogy be lehet-e lépni sürgős ügyben a fölséghez — fel se pillantott. Csúpán

az eddig mormolt ima textusát nyomta meg jobban, elutasító figyelmeztetéssel.

Nem lehetett azzal beszélni!

Wratiszláv vállaltvont.

— Nincs más hátra, mint hogy beszállásolom önt ideiglenesen valamelyik vendég-appartementbe, addig is, míg a szükséges intézkedések megtörténnek.

Megint elindult s különböző cakkozások, leszállások és föllihegések után végre kinyitott halálra-fáradt követői előtt egy szüette ajtót.

— A viszontlátásra!

VIII.

Mária utánaintett a távozóknak. Meg volt győződve róla, hogy ez a kilátásba helyezett találkozás nem lesz egyhamar. De az udvar lázas kapkodása közepett igazán nem is várhatott több figyelmet, mint amennyiben Wratiszláv részesítette. Itt legalább magáratehette az ajtót, dadus segítségével hozzájuthatott titokban egy kis vízhez, megtisztálkodhatott és fölcserélhette úti ruháját.

Wratiszláv ezalatt sietve haladt föl a császár lakosztálya felé.

— Mi történik bent? — kérdezte a szolgálattevő főkamarást, soronkívül lépve az antekamerába.

Mansfeld herceg, egy hatvanon túl járó, kiülőszemű, karvalyarcú udvaronc, fölvonta vállát s kifordította kesztyűs tenyerét.

— Megpróbáltuk fölszolgálni a felség ebédjét.

— Fogyasztott valamit?

— Egy légy szárnyára vehetné.

— Akkor hát nincs remény.

— Az orvosok és borbélyok még bizakodnak.

— Van valami alapjuk hozzá?

— A fölség zenét rendelt. Jó jelnek veszik. A csá-

szárné kivételével az összes felségek és miniszterek el is vonultak már, elkölteni ebédjüket. Ön nem tart velük?

Wratiszláv a fejét rázta.

— Megvallom hercegségednek, hogy néhány szót szeretnék váltani az anyacsászárnővel . . .

Mansfeld köhécselve nevetett.

— Bajos lesz! — dünnyögte kárörvendően. — Nem akar tágítani a betegágy mellől. Pedig közel áll a roskadáshoz. Furcsa ez a nagy ragaszkodás . . . ! Nem?

— Abban a magasságban, ahol a felségek élnek, bizonyára — hagyta helyben a kancellár szórakozottan.

De a másikat szemmeláthatólag nem elégítette ki a kurta válasz. Az unatkozók közlékenységével nedvesítette beszédre foghijas száját.

— Nem úgy értettem . . . Hanem a kétségbeesett vonakodás után, ahogy a császárné annak idején feleségül szánta magát öfelségéhez . . . ! Mondják, bemázolta az arcát valami rútitó szerrel s kinttanyázott a napon, hogy hólyagossá égjen és a kérők elijedjenek tőle.

— Öt más kérőjével se bánt jobban! — legyintett Wratiszláv. — Hercegséged jól tudja, hogy az anyacsászárnő apácának készült. Különben ne felejtjük, hogy a megkérés módja se tartozott a leggyengédebbek közé! Doktorokat küldeni a kiszemelt hajadonhoz és megmustráltatni velük csípőjét, medence-állását . . . ! Mintha ő maga nem is számítana, csak a termékenysége . . . ! Engedelmet, herceg, nem csudálom a császárné húzódozását.

Wratiszláv az óraláncán csüngő ezüsthüvelyekkel babrált.

— Hol vannak már ezek az idők! — sóhajtott. — Most nem az a fontos: hogy kerültek össze a felségek, hanem hogy együttmaradassanak! És mikor ezt kívánom, bevallom hercegségednek, hogy nem egyedül a császár fenkölt személyére gondolok . . .

— Persze! A császárnéra! — csípett bele Mansfeld élesen a szóba.

És rábólogatott jelentőségteljesen:

— Hja, a vén Madeleine okosabban kezelhette volna fiatal urunkat, ha azt akarta, hogy tovább is számottevő tagja maradjon az udvarnak! Mire az a nagy szigor? Más főhercegeknek is vannak gáláns ügyeskei! Az ember meggyónja őket, tesz egy fordulót a zelli Máriánál, eljár a misékre, óvakodik az eretnekek rothadt társaságától és kész! Bizony, aligha kerülheti el a kegyvesztettséget az erénycsósznő!

Wratiszláv fölneézett a beszélőre és egyenes-tekintetű, világoskék szemeiben palástolhatatlan megvetés úszkált. Eszébejutott ennek a nyikorgó, epés embernek hirtelen pályafutása s mindaz, amit felőle az udvarnál suttoztak. Most egyáltalán nem látta lehetetlennek, amit az orleánsi hercegné állított felőle, hogy — spanyol diplomata korában — az örökösödési háború kitörése előtt, cselekvő részt vett a fiatal spanyol királyné, orleánsi Mária Lujza megmérgezésében... Aki így tud gyűlölni, attól minden kitelik.

Már éppen készült visszavágni, mikor szemközt váratlanul megnyílt az ajtó s egy közepes-növésű, de görnyedt testtartásában felényire hajolt, ötven-egynéhány éves matróna alakja jelent meg a küszöbön.

Aki nem ismerte, el se hitte volna, hogy a hatalmas német birodalom mindenható császáranak, I. Lipótnak hitvese, Eleonóra Magdaléna áll előtte. A vizenyösszemű és szeplős, egészbevéve azonban mégis megnyerő külsejű kis öregasszony olyan alázatos, szelíd, olyan szegényes, kopott, sőt rongyos volt, mint valami ínséges koldus. Durva vargamunkájú cipői — ahogy riadtan tipegett bennük — elől az orrnál felkunkorodtak, mint a török papucskok. Ráncos, koravén kis arcát nagy foltban futotta el a Rothlauf, amit a betegvirrasztás közben szerzett. Hozzá heves keresztcsontfájdalmak kínozták, melyek alig engedték lépni.

— Bosinger! — rebegték a húsos, most fogféhérségig elsápadt ajkai, belevonva kissé visszatürt formájú orrát is a beszéd didergésébe. — Bosinger...! Hol van Bosinger?

— Ebédjét ment elkölteni, felség, — nyúlt Mansfeld a csengő húzója után. — Visszahívassam?

— Könyörgöm Jézus nevében...

A zsinór megfeszült és fölcsapódott.

Wratiszláv pedig a támolygóhoz lépett.

— Felség, az Istenért..! Baj van?

Eleonóra igent intett. Szakadozott, gyermekegül csukladozó hangon mondta:

— Étkezés után álom lepte meg a császárt. Eleinte még örültem és imádkoztam. Majd egyszerre különös látomásom támadt. Mintha Szent Lipót állna a felség ágya mellett! Fekete köpeny fődte a jelenést. Csak a mutatóujja fehér. Mintha Leopoldus felé intett volna vele..! Mintha hívta volna!

— Fölség, a kimerült idegek játéka! Képzelőds!

— De nem!

Eleonóra szívére szorította kezét, melyet fagyási sebek éktelenítettek.

— Gyanus lett előttem az alvás. Megpróbáltam költögetni Leopoldust...

— És nem ébredt?

— Nagyon nehezen. Akarom, hogy Bosinger megvizsgálja.

A császárnő felzokogott.

— Kancellár, úgy érzem, hogy a császárnak vége!

— Mindnyájan Isten kezében vagyunk Asszonyom — felelt Wratiszláv megindultan. — Kérem fölségedet, tartsa erősen magát! Hisz felségteknek gyermekei is vannak! A főhercegnők! És urunk trónjának örököse! Kegyeskedjék az ifju római királyra, elsőszülöttére gondolni Asszonyom. Rex Josephusra és Carolusra, a spanyol királyra.

— Aki apja halálos ágyához se jöhetett el!

— De aki a római király öfelségével együtt abban a gyászos esetben is megmarad számunkra, ha fenkölt betegünk fölött valóban beteljesülne a halandók törvénye...

A császárné halkan sírdogált.

— Bosinger! — volt a folyvást visszatérő konok

válasza minden vigasztalásra. — Még mindig nem jön Bosinger?

— Felségtek szolgálatára megérkezett! — hangzott föl valahára az ajtó felől. És hosszú, tölcésrszerűen hegyes bársonysüvegét leemelve, fehérnyakas fekete talárjában a doktor elősietett. A császárnő Wratiszláv karjába fogódzva követte. A betegszoba ajtaja bezárult mögöttük.

Nagy és szinte megdöbbenő pompájú terem volt, ahová léptek. A dúsan és jó arannyal festett plafonról ezüst karosgyertyatartók függtek alá, kecsesen elvékonyuló ciradáikon megtörve a gyengén beszűrődő nap-sugarakat. Az álocfából és palaszantából mozaikszerűleg kirakott, síkos padozaton megcsúszott ez a szelíd fény s opálszerű derengésbe borította a falak mentén körberakott «à l'impériale» színű bútorokat. Magát a falat hatalmas méretű gobelinek fedték, egész a felső burkolatig, csupán a kályhamélyedés öblét hagyva szabadon. Látogatóban ittjárt fejedelem ajándéka volt ez a gracióz formájú kristálykemence is, melynek sziporkázó falain át, téli időben, látni lehetett az égő fahasábokat. Ha kívül ódonságával s az alsó részekben dísztelenségével lepte is meg az idegent a Burg, ami kincs csak egy-egy felső termében felhalmozódott, azon bízást néhány kisebbfajta fejedelemséget lehetett volna vásárolni.

De nem volt itt most kedve senkinek kalmárgondolatokkal vesződni! A belépők aggódó tekintetét a sátorszerűen bíborral kárpítozott, széles, alacsony ágy vonzotta magához. Rút, gnómszerű kis testét görcsbe-vonva viaskodott rajta valami láthatatlan s még nála is nagyobb hatalommal az, aki mind e világraszóló kincsek fölött uralkodott.

A császár révedezve emelte tekintetét a köré-sereglők egyikéről a másikra.

— Bosinger! — igyekezett azonban hangjának még mindég imperátori nyomatékot adni. — Parancsoljuk, vizsgálj meg minket! Az orvosság, amit kedvelt felünk, Rappach gróf kommandált nekünk, nem csillapít többé...

A doktor megfogta, majd legott vissza is bocsátotta a császár hideg kézcsuklóját a bíborselyem ágy lepedőre. A csontig sorvadt testhez képest hihetetlenül fölpuhadt mellboltozatot igyekezett megközelíteni a takaró alatt. Aztán sorba érintette a májat, lépet, míg egy, az enyészet penész-szürke pókosságán is keresztülcikázó, tiltó tekintet megállította.

A császár fölkiáltott:

— *Eheu! Hoc est membrum nostrum sacro-caesarum!* Lábunkkal törődj, ami alig fér már az ágyba!

Nem sok törődni való volt pedig azzal többé. A duzzadt lábfejen nagy sárgásbarna foltok éktelenkedtek. A közeli katasztrófa előhírnökei, az idő előtt megjelent hullafoltok.

Bosinger félrevonta a császárnét.

— Felség — súgta — az udvari gyóntatót! Szenteltvizet, gyertyát és a fenségeket!

— Útött hát az óra?

— Fájdalom. A medvemáj-tinktúra sem váltotta valóra reményeinket...

A hajlott kis öregasszony kopott fekete vállkendőjébe fojtotta kitörni készülő zokogását.

— Sehhol semmi mentség?

— Nem titkolhatom, hogy a vég közeledik -- súgta vissza a tudós ember.

Wratiszláv maga vállalta a futár szerepét. Néhány perc alatt egybe is gyűlt megint a legszűkebb udvar. A császár három leánya: a huszonötéves Mária Elisabeta, a nála három esztendővel fiatalabb Mária Anna és Mária Magdolna, a legkisebb fenség. József római király neje után a spanyol udvar divatja szerint való *aya* hozta kézen a két gyermeket. A sárgapelyhes, csenevész Mária Jozefát s a négyesztendős Mária Amáliát. Végül a miniszterek, udvari papok és főkamarások sorakoztak, dermedt tisztelettel.

A beteg végigpillantott rajtuk, aztán a császárnét fürkészte.

És egyszerre mélyet sóhajtott:

— Értjük...! Minthogy pedig így vagyunk, tart-

sátok ide nekünk kedvelt fiúnk, Károly király képét; hogy távollétében legalább így megáldhassuk...

A viaszsárga kéz megpihent egy pillanatig a festett vásznon. Majd lesiklott megint.

— Báró Seilern!

— Jelen, fölség!

Az udvaronc az ágy elé térdelt.

— A codicillt... — mormolták a fáradt ajkak.

— Báró, ne felejtse a codicillt, melyet minap diktáltunk neked tollba! Az esetre, ha a spanyol vállalkozás nem ütne be és Károly fiúnk trón nélkül maradna...

— Nem felejtsem, fölség.

— Jó. Akkor hát, tudod...!

— Igen, fölség. Tírolt kapja, mely régebben is egy *à part* ág tartománya volt.

A császár szemével intett.

— Dietrichstein Lipót!

— Szolgálatára felség!

A búcsúzó még halkabbra fogta a szót:

— Emlékezzél rá, hogy 1705 nincs messze 1625-től...

— Emlékezem fölség.

— Családod letéteményese annak a titkos spanyol államrezonnak, mely dicső-emlékü II. Ferdinánd óta száll imperátorról imperátorra... Az örökséget te adod át utódunknak, József királynak. A birodalom békessége függ ettől!

— Felsőged nyugodt lehet. Megértettem.

Háromszoros koppantás szakította félbe Dietrichsteint. Ezüstvégű marsallbotját magasra emelve, Salm Károly herceg, a császár elsőszülött fiának főudvarmestere jelentette:

— Ófelsége a római király, Josephus rex!

A húszas évek derekán levő, nyúlánknövésű ifjú lépett be. Várományosa annak a trónnak, amelyről olyan gyötrelmesen búcsúzott ott a bíborselyem ágyon az a féregszerű, elaggott élet.

A lányosan fehérbőrű és rózsaszín arcú, fénylő kékszemű fiatal főherceg olyan megkapó jelenség

volt fehér parókájával, puffos feketeselyem spanyol öltözetével ebben a komor környezetben, hogy a fájdalom ellenére is, mely magas homlokát és enyhén előretolódó alsó ajkait megülte, egy pillanatra szinte derűt hozott a gyászos terembe.

Még a haldokló is tágabbra nyitotta szemét s bágyadt mosolygással köszöntötte:

— Felség, mi már indulunk..! Okuljon ön példánkából és legyen Házunknak hű fia. Amit tudnia kell, azt elmondtuk reggel. További rendelkezésünket Dietrichsteintől fogja ön meghallani. Most pedig hagyjanak minket lelkünkkel törődnünk...

József lehajtotta fejét és arcán szomorú méltósággal, állva maradt az apai ágy lábánál.

— Dominicus du Bois..! — hallatszott ismét.

— Dominicus du Bois!

A Szent-István dóm kanonoka volt, akit a császár szólított. Hogy miért, arra nem sok magyarázat kellett. Az udvar maga is megdöbbenéssel látta, milyen rohamosan fogy az erő a gnómszerű kis vázból. Hogy lepi el a veríték a kosárformán előreugró száj mély árkait, hogy zihál az a rettenetesen földomborodó mell!

A kanonok előrelépett és meggyújtotta a magával hozott gyertyát.

— Felséged lesz kegyes kéz a kézben tartani...

A császárné az ágy elé térdelt. Reszketve és imbolyogva kulcsolta egybe a gyertyával férjének fagyos ujjait. Néha-néha fölsercent a tétova láng. Mintha olvadt gyöngyszem hullt volna belé. Du Bois, Francesco Menegatti, Miller és Bischoff atyák, a császár gyóntatói pedig elkezdték fennhangon a haldoklók imáját. Az egész udvar térdrehullva mormolta utánuk:

— Uram, irgalmazz...

Ima végeztén Menegatti atya az ágyhoz lépett. Az őszhajú olasz — a császár meghitt bizalmasa ifjúságuk óta — hosszú árnyékot vetett az ágyon keresztül.

— *Intelligitne Vestra Majestas, quae dico..?* — kérdezte hangosan.

— *Ita, mi Pater!*

A pap a szentségi feloldozás ismételt óhaját kívánta a felségtől. S hogy az megtörtént, megadta a feloldozást, átengedve helyét a pápai nunciusnak, aki a Rómából hozott teljes búcsú híret közölte.

— *Pro articulo mortis* — mormolta.

A császár szeme egyszerre könnybelábadt.

— *Jer ide eminentissime!* — intett a nunciusnak.

Az üzenethozó a párnák fölé hajolt.

— *Itt vagyok, fölség.*

— És abban amit hoztál, a bocsánatban, minden benne?

A nuncius igent intett.

De a haldoklót egyszerre nyugtalanság lepte meg.

— *Der Nadasdy?* — rebegte ijedten.

— *Benne.*

— *Frangepán? Wesselényi?*

— *Minden és mindenki, fölség.*

— *Hiszen igaz... Kétezer misét mondattam árva lelkükért... Oh, csak ne ugrálna úgy Frangepán feje!*

— *Ne törődjék azzal felséged többé!*

— *Hát mit kell tennem?*

— *Ismételje utánam, uram: „In manus tuas Domine commendo Spiritum meum.”*

— *Moriatur anima mea morte justorum!* — egészítette ki a haldoklót.

Majd váratlanul hangosan felkiáltott:

— *Domine! Memento mei!*

És úgymaradt a szája, ahogy a kiáltás kitört belőle.

Rex Leopoldus Magnus, a német-római szent birodalom császára megszűnt parancsolni és könyörögni, megszűnt vétkezni és vezekelni.

József anyjához lépett s gyöngéden magávalkarolta.

Az udvaroncok elámultan néztek utánuk. És Mansfeld igyekezett úgy rejteni arcát csipkái közé, hogy elkerülje Wratiszláv rászögezett pillantását.

A kancellár volt az egyedüli, aki nem nyúlt kendőjéhez, nem vett részt abban a kórusban, mely egyszerre fölzokogott. Tudta jól, hogy csak a testtartás játszik körötte, a vállak hullámanak s a csipkék repkednek kérkedően. De könny nem esik egy se, a lesujtott családon kívül igaz szívvel senki sem gyászol itt az egész udvarban.

Meghajolt a halottaságy felé és sietve elhagyta a termet.

IX.

— Pihent ön kissé?

— Felfrissültem.

Mária átöltözve, készen állt látogatója előtt.

— Van valami híre talán számomra az én mentoromnak?

Wratiszláv már nyitotta is az ajtót.

Útközben magyarázta:

— A császár meghalt. Az özvegyet most vezeti lakosztályáig őfelsége. Ott el fog búcsúzni tőle. A császárné magáramarad hölgyeivel, kik ott gyülekeznek. Méltóságodat is becsempészem. Siessünk, hogy az oldalajtónál még elibükvághassunk!

Gyorsan megindultak. Ép abban a pillanatban léptek egy feketekárpitos, szűk, cellaforma helyiségbe, mikor a szemközti ajtó is megnyílt. Vonatott méltósággal a birodalom e perctől fogva való új ura, I. József császár hozta az özvegyet.

A felség azonban nem búcsúzott el a lakosztály küszöbén, mint Wratiszláv remélte. Sőt a három főhercegnő is követte roskadozó anyját.

A kancellár halkán köhintett. Észrevétlenül meg-

szorította a fülkében némán várakozó dámák egyikének kezét:

— Pucharmin asszony! Ime, az új udvarhölgy! Pártfogásába ajánlom. Attól tartok, hogy legjobb akaratom ellenére komplikációkba sodortam...

A hatalmas növésű, villogó feketeszemű, ötven felé járó dáma óvatosan megfordult. Redő-nélküli síma arca, gyöngédmetszésű ajkai egykori nagy szépségről tanuskodtak. És Máriát egy kíváncsi, majd gyorsan átmelegedő nyájas pillantás érte, ahogy fejét meghajtva pártfogója mellé helyezkedett.

— Az udvar napok óta várta önt — suttogott a hölgy, úgy azonban, hogy arca előrefordulva maradt, mintha feszülten figyelne az előtte történőkre. — Milyen kár, hogy a felségek nem vonultak *retraitbe*... Dehát csak maradjon ön most már mindenütt mellettem! Szükség lehet ránk.

Valóban, az anyacsászárnét elhagyta ereje. József karjáról leválva, szinte élettelenül hanyatlott leányainak karjaiba.

— Széket őfelségének...!

Férfiasan mély, dörmögő hangon, melyen érzett, hogy parancsoláshoz szokott, Anna főhercegnő fordult ép a védencét oktató Pucharmin asszony felé.

Egy szúrós tekintet a gyérpillájú szemekből, a mértéktelenül hosszú és csontos fej fölhorkanása, eléggé mutatták, hogy a fenség észrevette az idegen dámát. Hátat is fordított neki nyomban, átvéve és a császárné lankadt teste alá igazítva a széket.

A többi hölgyek sem maradtak tétlen. Igyekeztek ülőhelyeket készíteni a legmagasabb uraságoknak, ami pedig nem volt kis föladat! A szűk kamrában egy korhadt, rossz faágyon, egy gyalulatlan deszkaasztalon és padon kívül egyetlen olyan szék sem került, amelyikkel aggodalom nélkül meg lehetett volna kínálni a császárt.

A fölség elhárító mozdulatot tett.

—Hölgyeim, kérjük, ne gondoljanak most velünk! Fektessek le a császárnét. Mi visszavonulunk. És csakugyan, magához intette Wratizslávot. El-

hagyta a szobát, szemével intve búcsút anyjának, aki láthatólag szívgyöngeséggel küzdött.

— Ki itt a legerősebb?

Anna főhercegnő szólt megint, szúrós tekintetét egyenesen Máriára szögezve.

— Igen! Ön ott. Valaki...! Lépjen közelebb!

A leány elfogultan engedelmeskedett. Egyszerre tizenkét pár meglepődött szem pillantását érezte magán. Tudta, hogy a néhány lépés alatt, melyet parancsosztójáig megtesz, fölmérik minden tagját, minden mozdulatát.

Szerencsére a derék Pucharmin segítségérejött. Ketten fogták meg az alélt testet, mely könnyű volt, mint a tollpehely. Mégis, Mária, mikor átkarolta derékban, majdnem felsikoltott. Valami különös keménységet érzett a kopott ruha ráncai alatt s egy éles, hideg tárgy szinte átfutott a tenyerén.

Pucharmin villanó tekintete azonban csendet parancsolt.

— Legjobb lenne a felséget nyugodtan hagynunk!

Senki sem mondott neki ellent. A dáma minden jel szerint tekintélynek örvendett ebben a környezetben. Az udvar csöndben kivonult a bár alig tágasabb, de jóval világosabb antekamerába. Eleonora mellett csak egy kamaráskisasszony maradt.

Ahogy kiértek, Pucharmin megérintette pártfogoltja karját. Egy, az ajtó mellett álló, koros, papagájképű férfiúra mutatott, aki táncszerű lejtéssel sietett elébük.

— Thurn gróf őexcellenciája, az anyacsászárné főudvarmestere... Uram, az új dáma, aki ég a vágytól, hogy az ön tanácsaiból meríthessen.

— Valóban! — hajolt meg a hórihorgas, egy pillantással fölmérve az idegent — tagadhatatlan, hogy a helyzet félszeg...

Rábólintott és hozzátette aggodalmas orrhangon:

— Megérkezéséről egyébként már értesültem a kancellártól. Érintkezett a grófnő a felségekkel?

— Sajna!

Pucharmin derüs arcán is aggodalom felhődzött.

— Gondolja excellenciád, hogy a helyzet nehéz?

— A legkényesebbek közül való! Nem a császárné miatt, hanem a fenségek..! Asztalhoz menés előtt kellett volna a grófnőt prezentálnunk. Természetesen nem a gyásznapok alatt...

A főudvarmester tünődve hunyorgott.

— Mindenesetre azonnal kell tennünk egy kísérletet! A rendkívüli helyzett némi mentségünkre szolgál. Kérem méltóságodat, kövessen!

Előre indult, a szoba másik sarka felé, ahol a dámák körbevették a három fenséget. Kettejük, a zokogó Erzsébet s a kis Magdaléna sokkal jobban el voltak mélyedve bánatukba, semhogy sok ügyet vetettek volna Thurn magyarázkodására. De Anna felkapta hosszú paripa-fejét és az újonc felé fordult. Könnytelen szemei szűkre hunyorodtak s mérhetetlen magasságból söpörték végig a csontkeretes lorgnon mögül.

— Magyar? — volt válasza a bemutatásra.

Majd mielőtt még feleletet kaphatott volna a fenség, összecukta lorgnonját, melynek nyelével Mária nyakára mutatott:

— Ügylátszik, arra keleten melegebb a klíma..!

— Ázsia! — súgta vissza egy hegyesorrú, szögletes-állú, madárfejű kis hölgy, úgy azonban, hogy Mária is meghallhatta.

S az asszonysereg ezzel megindult a főhercegnőnk után, otthagya főudvarmesterestől együtt a lángborult arcú jövevényt.

— Ki volt ez az impertinens teremtés?

Pucharmin csöndesítve tette kezét a sértődött karjára.

— Bözin kisasszony, kedvesem. Afféle horgasnyelvű vénkisasszony. De majd megszokja és alkalomlag visszaadja neki ügyesen a kölcsönt. Nincs ezen mit haragudni! Anna főhercegnő pedig mindenkire ilyen. Nővéreit sem kíméli. Szerencsére nekünk kevés dolgunk van velük. A koronázott császár-királyné, a felség s a császári hitves mögött meglehetősen je-

lentéktelen szerep jut nekik. A többi meg nem számít. Fő, hogy az ön ferde helyzetéből kezdünk kivickélni. Anna egy sikerült szúrás kedvéért elfelejtkezett a prezentálás formái hibájáról s így az ön bemutatásán — hál' Istennek — túlestünk. Úgye, excellent?

A nyurga kezeit dörzsölte. És szinte sugárzott.

— Túlestünk? Á..! Az nem szó! A lehető legpompásabban ment minden! Ugyannyira, hogy — engedelmükkel — azonnal emlékiratba is foglalom és a *Theatrum Ceremoniale*hoz fogom csatolni. Szabad benne mint saját ötletemre hivatkoznom?

Se látott, se hallott a derék gróf! Attól ugyan megválhatott a két dáma, minden különösebb körülményességek nélkül.

Kint aztán átkarolta Máriát a jó Pucharmin.

— Oh kedves szépem, ha én előbb észreveszem az ön öltözetét..!

— Miért? — újult ki a pirosság a védenc arcocskáján. — Hiszen párizsi mintára készült minden holmim!

A dáma szelíd szájalommal ingatta fejét.

— Látom gyermek, látom! De hol van Bécs Párizstól..? Itt nekünk, az anyacsászárné hölgyeinek, minden dekoltázs tilos. Úgye nem neheztel, amiért ezt őszintén megmondtam?

— Asszonyom, a hála szerencsére még „Ázsiában“ se ismeretlen fogalom.

Mária szemei megteltek könnyel. A sértett méltóság és a tehetetlenség sajtolta a léleknek ezt a sós harmatját hosszú pillái alá.

Ez hát a barátságtalan beköszöntő folytatása! Ilyen élmények várnak rá itt, ahová olyan sugárzó büszkeséggel rendelte a vöröskői nagyúr!

Mintha csak eltalálta volna fiatal társnőjének lázongását, Pucharmin nyugtatva fordult felé:

— Nem kell mindjárt az egész világot sötét színben látni, ma chére! Nem olyan zord börtön ám azért a Burg se, amilyennek látszik! Persze, ha mi magunk is ügyeskedünk kicsit! Dekoltázs..? Nézzen ön ide!

Állvamaradt és keblére mutatott, olyan látványt nyujtva az újoncnak, amitől az önkéntelenül vissza-kapta szemét.

— No látja! Egy kis csipkekendő, egy vékonyka lepel az egész s az anyacsászárné agyonvirrasztott szemei mit se vesznek észre többé, az illedelmes fekete színen kívül. És az, ami zsarnoki tilalom volt szá-munkra eddig, egyszerre a legraffináltabb segédesz-közünkké válik egy kis ártatlan kokettériához. Meg-engedi, hogy jámboraknak és komolyaknak látsszunk, hogy illő mód jelenhessünk meg a kápolnában és bár-hol, viszont adott pillanatban a vállkendőcske okos csusszantásával annyit árulhatunk el szépségünk-ből, amennyi éppen jól esik. Sőt! Higyje meg nekem, ez a féligmeddig leplezés még ingerlőbb is a fantáziára ...

Az oktató továbbhaladt.

Közben folyvást hullatta vígasztalásait:

— Ön elhelyezkedik szépen, túlesik az első zök-kenőkön és hamarosan beletörődik a rendbe. De igaz! Meg se kérdeztem: van már kijelölt lakrésze?

— Egyelőre vendég-appartementbe helyeztek.

— Oh, persze...!

A dáma tiltakozva hátrált el az ajtótól, melynél Mária megvesztegelt.

— Egy szót se többet addig, míg rendes, végleges otthonában nem tudom! Tartsa készen a málhait és várakozzon rám. Azonnal jövök!

X.

Mária némán nézett a távozó után. Egy kis harag is vegyült a hallgatásába. Sajátmagára haragudott.

Mért esik könnyebbségére, hogy elmegy mellőle még az az egyetlen lény is, aki eddig jóindulatot mu-tatott iránta, itt ebben a nagy ismeretlenségben? Mért húzódik tőle? Mért nem tudja olyannak venni, ami-lyen? Kicsit szabados, nagyon kíváncsi, de alapjában-véve jószívú teremtesnek?

Bárhogy igyekezett azonban fölmelegedni pártfogója iránt, nem sikerült. Egyedül lenni, egyedül maradni a hűséges vén dajkával: ez volt, amit most legjobban kívánt.

Dadus öreges kotyogással tipegett mellé.

Egyszerre szembefordult vele és a Burg megaláztott kis rabszolgájából kitört a vöröskői várkisasszony.

— Mit szólnál hozzá anyó, ha azt parancsolnám, hogy maradj te itt helyettem Hófdámának, én meg visszamegyek, haza?

A vénség zavarodottan bámult neveltjére. Kellett hozzá néhány pislantás, míg a szavak jelentősége eljutott szikkadt ágyáig. Akkor aztán összecsapta tenyereit.

— Jézus! — fohászzkodott. — Így kicsúfolni a kisebbet!

— Mit tudsz te a csúfolódásról! Mit tudnak arról, ahogy itt engem fogadtak, azok, akik minket ideküldtek!

— Nem volt talán elég puccos a gála, amit hoztunk?

Máriának kedve telt most a vénasszonyt kétségbe ejteni. Dacosan vetette magát egy székbe.

— Akár viheted is vissza mind, amerről hoztad!

-- A ruhákat?

— Igen, — biccentett kurtán a haragos kis fő. — Atyus elmulasztott tekintettel lenni a császárné kegyességére. Elmulasztott előkészíteni rá, hogy itt csupa hóbortosokkal lesz majd dolgom. Háborodottakkal, szégyentelennel és szívtelen gonoszokkal! Ne kotorj tovább azokban a ládáknak! Hiszen itt úgyse maradhatunk!

— Hát hová mennénk már ugyan? — döbbent rá az élesen csattanó hangra dadus.

A választ az ajtóból adták meg.

Pucharmin ott állt a küszöbön. Mögötte egy csomó livrés léhűtő. Kulcsárok, kamaraszolgák, málhacipelők s egyéb lábas népség. A derék Pucharmin úgy triumfált köztük, mint valami győztes hadvezér.

-- Ennyit legalább kiharcoltam! — mondta ön-elégülten. — Sikerült megtudakolnom az ön végleges lakosztályát. Ha úgytetszik, indulhatunk is!

A szolganép berajzott. Megmarkolták a ládákat, utizsákokat.

És Mária engedte vezetni magát megint, jobbra, balra, a tehetetlen harag ernyedtségében. Szinte előre örült az «uj otthon» képének. Hogy fog ráhökkenni dadus, ha meglátja majd a korhadt padlót, rozoga székeket! Azt az egész cellaszerű odut, melybe vendégül se kandikál be soha egyetlen napsugár! Hogy fog ez históriázni, lobogó fejkötő-csótárral, düledt szemekkel, otthon!

Hát csak históriázzon!

De írva volt talán, hogy ma semmi kívánsága ne sikerüljön. Az ódon gyatraságoknak, melyekre várt s melyekből már lent a földszinten és az anyacsászárnénál kapott némi izelítőt, nyomát se találta. Egy gracióz lábú, karcsúderekű bútorokkal, drága keleti falszőnyegekkel elrendezett valóságos kis paradicsom tártul elé az ajtónyílásra.

-- Méltóságod antekamerája! — hadarta a kulcsár és betaszította a következő ajtót.

Ott kellett még csak igazán ügyelni, hogy a meglepődöttségéből semmi se látsszon meg a gyöngén kiszínesedő arcon!

Nagy és világos, derűs-hangulatú szoba volt ahová jutottak. A falak és mennyezet dúsan aranyozva. Az ajtók és ablakok fölött is — ugyancsak arany cirádákba foglaltan — pompás mitológiai tablók, melyeken hatalmas velencei kristálycsillár játékos visszfénye táncolt. A két ablak közt, tetőzettől a fa-berakásos padozatig, óriási tükör állt, párkányain régi, becses toledói és damaszkusi pipere-urnákat rejtve. Két tömör ezüsből kovácsolt fali karosgyertyatartó kínálkozott arra, hogy megvilágítsa majd a leendő úrnő keskeny arcocskáját, haragosból Éva-mosolygásra csillanó szemét.

Távolabb a tükörtől, a benyíló felé vezető ajtó két oldalán, tujafából való, bronzveretes szekreterek

csábítgattak titoktartó fiókjaikkal, komoly méltóságukban annál élénkebben emelve ki egy óriás méretű, dúsan aranyozott vitrint, melyben a bútorselyemhez hasonló rózsaszín vánkoston embermagasságú ezüstnimfa csillogtatta leomló haját.

— A „Rózsaszoba“ — igazított helyre a kulcsár sebtében néhány finomlábú székecskét, hogy szabaddá tegye a szomszéd szoba bejáratát.

Bár inkább fülkének volt az nevezhető. Éppen csak egy széles, kékmennyezetes, aranyozott fehér ágy, egy gömbölyű asztalka két karosszékkal és egy pipereasztal fért el benne. Hanem megrakni annál inkább lehetett őket még pazarabb ékességekkel, úgy, hogy a dacosan kívánt botránkozás helyett, dadus végül is indítatva érezte magát: nagyot rikoltani gyönyörűségében:

— De tán maga a király akar ide látogatóba járni!

Jó, hogy nem németül lelkesedett az öreg. Így nem kellett pirulni érte.

Mária intett a málhacipelőknek:

— Rakjátok le a holmit és elmehettek.

— Ne segítenék talán rendezkedni? — csillant nagyot Pucharmin szeme, olyan csillanással, melynek sóvárgó kíváncsiságát nem lehetett félreérteni.

— Ha nem terhelném . . .

S ezúttal már a látogatón volt a sor, fel-felvisítani minden újonnan megbontott ládára. Mária hagyta. Hadd lássa az idegen asszonyság, hogy őket se éppen a kakuk költötte ott „Ázsiában!“ Csak egy makrancos vaspánt fölfeszítésénél jutott eszébe megzavarni a lelkesedését.

— Igaz, asszonyom! Mi volt az a keménység a császárné derekán, mikor lefektettük? És mi szúrta meg úgy a tenyeremet, hogy még most is sajog belé?

— Sütt!

A dáma ijedten emelte ajkai elé az ujját.

— Arról gondolkozni se szabad hangosan! A felség szöges övvel veszi körül lágyékát és a karjait . . .

— A császárné vezekel?

— Ő tartja magát a legbűnösebb lénynek minden halandó között, — bölintott Pucharmin és súgva tette hozzá: — Esténkint korbácsot is használ, míg egy *Misererét* elmond. Ilyenkor vértócsa marad utána a padlón . . .

— Iszonyatos . . !

Mária megborzadt.

— Mi olyan nagy vétke lehet?

— Nincsen annak semmi!

Pucharmin vállatvont s egy gyönggyel-hímes fűzővállat terített szét a térdén. Szeretettel babrált a boglárkákon.

— Csak hát abban leli kedvét, mint én itt ebben a drága bohóságban.

— Hogy gyötrődjék?

— Hogy buzgólkodjon s érdemeket gyűjtsön a túlvilágra! — szolgált helyreigazítással a patróna, kissé kenetteljesen.

Majd egyszerre kitette kezéből a dédelgetett holmit.

— Jaj grófnő, mit juttat eszembe! Hiszen nekem mindjárt megkezdődik a szolgálatom!

A kerek arcán őszinte ijedelem tükrözött.

— Szent Isten! Félhét! Mindjárt este lesz! Fél óra múlva teszi meg új urunk, I. József császár, teljes díszben első hivatalos látogatását az özvegynél, a Sárga Asszonnyal együtt!

— Az meg már kicsoda?

— Az a patikaláda?

Pucharmin az ajkát biggyesztette.

— Ugyan . . ! Hát a császár felesége! Öt évvel öregebb a felségnél és rút, mint az éjszaka! Szó köztünk maradjon kedvesem, az esküvő is prokurátorok útján történt annak idején . . . A vén braunschweigi herceg, Frigyes, tudta, hogy okosabb nem mutogatni a szerelmes menyasszonyt vőlegényének az esküvő előtt! A nászkíséretet is úgy válogatták össze, hogy se szép, se szellemdús ne legyen a hölgyek között. Huh, micsoda gyűjtemény volt az!

Még mindig fecsegett, pedig egyik kezével már a kilincset fogta.

— Most lesz az gyermekem, mikor özvegy úrnőnk először nevezi „Fölségteknek“ a fiát! A világ minden kincséért se maradhatok le róla!

— De hisz' a szegény teremtés lábraállni se tud?

— Na, érdekes..! — nyomta le Pucharmin a kilincset. — Mikor az etikett így írja elő..! Hová gondol kedvesem! Sőt vissza is kell adnia a látogatást, egy órán belül, a főhercegnővel együtt! Ne féljen, most úgy rálépek „véletlenül“ Anna uszályára, mikor kézcsókra járul, hogy tudom, oda nem ragasztják többé a szoknyájához. Majd aztán ahogy szabadulok, hozok jó friss híreket az én szegény kis fogoly madárkámnak. Igen? Mert a császárral igazán nem kísérletezhetünk. A nagy prezentálással várunk kell a temetésig.

Valahára becsukódott az ajtó.

Mária zúgó fejjel, halálos fáradtan roskadt a szőnyeggel leterített heverőpadra. Kocsi-dübörgés, lópatkó-bufogás, Pucharmin závorszerű fecsegése, mind egy nagy zűrzavarban kavargott a halántéka mögött s alig fogyasztották el a szobájukban felszolgált eszelit, mikor dadus máris nekifogott az ágyak bontásának.

Nyomott hangulatban szállt le az utasokra az első éjszaka az idegen Burgban. Mintha a bútorok közt anyagtalan árnyak suhogását hallotta volna Mária minduntalan. És mintha az árnyak meg-megálltak volna ágya mellett s néztek volna rá, jeges szemekkel. Megborzongott és összerántotta a kárpitokat.

XI.

Az éjszaka leszállt, nyugalomra azonban jó ideig gondolni se lehetett. Nagy volt a jövés-menés a Burgban. Órák múltak, míg a fáradt utast végre elnyomta az álom. De alig szunnyadt keveset, mikor újból fölrettent. Dadus is fölneszelt a dörömbölésre, a hálószoba benyíló fülkéjében.

— A kisasszony kopog?

— Azt hittem hogy te forgolódsz.

— Ha forgolódom is, mángorlóköveket nem hengergetek. Másféle zaj ez akkor!

A frájj magáarakapta kendőjét.

— Megnézem, mi lehet.

Mária ráhagyta. Neki már mindegy volt, ennyi jövés-menéssel több, vagy kevesebb. Túladott az első álmán. Még egyszer elaludni úgyse fog.

— Ha! Mi ez?

Hirtelen felült az ágyban.

Kintről rémült sikoltás hallatszott.

A dadus lehetett, mert nagyon elkerekítette a módját.

Hát ehhez mi ütött?

Megtudta aztán gyorsan, abból a lármából, mely az antekamera felől dájcsolt be idáig.

— Az udvari fő-fourrier ágense vagyok — ropogtatta egy berozsdásodott hang. — Nekem parancsom van arra, hogy ide bejöjjenek!

— De mikor itt nincsen halott! Mink még nem haltunk meg! — visított rá vissza dadus, esze nélkül. — Nem engedem eltemetni a kisasszonyomat!

— Arrább banya, különben palota-szolgákat hozatok!

— Sírások...! Ne tovább, egy tapodtat se!

Egy-kettőre kinttermett Mária is az ágyból. Föl a papucskáját, felleghajtó gallérkáját!

Gyertyával a kezében lépett ki a zajongókhoz.

— Micsoda dulakodás ez itt?

Egy feketébe bujtatott, sárgaképű férfi hökkent vele szembe. Mögötte még vagy öt munkásforma. Fe-

ketében azok is. A vállukon ezüstsujtásos, nagy fekete gyapjuszövet-göngyölegek.

Csakugyan, a gyászpompa hordozói!

— Mit akarnak itt?

A sárgaképu mentegetőzve hajlongott.

— Parancsot teljesíteni, méltósága.

— Hogy ezt a sok funerátori holmit itt lerakják?

— Hogy leszedjük a falak díszét s a szőnyegeket és gyászposztóval cseréljük föl.

— Itt akarják fölravatalozni a császárt?

Az ember bamba képet vágott.

— A császárt a lovagteremben fogják fölravatalozni. De azt nem ránk bízzák. Nekünk csak ahhoz van közünk, hogy a kamara-gyászt négy hétre elrendelték s így az udvarnál lakók szobáival végeznünk kell virradat előtt. Különben itt a parancs!

Mária átvette az írást. Belenézett. Aztán — ha meg is libbent kezében a gyertya — nem ellenkezett tovább. Megértette, hogy már ezentúl négy héten keresztül olyan otthonban kell laknia, melynek falait földig fekete kárpitok borítják! Fekete posztószőnyegek a falon s az ágya mellett kandeláberek égnek majd, mintha igazán a terítőn feküdne. Elég értelmesen bennevolt mindez a rendeletben, mely alól nincs kivétel.

— Állj félre dadus és engedd őket! — adta vissza az írást. — Ezek itt csakugyan parancsot teljesítenek. Még ez is nekem szól? — nyúlt tétovázva egy másik papiros után, melyet a fourrier-hivatalnok most halászott ki a zsebéből.

A sárgaképu bólintottt.

— A szokott cirkuláré!

A dáma halkán mormolta:

— «Fekete szövetroha, földig érő köpennyel... Durva fekete kordovánbőr cipők... Kreppel átkötött kard, térdigérő szárnyakkal... Az öltönyön tilos övnél alul bármi gomb, csat, vagy dísz...»

Felpillantott és visszaadta az írást.

— Tévedés, — mondta. — Ez a parancs nem ide tartozik. Én nem viselek kardot, hogy bevonhassam.

Az ágens bocsánatkérőleg hajlongott.

— Véletlenül a miniszter urak cirkulárját találtam előhúzni. Akkor hát a másik . . !

No, ez se volt éppen valami szívet vidító rendelet. Meghagyatik benne szigorúan a Hófdámáknak, hogy reggeltől fogva senki fekete gyapjúköntösnél egyébben ne mutatkozzék! Arra egy sor fekete krepp rátét jöjjön, hozzá fekete, hosszú cape és egy nagy fátyol, egy kis mante, azonkívül egy szárny a homlok fölött...

Már most aztán igazán le lehetett tenni, nemcsak az alvásról, de még a pihenésről is. Ládákat bontani és varrni, hogy másnapig elkészüljön mindaz a sok holmi, melyet a fő-fourrier előír s ami nélkül a Burg kapuját négy álló hétig senki sem lépheti át!

Rászürkült a reggel a fáradt utasokra, mire az utolsó fonál is elszakadt s a falakról letisztultak a kopácsoló munkások. Akkor meg Pucharmin aszszony tört rá arra a sápadt árnyékra, aki ebben a komor környezetben kezdett jobban hasonlítani egy halottra, mint pár nap előtti élő sajátmagára.

— Mit gondol, szívem? Elég gáláns ez a szárnyacska itt, a homlokom fölött? Nem voltam túlszerűen az uszály-szabásnál? Öt könyöknyit megenged a reglama. Ez pedig csupán négy és egy negyed . . .

— Itt még a szoknya-farkat is rendelet kormányozza? — mosolyodott föl Mária, a kimerültségtől ingerülten.

Pucharmin mély megdöbbenéssel nézett vissza rá.

— De gyermekem . . ! Hát hogyné! Azt csak igazán! Tizenegy könyöknyi jár a felségeknak, kilenc a főhercegnőknek, minékünk meg öt . . ! Látom, az ön ruháján egyáltalán nincsen!

— Nekem jó lesz így is. Fáradt vagyok nagyon.

— Fáradt itt mindenki! — legyintett a dáma. — Kijut a dologból! A főkamარások is, szegények, talpaltak egész éjjel.

— Talán ruhát varrtak ők is?

Pucharmin nem értette el a gúnyt.

Széles mozdulatot tett:

— Sokkal nehezebb dolguk volt annál! A császár szobáinak szétheverő iratait, a leveleket, memoriálékat és értéktárgyakat kellett összeszedniök. Ládákba csomagolni, zár alá venni! Ugyanígy a halottasszoba oltárrelikviáit! Mennyi kincs kedvesem . . ! Egy csepp Krisztus véreből! Egy tövis a szent koszorúból! Két udvari káplán és négy augusztinus-barát vitte a nagy kincses kamarába! Ott voltam, láttam . . ! Persze, kegyed mindezekekről nem tud, szegény gyermekem! Mindenről lemarad a fránya bemutatattás miatt! No sebj! Igyekezem majd kárpótolni, ahogy tőlem telik.

Egész föllelkesült a derék asszony. Sehogyse értette, hogy lehet mindezt a sürgést-forgást, ezeket a nagyszerű ceremóniákat ilyen unottan venni! De ha ő nem értette Máriát, viszonzásul az se értette meg őt. Mindebben a sok parádében csak egy- valamit látott, ami emberi és igaz s megérdemli, hogy résztvevő szívvel forduljanak felé. Az öreg, kopott kis császárné fájalmát.

Hanem azért hagyta a másik kedvét. Hadd históriázzon el mindent, ami a begyét nyomja! Attól kezdve, hogy a kis- és nagykincstárat lepecsételték, egész addig, hogy a lovagterem föl van már ékesítve gyászpompával és várja a császári vendég kihült tetemét.

— Azt meg holnapig két kamarás, egy kamarszolga, két káplán és négy mezitlábás augusztínus fogja virrasztani! Bizony! — egészítette ki híreit Pucharmin, csillogó tekintettel. — A papok a halotti officiumot imádkozzák. Láttam a kamarások névsorát is, akik a díszvártát adják!

Talán még attól se meneküli meg Mária, ha félbe nem szakítják. De az ajtón megint kopogtattak. Egy feketébe burkolt nőszemély állt a küszöbön. Mellén keresztülkötve széles, fekete szalag. Azon egy vas kulcs. Fekete az is.

Pucharmin gyorsan szedelőzködött.

— Jaj kedvesem, a feketekulcsos kisasszonyt Önnek a palotáslányait hozzák. Lám, szubrettet is kapott, meg öltöztetőnőt! Nagyon helyes. Nem zavarom, hogy beoktathassa őket. Au revoir!

A dáma elporzott. Mária pedig megint gazdagabb lett egy szomorúsággal.

Megvoltak hát a külön szolgálói! Vissza lehetett küldeni a dadát. haza, Vöröskőbe . . .

Megsiratták mind a ketten ezt a búcsúzkodást, ami után most már igazán olyan egyedül maradt az idegen föld idegen virága, mint magános levél a szedett ágon.

XII.

A méhkas nem nyüzsöghetett jobban, mint a Burg másnap. A konferenciák a kora reggeli órákban megkezdődtek az új császár udvaránál. Innen indultak szét a kurírok, megvinni a gyász hírt a birodalom összes tartományába és a külső hatalmakhoz. Ugyanitt ülésezett a titkos tanács is, megállapítva a temetés részleteit.

Az elnöki tisztet az elhunyt császár főudvarmestere, az öreg Harrach gróf viselte, minthogy a gyász aktus még a megelőző kormányzat ügykörébe tartozott. A délelőtt kinevezett urak: Mansfeld herceg főkamrás, Mollrath Ferdinánd és Castelbarco grófok, két császári kamaraszolga, hat udvari orvos és az elhunyt feleség három főborbély, délután aztán átvonultak a halottaszobába, hogy a Habsburg-ház ősi hagyományaihoz képest tanúi legyenek a bebalzsamozásnak.

Erről a siralmas eseményről tudott csak egyszer hajmeresztő részleteket Pucharmin asszony! Egész kifulladt nagy izgalomban.

— Képzeld gyermekem, Jausnak, a borbélynak kellett rájönni arra, hogy tulajdonképp mi ölte meg a szegény császárt! «*Hydrope pectoris!*» Mindíg mondom én, hogy ezek az udvari nagyfejúek semmit se érnek! Két kanta vizet leltek a mellüregben! Két kan-

tával... Mikor — lemérve — az egész testen se találtak másfél fontnyi húsnál többet!

Mária úgy összeborzongott, hogy az új frájja tanácsosnak látta kendőt borítani didergő vállára. De kárbaveszett minden melegítő, míg Pucharmin hírei tartottak! Megvacogtatták volna azok a fűtött kemencét is. Közben pedig olyan ártatlan szemeket tudott vetni a dáma, mint egy bábújával édesdeden játszó gyermek. Még egy kis éneklő kényeskedés is volt a hangjában, ahogy beszélt szüntelenül, szemhunyorítás és lélegzetnyi szünet nélkül.

— Már viszik is a szegény császár szemét, nyelvét, agyát az udvari kápolnába!

— Miért? — riadozott a lány.

Pucharmin nagyot nyelt s boldogan bólogatott, hogy végre sikerült kérdést kicsalnia ebből a fásult teremtségből.

— Azokat külön fogják temetni! A Szent István-templomba! Ezüst edényben! Ugyanolyan kísérettel, mint a szívet! Csak addig sokminden van még hátra. A császárt is fel kell öltöztetni, szegénykét! Már most igazán nem emlékszem: aranygálába-e, vagy spanyol díszbe... Nem mindennap temetünk császárt!

Olyan gondterhelt arcot öltött, hogy Mária, minden szorongása ellenére is, alig bírta elfojtani egy mosolyt.

Amaz szerencsére nem vette észre. Nagyon szívére eshetett az eldöntetlen probléma, mert fölkelt és búcsúzott.

— Okvetlenül meg kell tudakolnom! Bözin bizonytalansággal emlékezni fog rá. Hiszen ő az özönvíz előttről való! És legalább elhelyezek nála egy-két kis petárdát, mindkettőnk számlájára... Hát ég vele kincesem! Pihenjen békességgel!

Nagyon fölfért volna bizony Máriára, hogy ez a kívánság mentől előbb és minél alaposabban megvalósuljon. Hanem a szándék épp a kívánság tolmácsolóján tört meg.

Rövid idő múlva megint betoppant Pucharmin és

reggelre kelve is, ő robajlott rá a gyászpompában szunnyadóra.

— Hová gondol, szerencsétlen gyermek? Ágyban nyújtózkodni, mikor pár perc múlva kezdődik a ceremónia...!

— Marad abból későbbre is! — húzta vissza rózsaszín lábacskáját az áldozat álomsóváran a takaró alá. És fáradt szemei készültek újból lecsukódni.

De Pucharmin úgy fölizgult ezen a készülődésen, hogy maga Jairus leánya is feltámadt volna a cserfelésére.

— Ilyet! — kiáltotta, kétségbeesett kotló módjára tipegve körül az ágyat. — Mikor Bécs összes harangjai zúgnak, egy óra óta! Mikor a császár a terítőn fekszik, közszemlére téve! Mit fog szólni az udvar, ha megtudja, hogy mind ottvoltunk az ájtatosságon, egyedül az újonc hiányzott, akinek elsősorban lenne szükséges az érdemgyűjtés!

És nem tágitott addig, míg csak ki nem riasztotta a késedelmeskedőt az ágyból, ahol pedig az már a gyászfüggönyökkel is megbékélt volna inkább, mint hogy páncélba szorítsa törődött derekát, fölvegye az abroncsos szoknyát s mindazokat a kínzó-szerszámait a női viseletnek, melyeket az udvari illem a Hófdámáktól megkövetelt.

Végezetül aztán „segített“ is Pucharmin az öltözésben áldozatának, ami annyit jelentett, hogy Máriának még a mosdás felfrissüléséről is le kellett mondania, ha nem akarja megszegni az apai tanácsot.

Néhány csöpp szagos olaj a tenyerébe — megtartva az éjszakán át meghervadt testi holmit — ez volt minden, amit megengedhetett magának az istenadta, mialatt a két frájj húzta is már két oldalról a vasfűző zsinórját, úgy nekifeszülve, mint a bárkát vontató paripák.

— Mit csináltak? Hiszen megöltök! — jajdult föl keservesen.

Pucharmin azonban csak intett:

— Rajta...! Majd megszokja a kedves! Máskor

meg úgy csináljatok, mint mink! Vagy aludjon mi-
derben a kisasszonyotok, vagy ráadni kora reggel s
minden negyedórán szorítani a zsinóron egyet.
Igazi szép derék vastagsága nem haladhatja meg a
két tenyér átfogását. Így olvasom a legfrissebb *Mer-
cure Galant*ban, ami kegyednek is fontos olvasmánya
kell hogy legyen, szívecském!

Kárbaveszett itt minden rimánkodás! Míg egy
parányi gömbölyűség mutatkozott a szegény, fiatal kis
testen, addig Pucharmin szemérről le nem került a
lorgnon!

— Illetlen..! Még mindég illetlenül kerek! De
hát mit csináljunk? Nem megy egyszerre — adta meg
végül sóhajos beletörődéssel a felszabadítást. — Csak
egy tapasz és kész.

Hanem az a tapasz bizony nem volt sehoh. Olyat
nem málháztak Vörösköben. Ez az egy- valami elke-
rülte a generális úr figyelmét. Pedig Pucharmin sze-
rint „*mouche*“ nélkül éppenséggel nem lehetett meg-
jelenni fényes gyülekezet előtt, ahol annyi szem vizs-
gálja az udvar dámáit, pirulás, vagy egyenesen föld
alá süllyedés veszedelme nélkül.

— Annyi, mintha meztelen volna az ember!

Szerencsére akadt a szubrettnél. Pucharmin asz-
szony meg olyan gyakorlattal rendelkezett, hogy pil-
lanat alatt kifaragott a fekete selyem tafotából egy tal-
lérnyi foltot.

— És én ezt most már hová tegyem? — kezdte
elhagyni Máriát a béketűrés.

A dáma homloka közepéig húzta fel szemöldökét.

Mérhetetlen megdöbbenéssel válaszolt:

— Ugyan hová egyebüvé, mint ahová én is tettem!
A bal halántékára! Az a gyász helye. Jaj gyermekem,
ezt haladéktalanul meg kell ám tanulnia! Csillag, kör és
szív a legillendőbb jelek. Homlok közepén „majeszté-
tis“, — orron: „impertinens“, szemem „szenvedélyes“,
szájszögletben „csókos“. Arc közepén mink nem
hordhatjuk. Az túl-gáláns. Nem a mi rangunkhoz való.
Annál inkább az áll és száj között, ami a hallgatagok
jele! Igaz..! Szokott kegyednek a foga fájni?

— Az is előírás? — riadt meg az áldozat.

Hál' Istennek megnyugtatták.

— Csak azért kérdem, mert annak is van jele. Olyankor a teljes félarcot illik betapasztani...

Valahára elkészült a lecke.

De nem csuda, ha a sok cicomázódás közben egész elfelejtette a pártfogolt, hogy hova is készülnek ők tulajdonképpen? Akkor eszmélt rá csupán, mikor már ott állt egy sereg hozzájuk hasonló, félig megfuladt, beragasztott-fejű, abroncsos hölgygel együtt a lovagteremben.

Feketével voltak bevonva a falai annak is. Két oldalt fali gyertyatartók viaszgyertyái vetettek sárga fényt arra a sápadt arcra, mely óriási fehér paróka és föltett tollas barett alól meredt a gyülekező udvari nép elé.

Az ujonc nem tudta eldönteni, hogy mitől is iszonyodik jobban? A láthatatlan csontkezű hatalom közellététől-e, vagy attól a rútságtól, mely önkéntelenül magához delejezte a szemét a szánalmas császári maskarából.

A halott vézna tagjait fekete selyem spanyol kötös burkolta. Vállán köpeny, oldalán kard. A baldachin alatt — gyertyáktól övezve — láb felől ezüst feszület állt, aranyozott szenteltvízes edénnyel. Jobbkézt arany vánkoston büszkélkedett a császári korona, a birodalmi alma és sceptrum, az aranygyapjúval. Balkézt egy másik vánkoston gubbasztott a cseh és magyar korona.

Mária szíve összeszorult.

Oh, milyen mellőzötte, milyen elhagyatottan hevert ott az a szent szimbolum! Igazán csak szimbolum volt, dísz tárgy, melynek senki se tulajdonított több fontosságot, mint akármelyik hamvadozó-fényű gyertyának. Ki gondolt volna itt arra, hogy ez az árva jelkép egy egész nemzet boldog, büszke multjának sápadzó emléke? Hogy mennyi vér, könny, féltő aggodalom tapadt hozzá! Mennyi rettegés és átok ahoz a mozdulatlan kézhez, mely amíg mozdulni tudott, szenedésnél egyebet nem osztott arra kelet felé, annak a

népnek, mely most is vérében fürdik s mely valamikor vállalai fölé emelte.

Ami szájalmat a halandó beteljesült végzete ébresztett volna, azt elég volt elriasztani ez a gondolat. És Mária képzelete előtt sorban vonultak el az édesanya meséinek képei. Zrínyi! Frangepán! Nádasdy! A három kivégzett magyar hős, akik mind ettől a viaszos kéztől kapták a halálos csapást. Caraffa és az eperjesi vértörvényszék! A sok-sok ártatlan áldozat! Akik — ha mind idesorakoznának most véres árnyékukkal — mi csoda fejvesztett menekülés lenne abból mindjárt!

De hát nincs aki számotkérhessen ezektől a hatalmasoktól, még mielőtt belefáradna testük a lelkük súlyába s kényelmesen elnyújtózna a terfőn?

— Gyermekem, elég ha csak markírozza ön a fájdalmat!

Mária azon érte magát, hogy összecsikordult a foga és ökölbeszorított kezére egy fekete-kesztyűs kéz nehezült.

Pucharmin asszony pillantott le rá, gyászszegélyes keszkenője mögül, száraz szemmel.

— Tegyen ön úgy, mint én! Emelje kendőjét a szeméhez, akkor aztán nézelődhet nyugodtan. Szegény felséget mi úgyse támasztjuk fel többé. Megelégszik ő már a jószándékunkkal is. Mi lenne a könnyzacskóinkkal, ha a Ház minden tagját meg akarnók siratni? Hiszen olyan sokan vannak a kedves fenségek!

Mélyet sóhajtott.

— Látja kegyed azt a négy kamarást ott, a baldachin mellett? Úgy-e, festői szépek?

Nem várt feleletet. Belezokogott kendőjébe. Majd újjait összekulcsolva imádkozta tovább a különös imát:

— Figyelem jórégecskén a két betyár kamarszolgát is! Pillájuk se rezdül, úgy állnak ott. Hogy ezek ezt hogy csinálják . . ?

Megint zokogásba fült a suttogó hangja, hogy kisvártatva ismét fölszipogjon:

— A négy augusztínus-barát harmadnapja se nem eszik, se nem iszik. Valóságos m'ívészei a koplá-

lásnak. Nem ártana tanulnom tőlük. . . Mintha híznék kissé? Hanem a testőrök, azok kitétek magukért! Nem is képzeltem volna, hogy ilyen szépek gyászban. Hja, a mi Hartschierjeink! A mi darabontjaink!

A derék hölgy kebléből ismét keserves csuklás tört fel. Nyomban rá másik felelt, Mária jobbján.

Erre odapillantott.

Bözin kisasszony volt, pulykavörösre fűzve, egy hatalmas gyászflastrom árnyékában. Némán tördelte kezeit . . .

Oh, hogy szerette volna félrelökni! Menekülni innen, ebből az utálatos komédiából. Vissza oda, ahonnan egy balvégzetű órában eljött: a vöröskői várba, a szülői hajlék födele alá, ahol ami szót kimondtak, igaz szó volt az. Ami fájdalmat éreztek, azt igazi könnyel siratták! Ahol ő sohase látott szemforgatást, csinált bánatot, ahol sohase hallott hazugságot. De messzi mögötte maradt már a szűzmáriás kapu! Olyan messze, hogy álomban is hosszú odáig az út, a hétfájdalmú édesanyáig, akitől szíve szerint el se búcsúzható, de akinek minden belefojtott tanácsa, kérése, ott égett azért a fiatal, hevülő lelkébe írva.

Szerencséjére enyhe mozgolódás támadt a „gyász“-gyülekezetben, még mielőtt végkép elöntötte volna az ő külön gyásza, mely olyan idegen volt érzésben, tartalomban, mindazokétól, akik itt körötte szorongtak!

A terem négy sarkában felállított oltárhoz érkezett meg a papság, hogy délig egymást felváltva mondják a miséket a halottért. Ugyanakkor — követve az uralkodó-családot — az udvari énekkar is bevonult.

„*Miserere mei Deus!*“ — zúgott föl a kórus.

Mária térdre hullt. Az árva koronára nézett.

Annak szentségére tett fogadalmat. Véreiért, magáért, erőért imádkozott.

XIII.

A chorál szünet nélkül zengett. A templomokban kongtak az összes harangok. A Burg kapuit is megnyitották a nép számára. A kíváncsi Bécs sűrű tömegeket hömpölygetett a császári vár felé, egész napon át.

Temetés napjául május kilencedik napját jelölte meg a titkos tanács. Addigra megérkezettek a birodalom választófejedelmei és a külső hatalmasságok képviselői is. De meghívót kapott a klérus, a teljes udvartartás, a birodalmi marsall, az egész dicasterium s az összes birodalmi, világi rendek is. Az új császár parancsa szerint este hét órakor kellett a számukra fenntartott helyeken megjelenniök, mert a Burg elégtelen lett volna ennyi ember befogadására.

A parancsot kidobolták. Más hang aztán nem is hallatszott az egész császárvárosban. Szigorú rendelet tiltott be minden zenét, vívőiskolát, komédiát, táncot, népünnepélyt, úgy nyilvánosan, mint szűk körben, a birodalom területén egy egész évre.

Majd déli egy órakor megkezdődtek a gyászszertartások. Négy kamarás a főkamarások jelenlétében leemelte a császári holttestet a ravatalról s egy karmazsin-bársonnyal bélelt, ugyanilyen derékaljjal párnázott cédrusfa-koporsóba helyezte. Az allongeparóka terhétől imbolygó, kiaszott fő alá két bíborvánkost tettek. A tetem nyakára pedig a kis Toisont.

A szertartásmester halkán szólította a szolgálattevőket:

— Golchoffer Tóbiás!

A főkamara-fourrier előlépett s kebléből aranyozott, kettős kulcsot vonva ki, lezárta a koporsó lakatját. A kulcsokat a kirendelt főkamarásnak adta.

— Uraim..! — hangzott ismét fojtott hangon.

Négy kamarás megfogta az ezüst karikákat s a koporsót a test előbbi nyugvóhelyére emelte vissza. A kamara-fourrier és az udvari kápolna custosa föléje teríteték azt a gyászterítőt, melyet — ősi szokás szerint — a bécsi mezitlábás József-karmelita apácák

adtak kölcsön minden elhunyt Habsburg császárnak. A szertartásmester azután a koporsó közepére állította a feszületet és fejtől helyezte a császári koronát, almát s a szeptumot. Melléjük az aranygyapjút, lábtól pedig a cseh és magyar koronát . . . Ott voltak azok igazi helyükön! A sarkak alatt, melyek míg éltek is, maguk alá tiporva tartották őket.

Délután a császár szívének és nyelvének temetése következett, fényes kísérettel. Hét megállt szív és elnémult nyelv várta már azokat a Szent István-dóm hűvös kövei alatt. Hét előd, akik azóta mind a felső Bíró számadó-széke előtt álltak.

A kiemelt agynak és szemnek — ezüst edénybe zárva — az udvari kápolnában kellett várakoznia másnap ilyenkorig, mert most, esti nyolc órakor, a test temetése kezdődött.

Az udvar a lovagteremben gyülekezett. Oda érkeztek a felségek is, az özvegy császárné kivételével. A megviselt kis öregasszonyt orvosai nem engedték résztvenni a szertartásokon.

Pucharmin szemöldökeit emelgette.

— Azt hiszem, penitenciát kap a felség a gyónatójától! Túlzásba vitte a földi fájdalmat. Mondtam én, kedvesem, hogy ez merőben fölösleges!

A menet megindult.

Az udvari templomban való kétszeri beszentelés után huszonnégy kamarás hordozó állványra emelte és a Burg udvarán várakozó hagyományos öszvérek hátára csatolta a gyászos terhet. Végig az alkonyatba borult útvonalon, a deszkákkal lepallózott hidon át, mindkét utcasonon póznákra tűzött fáklyák világítása mellett, hömpölygött a beláthatatlan tömeg a kapucinusok temploma felé.

Közvetlenül a császári funeráriák mögött a katonai kórház, a bécsi koldus-céh és a szegényházak ápolójai haladtak. Egymagában négyszázhetven lélek. Majd az udvari kórház Lázárjai, a császári hölgyek által varrt ruháikban. A trinitáriusokat viceprovinciálisuk vezette. A mezitlábás József-karmelitákat generál-asszisztensük. Nyomukban lépkedtek a szervi-

ták priorjukkal s a pálosok correctorukkal. De képviselve volt itt rajtuk kívül minden számottevő rend. A lipótvárosi karmeliták, az irgalmasok, országúti augusztinusok, minoriták, franciskánusok, dominikánusok, a Benedek-rendiek, kapucínusok, szerviták s a szerzetenkívüli papság is, kerületek és templomok szerint.

A tetemvivő öszvéreket meg kellett állítani, míg mindez az ezernyi ezer ember csatlakozik a menet elé. Ezután, Tepfel Jakab bécsi polgármester vezetése alatt, a városi magisztrátus s az országos hírótestületek zárkóztak a feketén hullámzó sorokhoz, magukba-kebelezve az alsóausztriai hivatalos személyeket és marsallokat. Majd az udvartartás tagjai jöttek. A titkos tanácsosok, kamarások és aranygyapjasok, az udvari zenekar tompa dobpergése mellett. Az egyházi funkciót tizennégy kanonok és tizenkét infulás prelátus segédlete mellett maga a bécsi püspök végezte, aki után megindulhattak most már a halottvivő öszvérek is. Huszonnégy aranykulcsos kamarás és tizenkét kamaraszolga tartotta a gyászlepel széleit, míg mellettük két sorjában negyvennyolc nemesi apród világított szélfogó lámpákkal. Mögéjük sorakozott a bécsi egyetem, rector magnificusával, négy dékánjával és pedellusával. Előttük hordozták bíborvánkoson a sceptrumot.

A halottkíséretet a császári főgárdamester követte gárdistáival. Talpig gyászban valamennyi. Még lovaikon is patkóig hulló fekete takaró. Csak a szemük fehérje világított ki szilajon a fejükre-húzott lepelből, mely láthatólag idegesítette a nemes paripákat. Jó, hogy avatott kezekre volt bízva a kantár! Különben a négy császári udvari hivatal tinta-fogyasztói majd nem lépdelhettek volna olyan peccesen, mintha ez a rengeteg tömeg mind az ő tiszteletükre gyűlt volna összel!

Csupán a vén Harrach gróf ödöngött köztük elvezetten, fátyollal bevont kalapját szorongatva.

— Ennek bizony bealkonyult, az árvának! — bólogott a derék bécsi nép, mely leszorulva az üttes-

tekről, a fák ágait, kapuk és ablakok kiugróit kezdte meglepni.

Mindenki a gyászoló családot akarta látni és főleg az új császárt az aranygyapjával.

— Kicsoda mellette az a kefeseprű? — törtetett előre egy roppant terebélyes lepénysütő kofa.

— Anyja lehetne inkább, mint a feleség!

Pedig mégis Amália volt az, a birodalom új urának hitvese. Nem ismerte a nép, mert egyetlen reményének, leendő trónörökösüknek elvesztése óta, a korosodó, beteges, epés császári asszony ki se mozdult a Burgból. Gyűlölte a népet, gyűlölte az utcát, a várost. Gyűlölt ez mindent és mindenkit, annak az egy élő lénynek, férjének kivételével, aki most három lépéssel előtte lépdelt s akit gyűlöletnél is jobban megnyomorított későn-virágzott, kétségbeesett szerelmével.

A császárné után kézen vezették a két kis „*jozefinisch*“ főhercegnőt, az új császár leánykáját.

Az utca népe fölmorajlott.

Nem a gyermekeknek szólt ez a morajlás, hanem az aya-nak, aki vezette őket. Sudár, párduc-hajlékony testű, villogó feketeszemű fiatal nő volt az aya. Meszsziről látszott rajta az olasz eredet.

— Cordona Guitana grófnő! — hallatszott a tömegből, ahogy a dáma elhaladt előtte. És a lepénysütő kofa nem állta, hogy össze ne verje kövér tenyegeit nagy elragadtatásában.

De egyszerre tízen is rajtamentek.

— Ennek kell majd a pénzünk, slájerra, pántlikára! Ezért nyúzza a szegényt az adó!

— Phi, császári meretrix! — tódította egy elcsapott udvari protokollista is és utánafenyegetett öklével a kényesen ellibegőnek, akinek alakját csakhamar eltakarta a három „*leopoldinisch*“ főhercegnő és az udvari dámákat nyomon követő várórség hullámozó sokadalma.

A külön meghívottak ezalatt már beértek a kapucinus templomba.

„*Libera me domine!*“ — búgott föl a gyász-

posztóval beborított falak között az ének, míg a bécsi püspök a beszentelést elvégezte. Aztán a kamarások vállukraemelték ismét a koporsót és levitték az ősi családi sírboltba. A gárdián meggyőződött, hogy valóban a császári tetemet vette át a rend megőrzésére s ezzel a sírbolt kapuja rácsapódott az új lakóra.

Éjszaka tizenegy óra lett, mire az udvar a Burgba hazatért. A nyugalom azonban még mindig nem állt helyre. A „kisasszonyok asztalánál“ egybegyült dámák a gyász-szónoklaton izgultak.

— A páter nyíltan szembefordult az új császárral, — bólogatott Pucharmin Mária felé. — Azt mondotta, hogy eddig csupán a jezsuita-nevelésű Habsburg uralkodók voltak jó császárok...

— Már pedig, — tóditotta Bözin — azt mindenki tudhatja, hogy őfelségét világi oktatók nevelték.

— Csak megkérdeztük volna az atya nevét! — kesergett Althann kisasszony. — Nem fogok aludni az éjjel a fejtöréstől.

Bözin felsugárzott.

— Én tudom! Kifelé útban megtudakoltam!

— Mondja kegyed, édes teremtés! — csordult egyszerre mézzé Pucharmin.

Bözin ünnepélyesen összecusukta legyezőjét.

Megnőtt egy fejhosszat:

— Az atya neve: Wiedmann. Még hallani fogunk róla.

XIV.

Másnap valahára visszazökkent az udvar élete a rendes kerékvágásba. A tisztelgések megkezdődtek s Wratiszláv sietett bebizonyítani, hogy nem felejtkezett meg védecéről.

— Főlírtam méltóságodat úgy a császári, mint a császárnői kamarásnál, kihallgatásra, — hajolt meg

Mária előtt. — A felség a *leverje* utáni déli tizenkét órát állapította meg az ön számára, a felséges asszony pedig — erre való tekintettel — a délutánt, amikor is különös kegy képpen azonnal szolgálatba osztotta önt.

Annyit már okult Mária az udvari tapasztalataiból, hogy itt most örülnie illik. De befelé annál nagyobbat sóhajtott. Minden tagja sajgott még a hosszú út fáradalmaitól. Az itt-töltött napok virrasztásai is megviselték. S ő ezt a napot pihenésre szánta! Hanem a mosolygás és bók hibátlanul sikerült azért.

Wratiszláv apáskodóra fogta a hangját.

— Nem ártana felújítanunk kissé az *Ehrenspiegel* szabályait! Tisztában van méltóságod azzal, hogy mik a teendői?

Mária egy könyvet tett az asztra.

Fölvágtalanok voltak a lapjai.

— Nem baj, — bólogatott a pártfogó megnyugtatólag. — Szívesen szolgállok röptében egy kis lelkével. Kezdjük hát!

És kezébe vette a könyvet.

— Tud ön valamit a császár életmódjáról?

— Csak sejtem, hogy minden az ő személyéhez igazodik.

Wratiszláv a fejét ingatta.

— Tévedés! Az egész birodalomban nincs a császárok életéhez fogható pontos mechanizmus. Napjuknak minden órája be van osztva. Ugyanakkor kelnek, ugyanakkor hallgatnak szentmisét, reggeliznek, sétálnak, adnak audienciát, nyitják meg a titkos tanács gyűléseit és ugyanazon órában térnek nyugodni, mint az előző napokban. Épp így előre megállapítottak ünnepeik is, mikor templomokat és zárdákat látogatnak, vagy mikor a császári nyaralók valamelyikébe vonulnak üdülni, vadászni, szórakozni.

— Más szóval — összegezett a tanítvány — a császárok: rabok.

— A birodalom legszigorúbban tartott rabjai, — helyeselt az oktató.

Aztán hozzátette:

— Boldogult Lipót császár legalábbis az volt.

Hogy az új felség alkalmazkodik-e majd a kialakult szokásokhoz, azt természetesen senki se tudhatja előre. Magam részéről attól tartok, hogy nem. A felség szélsőséges természettel jött a világra. Egyszer kétségbeejti szorgalmával a környezetét, máskor meg hónapokig egy tollvonást se tesz. Néha lázong a regulák miatt és olyan szabadosan viselkedik, mint valami polgár, máskor viszont felháborodik a legcsekélyebb etikett-sérelmen és olyan gőgös, mint egy olimpusi isten. Hol lágyszívű és érzékeny, hol meg Caracalla szerepében tetszeleg magának, akiről felfedezte, hogy hasonlít hozzá.

— A császár . . !

Wratiszláv vállatvont.

— Ő is féldoldt, kissé mereven tartja a nyakát, ha valami meglepi, vagy különösebben érdekli. Egyéb-ként nagy Sándorral is tartja a hasonlatosságot.

— A felségnek hadvezéri talentumai vannak?

— Nem sok alkalma nyílt eddig, ilyen képességekről tanubizonyítékot adni. De ha megharagszik — ami elég gyakori eset — akkor neki is piros foltok jelennek meg a homlokán . . . Hanem ezek későbbi dolgok!

Wratiszláv legyintett.

— Kegyedet grőfnő, egyelőre csupán az érdekli, hogy milyen viselkedést kell tanusítania kihallgatásakor s a négy császári antekamera közül melyikbe van joga belépni és várakozni. Persze, ezt így fejből én magam se tudom.

A professzor belelapozott a könyvbe. Az oldalakat ügyesen föltépte.

— Íme! — mondta. — „A tanácssterem antekamerájába léphetnek a koronás fejedelmi udvarok és oly republikák követei, melyek *regii honores*-szel bírnak“ . . . Ez nem vonatkozik kegyedre.

Egy lap átfordult.

— „A választófejedelmek és birodalmi fejedelmek, kadettjaikkal együtt“ . . . Ez se! „A magasrangú királyi hivatalok betöltői“ . . . Ez se! „Valóságos és címzetes titkos tanácsosok. A valóságos kamarások,

spanyol grandok és aranygyapjasok!“ Mind nem a mi esetünk. Méltóságod legföljebb az udvar szépeinek generálisa lehetne.

Wratiszláv egy másik hasábon futtatta végig az ujját.

— «... magyar palatínus, érsekek és püspökök, a szerzetesi rendek generálisai, a császári gyóntató, házi orvos, szolgálatos lakájok, borbélyok, a guardaroba és segítsége, ezüst-szolgák és napos kamarai ajtónállók...»

Hangja mormogásba veszett.

Az első, vagy kis antekamera kiváltságosai közt se találta a professzor, amit keresett. A lovagterem fősoroltjait pedig bízvást át lehetett ugrani.

Végül megállt Wratiszláv mutatójaja:

— Ez az! „A nagy antekamerába léphet mindenki, aki az udvarhoz tartozik és rangját tekintve legalább gróf...!“ Ne is menjünk tovább! Kegyed tehát itt fog várakozni, míg a szolgálattevő kamarás beviszi őfelségének a jelentkezők névsorát és informálja őt. A kamarás aztán kinyitja az ajtót és nevéen szólítja azt, akire őfelsége választása esett. Semmi kétségem, hogy ön lesz az első. Fiatal urunk nagy tisztelője a női nemnek...

A mester letette a könyvet. Néhány pillanatig összehúzott szemmel mustrálta tanítványát.

— Nagyon helyes — intett. — Látom, ön a spanyol öltözetet viseli. Ez az, ami ide kell! Csak ha szabadna kérném, a parókat most le! Az ide nem való. A császári nyaralókon kívül, itt benn a Burgban, nekünk sem szabad viselnünk, ha nem akarjuk kitenni magunkat annak, hogy a fő-fourrier egyszerűen kiutasítson. Ezért már a kapufülkében fogasra akasztjuk a fejdíszünket...

— De hiszen az én hajam egész síma a paróka alatt! — ijedezett az újonc.

Wratiszláv roppant meglegedettnek látszott.

— Ugy jó! Sőt simítsa le méltóságod még laposabbra! Egész spanyolosan.

Mária nem tudta, nevéssen-e, vagy bosszankodjék.

Hanem azért engedelmeskedett.

A mester pedig buzdította:

— Így, így..! Nagyon kemény szabály ez, grófnő! Maguk a felségek is kénytelenek alkalmazkodni hozzá, ilyen ünnepélyes esetekben! Péda rá a spanyol királyné, Mária Lujza bevonulása Madridba. Kis híján botrány lett volna egy makrancos fürt miatt, ha a szemfüles *camera mayor* idejekorán észre nem veszi, hogy néhány pelyhecske nem fekszik símán a királyné homlokán.

— Nos, és hogy sikerült megakadályozni a világhatalom katasztrófát? — szaladt ki Mária száján a visszafojthatatlan gúny.

Wratiszláv azonban nem vette észre. Nagyon komolyan bólogatott.

— Nem volt mást mit tenni, mint hogy a főudvarmesternő... hm... megnyálazta tenyerét s egy lopott pillanatban hirtelen végighúzta a királyné halántékán.

— De hisz ez vétek a felségtisztelet ellen?

— Igen, — biccentett az oktató. — Bűn, amit a derék hölgy magáravállalt inkább, semhogy királynéját engedje véteni az etikett törvénye ellen. Kemény dorgálást kapott érte az első kihallgatásnál és ugyanakkor egy — rendjelet...

— Bölcs igazság! — hajolt meg Mária, visszatérve a tükörtől. — Meg van elégedve velem excellenciád?

Igazán, szava se lehetett több a bírálónak! A természetből hullámos fürtöcskéik jámbor megadással lapultak a redőtlen, fehér homlokokra.

Wratiszláv a könyvre mutatott.

— A többi kívülről is elmondhatom. Kegyed be fog lépni és három spanyol reveránst ad le, három-három lépésnyit közeledve a felséghez, aki — ha dolgozószobájában fogad — rendszerint asztala mellett ül, vagy áll. A harmadik tisztelgésnél ne felejtessen el kezecskézni őfelségének.

Mária elpirult.

— Okvetlen muszáj?

— Elengedhetetlen!

A professzor most már sietősebbre fogta.

— A kegyed udvarképességéhez természetesen semmi kétség nem fér. Hiszen meghívással kapta a „*grand entrée*“ jogát és kiállta a legszigorúbb ösiségi és kamarás-próbákat is. Irataira a legelső-osztályú minősítést láttam rávezetve. „*Agréé*...“ Mindazonáltal kötelességem figyelmeztetni, hogy „*tabouret-joga*“, fájdalom, nincsen...

— Hát az meg micsoda?

A pártfogó elharapott egy részvétteljes sóhajtt.

— A jog, leülni a fölségek jelenlétében, — felelt. — Ez csak vérbeli hercegnőket s a spanyol grandok nejeit illeti meg, akik tarthatnak saját karosszéket is, császári vörös bársonnyal díszítve és aranyozva. Sőt olyan esetben, mint a mostani, udvari gyászok alkalmával, szabad szobáikon kívül hintóikat is gyászposztóval bevonatniok...

— Szabad?

Ugyan kellett igyekeznie a tanítványnak, hogy el ne árulja meglepődöttségét! Hogy azt, amitől ő csontja velejéig irtózik, valaki még kiváltságnak tekintheti!

De Wratiszláv nyilván félreértette a megütközést, mert gáláns mosollyal sietett védencét megnyugtatni:

— Ne bánkódjék azért, szépségem! Kivételes esetekben a fölség el is tekinthet a születési praerogatíváktól. Nem kétlem, hogy idővel és szorgalommal méltóságod szintén kivívhatja ezt a ritka kegyet. Mint-hogy azonban ön mindent tud, ami a fölmerült esetben szükséges, ne késlekedjünk tovább! A púdermester már távozott a császár hajpor-kabinetjéből, rövidesen szólíthatják önt. Hát csak le a fővel s szép alázatosan!

Wratiszláv fölkelt és kinyitotta az ajtót. Mindketten kiléptek. És Mária fölsóhajtott.

„Le a fővel, szép alázatosan.“

Épp fordítottja annak, ahogy otthon tanították: „Föl a fejvel és bátran!“

Igaz, hogy Vöröskőben nem ő hajlongott, hanem előtte hajlongtak!

XV.

Az antekamarában a kamaráson kívül már egy sereg udvaroncot is talált Mária. Össze voltak bújva és tompított hangon fecsegték. Hogy miről folyt a szó, azt nem lehetett érteni, legföljebb sejteni, a fel-felcsikorgó kuncogásból.

Ha nyíltan súlyos tilalom alá esett is a bécsi udvarnál a galantéria, titokban annál kicsapongóbban üzték.

A dáma igyekezett tőle telhetőleg észrevétlenné tenni magát. Mégis, valahányszor akaratlanul a szemközi csoportra tévedt tekintete, lehetetlen volt észre nem vennie, hogy amazok ott élénk figyelemmel kísérik minden mozdulatát. Főképp egy kurta, tömzsi, hatvan évet kerülgető kujon, aki hamarosan ki is vált a csoportból. Valószínűleg, hogy annál zavartalanabban mustrálhassa apró, hunyorgó szemével.

Máriának arcába futott a vére. Hátatfordított a vén legénynek. De még így is folyvást érezte azt az elnyelő, éhes pillantást, melyhez hasonló soha se érte eddig. Valóságos megváltásnak tűnt föl előtte, mikor a bentről felhangzó harang-hívásra a kamarás belépett a fölséghez és rövid percek után — beigazolva Wratisszláv jóslatát — csakugyan az ő nevét kiáltotta elsőnek.

Tekintettel az új császár uralkodásának első napjára s a velejáró ünnepekre, a fölség ma a ceremónia-teremben tartott kihallgatást. Nagy, reneszánsz modorban kiképzett, hosszú terem volt az, egyik legfényesebb a százhatvan császári szoba közül. A görög mennyezetről, középütt hosszában, a velencei kristálycsillárok megszámlálhatatlan sokasága függött alá, míg maga a mennyezet negyven rózsaszínű márványoszlopon nyugodott. Ugyanilyen márvány burkolta a falakat is, melyeket minden két oszlop közt egy-egy ívelt szárnyas ajtó és felülvilágító magas ablak tagolt, megcsillogtatva a terem padozatát, amelyben madárszem-nagyságú drágakövek mozaikja ékeskedett.

Bútorféle alig volt a teremben, csak körben az oszlopok előtt elhelyezett trónszékek. De ezek aztán kincseket értek. Egyik korállból készült, szomszédja borostyánból és jáspisból, mások halcsontból, fehér ezüsttel kirakott ébenfából, majd ezüsthől, vertaranyból, gálmakóból és smaragd-mozaikból. Mind egy-egy látogatóban ittjárt fejedelem ajándéka s valamennyihez külön történet fűződött.

A császár a gálmakóból való trónuson foglalt helyet, mikor az udvarhölgy belépett. Feje fölött tizennyolc drágaköves láncra kapcsolva függött a császári korona, a baldachin ívezetéről, oly módon, hogy úgy látszott, mintha a fejére volna illesztve.

Tekintettel a gyászra, fekete spanyol öltözetet viselt a felség, az alsó lábszár közepéig lehulló, bő selyem köpennyel, melynek csipkéi körbefutottak vállig. A köpeny alatt kurta zubbony feszült. A lábszárakon bokros szalagokkal megkötött térdnadrág, mely látni engedte a császár mélyen kivágott selyemcipőbe és hosszú harisnyába bújtatott alsó lábszárait.

A felség az udvarhölgy ismételt térdhajtásaira mindannyiszor tollas baretjének hátrább-tolásával felelt, anélkül azonban, hogy kalapját megemelte volna. A harmadik térdhajtás már a trón lépcsőjén érte Máriát, aki ott is maradt meghajolva, míg csak maga felé csókra nyúlni nem látta a császár kezét.

— Ön kedvelt magyar generálisunk és horvát bánunk leánya, — hallott aztán fölcsendülni egy bár még szomorúságtól felhődző, de szilárd hangot. — Nagyon örülünk, hogy mostantól kezdve udvarunkban láthatjuk. Emelkedjék föl és foglaljon helyet.

Nem lett volna Éva lánya Mária, ha meg nem illetődik egy kicsit. Már tudta, hogy ez az engedelem nem jár az ő rangjához, hanem kivételes kegy, amire másoknak külön érdemeket kell szerezni. És mégis...! Az engedelem elhangzott, mindjárt első pillanatban biztosítva számára azt a kiváltságot, melyet itt az udvarnál csupán a született hercegnők élvezhettek...

Az elért siker gyöngé rózsaszínbe borította hatá-

rozott-vonású kis arcát. Levendula-kék szemeiben fölfénylett az asszonyöröm egy elfojthatatlan sugara. Lebocsátkozott a taburetre.

Majd ismét a császár szólt, és pedig ezúttal kérdezőleg, hogy alkalmat adjon a dámának is a megszólalásra:

— Reméljük, jó híreket mondhat nekünk édesatyjáról?

— Igen fölség, — válaszolta erre. — Atyám a legjobb egészségnek örvend és általam köszöni felséged kitüntető királyi kegyeit, melyekkel családjunkat elhalmozza.

Most meg József arca színesedett át. Láthatólag kellemesen érintette úgy az elismerés, mint az mesterkéletlen fiatal hang, mely annyira különbözött az udvar többi hölgyeinek alázatos nyafogásától.

— Mi valóban mindenkor a legmelegebb hajlandósággal viseltettünk kedvelt horvát bánunk személye és ügyei iránt, — bólintott. — És hisszük, hogy a generális is megmaradt hű jobbagyunknak...

Milyen kár volt így fejezni be ezt a szépen indult mondatot!

Máriának egyszerre elmúlt minden öröme. Egyszeriben elfelejtette a kitüntetést, ami érte. Hiába tudta, hogy a szavak nagyrészükben csak szólamok, melyek meghatározott formaságok után igazodnak, mélyen belül valami tiltakozva és idegenkedve mozgult benne.

A császár természetesen nem gyanított ebből a belső hullámozgásból semmit.

— Kívánjuk, — tette hozzá — bár sok ilyen becsületes magyar alattvalónk volna!

— Felség, ami a becsületes magyar alattvalókat illeti, azokban odaát nincs hiány.

Akkor vetie észre magát a lány, mikor már kint is volt a felelet. Hogy forró lett az arca, hogy fölkapta a fejét s tekintete dacosan lobbant. Tudta, hogy súlyos etikett-sértést követett el. Mégse érzett megbánást.

Várta elszántan a büntetést, mely vakmerőségét bizonyára mindjárt követni fogja.

A büntetés azonban elmaradt. Ha önkéntelen rándulással föl is vonta a császár a szemöldökét, homlokán nem jelentek meg ama bizonyos vésztijszó piros foltok. Ehelyett enyhén előreálló ajkai lassan szét-húzódtak.

Elmosolyodott.

— Ön prókatori hajlamokkal van megáldva, grófnő? Tud ön erről a hajlamáról?

Mária elpirult.

— Felség, — vetette föl szemét, — én csak két hajlamomról tudok. Arról a feltétlen tiszteletről, melyet első nagy királyunk, Szent István utóda iránt érzek és az igazság kereséséről, ami minden embernek kötelessége...

— Kétségkívül ritka erények az ön nemén s az ön korában!

József szeme kerekerebbre nyílt. Ajkai körött pedig állandósult a mulattatott mosolygás.

— Mindenesetre azon leszünk, hogy ön ezeket az erényeket itt, környezetünkben is megtarthassa. Mindenesetre..! Ön ezzel a biztatásunkkal távozhat.

A gyűrűs kéz fölemelkedett és könnyű gráciával kínálkozot csókra. Mária ajkához emelte. Aztán, kerülve, hogy hátat-fordítson a trónnak és komplementjeit megismételve, elhagyta a termet.

A császár feje kicsit oldalt-billenve maradt utána.

— Hm... — köhintett és ujjai szórakozottan símogatták az aranygyapjút.

— Micsoda villámló nézés..! Milyen szilaj kis csikó..!

XVI.

Visszaérkezve az antekamerába, Mária nem találta ott többé az anekdotázó urakat. Nem is volt azoknak ott semmi dolguk. Csak hát hozzátartozott az előkelőséghez, reggelenként megmutatkozni a császár előszobáiban és ott értesülni egymástól a előző nap pajkos históriáiról, a fölség hangulatáról, a Burg pletykáiról, vagy a politika várható fordulatairól.

Egyedül a potrohos vén udvaronc tartott ki konokul. Az ott állt, ahol Mária hagyta. És ezúttal már olyan orcátlanul mustrálgatta a távozó lányt, hogy az nem győzte elég gyorsan betenni maga mögött az ajtót. Különös rossz érzése még otthonába visszatérve se múlt el egészen. A felség csípős szavai is eszébe jutottak. Anna főhercegnő minapi sértése is kiújult. Kelletlenül készült a délutánra, mikor majd az anyacsászárnénál kell tisztelegnie. Vajon ott mi vár rá? Micsoda új bántalmak, szúrások? Milyen új arcok?

Nagy megkönnyebbülésére, ismerőst talált a főudvarmesternő kabinetjében. A folyvást tubákoló, szikár Fels grófnő mellől Pucharmin derűs arca mosolygott rá.

— Jöjjön, jöjjön szivecském! Bözin kisasszony ég a vágytól, hogy önnek gratulálhasson!

— Ugyan..! És vajon mihez? — vetett az érkező egy gyors, gyanakodó pillantást hegyeskönyökű társnőjére.

Bözin rejtelmesen mosolygott.

— Ilyen szerénység grófnő..! De hát mi más-hoz is, mint az ön rohamos hódításaihoz? Kegyed egészen elbűvölte a cseh helytartót, kedvesem! Oh, mi itt mindent tudunk ám!

— Lehet, — hagyta rá a kíváncsi pillantások kereszttüzébe fogott. — Nekem azonban nincs szerencsém a helytartó urat ösmerni.

— Pedig együtt várakoztak a nagy antekamerában! — tódította Fels grófnő is, mély, szinte dörmögő

hangon, újabb adag tubákot tömve tág orrlyukába. És hatalmasat tüsszentve tette hozzá:

— Lássuk! Még mindég tagad?

— Tagadni és nemtudni, az kettő, Madame.

— Segítenünk kell a kicsikének! — billentette meg Bözin hegyes madárfejét. — Megsughatom, hogy Prechorowsky Ferenc helytartó egyike a birodalom leggazdagabb gavallérjainak... Ha át is ugrotta az ötvenkilenc esztendő árkát, a szíve sohase fog megöregedni. És a szemét is igen jól használja. Nem vette ön észre, hogy valaki bámulja?

— De igen, — pirult el egyszerre a szorongatott, nyiladozó emlékezéssel. — Csakhogy az a valaki sokkal jobban hasonlított egy kiöltözött szakácmesterre, mint egy gáláns lovagra.

— Oh, oh...!

Bözin epésen fölnevetett és kivette az asztal közepén álló alabástrom-tartóban pompázó virágcsokrot.

— A gróf, íme, ilyen szembeötlő módon siet megcáfolni azt a rossz véleményt, melyet ön gavallériájáról alkotott. Ez a mellű itt, ami a levélkét tartja, igazán nem holmi szakácmester ízlésére vall...! A gyémántok hibátlanok s igen szépen fognak majd érvényesülni az ön dekoltázsán...

— Hogyan? A helytartó ajándékot mert nekem küldeni?

Mária összeráncolta szemöldökeit.

— És kegyed föltételezi rólam, hogy azt elfogadnám?

— Az ember mindent elfogad lánykám, amit kap, — tűnt el az udvarmesternő orra ismét, burnót-szelencéje mögött.

— Kérdezze meg csak ön a „szép Lorelt“, Savoyai Eugén herceg kördámáját! — szaporázta Bözin. — Az még előre ki is köt efféle kis *kádó*-kat! Igen figyelemreméltó gyűjteménye van belőlük, arról biztosíthatom. S én azt hittem, hogy hálára fogom köte-

lezni önt, mikor a bambán ödöngő lakájtól a küldeményt továbbításra átvettem . . !

— Kegyed tévedett, — szegte föl Mária a fejét. — Ott mifelénk Ázsiában nem szoktunk ismeretlen ajándékozótól elfogadni semmit. Kérem, vonja vissza azonnal a hasonlatot!

— A legigazabb bánattal!

Bőzin beleszagolt a csokorba. Onnan pislogott ki, apró, eleven, szürke szemével.

— Én ugyanis valóban azt hittem szivecském, hogy a Batthyányiak magyarok . . !

— Batthyányiak?

Mária elsőprő mozdulatot tett.

— Hogy kerülnek ebbe a dologba mármeg a Batthyányiak?

— Úgy, hogy a szép Lorel, akivel ön megtagad minden közösséget: Batthyányi Ádám horvát bán özvegye. Állítólag magyar grófné . . .

— De Strattman-leány! — csattant föl váratlanul Pucharmin asszony, érkezettnek véelve a pillanatot, mikor védencének segítségére siessen. Vagy talán még inkább, hogy leszállítsa Bőzint diadalának paripájáról, melyre az olyan túrhetetlen gyönyörűséggel ült fel.

Ügylátszik azonban, Fels asszony elunta a csatát, mert gyorsan a farkasszemet villantók közé tolt a tubák-szelencéjét:

— Valódi rajnai . . ! Ej hölgyeim, ez minden vitánál többet ér.

— Igaza van grófné, — sóhajtott föl egy illatos szippantást Bőzin. — Az ember sohase várjon a jócselekedeteiért háladatosságot . . .

Pucharmin is kitüszkölte magából a mérget. Átkarolta pártfogoltját:

— Ez az a kék, melyet önnel is meg kell ismertetnünk, drága szépem! Mindég örömnappjaim, valahányszor önnél látogatóban járok, de az ég szerelmére, ön-

nek sürgősen burnótról kell gondoskodnia! Természetesen úgy, hogy az anyacsászárné neszét ne vegye...

— Aki pedig vár reánk! — hökkent föl egyszerre Fels asszony, kitolva maga alól a széket. — Hölgyeim, ne vesztegessük tovább az időt!

Mária hagyta elésorakozni a három dámát. Nemcsak udvariasságból, hanem legfőképpen, hogy elpalástoljon egy jóleső, kárörvendő kis mosolyt.

Szerencsésen addigra már mind a három hölgynek maszatos volt az orra a tubáktól...

XVII.

Mária előre elkészült rá, hogy a császárnét ugyanolyan siralmas állapotban fogja találni, ahogy legutóbb látta. Nagy meglepetésére azonban, Eleonóra szinte sugárzó arccal jött elébük.

— Nem — mondta hátratéve kezét a kézesók elől, — ez a tisztelet semmikép se jár ki a szegény vezeklőnek. Önök tanui voltak, leányom, annak, hogy milyen vétkesen fogtam föl a helyzetemet! Kérem, okuljanak példámból és sohase engedjenek utat hiú földi érzéseknek. Lám, néhány napja milyen bűnös módon fájlaltam az ég megpróbáltatását, a helyett hogy jó katolikus módjára magamtól is tudtam volna, amiért gyóntatom megpirongatott! Azt, hogy a császár halála tulajdonképpen az öröm és felszabadulás napja volt... Nem halál, hanem egy új és tisztultabb élet kezdete! Mi is lehet nagyobb boldogság, mint megválni az időbenvalótól s a Végtelennel egyesülni?

A megviselt öreg arc szinte fölfénylett valami nagy belső sugárzásban. Majd a császárné váratlanul könyörögve kulcsolta össze kezeit:

— Leányaim, úgy-e, önök imádkozni fognak a boldogultért s értem, a szegény bűnös vén Madeleine-ért? Főképen ez a kedves, fiatal lélek, aki bizonynyal

drága kincse a Teremtőnek! Mi a neve gyermekem, hogy én is könyörgéseimbe foglaljam?

— Mária — felelte a kérdezett halkán és szíve mélyéig megilletődve. — Mária, fölséged legkisebb szolgálója . . .

— A Szent Szűz küldöttje! Úgy érzem . . .

A szürke szemek egy pillanatra föllobogtak, különös ragyogásba övezve a szelíd, törékeny kis arcot. Aztán tipegve és a világtalanok tapogatózásával Eleonóra megindult a szobában. Szokása volt, hogy sohase nézzen szembe, hanem vagy a földig lesütve, vagy egész fölvetve tartsa tekintetét. Így ért el az ócska, fekete terítővel letakart ágyhoz, melynek kivillanó szalmazsákja fölött egy kopott kis szekrényt nyitott ki a falban. Majd egy négyszögletű, avult fadobozt kiemelve, ismét visszatért hölgyei közé. Ünnepelesnek, szinte átszellemültnek látszott.

— Fogja ön — szólt, a dobozt Máriának nyujtva. — Ez legyen záloga annak a bizalomnak, mellyel meghitteim közé fogadom. Egy zsinórt talál benne, ami arra szolgál, hogy ön, akit már ma éjszakára oldalam mellé kívántam, ujjára kösse az egyik végét. A másik az én csuklómon lesz. Ön itt alszik ebben a szomszéd kamrácskában s minden negyedórában megrántja a hozzám vezető zsinórt, hogy imára serkenjek, ha a test bűnös kényelemszeretete elnyomott volna. Mert nem lehetünk elég éberek testünk-lelkünk nyomorult restségével szemben . . .

Mária tudta már, hogy hasztalan kísérletezne a kézsókkal. De azt senki se tilthatta meg neki, hogy két nagyon tisztavízű könnycsepp ki ne buggyanjon a szeméből.

Amilyen hidegen hagyta az udvar pompája, rettegett és mindenkitől bámult hatalmasságainak közléte, annál ellenállhatatlanabb sodrással bővölte magához egyszerre ez az új világ, mely itt bontakozott elé. A szeplőtlen és szigorú aszkézis mély rejtelmű titka. Sohase érezte magát még olyan fogyatékosnak, mint most, a kopott kis öregasszony mellett, aki akkora

hatalom közepett élt koldússzegénységben, annyi bűn és ármánykodás közt gyermek-ártatlanságban, hogy csak a szentek aureolája hiányzott a feje körül.

Szipákolhatott felőle lopva a főudvarmesternő, ezüstszelencéjéből! Mosolyoghatott Pucharmin és küldözhetette Bözin az irigység sárga nyilait! Ügyet se vett rájuk többé. Azt se vette észre, hogy kilibegtek az ajtón, úgy erőt vett fiatal, fogékony lelkén a vágy: megtelni ennek az elragadó új világnak váratlan szépségeitől, megtisztulni és átszellemülni ennek az eleven szentnek közellététől.

Letérdelt ott, ahol állt és buzgó imába merült.

Arra neszelt, hogy valaki belépett az ajtón. Gyululatlan deszkalapon, kicsorbult agyagedényben, egy véni szolgáló hozta be estelijüket. Lerakta minden terítőt nélkül a csupasz, ingadozó-lábú asztalra. Aztán mázatlan cserépkorsóban vizet készített egy töredezett kupa mellé.

— Margarethe, — emelte föl fejét a császárné olyan arckifejezéssel, mint az álomból ébredő és olyan szelídséggel, mintha most lépett volna le valami oltár-emelvényről. — Jó Ansaloni Margit, vajjon meggyőződte-e arról, hogy az ételeket igazán a mezitlábás karmelitáktól hozták és nem a császári konyhából?

— Nyugodt lehet Asszonyom. Csak a dáma ételei jöttek az udvari konyhából, parancs szerint. A miénket az apácák készítették.

— Abból, amit ők is esznek?

— Abból.

— Nem küldtek túlsokat?

— Ép annyit, amennyit okvetlenül el is kell fogyasztanunk, hogy maradék ne essen utánunk és áru-lónkká ne váljon a kíváncsiak előtt. Ne sajnálkozzanak fölöttünk a vakok!

— Mindent el fogunk költeni, Margarethe. Mindent, amit szükségesnek ítélsz. Hiszen tudom, te nem szegnéd meg a szabályt...

— Nem, — ingatta fejét a szolgáló. — Isten ke-

gyelmével közel már az idő, mikor magam is a rendbe léphetek. Nem kockáztathatom csalással a lelkem üdvösségét.

Eleonóra mélyet sóhajtott.

— Ansaloni Margit, milyen boldog is vagy te! Lásd, én nem követhetem a belső indítást! Föl kellett áldoznom tisztaságomat, hogy gyermekeket hozzak a világra! Rettenetes pompában kell élnem, mikor pedig az édes Jézus mezítelenül és sebektől borítva függött a kereszten . . ! Kedves Jézus, sebesíts meg miniket a te sebeiddel!

Három pár szem harmatosodott meg, csakhogy két arc mosolygott is hozzá, anyagi derüvel.

A császárné Mária felé fordult.

— Érdemesítse ön kedvesem a szegény, vén Madeleine-t arra, hogy asztalához üljön vele. És kérve kérem, vegye örömmel a saját estelijét s hagyja nekem is zavartalanul elköltenem a magamét. Ne szóljon ellen, ne próbáljon lebeszélni! Legfőképpen pedig ne árulja el senkinek, amit látni fog nálam. Hiszen olyan korlátlan bizalommal fordult ön felé az én öreg szívem! Úgy-e megígéri . . ?

Mária csupán bólintott. Képtelen volt hangot adni. És vonakodás nélkül hagyta, hogy történjék vele minden úgy, ahogy amazok akarják, ketten. A szolgáló és a császárné.

Leült az asztalfőre, kezébevette az ezüstkanalat s megmerítette az inycsiklandó levesben. Míg amaz, — az úrnő, — fakanalat mártott a kozmás rántáslébe.

Eleonóra hálásan mosolygott.

— Milyen engedelmes, készséges gyermek ön! Maglátja, hogy a jutalom onnan fentről nem fog elmaradni érte! Úgy-e Margarethe?

— Bizonyára nem — helyeselt a szolgáló s elvette a császárné elől a csuprot.

— Sört kaptunk, Madeleine asszony!

— Oh, de hisz' az túlságosan ízes?

- Segíthetünk rajta.
- Gondolod?
- Belemártunk néhány szelet kenyeret.
- Nem nagyon fehérek?
- Hála a jó nővéreknek, egészen feketék és szárazak. Sőt egy kicsit penészesek is...
- Akkor add ide, kérlek!

A lakoma elkelt. Most már csak egy sült alma volt hátra. De azt se tányéron adta be Margarethe. Ebben a háztartásban, itt a császári udvar tobzódó pompája közepett, nem ismertek ilyen fényűzést. Csak mint a koldusoknál. Szögletes kis deszkalapon gőzölgött a gyümölcs, melyről az asztali társ — Mária megfigyelte — le se törölte a hamut, a kormot. És olyan forrón vitte szájához, hogy okvetlenül sebeket kellett ejtenie rajta.

A száanalom és iszonyat elverték a fiatal lélek rajongását, ugyanolyan gyorsan, ahogy a varázslat alá került. Kényelemhez, gondozáshoz szokott teste föllázadt az önként-keresett, túlnagy sanyargatás ellen s a Máriában felébredt vöröskői várkisasszony úgy érezte, hogy soha még ilyen hosszú estebédnél nem ült. Soha még izes falatok ilyen keservesen le nem szörnyülködtek a torkán. Soha még így meg nem örült asztalbontásnak.

A császárné keresztet vetett és megölelte.

— Most pedig vonuljon ön vissza. leánykám. Várjon, míg megkopogtatom az ajtaját, aztán kösse ujjára a zsinórt. Addig én ájtatosságomat végzem. A holnapi lelki gyakorlat anyagát kell átolvasnom. Mint-hogy azonban a restség ördöge gyakran megkísért és álmod borítana szememre, ne nyugtalanítsa, ha a csábítás elűzése miatt gyertyát veszek kezembe és körbejárok a szobában. Legjobb, ha addig elvégzi a rózsafűzért s közben nem lát, nem hall. Vagy segítene nekem? Igen?

- Kész örömet, fölség!
- Így magunk között csak Madeleine asszony...

Két nevem közül, amire kereszteltek, ez illet meg, ezt szeretem jobban.

Mária meghajolt.

— Mi a teendőm?

— Kápolnámban reggel hat órától délig, megszakítás nélkül szoktam misézteni. Az atyák sorrendjét magam állítom mindig össze. De ma hátralékban maradtam a rózsafüzéremmel is. Ha átvállalná kedvesem, hogy a karikával megjelölt neveket lajstromba foglalja...!

— Természetesen, Madeleine asszony!

Mária összeszedte az iratokat. Tintát, tollat keresett és visszavonult a fülkébe. Alig mártotta meg azonban tollát, mikor az ki is hullt a kezéből.

Riadtan nézett körül.

Mi volt ez? Ez a csörgés, ez az ütemes zuhogás, ez a különös, megdöbbenő zaj? Mintha láncfűzerek hulltak volna le csörömpölve, valami lágy anyagra.

Hirtelen eszébe jutottak Pucharmin szavai: „A császárné vezekelni szokott...“

— *Miserere mei Domine* — hallatszott át az ajtón valami tompa mormolás, mely nyögésbe veszett.

És már tudta az újonc, hogy mi az a lánccsörgés, mi az a gyöngé, szánandó valami, amire ezek az egyforma, könyörtelen sujtolások lezuhognak. Már tudta, hogy mi történik ott, az ajtón túl: „míg vértócsa marad a padlón...“

Befogta füleit, hogy ne halljon semmit. Rémület és iszonyat járta át egész valóját. Egy pillanatra sötétbe borult körötte a szoba.

Aztán csönd lett megint. Súlyos, sűrű csend, amit csak olykor szaggatott meg az iramodó toll halk percegése emitt, vagy elinduló s ismét elszűnő, imbolygó léptek gyöngé topogása amoda túl.

Kezdett pirkadni, mikor végül fölhangzottak a jeladó koppanások az ajtón:

— Ágyba térünk, leányom! Ne felejtse ön imára serkentenit!

Mária fölkelte és újjára hurkolta a zsinórt.

Úgy hanyatlott végig szegényes ágyán, mintha kifogyott volna elcsigázott tagjaiból az élet.

Arra ébredt, hogy arcába tűz a nap és hogy három árnyék hajol fölé. Eszmélkedve dörzsölte meg szemét.

A császárné volt, aki szelíden símogatta a haját. Eleonóra könnyezett.

— Oh gyermek, gyermek, ön egyszer se költött engem! Átfetregtem az egész éjszakát, bűnös tétlenségben, egyetlen ima, egy kurta fohász nélkül! — mondta végtelen szomorú szemrehányással. maga segítve azonban, hogy az elomlott, fiatal test fölemelkedhessék nyomorúságos fekvőhelyéről, amire ruhástól zuhant.

— Isten bocsássa meg nekem hanyagságomat, olyan igazán, ahogyan én megbocsátok önnek! Ne féljen ön semmit a vén Madeleine-től, leányom. Inkább siessen rendbeszedelkőzni, mert a mise nyomban megkezdődik. Mi addig egyedül-hagyjuk.

A szégyen és megrettenés bámulatos gyorsaságot kölcsönözött a leánynak. Alig néhány pillanat telt és már helyreigazítva gyűrött ruháit, készen állt a várakozók előtt. Ez egyszer még Bözin bíráló tekintete előtt is meghajtotta fejét. De Pucharmin védelmére kelt, mielőtt a fullánkos szók elhagyhatták volna azt az epés száját.

— Madeleine asszony, — kérte a síró felséget — kérem, tüntessen ki a kegyel, hogy néhány napra én vehessem át a neofitánk tisztjét! Szegény gyermeket megviselte a törődésteljes út és a virrasztások, melyeket ki se pihenhetett.

Hanem ezt már nem hagyhatta Bözin! A féltékenység nagy lánggal csapott ki szeméből.

— Isten segítségével ma is én költöttem fel asszonyunkat! — lobbant az ajánlkozóra. — Éspedig egy égi látomás sugallatát követve!

— Önnek jelenése volt?

A császárné megszűnt sírni. Elámult gyermekszemmel meredt a padlóra.

Bözin fölvetette kis madárfejét s elégedett pillantással súrolta végig a pártfogót. Búbján nagyot biccent a parókájába tűzött tollbokréta.

— Boldogult Urunkat, a császárt láttam!— sipákkolt föl a hangja. — Megállt ágyam mellett és azt mondta . . .

— Ah . . . ! Hát beszélt is?

— Ahogy én itt most önnel, Madeleine asszony! Így szólott hozzám: „Jó Bözin, tudod hogy mindég kegyelemmel viseltettünk irányodban . . . ! Ezzel a kegyelmünkkel adom tudtadra, hogy egyedül neked van helyed a császárné mellett. Közöld vele ezt a parancsunkat!“

— Oh, én jó uram, Leopoldus . . . !

A császárné boldogan felsikoltott.

— Engedelmeskedik neked a te szolgálód, haláldoban épügy, mint életedben.

— Elfoglalhatom hát szolgálatomat?

— Áldani fogom érte! És imádkozni fogok ezért a szegény gyermekért, akit szívemből sajnálok. Fogja kedvesem, bátorításul . . .

Mária csak nézett, értelmetlenül. Nem hitt a fülének. És nem hitt annak, amit látott.

Eleonóra levonta újjáról a gyűrűt, az egyetlen, amit viselt és tenyerébe tette. Melléje csatos imakönyvét s az igazgyöngyből való rózsafüzérét. Utolsó darabjait annak a pompának, mely fölött még rendelkezett. Majd lehajolt és az elejtett keszkenőjét is föl adta az álmélkodónak.

— Asszonyom, ha most a föld megnyílna és elnyelne engem . . . !

Mária kihaladtukban megszorította a Pucharmin nyugtató kezét.

— Halálomig szégyelni fogom, ami történt!

— Ugyan . . .

A dáma vállatvont.

— Roppant nagy kár lenne! Biztosíthatom, hogy

sohase kerülhetett volna ön nagyobb gráciába a fölség előtt, mint amilyenben most áll.

— Én?

— Igen. Ön... kissé... megbántotta a császárnét! Alkalmat adott neki, hogy megbocsáthasson...

A lány nem felelt. De nem is csodálkozott többé. Az apai óvás egyszerűen fölöslegessé vált.

Aligha érhetette őt itt már több meglepetés!

XVIII.

Mise után a császár *«retraite»*-be vonult. Dolgozószobájában kellett beteljesülnie az udvar jóslatának. A főudvarmesteri hivatal kihallgatásra rendelte az emlékezetes gyászbeszéd szónokát, Wiedemann jezsuita atyát...

A kihallgatás zárt ajtók mögött történt. Lefolyásának részleteit sohase tudta meg az udvar. De beszélt az eredmény, részletek nélkül is! A császár — száműzte a birodalom területéről az egész jezsuita-rendet.

Nehéz lépés volt, ezt maga a megtorló fölség se szépítette maga előtt. Tudta, hogy Európa legnagyobb hatalmának üzent most hadat és hogy ennek a hadüzenetnek még súlyos következményei is lehetnek. Szavát azonban nem másíthatta meg többé, akkor sem, amikor lobbanékony fiatal vére megint lehült.

Vállatvont és jelt adott a második kihallgatásra.

— Dietrichstein Lipót herceg! — kiáltotta ki a kamarás.

Közepes korú, sovány, sárga-arcú férfi lépett be. Még a szeme-fehérje is sárga volt. A főistállómester májbajban szenvedett. Talán ez a göggel palástolt szenvedés rögzítette fakó ajkai köré az örökös, gúnyos mosolygást, mely még itt, az uralkodó színe előtt se hagyta el. A császár azonban nem neheztelt meg érte. Ismerte emberét, akit egyébként atyja is, mint a

Habsburg-ház legodaadóbb hívét ajánlotta figyelmébe. Nem is engedte térdelni. Nyomott hangulatától telhető kegyvel intett felé:

— Emelkedjék föl herceg és végezzünk gyorsan. Ránk ma sok dolog vár, önre pedig fölfér a pihenés. Dietrichstein kiegyenesedett.

— Köszönöm fölséged kegyét és várom parancsát.

— Boldogult atyánk egy titkos politikai örökség közlésével bízta meg önt, — dült hátra József a dolgozó asztal karosszékében. — Ez ugyan meglepett minket kissé, mert hiszen atyánk betegsége alatt tulajdonképpen már mi kormányoztunk s azt hittük, hogy ismerjük a birodalom minden ügyét és kormányzásának szellemét. De ez most nem tartozik ide. Tegye meg ön előterjesztését.

— Fölség, — pillantott fel Dietrichstein unottan — amibe a birodalom fejét be kell avatnom, nem kisebb dolog, mint a titkos spanyol államrezon, mely II. Ferdinánd császár óta száll uralkodóról uralkodóra. Nem olyan természetű örökség, melyet idő előtt publikálni lehetne.

— Olyan kényes?

— A legdelikátabb, ami csak lehet. A politika legmagasabb iskolája. Kitézése a célnak, ami felé minden Habsburg császárnak törekednie kell. A megnagyobbodott, békés Ausztria, idegenek nélkül, felforgatók, tüzfészekek nélkül, rebellis magyarok nélkül.

— Hogy lenne ez kivihető, mikor birodalmunk egyik országát ép magyarok lakják, éspedig jelentékeny számban?

József fölvolta szemöldökét.

Dietrichstein iratai közé nyúlt.

— Ha megengedi fölséged, bátor leszek mindjárt az eredeti tervszettel szolgálni. Egy protokollummal, mely 1626-ból kelt, az államtanács titkos üléséről s melyen a magas Ház madridi familiáris követe, családornak egy érdemes őse, Dietrichstein Ferenc is résztvett. Rajta kívül Wallenstein herceg, Eggenberg herceg premier és gróf Harrach titkos tanácsos, magá-

nak dicső-emlékű II. Ferdinánd őfelségének elnöklete alatt.

— Hallom, herceg!

Dietrichstein szétterített egy sárgult pergamenlapot. Száraz, közömbös hangon kezdett olvasni:

— „Spanyol követünk inszinuálta, hogy a király hajlandó volna negyven évre negyvenezer katonát a birodalom rendelkezésére bocsátani, saját költségén s ehhez a lengyel segítséget és kozák hadakat is biztosítani, az esetleges török segítségnek a magyarok oldaláról való elvonása céljából...»

Dietrichstein kiemelte lapos, sárga orrát az írásból.

— Ez még a Gabriel Bethlen-féle lázadás idejére vonatkozott...

— Folytassa, herceg!

Az udvaronc visszabujt a pergamen mögé.

— „A magyarokat aztán folyvást nyugtalanítani kell. Gyanakodóvá tenni őket a törökökkel szemben, akikkel lehetőleg végleges békére lépjen a császár. Lebegjen előtte a példa, ahogy a spanyol királyságból, számtalan korlátozás megkerülésével, korlátlan önkényuralmú királyság lett... E célból a magyarok fölé idegen gubernátorokat kell rendelni, akik új és teljesen önhatalmú rendeletekkel kormányozzák őket, minden jogszolgáltatás nélkül. Akik minden módon ingereljk őket... Amennyiben erre a magyarok Bécshez fordulnának panaszaikkal, a válasz számukra legyen mindég ugyanaz: „Őfelségének a legcsekélyebb tudomása sincs a történetekről, melyek rendkívül kellemetlenül érintenék őt!“ Így ezek a bestiák — — —

Dietrichstein kurtán felpillantott.

— Bocsánat a kifejezésért, felség! A protokollumban szóról-szóra így áll.

— Csak folytassa, herceg!

Az udvaronc tovább mormolt:

— „... így ezek a bestiák, akik nem látnak túl az orrukon, nem hibáztathatják majd a császárt, hanem minden gyűlöletükkel a helytartók ellen fognak fordulni. A gubernátorok azonban ne ijedjenek meg

s még veszedelmek esetén se merészeljenek engedni, egy hajszálat sem, a nagy célból! Ellenkezőleg! Köveszenek el mindent, amivel a magyarokat felbőszíthetik és találjanak ki az elégedetlenkedők számára mentő keményebb fenytéseket...“

— Mindez benne van a protokollumban?

— Hitelesítve, felség.

József intett.

— Tovább!

— „Erre bizonytal — folytatta Dietrichstein, száraz fahangon — a szabadságukra dőlő s igához nem szokott magyarok a fölkeléshez fognak fordulni, alkalmat adva a gubernátoroknak arra, hogy bármi ítélet nélkül, a legerősebb torturákkal sujtsák a nyugtalankodókat, akik így most már kénytelenek lesznek külső segítségek megnyeréséhez folyamodni. A felségsértés ezzel legszebb virágzásba borul...“

Dietrichstein átfordította az oldalt. Megköszönte torkát.

— „A legfőbbeknek, akik a korlátlan uralomnak eddig legjobban útjában álltak, fejük vételesség. Ha pedig a terv keresztülvitelében nehézségek mutatkoznak, Spanyolország készséggel ad a megígért negyvenezer katonához megerősítésül még további húsz ezer fegyverest...“

— Mutassa ön azt a protokollumot, herceg!

A császár kilökte maga alól a széket. Fölkelt és megállt Dietrichstein előtt.

— Látni akarjuk az aláírást!

— Parancsoljon fölséged!

A főistállómester prezentálta a jegyzőkönyvet.

— Ime, a teljes államtanács összes tagjainak hitelesítése, magának II. Ferdinánd őfelségének manu-propriája...!

— Ebből a tervezetből tehát megvalósult már valami?

— Amennyit a körülmények megengedtek. Felségednek bátorkodom emlékezetébe idézni, hogy Spanyolországért azóta háborúban állunk és így katonai segítségre onnan nem számíthatunk.

József elhárító mozdulatot tett.

— Eh..! Nem a spanyolok részét kérdezzük mi, hanem a magunkét!

Dietrichstein meghajolt.

— Felség, Wallenstein és Hieronymo Caraffa — az idősebb — valamint a többi akkori magyarországi generálisaink, azonnal megkapták volt parancsukat, hogy a tervezet értelmében fürkésszenek éberén a legcsekélyebb népmozgalmak után is. S ha valami nyomra jönnének, ne kíméljenek senkit, aki egy könyéknél magasabb, tizenkét évnél idősebb és magyar nyelven beszél. Mindaddig, míg a fölkelés vezetői valamennyien elűzve, vagy a császárnak kiszolgáltatva nincsenek.

— Azzal nem számolt az államtanács, hogy így a jogarunk alatt álló ország lekoldúsodik, vagy kipuhtul?

Az udvaronc összehajtotta a protokollumot.

— Felség, — emelt a hangján. — de hiszen épp ez az a cél, melyet a koncepció elérni kíván s melyről tájékoztatni bátorzkodtam felségedet!

— Hogy emberlakta vidékeket vadonná koparítsunk?

— Hogy helyetcsináljunk saját népünknek, hogy gazdaggá és hatalmassá tegyük azt, felség! A lakatlan területeket velük s némi csekély részben hajlíthatóbb külföldiekkel telepítjük majd be, mint ahogy ez a nagy mű Csehországban, Morvaországban és Sziléziában már sikerült is.

A császár arca mozdultlan maradt. Csak ujjai doboltak a dolgozó asztalon, melyhez ismét visszaült.

— És a külföld? — kérdezte. — Mit fog szólni mindehez a külföld? Mi magyarázatát adhatjuk előtte a nálunk történő eseményeknek?

— Ez a kérdés fölséged éleselméjűsége mellett bizonyít.

Dietrichstein hangjában őszinte elismerés csendült:

— Jele annak, hogy kegyeskedett teljesen átérteni előterjesztésemet. Szerencsére, módomban van

olyan választ adni, mely eddig is teljes mértékben el-
leplezte a külföld előtt belső céljainkat. Nos, felség,
mi kifelé természetesen nem a magyarok kiszorítását
hangoztatjuk, hanem a katholicizmus védelmére és a
vallásreformáció terjedésére hivatkozunk. Előttük mi
nem magyarokat fogunk irtani, hanem eretnekeket s
ezzel a látszattal még szimpátiát is nyerhetünk ma-
gunk számára a katolikus uralkodók előtt.

— És a többiek?

Az udvaronc ajkai elégedett mosolyra görbültek.

— Megbízottainknak kezdettől fogva gondjuk
volt rá, feleség, hogy a protestáns magyarok közé oly-
kor egy-két katolikus is tévedjen — mondta.

— Természetesen a vagyonosabbakból. Nem?

— De igen, felség. Így aztán amazok se panaszkodhattak részrehajlásról.

— Mire pedig a «tévedés» kivilágosodott, aki
lármázhatott volna, az már hallgatott.

— Mintha csak olvasná fölséged!

Dietrichstein megköhécselt. Látszott rajta, hogy
gondolatait rendezgeti.

Majd hozzátette:

— Ilyenformán az a közbeeső idő sem veszett
kárba, amit a nagy cél érdekében folytatott küzdel-
meink intervallumai üresen hagytak.

— Vagyis: a kétfejű sas — legyeket fogdosott!

— Felsőged humora páratlan!

Az udvaronc megpróbált kevésbé fanyarul mo-
solyogni.

— Azok a legyek azonban nem is olyan aprók,
mint ahogy a járatlanok gondolnák! Felsőged atyja
idejében például, az izgága Zrinyi Péter után, szeker-
szám hordattuk be az arany-ezüst holmikat az udvari
kincstárba. Nem is szólva fekvőségeiről. Ugyanígy
nyolc tengelyig terhelt társzekér kellett a Nádasdy-
féle kincseknek is. Konfiskált birtokai négymillióra
tehetők. A lázadó Thököly bukása után, arany-ezüst
bútorai, ékszerei, pazar keleti szőnyegek és sátrai alig
férték föl hat szekerre, hozzátéve, hogy a császári
istálló olyan fajménekkel gyarapodott, amelyek ék-

szereknél is többet-érők. Felsőged kegyeskedjék alkalom adtán megtekinteni a kincstárban a Thököly-féle szekvesztrumból azt az igazgyöngy-láncot, melynek csodájára szoktak járni az udvar fejedelmi vendégei. Tíz könyök hosszú! Zichy István periratainak eltüntetése egy még Bocskay idejéből való, vert-arany szervízzel szaporította a kamara értékeit. De rajtuk kívül is — csak úgy mellékesen — elsorolhatatlan, amit komiszárjaink ügyessége a kincstárnak jövedelmezett.

— Amellett természetesen, hogy sajátmagukról sem feledkeztek meg! Úgy-e?

Dietrichstein megemelte a vállait.

— Felsőg, az a közmondás is Magyarországból került, hogy nyomtató lónak bajos bekötni a száját... Bizony, Caraffa Antal gróf például, kiskirály lehetne ma, ha élne és ha feleségének, aki később megszökött tőle, nem folyt volna ki a pénz az ujjai közt.

— Caraffa Antal gróf .. ?

A császár abbahagyta a dobolást.

— Melyik Caraffa?

— A máltai lovag. Magyarországi tábornok, később kamarás — erősítette a főistállómester.

Majd hozzátette.

— Még a hóhér padján fekvőből is tudott pénzt kistrófolni, az élelmes fickó! Valami királyfalvi Róth János, ha jól emlékszem... — Tízezer aranyat szedett ki belőle.

— A vérpadon?

József leemelte kezét az asztalról. Megfogta a hátasszék karfáját, erősen.

— Hol történt ez?

— Eperjesen, főlség. Valóságos kincsesbányája volt szemfüles komiszárjainknak! Az elítéltek hozzátartozói szinte elárasztották őket ajándékaikkal. Főleg természetesen a tábornokot. Persze, a kegyelmi kérvényük teljesítése reményében...

— És a tábornok... tett valamit értük?

Dietrichstein nagyotnézett.

— Ha akarja, se tehetett volna, felség!

— Miért?

— Mert a visszaküldött folyamodványokra rávezette bár a titkos kamara a császár kegyes hajlandóságát, de ugyanakkor csatolt melléjük egy másik utasítást is . . .

— Mifélett?

— Amelyikben tudomásra-adja, hogy a kegyelmi végzés semmisnek tekintendő, a tábornok pedig csak ne tévessze szeme elől a nagy célt . . . Nem is lehetett panasz, felség! A gróf tartotta a hátát, viselte bátran azokat a jelzőket, amiket ráragasztottak és nem sokat érzékenykedett. Egyébként — gondolom — valami személyes antipátiája is lehetett a magyarok ellen . . . Fennen hirdette, hogy ha tudna egyetlen csöpp vérről, mely kiméltre gerjed irántuk, saját kezével nyitná meg ereit. Erre azonban nem került sor. Végzett az a vér külső erőszak nélkül is a temperamentumos tábornokkal . . . !

A herceg jelentőségteljes szünetet tartott. Azután rábólintott.

— Megtébolyult . . . De fő, hogy a nagy cél hatalmas lépéssel haladt előre. A pozsonyi országgyűlésig olyan kezessé váltak az elégedetlenek, hogy pissenésük se hallatszott többél. Lemondottak azok már szabad-királyválasztó ábrándjukról, sőt vesszőparipájukról, az úgynevezett „Aranybullá“-nak örökké hánytorgatott harmincegyedik pontjáról is, csak a vész-törvénytől szabaduljanak!

— Mit tartalmazott az a paragrafus?

— A jogot, felség, hogy fegyvert foghatnak koronás királyukra, ha az nem tekintené épen köbevéssett tüzparancsolatnak az ő esztelen törvényeiket.

— Befejezte ön?

József hátrátolta székét és fölkel.

Csak most hökkent rá az udvaronc, hogy milyen sápadt. Vonásai merevek, szinte megkövültek voltak. Különben derús tekintete szokatlan tűzben égett.

Dietrichstein önkéntelenül hátrált és melléreteve szikkadt kezeit, meghajolt.

— Bátorkodtam tolmácsolni az uralkodó előtt mindazt, amit II. Ferdinánd óta minden szuverén kö-

zölt utódával s amihez boldogult Urunk áldását kötötte.

— Nos, akkor hát mi átkozottak leszünk egész életünkre!

József, aki eddig ellentmondás nélkül hallgatta az elébotlott tervet, kiegyenesült és úgy nyílt meg egyszerre, mint a gőzfeszített kráter.

Izzón törtek ki belőle a szók:

— Mert mi ebből a hagyatékból egy betűt se fogunk megvalósítani! Érti ön? Egy hangot se! Sőt épp az ellenkezőjét fogjuk tenni mindannak, amit a spanyol államrezón számunkra előír! Hogyan, herceg! De hát aludt itt mindenkiben a férfi, a gavallér, a magasabb értelemben értett ember, hogy nem látták, mi csoda égreakiáltó gazság, amit műveltek? Amihez atyánkat, a hiszékeny császárt eszközül használták?

A sugár alak megrázkódott a haragtól és undorodástól. Izgatottan kezdett járkálni le s föl a szobában.

— Hallatlan! — kiáltotta. — Egyik nép kipusztításával vásárolni meg a másik gazdagságát..! Tervszerűen romlására törni azoknak, akik koronát illesztettek fejünkre! A legfőbb méltóságot, melyet maguk fölött adhattak! Bizalmuk legfőbb jelét..! Ravaszkodni, leselkedni, törbeejteni, kegyetlenkedni, fosztogatni, hazudozni..! Tébolyodott fenevadakat szabadítani lekötözött nyomorultakra! Komédiát játszani a külföld előtt és így alapozni meg hatalmi pozíciókat! Megcsalni még az Úristent is, akinek keresztjét pallosul használjuk, ártatlanok ellen..!

Volt valami olyan fölséges ebben a királyi haragban, amit bámulni kellett előbb, mint megrettenni tőle.

A herceg is elfelejtette egy pillanatra még májbaját, örökös irónikus mosolygását is, úgy meredt odabúvólten az előtte izzó jelenségre. S csak mikor abból már kifogyott a láva, mikor az indulat tüze hamuvá hamvasztotta önmagát, akkor ötlött eszébe, hogy a vád őt is érte. Hogy védekeznie kellene.

— Felség, — válaszolt büszkén kiegyenesedve, — lehet, hogy eszközeink nem tartoztak a legragyo-

góbbak közé, de a politika: politika! Századok multán majd kifényesíti cselekedeteinket a beteljesült cél. A világ alig tud ma már azokról a népekről, amelyeket Róma leigázott, Róma azonban Róma maradt, még saját halálán túl is. Engedtesék meg fölséged Háza egy örökletesen hű szolgájának, hogy ura emlékezetébe idézze ezt és hogy megmondhassa: barbár horda ellen nem vívhatunk flörettel! Csak olyan eszközökkel, melyekhez szokva van a bőre. S szabadjon felhívnom rá felséged figyelmét, hogy nem olyan néppel állunk szemben, melyet békés úton valaha is inkorporálhattunk volna, hanem egy fészkelődő, izgékony nációval, mely fölséged uralkodásakor száz esztendő óta éppen hatodszor gyujtja föl négy sarkán a birodalom békeségét.

A császár kurtán fölnevetett.

— Emlékezzünk Eperjesre...!

Dietrichstein meg se moccant. Pillája se rebbent.

Folytatta nyugodt, hűvös hangon:

— Felsőged emlékezik Caraffa tábornokra, de ugyanakkor feledni kegyeskedik Bocskayt! Felejtí Bethlen Gábort, az idősebb Rákóczit, Thökölyt és aki most áll fenyegetőleg kivont karddal a magas Trónnal szemben: II. Rákóczi Ferencet!

— Aki, mint az elődei is, bizonnyal csak a mi tervszerű ingerlésünk folytán bőszyült fegyverre. Nos, erre válaszoljon ön!

— Felsőged, esedezem, egy kérdéssel: akkor egymásközt miért nem tudnak megférni? Ahol két magyar találkozik, az már két külön párt. Három pedig összeesküvés. Ha mi meg nem tesszük velük, amit a Birodalom mindennél szentebb érdekei megkívának, megteszik saját vesztyükre ők maguk, a nélkül hogy bárkinek haszna lenne belőle. A bárány nyakát hurokba fogni kegyetlenség lett volna. De pusztítani a dúvadat: általános emberi érdek, — kötelesség. És még valamit hagy számításán kívül felséged nemesen lovagi, fiatal szíve...!

Dietrichstein bátor pillantással kísérté a császár

jövés-menését. Megvárta, míg az megint arccal fordul felé. Akkor szilárd tekintettel a szemébe nézett.

— ... azt a körülményt, hogy az izgága szomszéd örökös fészkelődései közepett olyan szörnyeteggel kacérkodik folyvást, mely pedig már neki magának is torkába merítette néhányszor a fogát. Az ozmánnal! Fölség, a magyar lázadásokat az uralkodóházzal szemben, jellemzi ez a pogány negédeskedés, aminek ha idejében végét nem vetjük, holnap kereszt helyett félholdat tűzhet a homlokára egész Európa! Felséged, a legkatholikusabb szülők fenkölt sarja, semmikép se akarhatja ezt!

— Nem — ingatta a fejét József, jóval lehiggadtanban. — Ezt bizonyára nem akarjuk, herceg. Ha a papság uralmát nem is hagyjuk fölénk nőni, azért az Egyháznak hű fia maradunk. Azt se mondjuk, hogy az izgágaságot tenyészteni fogjuk. De mézsárszék-eket és hozzá igaztalanul, éppoly kevésbé engedünk állítani. Megkíséreljük az ellentétek kiegyenlítését. Ha aztán a magyarok elmulasztják a kedvező alkalmat, akkor már a jog és igazság alapján léphetünk föl ellenük olyan szigorúan, aminél kérlelhetetlenebbül — Istenünkre — nem is lehetne! És megtörjük dacosságukat, ha örökös tartományaink utolsó faluját kellene is zálogbavetnünk érte! Herceg, a jelszó változik! Mi előbbre nézünk, mint a spanyol államreazon örökségahagyója és I. Ferdinánd őszünk jelmondatával tesszük fejünkre a koronát: „*Fiat iustitia, aut pereat mundus!*“ Legyen igazság, vagy vesszen a világ! Meglátjuk, ki megy többre!

Dietrichstein térdelhajtott.

— Kívánok felséged újításához sok szerencsét!

— És sok olyan hűségés hívét Házunknak, mint ön. Nemde?

A császár haragja már egész elporzott. Ajkai körül bágyadt mosolygás volt megszületőben.

Csókra nyújtotta jobbját, melyet az udvaronc mély tisztelettel illett meg.

— Igen, fölség, — válaszolt. — Az én távollétemben is.

— Ön útra készül?

— Nem hosszúra, felség. Csak Nikolsburgba, birtokomra.

— Elhagyja az udvart?

— Minthogy apáim példájára megkísérlem annak érdekeit szolgálni, amíg tőlem tellett ...

József Dietrichstein vállára tette kezét. A szemébe nézett.

— Ön neheztel miránk, herceg?

— Fölség, én csupán egészségemet igyekszem helyrefoldozni.

— Szóval megmarad elhatározása mellett?

— Ha felséged kegyesen megengedi.

A kéz lehullt a csontos vállról.

A császár fölszegte állát és elfordult.

— Ön távozhat! — mondta szárazon, gögösen.

— Egészsége rovására egyetlen alattvalónkat se fogjuk visszatartani.

Dietrichstein meghajtotta fejét, de úgy, mint a paripa, mikor szügyébe vágja. És a három bókolása három figyelmeztető jelnek is jól beillett volna. Három néma jelnek, amit elértettek mind a ketten, amit azonban az egyik éppúgy nem akart megszívlelni, ahogy nem engedett belőle a másik.

XIX.

A délután során Mária számára még egy tisztelgés volt hátra. A császári hitvesnél is jelentkeznie kellett.

Amália magán-kabinetjében fogadta. A himlőhelyes arcú, vizenyős tekintetű, öregedő asszony folyvást betegeskedett, kivált mióta egyetlen fiacskáját eltemette. Megviselt tagjai nem bírták el a fűzőpáncél szorítását. Egybeszabott „Adrienjében“ pedig — szűkebb otthonán kívül — nem mutatkozhatott.

Mária egyik hölgye társaságában találta a feleséget, aki éppen orvosságot vett be. Kiütközö csontú, fonnyadt arcán még rajt-volt a keserű korty elútálkozott grimásza. Vértelen, lapos ajkai látni engedték lapátszerűen nagy, előreugró sárga fogait, míg a kiöblösödő orr lefüggő cimpái — nyilván a visszafojtott lélegzet hirtelen kibocsátásától — folyvást mozgottak.

— Csak a ruhánk szegélyét illesse ön! — ezzel a beköszöntővel riadt a tisztelgőre. — A kézcsók könnyen betegségek terjesztője lehet. Abból meg nekünk ép elég kijutott! Úgy-e, Catherine?

— Felsőg, az óvatosság sohase árthat — hangzott a válasz.

És a dáma visszahelyezte az asztalra a medicinás üveget. Megtörülte a kanalat. Olyan elevenek voltak a mozdulatai, mint valami fiatal lánynak. Pedig — keresztlevele szerint — már jól bennejárta a korban. Csakhogy persze ezt a keresztlevelet nem látta senki. Amit meg mutatott, azt a művészettel alkalmazott kendőző szerek olyan bámulatosan rekonstruálták, hogy Mária harminc-harmincöt évesnél többnek álmódni se merte volna az úrasszonyt, akire a nem éppen barátságos fogadtatás ellenére is, önkéntelenül rajtafelejtkezett.

Milyen tökéletes szabású az a tojásdad formájú arc! A kissé barnás lehelet igazán elragadóan illett hozzá. Homloka sima és sugárzó! Ajkai puhák és csigázva íveltek. De ami mindennél inkább felöltött az idegen dámán, az a két gyászko gyanánt villogó fekete szeme volt. Sohase látott még Mária hozzájuk fogható szépet. Igaz, hogy olyan kifürkészhetetlenekeket sem. Ezek a szemek súroltak, még akkor is, amikor simogatni akartak. És nem csillogtak, hanem parázslottak. Ugy, hogy szinte érezni lehetett a pillák forró tűszúrásait, ahol a tekintet a bőrt érte.

Akire ezek a szemek egyszer gyűlölettel vetődnek...!

Jó, hogy nem lehetett végigborzongni az egész gondolatot.

A felség meglazította pongyoláját s felnyikorgott panaszosan:

— Catherine, a „grattoir“-omat...! Ez a kiállhatatlan viszketés megint kezdődik!

— Parancsolja felséged, hogy hivassam a fodrászt?

— Hova gondolsz...!

Amália nagyra-nyitotta savószínű szemeit.

— Csak nem képzeled, hogy minduntalan gyötörtetem magamat, míg ezeket a párnákat, drótvázákat leszedi és újból fölrakja? Elég hetenként! Mások havonta egyszer, ha rászánják magukat.

— Igaza van felségednek. Jobb is volna talán visszatérnünk a parókához. Egyformán divat mind a kettő.

— De ép te mondtad, hogy így jobban áll nekünk!

— Változatosságkép, igen. A fölség azonban látta már így asszonyomat.

Az úrnő visszatért a kívánt szerszámmal és Mária nem állhatta egy kíváncsi pillantás nélkül, amit az eszköz mindenkép meg is érdemelt. Hosszú, arany-nyelű pálcika volt, mely faragott kis elefántcsont kézben végződött. A kéz hegyes ujjai szétmeredtek, mintha karmolni akarnának. Vagy talán az is volt a céljuk?

Az idegen dáma a császárné magasra tornyozott, hamis fürtökkel vegyített és szalagokkal, tűkkel ékesített óriás hajépitményéhez közeledett. Benyúlt a szerszámmal a szalagok alá.

— Itt, fölség?

— Nem. Lejjebb!

Az aranyrudacska elmerült az építményben.

— Úgy, úgy...! Ott, ott...!

Amália szinte fölsikoltott. Szemei ellenállhatatlanul lecsukódtak. Végigszaladta a gyönyörűség. Majd árnyékos szemhéjai ismét fölvetődtek. A császárné kegyeskedett ráésmélni, hogy nincs egyedül meghittjével.

Végigmustrálta a jövevényt, mialatt minden

igyekezete abban látszott összpontosulni, hogy mentől jobban kézügyébe omoljon a fürgén előre-hátra szökődicsélő elefántcsont kéznek.

— Milyen egészséges ön..! — siránkozott föl. — Valósággal duzzad az élettől! Nézd, Catherine, azt a mellkast..! Micsoda csípők! Ha nekünk ilyen volna..!

— Felsőged a legbiztosabb úton halad a megerősödés felé — igazított a hölgy egy vánkost a sopánkodó dereka alá. — Ez a kitűnő szer nem fog hatás nélkül maradni.

Amália jelentőségteljesen bólintott.

— Főudvarmesternőnk nélkül már rég elvesztünk volna..! Igazi áldás, akit nem nélkülözhetünk... Úgy-e, Catherine?

A főudvarmesternő lehajolt és kezetcsókkolt.

— Oh..! Felsőged eláraszt kegyeivel! Bár kiérdemelhetném őket valaha!

— Rég megtörtént, Catherine, rég!

Kicsit ostoba dolog volt ez így, állni a két asszony közt, akik egymást magasztalták, olyan érdemeket hánytorgatva, melyekről egy most középük cseppent idegennek sejtelve se lehetett. De annyit legalább megtudott Mária, hogy a császárnéi főudvarmesternő az, akivel ismerőseinek köre bővült. Igyekezett ennyivel beérni és kivárni, míg amazok megint tudomást-vesznek róla. Talán föl is szabadítják — amire legjobban vágyott — a távozásra?

A remény azonban korainak bizonyult. Amália, félretéve a grattoirt, egyszerre nyugtalankodni kezdett.

— Catherine, nézd meg, hány óra!

— Mindjárt öt, felség.

— Hiszen akkor a magiszternek már itt kellene lennie?

És a császárné a lány felé fordult. Magyarázólag tette hozzá:

— Don Dominico Manuel Caetano Comte de Ruggiero Napolitano, — udvari alkémistánk, asztrológusunk és doktorunk, aki előtt nincs titka se a

multnak, se a jövőnek. Akinek az aranycsinálás játéka s aki többet ér az udvar minden orvosánál! Ne mulassza el ön tanácsát kérni, életének fontos dolgában! Mi ajánljuk önnek!

— És én köszönöm az ajánlatot, felség.

Megszólalhatott végre a némaságra kárhoztatott is! Bár azt még mindég nem értette, hogy miért kelljen valakinek három különböző nyelvből összehátolni a nevét, akármilyen tudós legyen is egyébként.

De nem maradt ideje tünődni az újabb furcsaságon. A szomszéd szoba ajtófüggönye félrelibbent s a támadt résen különös, kékes világitástól övezve, a kamaráskisasszony ütötte be fejét.

— Fölség, a magiszter...

Amália egyszerre félbehagyta a buzdító szónoklatot. Csupa izgalom lett.

— Valahára...! — kiáltotta. — Catherine! Hamar a vállkendőmet! Ez az ügy mindennél fontosabb... Magukra kell önöket hagynom... Beszélgessenek kissé együtt!

A hosszú, csontos alak végigcsörtetett a kabineten. A függöny ismét félreacsapódott, látni engedve egy gondolatnyi időre egy feketébe burkolt, középkorú férfi arcát.

Hanem az az arc, amit Mária futólag megpillantott, nem tartozott azok közé, amiket nyomban el is felejt az ember! Egész különös varázslat sugárzott belőle. És Mária a császárnénál tett látogatása óta már másodszor érte magát azon, hogy önkéntelenül megborzongott.

Mintha a régi vöröskői dajkamesék legtitkosabb alakja, Lucifer elevenedett volna meg előtte! Halvány, keskeny arcát orrtól, a síkosan kopasz homlok közepéig, ívelés nélkül, szinte függőlegesen felfutó páros szemöldök szelte ketté, megdöbbenő kifejezést adva a feketén foszforeszkáló, szembogár nélküli szemnek, vékony, szívós ajkaknak és alabástromszerűen átlátszó, szabályos orrnak. Keményen kiszögellő áll fejezte be az éppoly lenyűgöző

mint borzongató képet, melyre ismét visszahullt a kárpit titoktartó redőzete. De Mária már ennyiből is tudta, hogy sohase fogja igénybevenni a magiszter tudományát, mint ahogy a dáma pártfogását se, aki most hangsúlyozott szívességgel kínált helyet neki egy alacsony kis széken.

— Ön Dominico Comte de Ruggierón tünődik, grófnő? — kérdezte édeskés, kissé idegenszerűleg lágy és éneklő hangon. — Érdekes jelenség, úgy-e?

— A legsajátságosabbak egyike, akiket valaha láttam, Madame, — vallotta be Mária őszintén. — Ha nem csalódom, spanyol lehet, vagy olasz.

Az úrasszony bólintott.

— A magiszter olasz, mint én és Guitana hugom. Ösmeri?

— Még nem volt szerencsém.

— Kár! Ezt a mulasztást mielőbb pótolnia kell. Guitana és ön szinte arra születtek, hogy elválhatatlan barátnőkké legyenek...

Egy kis mosolygás futott meg a főudvarmesternő ajkai körül. Az unalom, mely szinte áradt ezekből a falakból, kezdett lehámlani róla. Élénkülve, mint a gyermek, ha játékos ötlete támadt, tette hozzá:

— Mi hárman vagyunk olaszok az udvarnál. Már ami a legbelső udvartartást illeti... Hanem azért az ön hazája se ismeretlen előttem!

— Excellenciád járt Magyarországon?

Az úrasszony szeme nagyot csillant, mint a napba játszatott tükör. Kissé hátrahajtott a formás nyakát s úgy nézett ki félig lebocsátott pillái alól hunyorogva a kérdezőre, mint egy nagy, pompás, leselkedő macska.

— A Felvidék! — énekelte meg a szót. — Ismerem az egész Felvidéket! Álltam minden csúcsán. Véggiglovagoltam keresztbe és hosszába!

A gömbölyű kar kisiklott az ütemesen ringó fej alól.

A dáma a lovaglókorbács suhogását utánozta.

— *Innanzi! Avanti!* Oh, micsoda szép napok is voltak azok! Valóságos forgataga a szórakozásoknak!

Bálak, társaságok! Pompás gavallérok..! Oh drága, drága város..!

Máriát kezdte fölengesztelni ez a nagy elragadtatás.

— Kassa? — kérdezte sokkal melegebben.

A főudvarmesternő fejét ingatta.

— Nem.

— Bártfa?

— Nem. Eperjes.

És átnyilaló, pajkos mosolygás suhant át megint a szép arcon.

— Ismer valakit onnan, lánykám?

— Hamarjában nem jut eszembe...

— Hátha segíthetnék! Lássuk..! Keczer Andrásék?

— Mintha rémlene valahonnan...

— Zimmermann Zsigmond?

— Különös... Ez a név is ismerősen cseng!

— Talán rájövünk, — nedvesítette meg nyelve hegyével ajkait a dáma, mint aki ízes falatra készül.

— Sárossy Márton? Rauscher Gáspár? Baranyai Ferenc?

— Boszorkányság ez, Madame! Hitet tennék rá, hogy valamennyit ismerem.

Mária majd a fejét törte nagy gondolkoztában. Az úrnő pedig hunyorogva, kötekedő arckifejezéssel nézte, míg csak odaátról, a benyílóból, meg nem zavarták.

— Catherine! — hangzott föl a császárné hívó szava. — Catherine, kinthagytam a zacskót az aranyakkal!

A főudvarmesternő megnyújtózott és fölemelkedett. Hátravetette fejét s halkán, bugyborékolva, egész közelről a tűnődő szeme közé kacagott.

— Sebj kicsikém! Ha már őket elfelejtette, énram majd jobban emlékezzék! Caraffa asszony a nevem...

Az ápolat fehér kéz kinyúlt az asztalon heverő zacskó után s megcsörgette. Azzal a dáma ki is suhant, egyedül hagyva se élön, se holtan, a látogatót.

Mária megfogódzott a szék karjában, hogy le ne sodorja a szédület.

Eszébe ötlött most már egyszerre, hogy kiket takarnak azok az ismeretlenül is ismerős nevek!

Öten voltak abból a huszonhárom magyar áldozatból, akiket a «nápolyi fenevad», Caraffa tábornok juttatott ártatlanul hóhérekre. Ennek az asszonynak az ura...! Ennek a másik fenevadnak, aki erkélyről, félig ittas tivornyázók közepéből élvezte végig a mártírok haláltusájának véres színjátékát és kacagott akkor is, mikor amazok utolsót hördültek. Mikor fejük egymásután gurult a porba.

Tévedett a vöröskői várkisasszony. Egy meglepetés még érthette és el is érte. Úgy elérte, hogy megtántorodott tőle.

XX.

Alig haladt le a lépcsőkön az asztrológus gyaloghíntója, mikor Amáliának újabb vendége érkezett. Férje, a császár, akit ő maga kéretett.

József nem várt kétszeri hívást. Az uralkodása első napjaiban egymást követő bosszúságok kimerítették. Látni akarta gyermekeit és körükben felejteni.

De már az első pillantás feleségének dúlt arcába, arról győzte meg, hogy jobb lett volna otthon maradnia.

Amália savószínű szemében zöldes pontocskák szikráztak. A készülő vihar előhírnökei.

— Felsőged kitűnő színben van! — kezdte, meg sem várva, hogy az ajtó betevődjék a tapintatosan visszavonuló hölgyek után és hogy férje helyet foglaljon. — Bizonyára kellemesebben tölti idejét mint én, ezer nyomoruságom közepette!

— Lya, — felelt amaz kérlelően, becéző-nevén szólítva a balsejtelmű asszonyt. — Lya, ne kezdje

megint . . ! Hát mi már beszélni se tudnánk egymással másképp, mint ezen a hangon? Mért a folytonos szemrehányások! Mért az örökös gyanúsítások, vádak! Nem gondolja ön, hogy egy uralkodónak trónralépése első napjaiban mindenre lehet ideje, csak éppen szórakozásra nem? Szórakozás . . !

József nehéz mozdulattal suhintott a levegőbe.

— Egy halom kellemetlen ügy. Egy csomó üres fecsegés s egy sereg léhűtő! S ezt nevezi ön „szórakozásnak»!

Amália közelebsiklott a széken, mint az anakonda prédájához. Átható pillantást vetett férjére.

— Ez az! — kapott a szóba mohón. — Felségedet még a legüresebb fecsegés is jobban leköti, mint én! Előmbé helyez minden fajankót! Birodalmának utolsó sárgafoltos zsidaja is háttérbe szoríthat engem! Mind előbbrevalóak nálam, aki pedig éjjel-nappal várom önt. Várni . . !

A császárné keserűen fölnevetett.

Fogainak előreugró, sárga kosara megvillant.

— De hát tudja is felséged, hogy mi az! Micsoda kín' : egyhelybe szögezve lesni az óra mutatóját, míg könyörtelen lassúsággal elvánszorog egyik vonaltól a másikhoz! Hány ezerév! Hányszor forr meg alatta gyilkos méreggel a vér! Hányszor zsugorodik össze a szív, hányszor roskad össze a lélek! Felség! Csak egyszer próbálná meg! Majd meglátná, mi az!

— Lya, ön túloz. Szertelenségekben csapong és fölizgatja magát.

József kezdett türelmetlenül feszengni. A császárné azonban nem vetett ügyet rá. Kínos emlékei megrohanták és sokkal messzebb is sodorták már, semhogy visszafordulhatott volna.

— Túlzás? Szertelenség? — sípolt föl a hangja szenvedőn s a túlnagyra szabott fájdalom gonoszságával. — Esküszöm felségednek, hogy én már azt is meg tudom állapítani, mikor ön fölkel, mikor harag-

szik, unatkozik, mikor dolgozik, vagy jön-megy a kabinetjében.

— A szobák számtalanján? Ezeken a vastag falakon át? Ugyan...!

A látogató legyintett. És lábafeje elkezdte halkán, ütemesen verni a padlót.

Amália ezt sem vette észre. Növekvő izgalmban kendőjét tépdeste.

— Igen, — imbolygott a hangja. — Ezeken a vastag falakon át! Mert az élet minden mozgásának ezernyi apró kis jele van, amik végtelen távolságokra futnak. Mind okoz valami finom kis zajt. Egy percenést, egy csesszentést, egy dobbanást. Csak nem minden ember hallja őket. A boldog, gondtalan, szórakozott fülek nem hallják. Az ilyesmihez hosszú idő iskolája szükséges. Ahol minden óra újabb gyakorlat, minden nap újabb vizsga...

— Soká kell várunk még a gyermekekre, Lya?

József megpróbálta felhasználni feleségének kiulladását, hogy más fordulatot adjon a beszélgetésnek. Érezte, hogy türelme percről-percre fogy s tartott tőle, hogy végül minden előre föltett jószándéka ellenére is, elragadtathatná megint magát. Pedig nem akarta megbántani ezt a szánandó teremtetést, akinek vergődése megindította és aki beteges, rút öregedésében olyan nagyon gyönge volt az ő duzzadó, életteli fiatalságához képest. De amazt már hajtotta a láz s a maga sebeket mutogatni-akaró, fájdalmas kérése.

Alig szünetelt, hangja megint fölsiránkozott:

— Felség, mikor ön kihajtat, azt én már előre tudom. Akkor erre, kelet irányából hallatszik egy olyan apró kis zörej, amittől különben talán még a légy sem repülne föl. Ez az, amikor lenn a kamarszolga végigfut az istállók felé a kavicsos úton. Hogy ő az és nem más, abból ismerem rá, mert a túpattogásnyi zaj pontosan ugyanegy irányba halad és ugyanannyi idő alatt hal el, mint máskor, százszor, ezerszer, mikor én mindég várom önt, míg felségednek eszébe se jutok. Hát amíg visszaérkezik a fogat!

Azt kilesni! Megismerni a folyton jövő-menő kocsik között! Hanem azért megismerem pontosan. Már megtanulhattam, hogy minden járóműnek más és más a hangja. Felsőged anyjáié dohog, mintha deszkapallón futna. A dámáké serceg a homokban. Ruggiero mesteré vonít. A doktoré fűrész. Lambergé recseg. Legjobban gyűlölöm mind közt Guitana grófnő hintóját. Annak a huppogása úgy egyezik fölséged fogatával, mintha ugyanaz volna. Ez az egy mindég tévedésbe ejt...

József arca telefutott vérrel. Hirtelen leejtette tekintetét a mennyezetről, melyet már-már kirobanó, tehetetlen dühvel méregetett.

Nem hasonlított a szép aya hintója az övéhez. Ugyanaz volt.

Egy mámoros óra után ő maga adta ki a rendeletet, hogy bíborvörös kedvenc fogatát, melyet a gyászév alatt különben se használhatott, fessék át Guitana számára.

Ez a kis zökkenő belefajtott a kitörést, míg ellenkezőleg, a panaszkodót friss lélekzethez juttatta.

— Ha látna ilyenkor felséged...! Az a szívdobogás...! Szinte azt gondolom néha, el kell hallatszania önhöz. Hogy elhallatszik. Hogy idehossa. Ön egyszerre majd megért mindent, átérzi minden sóvárgásomat és jönni fog. Azt se tudom, hová is kapjak! Fölséged nem szereti a patika illatot. Futok az ablakhoz. Én magam. Akkor meg az jut eszembe, hogy a külső lárma elnyomhatná lépteinek zaját. Nem siethetnék elébe olyan hamar, hogy mire belép, már ott is álljak az ajtó mellett. Becsapom az ablakot. A tükörhöz...! Oh, én nyomorult...!

A császárné kendőjébe temette arcát. Fölzokogott.

József sóhajtván, bénultan bámult rá. Önvád és lázadás, szánalom és repesztő düh viaskodtak benne.

Oh, hogy ő ezt a rettenetes asszonyt elfogadta, mikor betört az életébe! Hogy engedte a politika járószalagán hurcoltatni magát! Hogy nem állt sarkára, nem ütött szét a kúfárok között, akik az ő bőrre al-

kudoztak! Hogy engedett a csillogó kecsgettetésnek, rábeszélésnek! Hogy azt remélte botorul: nagy, örömtelen lelki magányának felező-társa lesz majd ez az asszony! Aki megérti, hogy ő apró elsíklásai közepett is egyedül volt mindég s a hatalom izzó csillagtrónusán is fázik...! Hogy azt hitte: közös sorsban, közös utakon, közös célok felé törve, megszereti majd az első perctől föllángolt nagy szerelmén, hűségén át és hogy ez elég lesz. Elég a meghiggadásra, keresgélő botladozásainak elfeledésére. Elég egy életre!

Nem szánta volna most megragadni a saját öt esztendő előtti énjét és pusztá kézzel megfojtani. Mennyi kintől szabadultak volna így meg mind a ketten. Ő és vergődő láncostársa!

Amália szakította félbe a gyászos számvetést.

Kiemelte arcát a kendőből.

— Felséged — csuklott, még egyre tetézve a végzetes szókat — sokszor veti szememre, hogy gyötröm féltékenységgemmel. De nem gondol rá, hogy ez is az örökös, magányos, hasztalan várakozások gyümölcse. A riasztó gyanúk ilyenkor születnek meg. A „*miért?*“ A „*hoggy képes?*“ Ezek a szörnyű kérdések! És a megingott hit valamiben, ami mindennek előtte kellene hogy járjon, ha felségednek se volna más vágya, mint nekem. Ha igazán szeretne engem! Uram, az ember lát és csak abból ítélhet, amit lát. A beszéd nem ér semmit, mikor más a szó és mások a tettek. Ha minden alkalmat elmulasztunk a bizonyításra, de egyetlen alkalmat se veszünk el, mikor a szavak igazságának ellenkezőjét bizonyíthatjuk.

— Amikor pedig itt vagyunk, — csikordultak össze József fogai — akkor lássa ön, hogy milyen fogadtatásban részesít minket!

— Igen, — csapott közbe Amália és zöld lángot vetett a szeme. — Felség, aki késve érkezik, már csak romokat talál. A boldog készülődés, a jókedv romjait. Mire belép, az erők fölélték önmagukat. A száj megtelt keserű ízzel, a lélek hamuval. A remény, a tervek: megöregedtek. Csak egyszer tudtam volna legalább vártan érkezni önhöz! Csak egyszer!

— Nem elég önnek, hogy most itt vagyok?

— Hívásra, megrendelésre! — sikoltott vissza Amália, kétségbeesetten csapva össze kezeit a feje fölé. — De hát nem érti fölséged, hogy nem örülhetek olyan valaminek, ami nem az ön szívéből, hanem belőlem ered?

— Fölséged nem kényszeríthetne, ha mi nem magunk akartunk volna jönni. És ha jöttünk, ugyan mi másért, mint hogy nagyra tartjuk önt?

— Mert fölséged nem szeret saját maga előtt se szívtelen embernek látszani. Ez kényelmetlen lenne. Zavarná önbecsülésében, hiuságában.

József szája szóra nyílt. Aztán összecsucódott megint.

Kétszer-háromszor nyílt és csukódott így egymás után, szárazon, hang nélkül. Az indulat vak bódulatában nem talált választ.

Megrázkódott és fölkelt.

— Fölséged távozik?

Rábólintott igenlőleg.

Torkából sötét hangok buggyantak ki.

— Mit akar ön ezzel a hitvány, rongy emberrel? — kérdezte. — Meggyőzni úgyse fogja önt! Az ön kételkedése ködből-való rém, amivel nem lehet viaskodni, mert kisiklik a kézből s ha az egyik oldalon szétfolyt, a másikon megint összeáll.

— Josephus! A gyermekeket sem várja be?

Már állt a császárné is. És most ő szólította névén a férjét, mint az őt, mikor ide belépett. Most ő kapaszkodott a gyermekekbe. Már bánt, már megátkozott volna minden szemrehányást, amit a száján kieresztett. De amit nem bírt ki nem mondani. Már kezdett volna előlről mindent! Másképp! Jól! Mosolygást színelve. Belekapcsolódva ennek a gyűlölt imádott embernek élet-gépezetébe. A dolgokba, amik foglalkoztatni szokták. Asszonyosan. Gyöngéden. A vér hozzáidomuló színjátzásával.

De elkésett.

Az a fájdalom, mely belőle kiloccsant, megfagyott a másik lelkén. Nem segített itt többé a gyermekekre való hivatkozás, az apa költögetése sem!

A császár tagadólag intett:

— Felség, az óra eljárt . . .

És meghajolt, nehézkes, döccenő léptekkel elindult.

— Majd legközelebb folytatjuk . . .

Éles sikoltás felelt. Átnyilallott a vastag függönyöken is.

József azonban nem fordult hátra. Ment tovább csüggedten, vontatottan, mint aki lopott kincseket cipel. Két élet ellopott kincsét. Amit nem fog visszaadni többé soha, senkisé . . .

Kabinetjének ajtajában egy percre megállt. Elmosolyodott végtelen fáradtan, halálos szomorúan. Sohase volt még ennyire egyedül, mint uralkodásának első napjaiban, mikor egy egész hatalmas birodalomnak lett ura, parancsolója . . .

Fölvonta a vállát s megfordult. Lassan, zúzott tagokkal, nehéz szívvvel és ködös fejjel leszállt a Paradicsom-kertecske felé vívő lépcsőn.

Odakint már violaszín fátyol borult a fákra. Alkonyodott.

XXI.

Maga se tudta, hol, merre, meddig ödöngött így, majd az öklét szorongva, majd megint vissza-szelídülve fájdalmába. Csak azt tudta, hogy az adott sebek se kínozzák kevésbé, mint amiket kapott s hogy ebben a percben gyűlöli sötétben, a tehetetlenség fogcsikorgató gyűlöletével azokat az örökké síró szemeket és gályatársát, azt a szerencsétlen asszonyt. Amiért vergődésében csontjáig vágja őt is a közös bilincsel. Amiért sír és amiért szerencsétlen.

Ha csak egyszer érhetne volna rajta, csak egyetlen gondolon, ami nem kötötte forog! Csak egy párányi kedvtelésen, amibe nélküle is örömét lenné! Ha multból, vagy jelenből, csak egy vétket tudna a fejére olvasni! Akkor ő most derűs nyugalommal járhatna itt ebben a kertben. Örülhetne ő is az életének, mint annyi ezer alattvalója. Nem kellene magát gyötörnie.

De nem látszott, nem, sehol, semmi menekülés. Semmi mód, semmi érvelés, amivel elaltathatta volna kínzó nyugtalanságát.

Ez az asszony egyedül érte élt. Érezte, mázsás bizonyossággal. Ennek ő töltötte be minden rezdülését. Ragaszkodásához, hűségéhez, kétség nem fért. Ennek ő volt a sója, levegője, itala, ő volt a reménykedő jóreggele, sóvárgó dele és a napról-napra való veresége, összeomlása. Ő volt a könnyekbe fojtott, sívár magánosságban átvirrasztott rosszéjszakája.

Tenyérébe szorította szétpattani készülő halántékait. Tompán befelé jajdulva, felnyögött.

Oh, végtelen, parttalan, kéretlen, rettenetes terhű szenvedély...! Folyvást leterített, de sebeiből hörögve megint talpravetődő szerelem, mely megpecsételi mindkettőjük sorsát! Ami változhatatlanná teszi az ő kálváriáját is! Ezért kell neki mindég dühítően alulmaradnia, eltaposottan a büntudattól és felelősségtől, amivel egy sorsához láncolt másik életnek tartozik! Ezért kell mindég az orronütött kutya megalázott sompolygásával elkullognia az ő szakadatlan folyó csatáik színteréről, — mindig vesztesként! Mert nem lehet bizonyítékokat szögezni az ellenfél mellé. Mert nem lehet cáfolni. Mert mélyen bent, ahová senki se lát az aranypompától, igazat kell hogy adjon kínpadra feszített vádlójának. Mert nincs mivel meggyőzze azt az asszonyt, akit nem az ő külső ragyogásának mágnese húz hozzá. Ez vakon, bénán, undok sebektől borítva, halálos szégyenű bűnökkel megbélyegezetten, az utca sarában fetrengve is ugyanígy csak benne látná a lelke földreszállt istenét, keveselve érte az utolsó csöpp véréét is. Mert az szeret és mert ő — nem szereti...

A magános vándor felsóhajtott.

Nagy, duzzadt áramlatban hömpölygött tüdejébe a kert csípős illatú, fűszeres levegője. Átton átjárta minden ízét, minden rostocskáját és olyan nagy húzással tört ki belőle megint, hogy pattanásig megfeszült mellboltozata valósággal beomlott utána.

Megállt és figyelt.

Jó fáradságot érzett. Jó, testi fáradságot, a szüntelen önmagukba visszafutó gondolatok nyűgös terhe után.

Fölszegte állát és megismételte a nagy lélegzetet. Földobta mellét, majd lehullatta újból. Egyszer, kétszer, sokszor. Aztán úgy maradt ott, fölfelé nézve bábmész szemmel és füelve, mintha vadra állna lesben.

Mi volt ez?

Valami sötét, gyors szelet verő suhanás vágott el fölötte. Még a parókáját is meglibegtette.

Elmosolyodott.

A valami távolabb leszállt egy galyra és meghintáltatta a lombokat. Csivikélni kezdett.

Egy madár volt, szabadröptű és boldog, a zöldelő életnek ezen a parányi foltján . . .

Megfordult és körülnézett.

A kertet nézte s egyszerre arra is ráeszmélt, hogy az szép. Már rég nem látta ilyen szépnek. A francia és holland kertészek, akiket hozatott, nem hiába emésztették azt a tömérdek pénzt, amit magánpénztárából folyósított nekik. Csak azt sajnálta, hogy fák és dísznövények mind a kérlelhetetlen metszőolló kormányzása alatt álltak itt, ezen a részen. Az épület architektonikus törvényeihez alkalmazkodó utak folytatták a belső termek és oszlopok rendszerét, a magas, egyenes, élőzöld falakba is átömlesztve ugyanazt a börtönszerű hangulatot, mely elől pedig éppen menekülni akart.

Egy kicsit megemelte szemöldökét. Meglepte, hogy milyen messze sodródott azoktól a gondolatoktól, melyek idekergették. Néhány lépésnyi szabadabb

mozgás, egy madár, mely elszárnyal fölötte, egy kis levegő, pár szál virág és már megint jólvan minden. Megint kerek a világ, megint érdemes élni. Hogy ezt a mirákulumot nem a külső dolgok teszik, hanem az ő maga lenni és örülni akaró fiatalsága, arra nem is gondolt. Csak nézte hálásan a kertet és elfogadta dús ajándékait.

Majd megfordult és könnyebbült léptekkel a keretszke túlnansó szárnya felé indult. Azt a részt nem érte olló. A körülvevő falak még Bécs török megszállása óta romokban heverték, mert az új falakat tanácsosnak látszott rajtok kívül megvonni, a föld alatt elhelyezett aknák miatt. A romokat eltakaríttatni pedig hiányzott a pénz és a munkás. A spanyol trón örökségeért s a magyar földön egyszerre dúló háború kiürítette a kincstárt s magábanyelte az embert. A díszcserjék így annyira elvadultak, hogy utat se hagytak sehol. A fölfedezőnek minden ággal külön kellett megbirkóznia.

Ez még jobban esett, ez a külön torna, mely nemcsak a mell izmainak adott dolgot.

József egész belehevült a szokatlan hajladozásba. Megfuttatott vére fölpezsdült és millió apró, kéjes tűszúrással ösztökelte további munkára. Azonfelül egy ötlet is hajtotta. Emlékezett rá, hogy erre valahol kell kitörnie a csatorna-vezetékéből annak a mesterséges patakocskának, mely lejjebb, az épület kifutó előterénél, kis hatyúmedencévé öblösül s amin ő annyi játéksónakot eregetett le a megfontolt, derék öreg hatyúk ijesztgetésére valaha, gyermekkorában...

Vágyott a tegnap emlékeire és vágyott a víz vídám locsogására. Tudta, hogy egy kis fahídnak kell itt lennie valahol, mely a szakadékos, mély falomladékot átíveli, járhatóvá téve a két part közt az utat.

De május hatalmas élő sátort bontott az elvadult díszcserjékből. Nem volt könnyű a hidat megtalálni az elsűrűsödő homályban, melynek álmodó csöndjét csak elvétve szakította meg egy-egy rejtekéből lesbe induló bagoly huhogása.

Akkor ötlött már rá, hogy megtalálta, mikor

rajta is járt a földobogó pallón. És arra, hogy pár lépésnyi távolságban — valaki megszállva tartja előtte a keskeny átjárót... Néz rá épp olyan meghökkenve, mint ő. Épp olyan tanácstalanul, mint jómaga.

Nem is volt könnyű ez a váratlanul adódott helyzet! A terebélyes abroncsos szoknyácskákat nem lehetett egyhamar elhordani az útból, se a felségnek hátatfordítani. Viszont a császári fölfedező se térhetett le senki kedvéért arról az útról, melyen megindult egyszer!

Kicsit beleizzadt mind a két halandó ebbe a hirtelen-támadt problémába. De a riadt egymásradöbbenésben annyi fonákság volt, hogy huszonhat évvel még császári méltóságban se lehetett sokáig állni.

A gondok, viaskodások úgy elinaltak egyszerre, mintha sohase is lettek volna.

Józsefből kihaladt a harminckétfogú, egészséges, fiatal kacagás. Hosszú-hosszú esztendők óta az első. Minthogy pedig a jég úgysis megtört s a mindenható etikettet semmiképp se lehetett többé összeragasztani, a kacagó meg se próbálta elnyomni vígságát.

Évödvé fordult a megszeppent lány felé:

— Már most aztán mi lesz velünk, komtesz?

— Semmi fölség, — emelte Mária kétségbeesett fintorra kurta kis orrát. — Azt hiszem, itt nincs más megoldás, mint keresztülvetni magam a korláton, nehogy a *crimen laesae Majestatis* rút bűnébe essek...

József azonban nemcsak «felség» volt, hanem férfi is. Lobogóvérű, játékos suhanc, akit ezúttal nem őriztek csörtető porkolábok, se leselkedő fülek és akit ritka alkalmak adódtán éppúgy csiklandozott egy kis tréfa, mint fényes császárbirodalmának akármelyik magakorú imposztorát.

— Ohó! — tett egy lépést a leendő áldozat felé, fénylő szemmel fogva el annak tekintetét. — Úgy látszik, önt elmulasztották fölvilágosítani arról, hogy a császár, uralkodói mivoltán kívül, még a birodalom első lovagja is!

— Valóban, felség...

— Ha tehát ön leveti innen magát, nekem utána

kell ugranom és vagy megmenteni, vagy önnel együtt pusztulni.

Mária emlékezetén egy pillanatra átsuhant Fels grófné és Bözin kisasszony képe.

Mekkorát szippantana a derék főudvarmesternő, ha úgy ezt véletlenül hallja! S a kedves Bözin feje búbján mekkorát billene a gyöngyös csótár . . !

Most rákerült a kacagás sora. A másik pedig velesodródott, egész nekipezsdülve a magától-lett és ön-magáért való vígságnak.

Hóna alá kanyarította tollas barettjét s közelebb jött a hidon.

— Ami végzet: végzet. — mondta, megcsillantva fehér fogait. — A császárnál is nagyobb hatalom. Ha már egyszer úgy volt rendelve, hogy ne térhessünk ki egymás útjából, haladjunk akkor együtt, egymás-mellett.

Mária bókkolt, amennyire a szűk hely engedte.

— Felség, ez a kegy . . !

A császár nem felelt. Csak mégjobban rányitotta szemét az oldalán haladó, friss, fiatal teremtésre, aki mintha maga lett volna a megtestesült Május.

Egy kicsit félrebillenve maradt megint a feje.

— Tausend Wunder! — dünnyögte halkán. — Tausend Wunder . . !

HADAK ÚTJÁN.

I.

A nap pazarló jókedvvel öntötte le aranyterhét az égről. A délelőtti eső után érezni lehetett a párolgó föld illatát. A növények fölfrissülve és meggazdagodva feszegették ernyőző leveleiket az áldott világosság felé. Egyik napról a másikra bújt ki a hantok közül az új sarjú s úgy megváltoztatta a halmos-lankás vidék arculatát, hogy aki egy héttel előbb járt rajta, rá nem ismer.

De mi haszna ennek a nagy zsendülésnek, ha az élet, amit az eső, napsugarak a földből kicsaltak, nem a kenyér áldását rengeti, csak dudvát! Nem volt itt ideje szántani-vetni a népnek, mely maga is, hogy hová-merre széledt, a Teremtő tudja.

Ezt a földet ágyúkkal szántották, harci mének patkójával boronálták. Nagyon beleesett a Bécs felé vivő útba. Hol a császáriak rontottak át rajta, hol meg a fölkelők, akik ujabban szokásba-vették, hogy a császárvárosig is felránduljanak, szerencsés jónapot kívánni a németnek.

Az a kis lovas csapat azonban, mely most halad át az elhagyatott tájon, ne okozzon fejfájást a jó bécsieknek! A paripák háttal vannak fordulva arra. Rázzák a szerszámaikat s poroszkálnak békén. Néha még arra is van idejük, hogy lesodorjanak egy-egy kis lombot a fákká hatalmasodott útszéli cserjékről. Az

a hatvan farkasbőr-kacagányos, kalpagos legényke, aki a hátukat üli, ezzel se törődik. Nem nógatja őket. A kis csapatnak ráérős a dolga.

— Legalább megugrattuk a vöröskői darabantokat! — kuncog egy kerekarcú, válligbukó barnafürtös úrfi, az elől törtető markos, sárga mén balján. — Igaz-e, kapitány uram?

Akit kapitánynak tisztelt, megpödörte szép srófos bajuszkáját.

— Ne legyen Haller Gábor a nevem, ha mostanig eszükre ocsudtak! — felelt. — Ha ugyan Ocskay bátyánk azóta mégjobban térdükbe nem rezzentette az eszüket! Hallom, arra készül őkegyelme. El is érkeztetett, míg mi itt a lovainkat füveltetjük.

— Legalább kövéren visszük haza őket a fejedelem önagységához! — biccentett a jobbkezt lovgoló, egy szárbaszökkent, csontos-bütykös legényke, akinek gesztenyeszín haját egész sárgára szítta a nap. Mert ez födetlen tartotta a fejét. Kedve telt benne, hogy tűzesse magát.

Kötődtek is a többiek vele, emiatt! A túlnansó oda-oda csípett neki.

— Te, Zay Zsiga! — kacsintott. — Elég medve ábrázatod van így is. Mit hevíted magad?

— Mikor te még páncélingben is hűvösöllöd az időt. Úgy-e, Mikó? — járt vissza a rúd vége. — Nem tóban születted te, hékás? Csak a béka-puruttyáknak olyan hideg a vérük, hogy nyárban is fűtődzenek.

— Kipróbálhatod a vérem melegét, ha éppen akarod! — kezdett volna veszedelmes fordulatot venni az évődés, ha a kapitány észre nem veszi a dolgot.

Kinyúlt a nyeregben és megfeszegette a dolmányát vállban.

— Csend! Te Zsiga és te Mikó, ne acsarkodjatok mindég! Nem arravaló idő járja, hogy egymással mérjük a kardot. Ez nem a munkácsi vívóiskola. Szépet is szólna, tudom, önagysága, ha csorba számban vinnélek vissza benneteket, mikor pedig ő csak egy kis megjátszatra adott engedelmet. Meg aztán Ber-

csényi uram elé se állíthatok dagadtpofájú gavallérok-
kal, ha már a vöröskői csetepatét emberül megúsztuk.

Nyilván juthatott erről eszébe valami Gábornak,
mert hátrafordult a nyeregben.

— Hallod-e, Jó János!

— Szolgálatjára kapitány uramnak! — jelentke-
zett egy pelyhedző állú, alig-emberke.

— Megképzett-e az ujjad helye, «kisasszony»?

A csúfnéven szólított mélyen elpirult. Szégyen-
kezve rágsálla a száját.

— Egyik csücske ereszti még a levét egy kicsit,
— dunnyogta az inge hímzett bodrába.

— Azt ajánlom, eldugd Bercsényi úr elől, vagy
kettéhasítalak! Sose eresztenek többé velem titeket, ha
kárt érnek rajtatok. Máskor meg jobban ügyelj! Te
Mórócz! Ezentúl tartsd szemmel a „kisasszonyt“!
Hisz tudod, hogy jóformán a guvernántja mellől
szökött.

— Meglesz, — fogadkozott az úrfi és mindjárt
mellé is ugratott az istápoltságának. Ugy néztek egy-
másra, összehorgolt szemmel.

De szólni egyik se szólt többé. A békesség helyre-
igazodott a kis kakasok közt, legalább addig, míg a
kapitányuk vizsga nézését rajtuk-érezték. Hogy is
árulták volna el neki, hogy ebre bízott szalonnát?
Hogy nem a vöröskői darabontoknál hagyta bizony
a hibádzó kisujját a «kisasszony», hanem egy csali-
tosban, ahol épp az őrizetére kiszemelt Móróczzal
akadt némi megtanakodni-valójuk... Karddal a kéz-
ben...! Akkor még majd szokásba-venné, hogy
minduntalan hátraforgolódják s számba-vegye őket!
Mikor pedig efféle értekezés, mint Mórócz meg a
„kisasszony“ közt, megeshet más gavallérpárokkal is,
akik közül az egyik véletlenül úgy találná, hogy a
szőke frajlák többetérők, míg a másik fél a barnákra
esküszik...

Hát csak haladoztak tovább szép közösséggel,
hallgatva arról, amiről hallgatni arany. Nappal elko-
cogtak, füvellették a lovakat, éjszakánként meg el-
tarisznyáztak, ahol éppen szállást vertek. Nem kellett

ide strázsa. Nem jár most erre a német. Ami falkája kóricálhatna, azt — ha igaz — Vöröskőbe dirigálták eddig. Vagy a bécsi kaput őrzik, hogy le ne billentse a tetejéről a kétfejű sasos madarat valami ögyelgő kedvű kuruc had.

Így vélekedtében a nemes úrfiak kompániájának, harmadnapra egy elhagyatott kutat lát a kapitány. Ugrat előre, hogy föltekintse: van-e víz a kopolyában? Meg lehetne-e itatni az eltikkadt párákat?

De bizony, víz helyett egész másvalamit talált. Amit nem is keresett pedig és ami alaposan rácáfolt a nagy magabizakodottságukra.

Egy császári katona feküdt a kút tövében, köpenyébe burkoltan.

— Tyhü, a kiskésedet! — ámult el Gábor. — Hát te hogy a patvarba kerültél ide?

No, nem sokáig tartott a csodálkozás. Másik percben már megrázta vállát a kapitány.

— Lauf Hanz! — kurjantotta rá a heverészőre a szokásos csúfolódást. — Szedd az irhád, míg benne nem marasztunk!

Hanem a németnek nem látszott kedve, futással gyakorolni a labanc virtust. Meg se mozdult a nagytekintetű parancsra.

Hogy Gábor jobban szemügyre vette, egyszerre előmlötte az útálat.

Szederjes volt a keze-arca a boldogtalan katonának. A hasa meg olyan puffadt, mintha nagyrakölt kenyeret rejtegetne a köpenye alatt. Emberformát se nagyon mutatott, nemhogy még futkározni bírt volna.

A kapitány szétfente bajuszát és visszarikoltott a nyomába-sereglőknek:

— Félre innen fiuk! A csoma bántja ezt a nyavalyást!

Nem lesz azon mit megvenni, csakugyan. Legföljebb a hollóknak, vagy a keselyűknek.

Ment volna már Gábor is a dögletes közeléből, ha a „Hanz“ Jézus nevét nem találja szájára venni.

De azzal mégsem lehetett úgy otthagyni, hogy meg ne tudakolja: mit kívánnak tőle.

A német nyöszörgött, úgy nyujtogatta esdeklőleg a kezét. Ne hagyja ott a vitéz úr! Bizonyosan több emberség szorult bele, mint a maga fajtájába, mely így kicsapta ebül, mikor ráérett a harcos nép között ólálkodó veszedelem, a „Nagy halál“, ahogy nevezni szokták a pestist.

— Hát honnan-valósiak vagytok, a pogány mindeneteket és mi járatban rontottátok erre a levegőt?

— Bécsből jöttünk, Budára indultunk, — óbégatott az istenadta, egyhelyben fetrengve. — Oda iparkodtunk a nagy hírrel, hogy sohase érjenek be vele, akik így kínomra hagytak!

— Miféle „nagy hírrel?“

Gáborban mozdult az ütő. Gondolt valamit. Hogy nem ártana némi kis stratégiai érdemet is keríteni a nemes úrfiak kompániája számára. Hogy ne üres kézzel térnének vissza!

Most már fülelt, sőt le is hajolt a nyeregből. Megismételte a kérdést.

A fekete rém megszállottja hanyatt-hemperedett.

— Azt, — verődtek össze a fogai, — hogy meghalt a felség...

És keresztet vetett.

— Miféle felség?

— A császár.

— Lipót? A teveszájú?

A német jellel pótolta a hangja erejét.

— Az. Minap... Annak a hírét vitték a cudarok Pfeffershofen generális, budai parancsnok úrhoz... Jó pár órával előre is járnak.

Megint egy sor fordított áldás következett itt. Csak Gábor nem hallgatta. Olyan melege lett egyszerre, mintha ő tüzette volna fejét a nappal. Most ugyan le is kapta a kalpagját és úgy felhajította, hogy a fehér pillangó, mely ott szálldosott fölötte a levegőben, már a szelétől is bódultan csapódott le a földre.

— Vivát, fiuk! Delén a kurucok napja! Elpatkolt az osztrák Kájzer. Nincs többé, aki útját állja a szabadságnak!

Kerekedett olyan zshivaj, mintha két torka nyílt volna minden urfinak. A kalpagok repkedtek, a szemek izzottak. Bár olyan is akadt, amelyikben gyöngyöt termelt a nagy lelkesedés. A kis Mikó Zay Zsiga mellére borult s annak se volt kifogása többé a páncéling ellen, még ha ki is ment a divatból ez az óvatos holmi. Joó János se követelte a megsabott kisujját Móróczon, aki olyan alaposat roppantott a pelyhedző gyereken, ahogy aligha ölelik guvernántok a kisasszonyukat.

Nem füveltetett itt többé senki!

— Hej, aki ezt a postát megviszi Bercsényi Miklós fővezér uramnak . . ! — rikoltott Zay Zsiga, a lova nyakára hajolva.

— Tudom Istenem, ott marasztalódik a torra! — kapta oldalba Mikó is a paripáját.

Mi tagadás, még parancsra se vártak az úrfiak. Eliramkodtak bizony azok eszük nélkül, kapitány nélkül, jó kuruc módra, torony-irányába. Ki merre bírta előzni a másikat, nagy fejtelenségében. Nézheti majd Gábor, hogy a nyomukba érjen!

Mert őt még helybeparancsolta valami. Az a név, melyet az előbb hallott. Az a Legfőbb Parancsnok, akinek még a kuruc kapitányok is engedelmisséggel tartoznak, ha nem akarnak méltatlanná lenni a keresztény névre.

Krisztus marasztotta, Krisztus tartotta vissza Bákóczi Ferenc gavallér-kompániájának kapitányát az ellenséges, csomás emberféreg mellett, a szép nagydarab, nyerspiros szívénel fogva. Irgalommal hajlatta a szenvedő fölé.

Akárki borja, mégis lélek lakik benne!

— Szólj! Tehetek érted valamit?

De nem volt, aki feleljen. Nem volt addigra már ember a német, csak *volt*-ember. Valami múlandónak elkészült porhüvelye.

— Majd fölcsoúdik a labanc-paradicsomban...!
 Fölkapott most már Gábor is a vasderesére, nem lévén több szüksége rá a boldogtalannak. Mártogat-hatta a sarkantyúját, hogy beérje az eliramodott embereit.

Vágtattak azok, mint a szélvész.

II.

Olyan garral rontott be a kompánia a Vág-menti kuruc táborba, hogy nem csoda, ha eleinte görbét gondoltak ott róluk. Bercsényi Miklós gróf, a főgenerális, nagyot emelintett seprős fekete szemöldökén, ahogy szembe-lett az úrfiakkal, pompázatos, környezet fővezéri sátora előtt.

— Mi dolog ez itten? — kérdezte a feszes tisztelésbe huzakodott kapitánytól, szigorú, de olyan mélyen zengő, muzsikáló hangon, hogy aki egyszer hallotta, el nem felejtette többé.

— Talán már belétek is beütött a bódulás, hogy így orrotok után estek, öcsém? Svábát hoztok a hátatokon, úgy-e! Háziáldásnak! Mintha nem volna belőlük elég, az én Jézusom pusztítsa ki az írmagját is, ahol éri!

Így szólva, az a barnára sült vasmarok belesuhintott a levegőbe a nád vesszővel, megkönnyítendő a hatalmas mell boltozatában feszengő tajtékot.

De a kardélú szeme is nagyot villámlott a fővezérnek. Egész belepirult tojás hosszúdad orcája, a kicsit kiülő arccsontok körül. Szép széles, húsos szája fölött pedig baljóslatúan mozgott a kétfelé-sorodintott bajusz, melynek szétálló végei kishíjján a füle cimpáit csiklandozták. Még a hullámos, hosszú barna haj is résztvett ebben a fővezéri haragban. Mert az meg hol egyik vállra lendült, hol a másikra. Csak a nagy,

csontforgós homlok sárgás márványa maradt illetlen.

— Szaporán öcsém, miféle fajtára és hányra számíthatunk Belzebub fiaiból! Nem akarom, hogy készületlen érjenek. Elég volt már nekem önagysága piritásaiból, meg a magunk szégyenéből is! No, ki vele!

Mozdulhatott végre a kapitány is a feszes tisztelgésből. Szólhatott. De a fejét csak nem akarta lekornyasztani a mondókájához. Inkább még följebb hajította s úgy ragyogott vissza azokba a nagy, mandulaformájú, barna szemekbe.

— Fővezér uramnak alássan jelentem, nem hozunk mink a hátunkon semmi fránya népet. Hanein igenis, egy prezentet kegyelmed számára, a fejedelemtől, nagy dicsérete mellett! Azon-tetejébe pedig egy olyan hírt, amit ha meghall kegyelmed, tudom, megérti, hogy égett a lovaink körme!

— Hírt...!

Bercsényi szája kesernyésen görbült bajusza alá.

— Mi jó hír járna a kurucnál? Ritkaság az mi felénk, mint ökörben az ikra. Az ember egyebet se ér, mint gáncsot, mérgeledést. De azért, — vetődött föl egyik vállán a remekbe készült mentekötő lánc, — hallgatlak, kapitány öcsém. És örülnék, ha ez egyszer tévedtem volna.

Felragyogtak az úrfiak is az engedelemre, mintha mind egy-egy külön nap lenne, mely célul tüzte, hogy eloszlassa ezt a fővezéri borulatot. Még a szájuk is utánamozgott Gáborénak, ahogy az kevélyen kivágta a nagy szót:

— Uram! Fővezér uram! Zsákbadugta ördög a cimboráját! Meghalt az osztrák Kájzer!

— Lipót?

Föl kellett olvadnia erre a hírre még a vasszobornak is.

Bercsényi megforgatta csuklója körül a rászíjja zott pálcát, aztán kivetette a kezéből. Egész közel lépett a fiatal kapitányhoz.

— Te, öcsém! — kérdezte. — Igaz ez?

— Legjobb forrásból tudjuk. Azok egyikétől, akik a postát vitték Budára. Nincs okunk kételkedni benne.

— Akkor nincs.

Sütött már a derű. A reménység világitott már azon a mord arcon is.

Bercsényi kitárta két karját és magához ölelte a kapitányt.

— Áldott nap, amelyiken eggyel kevesbednek ennek a szegény országnak ellenségei, — mondta megindultan. — Bár első után utolsónak végét hallanám! Mert addig nem lesz itt nyugalom. De hát ne fogjuk le saját kezünkkel a nap fényét! Te hé! — fordult egy kékposztós, nyári aba-mentében arrakóválygó talpas felé. — Rendeljetez nyomban ünnepet a táborban! A papok létániázzanak, a dobosok doboljanak és a patantyúsok három versben löjjék meg az örömet! A Vágba cölöpöket verjetez, magosan! Szurokkal megöntsétez és meggyujtsátok, hogy az utolsó patkoló cigány is megtudja a nagy hírt! Ti pedig öcsém, az én vendégeim vagytez estére. Van sátorom elég, abban meglakozhattok úri módra. Haller, téged szívesen látlak magamnál, fiam!

Oh be nagyot nőtt a fiatal kapitány erre a külön invitálásra! Még a fejét is belevágta a sátornyílast takaró drága keleti szőnyegek átlós lécezetébe. Sajgott utána a dúcca, de nem érezte. Boldogan lépte át a küszöbfát Bercsényi úr mögött, akit majd elnyelt szemmel.

Hogy ő ezzel a mesebeli sárkányölővel fog egy asztalnál ülni! Magyarok tündöklő csillagának fényében egész közélről sűtkérezni!

Oda nem adta volna a félszeméért. Pedig arra is tartott valamicskét — valakiért . . .

III.

Olyan dús volt a lakoma, amilyen csak lehetett táborban, ellenség meglakta, százszor megdúlt pusztaság közepén. A Vág halat adott hozzá és rákot, az erdő vadat, a gazdátlan lankák meg a nyárba forduló tavasz friss, fanyar gyümölcseit.

Bort azonban magával hordott mindég a fővezér, faragott, veretes hordóiban. A kényes nagyúri száj senki másét nem akarta megizlelni. Sajátját se egy a másra. Emberöltökkal előbb töltögették a hordókat a Bercsényi-család újszülötteinek, vagy jeles napjainak emlékére, azoknak dátumát belefaragva szépen. Vagy a kis-úr írott képe mását, vagy azt a históriát, ami a hegy levét megeresztette. Most, a kalendárium 1705-ik évének tavaszán, az 1654-ik esztendő termésénél tartott a gróf, mégpedig olyan derékul, hogy Gábor nem győzte csodálni a fővezér borbéli talentumát. A nagy, másfélejteles kupa egyre tölt és egyre ürült, anélkül azonban, hogy az a szép büszke arc még csak meg is hevült volna tőle.

Már ebben nem mert a felső példa után igazodni a kapitány. Az ő fiatal feje hamar meghervadt az italtól. Borbeteg pedig nem szeretett volna lenni ilyen fényes vendégségben, ilyen nagy küldetésben. Használtni akarta szemét, eszét. Egyiket, hogy mindent jól meglásson, másikat meg, hogy soha el ne felejtse, amiket itt látott.

Hiszen volt mit nézni a fővezéri sátorban, az bizonyos. Bercsényi úr káprázatos pompával járta a hadak útját. Kényes főúri ízlése nem tudott lemondani a fényről, de meg nem is akart. Hadd lássa aki idegen hozzája száll, hogy nem holmi Ázsiából szökött, lóhúsfaló, barbár nép az, amelyiket vezet, hanem úri, a legjavából! Szekérszám hordták mindég utána a sok jó, drága arany- ezüsbútort, aminek divatját újabban nyugaton fölkapták. Ladászámra ment témérdek ékszere, díszköntöse, szőnyege, evőkésztsége, ékkövekkel kihányt kardja. Még a könyvtára egy

részét is veletuztatta. Ezt ugyan már nem virtusko-
dásból, hanem belső szükségletére.

Ráérős, ritka perceiben, a csaták oroszlánja foly-
vást — olvasott. Latint. Franciát. Ahogy jött. Nem
hiányoztak persze bibliotékájából a maga korában
nagykelendőségű misztikus tudományok képviselői
sem. A világ érdeklődése — talán hogy az öldöklő
valóságtól elfordítsa arcát — a Rejtelmes felé fordult.
És soha annyi csillagjós, kabbalista, aranycsináló vándor
adeptus nem őgylgett a föld színén, mint most,
mikor a babona egyik fő-törvénye lett az életnek.

Bercsényi, akiben megvolt fajtájának egész ha-
ladásra törtető vágya, éppúgy ismerte a mágikus írő-
kat, mint az asztrológusokat és alkémistákat. Ott
pompázott a sátor ezüstláncon függő könyvespolcán
Nettesheimi Henrik Cornélius Agrippa híres kabbalás
könyve, Ildebrandt Wolfgang „*Magia Naturalis*“-a
mellett. A sátor benyílójában pedig látni lehetett a
gazdagon fölszerelt gyógyszerészeti laboratóriumot.
Négyszázkilencven üvegben és szelencében tartotta ott
zárva a fővezér pestis-fenyegetett katonái számára a
maga-doktorolt balzsamokat.

Alighanem eszébejuthatott róluk valami, mert
egyszer csak letette a kupát és odaintett Palkónak,
hátamögött strázsáló kedvenc hajdújának:

— Hallod-e te! Mi lett azzal a fránya német adep-
tussal, akit minap befogtunk?

— Aki azt hirdette, hogy tud aranyat csinálni?

Bercsényi inkább vendégének bölintotta az igent.

— Még azt állítja a kopcihérje, hogy meglegelte a
Bölcsök Kövét, ami után minden érdemes tudós
kutató...! Meg hogy akármekkora hadsereget elélel-
mez valami „*Aurum Potabile*“-val! Ha éheznek a sze-
gény kuruc katonák, nem kell csiripolnia ezután! Elég
az ő elixírjéből pár csöpp. No, lezárattam a hetven-
kedő svábat, étlen. Mutassa be az élelmezési tudomá-
nyát sajátmagán! Akkor hiszek neki. Hát aztán, —
fordult megint Palkó felé, — gömbölyödik-e már a
haskója a levegő-nyeléstől?

— Úgy ordít az, nagyuram, mint a fábaszorult féreg.

— Éhségében?

— Abban.

Bercsényi legyintett.

— Vigyétek a Vágra. Merítsétek alá, amíg bugyborékol, az ebadta! Ha éhes, legalább ne szomjazzék. Tanulja meg a fajtája, hogy nem rakhatja többé boldondá a magyart. Elég volt száz évig. No erigy!

A hajdúnak szólt ez a parancs, de Gábor számára is maradt mondanivalója a főtábornoknak elég. Úgy előntötték a keserves emlékek, hogy a kifakadások csak úgy csordultak az ajkán:

— Száz esztendő óta, lator császárostól, egyében se törik a fejüket, mint hogy kiforgassák jogaiból ezt a szabad, királyát kedvére választó. Istenét kedve szerint való hitben imádó népet! Hogy Csehország, meg a többi eltaposottak sorsára juttassák! Hogy az ország karainak és rendjeinek nyakába üljenek! András királyunk törvényét, az Aranybulla záradékát is azért törölték el a gazok, hogy felettébb-való zsarnoki uralkodásuknak nagyobb eredetét vehessék. Ha azt a mi gerincünk állná!

A kupa megint emelkedett, ürült. Bercsényi kemény koppanással tette vissza az asztalra.

— Lipót halálával elszakadt a babaruha! — patogta. — A fiához, Józsefhez, semmi közünk. Itt ugyan nem örökösködik! Világos az interregnum. Ki kell hirdetni azonnal országszerte, hogy ez idő szerint nincs királyunk. Nincs, akit a magyar törvényes fejének ural!

Gábor csak nézte azt a sötéten izzó félistent. Hogy füllik, hogy dübörög benne a belső láng! Hogy tüzeli át őt is! Hogy ragasztja rá a maga keserűségét!

Nézte, de egy kicsit irigyelte is. Nem rangjáért, főbejáró tisztségéért. Nem is a dicsőséges nagy híréért. Hanem, hogy annak oly tisztán lát a szeme. Az övé nem látott. Az ő buksi feje nehezen vette be a politikai tudományt. Ő csak könnyezett a könnyezőkkal és vagdalkozott a csatározókkal. Mert úgy látta azok-

tól, akik mellé önkéntelenül sodorta a vére. Akik hús voltak húsából, vér a véreből, míg akik szembe vicsorodtak rájuk, az a másik áradat, idegen volt neki.

Azon igyekezett, hogy most legjobb forrásánál megvilágosítsa ezt a ködösségét.

— Főtábornok uram, — szólalt, belepirulva a saját bátorságába, — kérdeznék valamit...

— Hallom!

Gábor a körmeit vizsgálta.

— Értem én, mit tesz az: „Rajta Miska, rajta!“ A kardom is tudja, hova kell vágni, mikor ez a parancs megered. De hogy emezek odaát mire vélnek azzal az „örökösödéssel“, megvallom: nem tudom.

Bercsényi hátravetette fürtös fejét. Fölkacagott. Nem vidáman, nem. Májból, epéből.

— Jó kérdés..! Erre lennének kíváncsiak mink is, éppen! Ennek a kettős értelmű szónak igaz értelmére! Hogy a svába mit ért alatta! A királyi méltóság öröklését-e, vagy pedig az ország örökölt birtoklását, ami az osztrák tartományok módjára, Habsburg-uralommal alázná Szent István szabad országát. Csak-hogy épp ez az a kérdés, amire eddig sohase sikerült egyenes választ kicsikarnunk. Bécs tudja, hogy miért!

A húsos száj kevélyen fölbiggyedt.

— Hát hiszen nono... Úgy egy kicsit sejtjük azért mink is öcsém, a mi nehéz kuruc fejünkkel, hogy miféle macska nyivákol a zsákban! Bizonyíték rá az a tábor, aminek közepén lakozunk, hogy nem csinálunk láttatlanban vásárt. Királyi örökösödés cégérével nem hagyjuk magunkat önkénytelennel kormányozni! Ismerjük azt a titkos számadást, amivel bőrünket árendába csapnák. Persze! Hogy a tizenkét millió forint adóból, ami a Habsburg-tartományokra van kivetve, egyharmadot mink izzadjuk ki a kamarának! Úgy-e? Katonaságot is ebben az arányban adjunk! Fűbe harapjunk! Ebből ugyan nem esznek Viennában, kapitány öcsém! Nem ,amíg egy tisztességes jó-magyar mozog ezen a szerencsétlen földön! Mert ha mink ebbe most beleegyezzünk, ha ki nem húzzuk idejekorán a német sogor fogát, örökösödés címén ezek képesek volnának

még a leányaikat is nyakunkba ültetni, mikor majd a férfi-fattyaiknak magjuk szakad. „Örökös“ királynak! Örökös átoknak! Nem bizony törvény-kérdezéssel, hanem csak úgy, a családi megállapodás subája alatt. Hát így értsed öcsém ezentúl azt a szót, amit kérdeztél tőlem!

— Így fogom érteni főttábornok uram, egy az Istenem!

Gábor oldalán zajosat csörrent a kard.

Amaz kedvtelve nézte.

— Más kívánságod nincs? Örömet szolgálok.

— Rajtam a sor fővezér uram, ha megengedi.

— Igaz, valami levelét említetted önnagyságának...

— Meg ezt ni...!

A kapitány az oldalán függő hímes tarsolyába nyúlt.

— No jössz-e már?

Egy ezüstveretes ébenfa-ládikót illetett ez a biztatás, mely úgy beleakadt a tarsoly sujtásaiba, hogy alig lehetett kiszabadítani onnan. Hanem aztán látott valamit Bercsényi úr benne, ami megérte a türelmet. Egy gyémántokkal, rubinokkal és smaragdokkal kirakott, zománcozott aranyláncot, amihez foghatóval még az ő messze-híres ékszerdobozai se kérkedhettek.

— Mi ez, úgy-e? — kérdezte kicsit elkáprázottan.

— Modor, Bazin és Szentgyörgy hősi megvédőjének, főttábornok uramnak küldi általunk a fejedelem, ezzel a levéllel együtt, különös nagy dícsérete mellett, — mosolyodott föl Gábor boldogan, hogy a nagy úr meglepődésében rész juthatott neki.

A marcona sötét arc egyszerre fölsugárzott. Bercsényi komor tekintetű szemei kifényesedtek. Sőt a rendszerint dölyfös hangja is mintha megimbolyodott volna egy csöppet:

— Megöregedhetek, — bölintott — megdülhet erőm, megvethet a haza és elveszíthetem akár önnagysága baráti kegyét is: „*Quia humanorum vicissitudinum hic ordo, hacc sors, hoc fatum est...*“ Az emberi viszontagságoknak ez a rendje, ez a sorsa, ez a

végzete. De énbennem Rákóczi Ferenc urunk őnagysága megcsalatkozni sohase fog. Istennek, a hazának és neki szentelem életemet. Így élek és így fogok meghalni. Úgy adasson nekem idvesség odaát!

Az elérzékenyült ajkak megcsókolták a hideg ércet, olyan áhítattal, mintha szentséget fogadnának magukba és olyan hódolattal, aminőre Gábor sohase hitte volna képesnek ezt a gőgös nagyurat.

— Mondd meg a fejedelemnek öcsém, hogy Bercsényi Miklós hú marad hozzája, mint Achates Aeneas-hoz . . .

És érezni lehetett a hang lehullásából, hogy aki a Legszentebb nevét vette szájára, annak az ellágyult, két szívformájú ajknak, nem lesz itt ma több szava senki halandóhoz.

IV.

Másnap megint olyan volt már a főgenerális, amilyennek Gábor megösmerte. Kemény, komor, pattogó-beszédű. Hagyta állani a búcsúzó kapitányt, akit előző este asztalánál tisztelt. Nem házigazda volt most, hanem katona, aki alantasának osztogat parancsot. A levél mellé, amit kezébe adott.

— Tedd hozzá szóval is — amiről őnagysága levelében kérdez — hogy a bányavárosok dolgát rosszul találtam. Kevés a munkás. Aki lenne, az meg lázong. Kevés a szén a kohóknál, de annál több a bányavíz! Folyvást vesződtünk. Így bizony nem sok ércet kaptunk volna a slézita és holland puskamíveseink kifizetésére! Hanem azért ne aggaszd őnagyságát túlságosan. Vidd hírét neki, hogy kieszeskedtem egy olyan vízemelő gépet, ami találmányban többet ér Cornelius Tacitusénál. Hiszem, hogy gazdag érre bukkantunk. Akkor aztán kiszoríthatjuk „pengővel“ a „kongót“, ha

már olyan igen panaszojja a nép a rézpénzt. Megértet-tél-e?

— Meg, fővezér uram. Más parancsom nem lesz?

— Csak egy óvásom.

Bercsényi megaranylott a napban, ahogy ott állt a kornyétás fővezéri sátor előtt, szétvetett lábakkal, karbafont kezekkel, mozdulatlanul, mint egy időedzett bronzszobor.

— Ajánlom, hogy ne hevüljeteK olyan nagyon! Nem kell megbódulni. Mit tesz az, ha el is hull egy amazokból odaát? Nem egy feje van a lernai hidrá-nak! Majd előbújik a másik. Tik csak tartsátok tűzben a vasat. No, Istennek ajánllak . . .

A tárogatók fölbúgtak.

A csapat tisztelgett és elvágatott.

De Gábornak valahogy nem volt kedve most az úrfijait pallérozni, mint idejövő útban. Valahogy megszottyant. Egyre csóváltgatta a fejét.

Hiszen jó, jó . . . Derék úr Bercsényi úr is! Bátor, büszke, tündöklő férfiú. Hanem azért az ő édes gazdájával, szívének bálványával, Rákóczi Ferencsel mégse mérhető öszel!

Hogy láthat valaki mindent olyan fekete színben? Ez nem akart sehogy Haller kapitány fejébe férni. Ezt nem bírta megérteni bizakodó fiatal szíve.

V.

Elég ideje maradt gondolkozni a dolgon. Útból Eger felé — ahol a fejedelem tavasz óta szállását tartotta — háromszor is viisszasétáltatták gyors staféták a vágmenti táborba. Ki is térítették a menet irányból, míg végre Egerbe jutott.

De ha ők taposták a sarat a haza jóvoltáért, a fejedelmi udvarban se aludtak ezalatt. Még ibolyanyitás havának tizenegyedik napján vendége érkezett önagy-

ságának. Des Alleurs Comte de Clinchamp tábornok, a kuruc hadakkal szövetséges XIV. Lajos francia király követe. Ha nem is hozott pénzt a nyugati nagy szövetséges-társtól a magyar szabadságháború támogatására, hozta helyette a „legkeresztényibb“ király üdvözlő levelét s jóindulatának biztosítékát. Ez is valami volt utóvégre.

Mióta Des Alleurs beköszöntött, a fejedelmi száláson reménykedő és vitatkozó urak adták egymás kezébe a kilincset. Tanácskozás tanácskozást ért. Betoppanva, Gábort is ezzel a hírrel tartóztatta föl a grádicson hármásával felszökelltében Pápay János fejedelmi fő-szekretárius. Bár aztán — ráeszmélve a Gvallér-Kompánia ifjú kapitányára — föl is emelte megint azt az élő sorompót, melyet a saját karjával tiltott le előtte.

— Vagy úgy..! — motyogta a gondterhelt emberek szórakozottságával. — Az más..! Parancsunk van rá, hogy a vezénylő tábornokok részéről érkező akárki-stafétát azonnal önagsága színe elé bocsásunk. Kapitány öcsémet meg éppen türelmetlenül várta a fejedelem! Hát csak siessen kegyelmed, megtisztálkodni. Majd én bejelentem addig.

Nógatás se nagyon kellett. Sohase tudott úgy távozni Gábor az ura mellől, hogy vissza ne sóvárogjon hozzá, aki iránt a bálványimádással határos rajongással viseltetett. Mint akinek keze-lába hiányzik, ha nem érezte közelében. És sohase láthatta eleget ahhoz, hogy újból meg ne csudálja azt a pompázatos férfit, akihez foghatónak csak az Olympus isteneit tudta elképzelni.

A huszonkilenc esztendő, sugár, izmos emberrel különben egész udvara így volt. Aki előtt egyszer megállt, délceg alakjában kiegyenesedve, királyvörös bársony mentéjében, kócsagforgós kalpagjában, az nem bírt szabadulni többé a delejes ígézet alól, amibe az a két tág, búsbarna nézésű szem ejtette. A leomló, selymes barna fürtök olyan előkelő természetességgel övezték a széles, magyaros arcot, hogy meg lehetett volna ismerni gazdájukon a felséget, bíborköntös nélkül is. Száz mérföldről. A hosszú, lekanyarodó bajusz,

a teli piros ajkak szinte keleties pompában ékeskedtek a lágyanformált áll fölött, mintegy párnát tartva az értelemtől sugárzó, magas homlok fehér oltármárványa alá. Férfi-büvölő és asszony-verő veszedelem volt ez a káprázatos emberi jelenség, anélkül azonban, hogy zsarnokává lett volna az egyiknek, vagy rabja a másíknak. A hatalmaskodástól megóvta nagy lelke és mély vallásossága, a gyöngeségtől pedig önmagában elég királyi öntudata.

Hanem most mintha felleg borongott volna a büszke, kemény homlokán. Két ívelt szemöldöke ráncokba töredezve intett a jövevény felé. Ugyanakkor szigorú, de számonkérésben is apáskodó hangja rákérdezett Gáborra:

— Mi dolog ez fiam, így megkésni? Engem így gondba ejteni?

— Nagyságos fejedelem, — ujjongott föl a fiatal kapitány szíve, mentegetődzésében is — kérjük bocsánatját, amiért megtürelmeztettük. De nem magunk hibájából történt.

— Nem leltétek talán a főtábornok urat?

— Ott van az most is Uram, a Vág mellett.

— Akkor hát hogy telhetett ennyi időbe a postafordulástok?

— Többször kellett keringőznünk, — hangzott a magyarázat. — Kaptunk mink üzenetet, leveleket is. De a leveleket visszavitették velünk. Másakat irtak helyükbe. Azokat is elégették. Aztán napokig mind tűnődtek, tanácskoztak, míg végre semmit se irtak, lévén az írott szó veszedelmes és könnyen elrepülő . . .

A fejedelem megbiccentette fejét. Kesernyés mosoly játszadozott az ajkai körül.

— Mit mondtam önnek, vicomte?

Csak most vette észre Gábor, hogy nincsenek egyedül. Egy alacsony, fakóarcú, időses férfi ült a drága keleti szőnyegekkel bevont, ébenfa bútorokkal megakott terem homályos beszögellésében, egy kis asztal előtt, melynek lapján írások heverték.

— Nemes ifjaim társaságának kapitánya, a Szent-

háromság Gondviselésének lovagja, — mutatott a fejedelem Gáborra, aki illő mód meghajolt.

— Des Alleurs Comte de Clinchamp, — dörmögte a mogorva válasz, mire a fejedelem intett.

— Folytasd fiam! Átadtátok a főtábornok úrnak ajándékomat?

— Köszöni nagyságodnak alattvalói hódolattal, — egyenesedett vissza a kapitány. — A bányavárosok dolgozói is jó hírrel lehetek.

— Működnek a zúzóok?

— Mióta a fővezér úr valami új vízmerítőt talált föl. Nagy reményeket fűz hozzá!

— Szokatlan jelenség nála . . .

A fejedelem elharapta a szót.

— Vezénylő tábornokaimról tudtok valamit?

— „Tigris apánknál“ magunk is jártunk, — szakadt ki véletlenül Gábor száján a felelet.

De észre is vette nyomban, hogy azon a néven találta nevezni a tábornokot, amint katonái hívták, akik úgy bálványozták a velük egysorból lett félszemű vezért, hogy tűzbe-vízbe mentek volna érte.

Sietett kijavítani a megcsuszamlását:

— Bottyán János tábornok úr friss jó egészséget kíván nagyságodnak s izeni, hogy elkészült a híddal.

— Végbevitte odaküldött mérnökünk, Saint Just az erődítéseket? — pillantott föl Des Alleurs az iratokból, Gáborra vetve hideg, szúrós, kis szürke szemét s nehezen törve a nyelvet.

— Igen, — hagyta helybe Gábor.

Majd hozzátette:

— Csak Bottyán úr le is hordatta . . .

— Miért?

— Azt izeni, hogy a maga képzelődése szerint jobb lesz az . . .

A fejedelem kurtán odanézett megint a franciára.

— Szóval ez is a saját feje szerint . . . !

— Rá fog menni a híd!

— Több mint valószínű.

— Bottyán tábornok úr — folytatta a fiatalember, elérte, hogy itt valami korábbi tanakodás eredményét

szűrik le, ami órá nem tartozik — még azt is izeni, hogy megállt a Dunaparton. Eszterházi Dániel altábornagy úr a tulsó parton őrködik.

— Nála is jártatok?

— Nem, uram. Bottyán generális azt mondta, hogy ez fölösleges. Minden kész, csak nagyságtokat várják, hogy meginduljanak a seregek a tavaszi hadjáratra.

— Más üzenet nincsen?

Gábornak fölcstillámlott a szeme.

— De igenis!

És belepirult a saját tűzébe.

— Az, hogy nagyságtok a magyar firmamentom tündöklő napja. Míg kegyelme rásüt katonáira, addig azokon száz pokol ördöge se vesz erőt.

A fejedelem elmosolyodott. Szép, tele, kiengesztelődött mosolygás volt ez.

Odabólintott az ifjú vitéznek:

— Akkor magunkra hagyatsz, fiam.

Ám a hírhozó csak nem akart érteni a szóról. Az csak állt tovább egyhelyben, aggodalmasan horgaszta fejét a kebelére.

A fejedelem ráemelte nagy, dióbarna szemét.

— Akarsz még valamit tőlem?

— Bocsánatot uram... — hangzott a büntudatos válasz, halkán. — Nem a fejedelemtől, hanem attól, akit mink nemes úrfiak jóságos atyánknak és nevelőnknek tisztelünk... Meg kell vallanom nagyságodnak, hogy a kapott parancson kívül saját szakállunkra is cselekedtem valamit...

— Te is..?

Gábor nagyot nyelt.

— Megszemelgettünk egy kis csapat labancot, Uram. És majdnem elragadtunk egy hajadont...

Olyan mély töredelmű volt ez a vallomás és olyan sugárzóan fiatal az a pironkodó arc, hogy a fejedelem szíve átmelegült tőle. Méltóságteljes büszke arcára kirajzolódott az ifjú apák gyöngédsége. Gyűrűkkel rakott, finom keze rátévedt arra a lehajtott főre:

— Kész az engedelem, fiam. Csak az a kikötésem,

hogy máskor, ha a szabadság ellenségeivel találkozok, ne elégedjetelek meg szemelgetéssel. Ha pedig lányt szöktettek, azt is egészen tegyétek! Tartsátok szem előtt Eugen savoyai herceg principiumát! Még egy portyázást se merne rábízní olyan katonára, aki élehetetlen az asszony nép körött. Ellenségeinktől is tanulhatunk, fiam!

Hiszen, ha a kapitányon múlt volna ennek a tanácsnak beteljesítése . . !

VI.

Bizonyára nagyon emlékezetes maradt Gábor számára ez a szembenlétel az ő atyai Gondviselőjével, de a márki annál jobban unta. Idegenek voltak véréből, szokásaitól az ilyen érzékenykedések. Meglátszott ez abból is, hogy mialatt házigazdája búcsút-intett a távozónak, lopva egy kis ásítást takart el tenyerével, amitől hosszú arcának szíjjas inai még hosszabbra nyúltak.

Derekas erőnek örvendő, tekintélyes külsejű férfiú volt még mindig a nyugati nagy szövetséges követe. Valami sok kellemetességet azonban a legjobb akaratl se lehetett volna ráfogni. Az időjárás viszontagságaitól vörhenyes-barnára edzett arca vallhatott ugyan szívós türelemre és világos értelemre, de a ráfagyott ridegség lerontott minden kedvező hatást. Az apró, szurós szemek tekintetétől pedig egyenesen meg lehetett fagyni.

Hogy a kapitány visszavonult, a fejedelem figyelme vendégére fordult.

— Saját szemével győződhetett most meg márki, hogy nem vétettem a sorrend ellen, mikor legelőször is jó tiszteket kívántam a Napkirálytól! — mondta. — Bercsényi a leghűségesebb kard, amit csak fejedelem kívánhat, de fájdalom, visszájáról is fog. Amilyen rettenthetetlen szívű magakockáztatásában, hadaival

annál aggodalmasabban bánik. Késedelmes, ingadozó és setétlátó. Eszterházi Antal gróf is tökéletes vitéz, de nem elég önálló. Forgách Simon utólérhetetlen elméleti dolgokban, de katonái nem szeretik és az engedelmessége se hiány nélkül való. Barkóczy Ferenc hűségéért tűzbetenném a kezemet, de hogy a kommandírozás erős oldalai közé tartozna, ezt nem állíthatom. Vay Ádám báró, az udvari kapitányom, igazi kincs lenne, ha főképp asztal után, ki nem mondogatná a véleményét... Andrássy Györgynek is ez a fogyatékosága. Katonái „kocsmagenerálisnak“ hívják... Bottyán valószínűs tigris, de önfejű. Nem panaszkodás ez, márkil! — bólintott a szobornak való fő — csak köteles őszinteség a doktorral szemben, aki ha nem tudja, hol a baj, nem tudhat gyógyítani se. Már pedig az önök támogatása nélkül mink itt a keleti hadszíntéren nem boldogulhatunk abban a mértékben, ahogy ezt az önök nyugati érdekei is megkívánnák.

Des Alleurs hunyorgott. Minthogy azonban nem válaszolt, a fejedelem keményebben nyomta meg a szót:

— Értsen meg, tábornok! Nem a bátorságban van itt hiba, hanem a hozzáértésben, a fegyelemben és arratermett vezetőkben. Hogy ezt a hiányunkat elmulassam, háború kezdetet óta magamhoz vonom a nemességet. Nagy udvart tartok. Mihelyt a hó elolvad, táborba szállok. Hogy megízleltessem embereimmel a katonáskodást, az önök gránátos századával gyakorlatot tartok előttük. Amint valamelyiken hajlamot vesznek észre, azonnal alkalmazom rendes szolgálatra. Oda jutottam már, hogy minden elérhető férfiteremtényre kutató szemmel nézek: vajon nem lehetne-e belőle egy kis oktatással jó tisztet faragni?

A fejedelem mélyet sóhajtott.

— De hát ez nem elég — folytatta egy kis szünet után. — Hasztalan minden igyekezetem, ha tábornokaim nem ugyanebben a szellemben működnek. Más rendezett hadakban a fiatal tiszték fölveszik régi bajtársaik szokását s egyéforrnak velük. Az én seregemben ez a haszon is kárba megy. Mert a régi embe-

reim akaratossága, tanulatlanága, inkább még elrontja a fiatalokat is, ahelyett hogy követendő példát állítana elibök. Hiszen ne felejtjük, hogy első tisztjeim a fölkelés első zavaros idejéből, szabókból, borbélyokból, gulyásokból, kanászokból és Thököly korából való altisztekből kerültek ki . . . !

— El kellene csapni őket, valamennyit!

Megszólalt hát végre a márki is. De nem sok köszönet volt benne. A fejedelem így csak kérdéssel válaszolhatott megint neki:

— És a pótlás? — fordult a zsémbelőhöz. — Az önök által régebben küldött tisztekből vajmi kevés vált be, tábornok! Legtöbbje kalandornak bizonyult, aki hamis tiszti kinevezéssel próbált szerencsét. Ne essék zokon, hogy ezt ilyen őszintén megmondom! Kell, hogy az igazat tudja, különben nem tájékoztathatja pontosan a királyt. Üzenem neki: „*Aut vicendum, aut moriendum est . . .*“

Des Alleurs jegyzett.

Majd kitekintett iratai közül.

— Fenség — ropogtatta meg a szót — őszinteségért őszinteséget, ha szabad . . .

— Sőt kívánom, márki!

— A magyar hadakban még az ittlelvő tisztjeinknek se veszik kellő hasznát. Láttuk ép az előbb, Saint Juste esetéből. Magam is szereztem némely tapasztalatokat. Nagynehezen behozom kerülő utakon Damoiseau mérnök-kari dandárosunkat, álljuk a Porta akadékoskodásait is, a vége aztán, hogy Forgách tábornok hallani se akar az emberemről. Nem hogy Medgyes megerősítését rábízta volna, de még az ágvütelepeket is a saját feje szerint igazította.

— Fájdalom — intett a fejedelem — erdélyi hadaim fővezére se kivétel a többi közül. Mig azonban egy-két embernek könnyen ellenszegülnek, a nagyobb erővel nem szállhatnának szembe.

Des Alleurs csak a szemöldökét emelgette.

— Valami nagy számban, ha akar, se küldhetne tiszteket Lajos király, tekintve azokat a nagy seregeket, melyeket a spanyol harctéren kell az osztrák csá-

szár és szövetségesei ellen lábontartania. Hiszen úgy kimerültünk, hogy néha magunk se találunk megfelelő tiszteket egy-egy kényesebb feladathoz.

Se pénz, se fegyver, se katona...

De kérdése annál több volt a követnek! A hadjárat állapotáról, az erősségekről, hadszertárakról. Ki nem fogyott a tudakolózásból, jegyezgetésből. A fejedelem meg csak nézte, nagy, komoly, szomorú szemekkel.

Mintha nem is a márkit látta volna. Mintha átfutott volna rajta a tekintete. Mintha ott túl rajta, büszke nagy palotákat látna összeomlani. Nyugati szövetségeseibe vetett bizalmának, reményeinek álompalotáit...

Ezt a vas-akaratot azonban nem lehetett úgy megíngatni, hogy férfiúi és fejedelmi büszkesége elgyöngüljön.

Rákóczi arcán egy izom se rándult. Egy véletlen mozdulata se árulta el azt a csalódást, mely lelkében búsongott.

Fölkelt s mellén összefont karokkal állt meg Des Alleurs előtt.

— Ófelsége XIV. Lajos király meg fogja kapni a kívánt felvilágosításokat, összes kérdéseire.

— Mikorra, fejedelem?

— Két órán belül az iratok birtokában lesznek önnek.

DesAlleurs nagyotnézett.

— Két óra..! De hiszen ez nagyon kevés ilyen nehéz és részletes válaszhoz! Ennyi idő a készületre se elég nagyságod tábornokainak..?

— Nekem elég.

És úgy egyenesedett ki a fejedelem, hogy a másik önkéntelenül hajolt meg előtte.

A márki felhúzta egyik szemöldökét. Úgy is maradt az ott függve, szikkadt homloka-bőrén, mint egy eleven kérdőjel.

VII.

Fényes lakoma követte a tanácskozást. A fejedelem tartott rá, hogy rendes körülmények közt is pompázatos udvara még ragyogóbban reprezentálja azt a népet, mely őt fejének vallotta, mikor idegeneket látott vendégül. Arany-ezüst edényekben, inyenc csemegekben nem volt hiány. De nem maradt el a Magnum Áldomás se, ha mindjárt a fejedelmi házigazdának meg is tiltotta méltósága, hogy ő maga legyen a felköszöntő.

Otlyk György főudvarmesternek jutott ez a tisztesség. És a „dicsőség nemzete“ igazán nem panaszkodhatott. Annál kínosabban lepte meg a vendég-tábla magyar urait a válasz késlekedése. Des Alleurs csak a megnyúlt arca szíjpántlikáit feszegette. A többi galus meg nézte. Míg végre nagynehezen rászánakozott a „Napkirály“ követe. Tüskéjével volt addigra már feléfordulva minden kuruc főember. Gábor zsebében meg éppen nyiladozott a bicska, a beszéd hallatán.

Még hogy köztük nincsen „egység“ . . . !

Ilyen orcátlanságot!

Mikor az Úristen egyszülött fiát fogantatta, akkor se alkotott egészebb egyet, mint ők itten! Élni-halni, vérét ontani, ki ne lenne kész itt a másikért?

Egy valamit felejtett csak el a fiatal kapitány.

A dicsőségben osztozni, rendben és rangban alulmaradni — ha megkérdezik — ő se akart volna . . .

*

Egyébként hamar elmúlt a mérge a cudar francia beszéd miatt. Rövidesen olyasmit tapasztalhatott, ami megint helyrenövelte a máját.

A nádortól jött követet — annak titkárát — Jeszenszky Istvánt, ugyan keményen megregulázta őnagysága! Töretlenül küldte vissza vele urának azt a levelet, melyben arról akarta meggyőzni a fejedelmet a palatinus, hogy igenis, van az országnak törvényes királya s kár e kérdés miatt az édes nemzet vérért hiába ontani!

Akármilyen keményen pörkölt is oda a magyar uraknak a francia követ, de a fejedelemnek járó titult legalább megadta. Míg Palatinus uram csak „méltságoltatta“ . . .

Meg is tarthatta aztán a levelét is, meg a bölcsességét is!

Eb ura fakó! Nézzék meg a svába-pártiak, hogy kinek mi dukál!

VIII.

Amint az idő fölengedett és megállapodott, Rákóczi nem várt még egy hívást fővezérétől. Télen át elsatnyult ménesét kiverette az egri kövér legelőkre s megindult hadával a Duna felé.

Budával egyvonalban, a dányi tónál, két futár is vágódott egyszerre a sereghez. Egyik Eszterházi Dániel tábornoktól jött, a másik Bercsényitől. Gábornak jutott a föladat, hogy a fejedelem színe elé vezesse őket.

Eszterházy futára bizony rossz hírekkel pakolta meg tarsolyát! Hogy Glöckelsperg császári tábornok, aki Szatmár föladása óta Budán tanyázott, nagyhirtelen csak leruccant a Dunán s úgy rajtament Bottyán meglepett hadain, hogy maga „tigris apánk“ is sebet kapott. Kénytelen volt még saját várát is felgyújtatni, nehogy a prédálók kezébe essen. Azóta visszafelé vonul.

A másik hír enyhített valamit az első cudarságán. Bercsényi arról adott számot, hogy József kájzer útilapút kötött a talpára a császári hadak eddigi fővezérének. Heister uramnak, akinek vérlázító kegyetlenkedéseitől maga a bécsi udvar is elútálkodott. Új fővezérül az emberségesebb Herbeville tábornokot nevezte ki. Az most a Csallóközbe fészkelődött be, nyilván azzal a szándékkal, hogy a fölkelők által szorongatott Lipótvárba élelmet juttasson. Hívta Bercsényi

a fejedelmet minden seregestől, mert soha kedvezőbb alkalom szerencsés jónapot köszönteni az új ellenfélnek! És egyben az ostromolt Lipótvár fölmentését is meg lehetne akadályozni.

A fejedelem egyforma nyugalommal hallgatta végig mind a két hírt. Se a keserűség, se az öröm nem látszott meg rajta. Minthogy Bottyán úr „képzelődése“ már úgysis eligazította féltve őrzött hídjának sorsát és kivetette korábbi tervéből, nem volt mért ellenszegülnie Bercsényi javaslatának.

A hadak megindultak, mégpedig erőltetett menetben, hogy a veszett fejszének legalább nyelét meg lehessen menteni. Ócsánál csatlakoztak Károlyi Sándor báró és Eszterházi Dániel tábornok csapatai is. Két hétre rá aztán, a kuruc tüzérség és Bercsényi seregének megjöttével, meg lehetett tartni a haditanácsot.

— Olyan kelepcét eszeltem ki — mosolyodott el csöndes mosolyával a fejedelem — amibe senki más nem, de a jó öreg totyakos Herbeville egész bizonyosan bele fog esni.

És az urak elé tárta tervét.

— Talán még ő se! — húzott vállat a tanácskozásba bevont Des Alleurs.

— Bízsa csak rám marquis, hogy jobban ösmerjem az én hajdanában-való bécsi szomszéduramat! Tudom én, mi kell neki! És ha találunk arravaló főembert, aki a császáriakat a csallóközi ágon átkeltükben föltartóztassa s arra az útra édesgesse ahová gondolom, akkor hiszem Istenemet, hogy rövid napon Esztergom is, Lipótvár is a miénk.

Hogy mit határozott a tanács, kiviláglott hamar. A parancsok szétrepültek s az ármádia megmozdult.

A bizsergő vérű kuruc vitézek nem bírtak széles jókedvükkel. A sípok, dobok szóltak, a legények kurjogattak. De azért mégis a Gavallér Kompánia nemes úrfijai hangoskodtak legjobban. Olyan zajt míveltek, mint három század megszelesedett ördög. Gábort a vállukra emelve dörgött oda nekik az ifjú kapitány:

— Vivát, fiúk! Elkérem magunkat Bercsényi úrral! Így hamarébb szagulhattok puskaport!

Várhattak azonban egy kicsit a tüzzel. Belefájt abba augusztus havának ötödik napja is, mire vágyuk a megvalósuláshoz érkezett. A nagy garral indult küldetésből egy kis vargabetűvel megint Semptére dirigálták őket vissza. Ott adtak egymásnak újabb találkozót a fölkelő hadak, melyeknek egyébként csakugyan sikerült időközben kimozdítani a Csallóközből a császáriakat. Herbeville — gyöngének véelve ellenfeleit a Dunán átkelésre — kibujt rejtekhelyéből s megkezdte a felvonulást.

Délután négy óra felé járhatott az idő, mikor a császári seregek láthatók lettek a fölkelők leplezett állásaiból is. Poggyász nélkül baktattak, hosszú sor eleségszállító szekérrel. Majd egyszerre kavarogni kezdett a galacsinhajtó bogarak egyenes vonala.

— Mi a csuda üthetett ezekhez?

Des Alleurs nagyot bámult.

A fejedelem elnézően mosolygott.

— Amire számítottam, *marquis!* Tábort fognak ütni, ahogy én Herbeville-t ösmerem.

— Azon a nyílt síkon, melyet egy bokor se véd?
Válasz helyett öngyűlölettel odaintette Gábort.

— Fussál fiam a pattantyúsokhoz. Mindenki álljon helyén! Engem innen jól megláthatnak. Adott jelre: tüzet a németnek! Csiklandozzuk meg őket egy kicsit.

Ép hogy a hírt megvinni ideje maradt a kapitánynak, már jött is a jeladás és megdördültek az ágyúk a fölkelők csalittal védett leshelyeiből. A megriadt császáriak eszük nélkül hagyták abba a táborverést. Ágyúikhoz kapkodtak.

— Most csak az a fontos, hogy folytatni bírjuk a játékot — hólintott a fejedelem. — Ezért négyezer válogatott lovas menjen át a Vágon, másik négyezer meg észak felé, át a sáncokon.

— Vállalom az átkelőket vezetését! — csapott a kardjára Bercsényi. — A másik részt pedig kérem

tenagyságodtól Géczy Gábor számára, aki ezredparancsnokom testvére.

— Legyen! — hagyta helyben a fejedelem. Bár mintha egy kicsit elfelhősödött volna az arca. Ösmerte főtábornokát, aki nagy volt ugyan a vitézségben s az elgondolásokban, de sajátságos természeténél fogva nem mindég érkezett el a tettek megvalósításáig.

— Legyen — ismételte kicsit eltűnődve, újból. — Hanem a parancsnak csorbája ne essék, vezér! Azt megmondom! Napkölte előtt egy órával a szárnyakra csapnak kegyelmeitek, míg szemben itt a deréksereg, én magam teszek riadást.

A lovasok elvágattak.

Des Alleurs vállatvont.

— Kezdem hinni, hogy ami eddig bevágott, ezután is sikerül.

— Ha Isten úgy akarja — hangzott a válasz.

A fejedelem búcsútvett a franciától. Kiválasztott egy magaslati helyet s ott töltötte el az éjszakát, virrasztva, alig kétszáz lépésnyire gránátosaitól. Ahogy a homály nőttön növekedett, úgy kettőzte meg az éberségét. Figyelt minden neszre, minden legkisebb moccanásra, hogy csak el ne mulassza azt a pillanatot, amikor előretolt lovasai majd oldalbakapják az ismét elhevert császáriakat.

De bizony nem mozdult ott senki. Hajnal is fölpirkadt, a császáriak is talpra serkentek, meg is kezdtek a továbbvonulást, a lovasoknak mégse mutatkozott se híre, se pora.

A fejedelem arca elsötétült.

— Haller fiam! — intette magához a folyvást körrötte ténfergő fiatal kapitányt.

— Parancsára nagyságodnak!

— Erigy, kerítsd elő Buday István tábornok urat.

— Itt vagyok én, uram! — szólt közbe egy repedt trombita-szerű hang, egész a közelből.

S egy kurta, zömök katona vált ki a cserjék közül.

— Gyövek ép tudakolni, hogy mi lesz már velünk? Meddig strázsáljunk itt? Hiszen azok az Isten

nélkül való labancok mindjárt túlhaladják a sáncainkat!

— Megtapogathatjuk éppen őket az ütegeinkkel hátra-odáról is — háritotta vissza a fejedelem a hangban bujkáló bírálókat. — De amíg nem okvetlen muszáj, nem változtatunk a terven. Kegyelmed hát lóra ül és a késlekedők után iramodik ezredével, hogy meg-nógassa őket.

— Nem maradok adósuk . . . !

Buday fordult és indult.

— Uram! — emelte Gábor a szemét esdően az ő bálványára, kétszeres buzgalomra gerjedve annak elkedvetlenülülésén. — Hadd mennék mink is a tábornok úrral! Egész megpókosodnak már a gavallérjaim a sok lebzselésben. Hadd okulnánk kicsit!

A fejedelem megtünődött. Aztán csak ráintett arra a forró kívánságra:

— Nem bánom. De mind nem mehettek. Ez nem lovagi kedvtelés többé, fiam, hanem komoly mérkőzés két nagy sereg között. A fiatalját hagyd vissza. Négyet-ötöt válogass melléd az állapodottabbakból.

Semmi különös se volt abban, hogy kézcsoúk válszolt az engedelemre. A világon az abszolútizmus szele söpört keresztül. Kijárt az uralkodóknak a fél-isteneket megillető hódolat. Így, ha Erdély fejedelem az önkény szellemi-osztályát el is utasította emelkedett szívetől, külsőségei előtt nem zárkózott el ő se.

A kézcsoúk után gyöngéden megkoppantotta a kapitány vállát.

— Most hát ne késedelmezzetek!

Kellett is biztatni Gábort! Majd elbotlott a maga lábában, úgy igyekezett megvinni úrfijaihoz a nagy hírt. És mind a négy kiszemelt úgy érezte, hogy ép az ő személyén fordul meg a hadjárat sorsa. Elsősorban persze a kapitány.

Bár hiszen, ki lát a holnapba? Ki tudja . . . ?

IX.

A tábornok egy messze-húzódó erdő széles, védett irtásába terelte embereit. Így észrevétlen maradhattak.

De írva volt, hogy Gábor öröme ne sokáig tartson. Alig egy órai ügetés után jámboran vadászgató kis dán csapatra bukkantak. Bizonytal nem azért küldték őket a császáriak megerősítésére, hogy az erdő vadjai közt tegyenek dülást. Hanem hát, ugyan mit veszítsék lelküket az idegen, kétfajú sasért? Főleg, mikor senki se látja őket?

Megadták azok magukat, első szóra. A foglyokat azután vissza kellett kísérni a főtáborba.

Buday választása Gáborra esett, a kaland-éhes fiatal kapitány nem csekély bosszúságára.

Türeimetlenül várta, hogy lerakhassa élő terhét. Fordította nyomban a lovát és vágtaztak megint vissza, Buday uramék után. Megharántolták az erdőt, hogy megrövidítsék vele az utat.

Még ilyen csudát!

A tábornok emberei helyett mármeg egy fészek-alja németbe ütődött a porkoláb tisztségét betöltő, néhány közvitéből álló kis csapat. Egy magasrangú labanc tiszt is látszott köztük. Úgy meghökkentek a rájuk törtetőktől, hogy Gábor legényeinek gyerekjáték számba ment körbefogni őket.

A két alantasabb német tiszt hamarosan elfeküdt a fűben. Más részüket elnyomták a dicsőséget-ízlelt emberek, mire a többi lerakta szépen a karabélyt, saját jószántából. Hasztalan buzdította, szidta őket a vezetőjük. Azt hitték a nyavalyások, hogy java-had rontott rájuk!

Gábor szinte égett a büszkeségtől. Míg közrendű foglyai elé odakurjantotta karabélyosait, egy pillanatra nagyobb harci tekintélynek érezte magát, mint az a másik, nagyrangú idegen főtiszt, aki nézhetett most már szikrázó tekintettel a gyáván megfutott népsege után! Egyedülhagyatva ugyan mi okosabbat tehetett volna, mint hogy beletörődjék fogoly-állapothába?

Erre különben a kapitány is sietett őt emlékeztetni. Megállt előtte és tisztelegve, német nyelven kardját kérte tőle. Újabb meglepődésére a tiszt úr — magyarul felelt. És pedig hibátlan, szép tiszta magyarsággal:

— Vegye el kapitány öcsém, ha szüksége van rá!

Nem kínáltatta az magát kétszer! Kiáltott az embereinek, hogy csak haladjanak s ő is kardot rántott.

Meg kell adni, vívott az idegen, emberül. Hidegen megfontolt volt minden mozdulata, éles és biztos a szeme. De a munkácsi vívóiskola büszkeségének mégse kerülhetett fölé. Nem hiába helyezett rá oly nagy súlyt a fejedelem, hogy nemes-ifjai mind a legkitünőbb francia és olasz mesterektől okuljanak, egészen új módra. Az idegen nehézkes, régi bécsi iskola-vívása nem tarthatta soká a versenyt. Egy váratlan előretoppanás, villámgyors ívelés alulról fölfelé s a kard kirepült a tiszt kezéből. Gábor lába meg rajta, nyomban.

— Belátja-e most már, uram, hogy fogoly?

Az idegen ajkábaharapott.

— Nincs egyéb mit tennem. Követem, kapitány.

Eloldották a kikötött lovaikat és megindultak egymás mellett. Kis darabig szótlán telt az út. Aztán csak fölocsúdott Gábor a diadal gyönyörű mámorából. Tisztességtudóan hajolt meg nyergében, csöndesen mellette ügető szomszédja felé.

— Haller Gábor báró vagyok, uram. Megértheti, hogy égek a vágtyól: tudni, ki az, akit szerencsém van foglyomnak tekinthetni...

Az idegen előkelő mozdulattal biccentett.

— A háború nem minden körülmények közt jár udvariassággal. Semmi okom rá, hogy adós maradjak a válasszal.

S hátraszegte kevély fejét. Megnevezte magát.

Bizonytal számított a pelyhedző állú gyerkőc-ember meglepetésére. De akkora hatásra, mint aminek tanuja lett, mégse gondolhatott.

Gábor kis hiján lecsöppent volna a nyeregből.

— Pálffy János gróf? — rivallt föl, szemét düllesztve s úgy megrántva a vezeték-szíjat, hogy a lova fájaldalmában fölnyerített.

— Mostantól az ön rendelkezésére.

— Vöröskő ura?

— Vannak egynémely birtokaim...

— A horvát bán?

Az idegen hűvös fölényvel mosolygott.

— Nyugodjunk is talán bele!

Haj! haj! Könnyű volt ezt ajánlani! De annál nehezebb megfogadni, Gábor angyalbőrébe bujval Tudva mindazokat, amiket a fiatalember tudott...!

Még hogy Pálffy János...! A vöröskői nagyúr! A labanc generális! A horvát bán! Hagyján lenne mind ez a sok méltósága. Hanem ami legtöbb, hogy ez a szobor-nyugodt, büszke-tartású férfi, aki itt rigázza mellette a lovát s akit ő elfogott és rabul visz: az ő lelke legdrágábbjának, jegyesének apja... Ha ezen meg nem áll az ész, akkor soha semmin!

Csóváltgatta is a kapitány a fejét, a paripáján zötykölődve.

— No, tábornok uram, excellenciád se képzeli, hogy mekkora meglepetésben részesített!

— Kezdem hinni, kapitány öcsém...

— De azt nem, úgy-e, hogy mekkora kísértésbe hozhatott volna?

— Én?

A fogoly kicsit oldaltabb úsztatta a szemét.

— Önt?

Gábor buzgón helyeselt.

— Igen. Ha nem lennék olyan tántoríthatatlan híve a fejedelem önagyságának és a fölkelés zászlájának becsülete nem volna szentebb előttem a saját ügyemnél, Isten úgyse, furcsát látna a világ!

Pálffy hallgatott.

Amazt azonban továbbhajtotta a saját tüze.

— Eltalálja-e excellenciád, hogy mit tennék én most a legjobb kedvem szerint?

— Majd megmondja ön, fiatalember, találgatás nélkül is.

— Akkor én, — hevült Gábor, észre se véve a hűvös kitérését, — ahelyett, hogy mellette haladnék excellenciádnak, a kardját hónom alatt tartva, visszaadnám azt és nem venném észre, mikor a lovával letér mellőlem, hogy visszarugtasson a saját népeihez . . . .

A tábornok halkat köhentett. És ezúttal a fejét is oldalt fordította kissé. Jobban szemügyre vette a fogadkozót.

— Aztán vajon mire lenne az a rendkívüli hajlandóság?

— Bizonyára nem ok nélkül — vágott a rabtartó roppantul bölcs képet. — Mert én akkor föltételeket szabhatnék excellenciád elé. Árt, a szabadonbocsátásáért.

— Vagy úgy . . . !

Pálffy érdeklődése egyszerre lelohadt. Nem nézte többé a kapitányt. Büszke ajkai körül a lekicsinylés elpalástolhatatlan mosolya játszott.

«Ár . . . ! Feltételek . . . !»

Akinek a fejében már megszülethettek ezek a kalmár gondolatok, az nyilván nem más végből hánytorgatja az ő nagy hűségét, mint hogy annál magasabb bért csikarjon ki érte!

Fölvetette az állát és visszakérdezett:

— Így nem lehetne beszélni a dologról?

— Tábornok úr!

Olyat harsant egyszerre Gábor hangja, hogy talán még a szele is dörrent.

Kezdte megérteni, hogy fiatalos meggondolatlansággal fonák látszatba keverte magát. És most már ő is elfordult. Ő is felvágta a fejét.

— Mink, a fölkelés fejedelmének apostolai, nem tagadjuk meg két szép szem pillantásáért a mesterünket — válaszolt fölséggel.

Ez megint szép volt.

A generális szigorú arca visszaenyhült.

— Tehát asszony van az ügyben?

— Vagyis hogy... hajadon.

— Egyre megy, úgy gondolom.

— Nem éppen!

A fogoly föltekintett.

— Ön rébuszokban beszél, fiatalember.

— Nem szólhatok nyiltabban, még ha csipőfogóval faggatna is excellenciád.

— Attól ugyan sohase tartson, öcsém!

És Pálffy legyintett.

— Az a név, melyen ön meglepődni látszott, mikor először hallotta, sokra kötelez...

— Tudom, — vágott közbe Gábor, helyreköszörülve az önérzetén vélt csorbát s jó fiatal módra egyik szélsőségből legott a másikba csapva. — Hej, hiszen ha a magunk oldalán tudhatnók..! De ott lenne a helye! De nagy erőssége volna a magyar ügynek..!

— Elég, kapitány!

Ezúttal a generálison volt a sor megsértődni.

Fejhosszal nőtt meg a nyeregben.

— Ön foglyulejthetett, mert a harci szerencse forgandó és mert mások emberségéért nem szavatolhat senki. De tanácsokat adni már nincs joga.

Most meg Gábor hallgatott el. Belátta, hogy egy kicsit messzebb talált ruccanni buzgóságában a kelle-ténél. Lehorgasztotta hát a fejét s azontúl megint szótlánul haladtak egy darabig, kiki saját gondola-taiba merülve.

Arra tekintett föl a póruljárt apostol, hogy egy kinyúló galy majd kiverte a szemét.

Ez visszatéritette a valóságba. Körülnézett, hogy merre is járnak.

Különös..!

Elég jól ügettek. Ennyi időre utól kellett volna már érniük az előreküldött embereket. Azoknak pedig a lovuk dobogása se hallik. Furcsa és idegen kö-röttük itt minden...

No ha idegen, lesz mindjárt valami, ami még idegenebb!

Ahogy kibontakoztak az erdei ösvényből, füttyent egyet a fogoly. Erre aztán lába kél az elénk bukkanó, összelövöldözött majorháznak. Mintha földből nőttek volna, rajtuk egy csomó labanc. Rezsegnek kifelé az elhagyatottnak látszó tanyából, mint méhkasból a méhek. Szempillantás alatt körülgyűrűzik a bevágatókat. És mire Gábor magához ocsúdna megdöbbenéséből, egy kardja sincs már, nemhogy kettő lenne! Még a lovát is kiszalasztották alóla a rárajzott fogdmegek. Úgy csöppentik oda a generális elé, gyalogszerrel, se élön, se holtan a riadalomtól. A nagyúr pedig fennen néz le a nyeregből. Az a kis alig-mosolygás, amit a gyalog-próféta az előbb leharagított róla, megint ott játszadozik hűvös gúnynyal a síma szája szélén:

— Bizony, báró uram, szerepet cseréltünk! Majd mire egész kihámlik a gyerekgúnyából, megtanulja ön a saját kárukon, hogy a hadviseléshez nem elég a kurucz hetvenkedés. Stratégia és körültekintés is szükséges ahoz! Egyébként igazán lekötelezett, hogy segített megrövidíteni hazáig ezt az unalmas, hosszú utat. Viszonzásul rajtaleszek, hogy emberséges emberekből válogassam össze a bíráit, akik sorsa felett dönteni fognak.

Ezzel a generális is lenttermett a lóról.

Odaintett két talpast.

— Zár alá és őrszemet az ajtaja elé!

Olyan volt ez mind, mint a lidérces álom. Hogy egyszercsak hallerkői báró Haller Gábor vitéz kapitány bependeredik egy nyirkos cellába, hogy valaki rácsapja az ajtót. A kulcs fordul a zárban s két nehéz, sáros porkoláb-csizma elkezd verni a taktust a nap diadalmas hősének küszöbe előtt.

— Jóéjszakát, kuruc!

X.

De ha a strázsa verte odakint az ajtó előtt a takust, Gábor is segített neki bentről. Ököllet. Bár — mi tagadás — a düh és elkeseredés első pillanatában fürtös feje, az az ő könnyen-tüzesedő fiatal feje is belészólt a zenebonába, igen közeli vonatkozásba találván kerülni az ajtó táblájával... Ha rigmus, legyen ki egész! És kopogjon az a fő, amelyik elvétette idejében gondolkozni!

Hogy így megfogassa magát! Mint valami lépés csíz!

Eltartott a furór egy darabig. De aztán csak lelohadt mégis. Nem olyan tésztábol gyúrták a kuruc kapitányt, hogy a kétségbeesés elhatalmasodhasson rajta.

Mihelyt a dühét kitombolta, első szó, ami az eszébe jutott, az volt: „szökni“. Hogy itt is maradhatna, jámbor bárgyúsággal bevárni, míg ítélkeznek fölötte olyanok, akiket semmikép se ösmerhetett el bíráiként, az akkor se fordult meg a koponyájában, mikor a tajték legjobban elvakította. Most pedig helyrebillenvén az esze-kereke, mindjárt körül is szemlélte új kvátélyát. Valami szerszámot keresett, amivel falat bonthatna, lakatot megreszelhetne, vagy legalább az ablak vaskosarán átvághatna egy embernyi rést.

De nem talált semmit.

— Nos, sebaj...! — pisszentett egyet kurtán.

— Ha így nem akarjátok a jót, pajtás, keressünk másféle módot. Olyat, ami reszelő nélkül is kinyissa a lakatot...

Eltűnődött egy kicsit, tenyerébe fogott állal. Majd akkorát csapott a homlokára, hogy maga is elmosolyodott tőle.

— Hát persze hogy persze...!

Lám, mégse olyan szélfejű fickó ő, amilyennek a saját úri személyét becsmérelte!

Oldalához tapogatózott. Nem mintha a kardját kereste volna. Nem. Azt — jól emlékezett rá — el-

szedték a fogdmegei. Hanem hiszen kerül itt más okos portéka is...

Most áldotta csak az eszét érte, amiért megszokta, hogy nyeregkápa helyett vállára akassza mindég a táborozó kulacsát! Jóféle lengyel alamázia volt abban. Fügével, mazsolával, gyömbérrrel és kalmusgyökérrel elegy. Bizony, ezeknek a becses fűszerszámoknak nem használ, ha a ló ide-oda hányva a nyakát, nagyon megzötyköli az ágyukat! Összezavarodna tőle a prima ital. Meg aztán hebehurgya ember az olyan, aki lován visel olyasmit, ami kezes holmi. A lóval baj eshet. Megbokrosodik és világgá fut. Mért vigye magával, ami táborozásoknál kincscsel vetekedő? Főképp olyan időkben, mikor a nagy hadak szokott velejárója, a Fekete Halál minduntalan felüti csontfejét?

Megsímogatta a kulacsa oldalát szeretettel. Majd koppintott egyet az ajtón.

Semmi válasz. Az őr csak rakta. Tudta, hogy mindég annak sürgős, aki az ajtón belől hűsöl.

A kapitány hát erélyesebbre fogta a dörömbözést. Erre az ördögadta muzsikára már mégis mozdulnia kellett a németnek. Hiszen nem kettőjükből áll a világ! Rajtuk kívül vannak itt mások is. Fényes uraságok, nagytekintetű katonák, akiknek fülét zavarhatná a cécó.

Rávakkant rabjára, hogy: mi kell?

— Nem sok, kamerád! Csak únom nagyon az egyedülvalóságot. Legalább azt lenne jó tudni, hogy merretájt csöppentem? Merre mutat itt nálatok a Gönczölszekér rudja?

No, azt éppen megmondhatta a német. És arra is ártalom nélkül való felelni, hogy ő meg hovávalósi?

Lassanként beszélgetéssé szélesbül így a tudakozódás. A német se bánja, mert mért is bänná, ugyan? Kívül se mulatságosabb az a három lépés, mint odabent! Volt rá gondja Gábornak, hogy erről a fonákságról felvilágosítsa a rabtartó rabját. Sajnálta is érte szívből. És örömet enyhítene a baján, ha a kamerád vagy kétujjnyira kinyitná az ajtót!

— Ja was...!

Csakhogy a német se esett fejelágyára! Gyanítja ő, hogy mire véljen az ilyen kívánsággal. Majd ha fagy, hó lesz nagy!

— De ne bomolj, bolond! Engem-ügyse, nincs nekem semmi rossz szándékom! Úgyis tévedés az egész átkozott história, ami velem esett. Reggelre kiderül és eresztenek a széllel versenyt. Még pardont is fognak kérni tőlem! — bizonykodott a belülső fogoly.

Aztán még nyugtatásképpen hozzátette:

— Ha meg már egyszer olyan igen megszállt volna a nyúl szívűség, hát dugd a pikádat az ajtó-résbe! Szúrj keresztül nyomban, ha rosszat mozdulnék.

Ebben végre a külső rab is föltalálhatta a kellő bizodalma. Zárba igazította a kulcsot és az ajtó-résbe nem is a pikáját egymagában, hanem megtoldva a felvont karabélyával.

— Add ki no, magyar koma, azt a kulacsot!

Adta a fogoly. Adta! De lelkérekötötte előbb a Hanznak, hogy túlsokat ne használjon a drága nedűből! Különben hogy virrasztaná át az éjszakát, száraz torokkal? Hosszú az még!

Hát majd csak a Hanzra kell azt bízni. Az első kortyot ugyan megköhögte — méregerős ez az ital — a második nyelethez azonban már okosabban igazította a torkát. Az jó helyre szaladt és igen kellemetes állapotot idézett elő a hadfi belső részeiben. Áldomás után a kulacs megint visszabujdosott szépen ugyanazon az úton, mint amelyiken kikerült. A kulcs fordult a zárban és a kellő hivatalos egyensúly ismét helyreállt, baj nélkül.

Nagy öregbítésére szolgált ez Hanz bizodalma! No, ez rendes fogoly. Emberséges. Nincs tőle mit félni, azon esetben se, ha egy kis ráadást is vállalna a nektáros italból...

Legközelebb már a német kopogott az ajtón.

— Hé, magyar koma! Megvan még kicsi az a pálinkából?

— Akad éppen, vagy négy-öt Kriszgott erejéig!

De azontúl aztán szűkebben kezdi mérni a magyarországi uraság. Semmi letten-módon nem hajlandó kiadni markából a kincses butykost másképp, mint ha belülkerül a koma a prószitra. Hogy így ellenőrizhető legyen: mennyit is nyel?

Hiszen, ahol a bizalom már így elterjeszkedett, ott tovább is lehet menni egy tyúkléppessel.

Hanz tehát beóvakodott és kikortyantotta búcsúzóba a maga porcióját. S még vagy egyfel megcserezte «vigasztalódásul», amiért olyan cudarul van rendezve ez a pocsek világ, hogy el kelljen válniok egymástól az igaz kamerádoknak...

Mert lám, mi rosszat is vethetnek ők itt egymás szemére? Nincs köztük semmi patvar. S egyébként nem azon a nézetten volt-e Jézus Krisztus urunk őfelsége is, hogy szeretnünk kell egymást?

Hát mért ne szeretnénk, amikor szeretjük..? De most már finakot ad a magyar sógor a tarsolyból, mert maga részéről is bizonyítania kell, hogy méltányolja Hanz lelkének ezt a bajtársi fellángolását. Más íze is van a nedűnek így, edényből fogyasztva. A keserves szolgálat fáradalmi elszongulnak tőle, minden földi hívságoskodás messzetávolodik. De annál szelídebb szárnyakon közeledik az álom...

Hanz — miután biztosította Gábort, hogy ő valószínűs kis ölbeli buba és igazhitű jó katolikus — végig is vágódott a ládán, egész hosszában s azontúl majd az angyalaival társalog, hintálódván csudálatos lebegéssel ég és föld között.

Ki lehet már tenni a kézből a kulacsot! Elvégezte a maga dolgát. Csak az a fő, hogy a kapitány se mulassza sokáig az övét. Ha egyszer ölbeli buba lett a német, le is kell vetkeztetni. Levetkeztetni, fel is öltöztetni szépen, saját gunyájába, hogy annál hitelesebb legyen a szent testvériesség.

Még egy gyémántokkal kirakott táblás gyűrűt se felejtett el Gábor Hanz ujjára húzni, fájdalomdíj fejében, mielőtt birtokába vette a karcer kulcsát s kifordult azon az ajtón, amelyiken olyan kéretlenül beforgatták.

XI.

Már most aztán az lett a kérdés, hogy merre tágasabbl

Indult a fogoly jobbra, indult balra. Mindenütt veszedelmes zajok riasztották. Végezetül pedig lépéseket hallott a háta mögül.

Nem maradt több ideje, mint beugrani a legközelebbi ajtón, mely nyitva kínálkozott. A mögött meglapulva akarta bevárni a biztonságosabb időjárást. Nem mondhatni éppen, hogy paradicsomi gyönyörűséggel.

El is halkultak kisvártatva a lépések, megint. Míg azonban ott álldogált a szökevény, olyan valamit észelt, ami legnagyobb mértékben megérdemelte a figyelmét.

A szomszédos szobából beszédhangok szűrődtek ki. Kétségtelen, hogy lelkes állatok vannak ott is! Mégpedig franciául beszélgetnek, ami az előkelő világ hivatalos nyelve.

Már kezében tartotta Gábor a kilincset. De erre a hangra, mely most vitte odaát a szót, csak meg kellett állania.

Az ő legfőbb rabszolgájának, leendő apósának hangja volt az!

Elöntötte a reménykedés forró hulláma.

Hej, ha Istene engedné, hogy helyreköszörülhesse a rajta esett csorbát! Ha tetejébe még hasznót is hajthatna az övéinek, ebből az ő nem éppen óhajtott világlátásából . . !

Nem törtetett többé. Megvesztegelt szép óvatosan és jól kinyitotta fülét. Pironkodnia se kellett azért, amit tett. Más dolog őrizetlen ajtón kíváncsiságból hallgatózni s megint más egy ellenséges hadiszállás kellős közepett, rabságból kitörve, a bőre kockáztatásával híreket szerezni.

Egy pissenést se mulasztott el. És attól, amit hallott, egyre nagyobb lett a forrósága.

— Fűh, a jóreggelét!

Ugyancsak kellett vigyáznia, hogy örömeiben va-

lami heves ruccanással el ne árulja magát. Hogy egész elvesszen a kemence boltozatos öblében, míg tanácskozás végeztén amazok ott kijönnek a benyílóból s elhaladnak bűvőhelye mellett!

Megtörtént baj nélkül. A tanácskozók távoztak, álmukban se gyanítva, hogy milyen hívatlan fültanuja volt az értekezésüknek.

Előbujhatott végre a szökevény is, rejtekéből. Nagyot lélegzett. És Hanz goromba kockás kendőjével végigsimakodott a homlokán. Mi tagadás, nedves lett az egy kicsit. Sok forgott a kockán. De ha már egyszer javára dült a kocka, ne menjen veszendőbe!

Megrázta fejét s felmosolygott pajkos jókedvében.

— Az ám, ni...! Adósságunk van még nekünk itten!

Vigyázva, hogy zajt ne üssön, átosont a szomszéd szobába, ahonnan amazok kijöttek. Az asztalon elébe terített egy foszlány papirost, amit épp legelől talált. A széthagyott írószerszámok egyikével szép kövér betűket kezdett egymás mellé rakni. Hol a jobb vállára, hol a másikra hajtotta hozzá a fejét. Hogy: engedjen meg neki az excellenciás házigazda, ő bár nagynéven vette azt a vendéglátást, amivel megmarasztotta, hanem hát semmikép se veheti igénybe tovább. Úgy gondolta, hogy csak jobb lesz neki mégis otthon, náluk. Megyen haza, vissza, követni az ő atyai pártfogóját, a magyar fölkelők tündöklő csillagát, Rákóczi Ferenc fejedelem urat, jóban, rosszban. Annak a hűségét ő se csókért, se kalácsért el nem hegedüli. A stratégiai bölcs útmutatást is köszöni. Hízeleg vele magának, hogy elég gyorsan fogott rajta a lecke.

A papirost aztán gondosan négyrét hajtotta. Sőt ráadásul kopertát is lelt hozzá az iratok között. De mikor a levelét éppen bele akarta volna sülyeszteni, mégis meggondolta a dolgot.

Semmi szükség nyomát hagyni annak, hogy ő itt ebben a szobában megfordult...! Gyanút foghatnának a tanakodók és változást tehetnének abban, amit pedig ő már olyan pontosan elraktározott a homloka mögé...!

Hát csak úgy címezetlen fogta kezébe a búcsúlevelet s visszaosont vele a volt-tömlőce ajtajához. Annak hasítékába szépen betűzte és azzal ill' a berek, nád a kerek! Kívül termett a rosszemlékű hajlékon.

Csönd hallgatott abban. Strázsákat, ha állítottak is, nem látszott nyomuk sehol. Nyilván elhengeredtek a lomha németjei. Így a szökevénynek sikerült baj nélkül elérnie az erdő szélét. Kellő védelmet nyújtott az a kései utasnak. És Gábor nem kímélte a lábát. Haladt megállás, pihenés nélkül, egész éjjel. Csak néha-néha pillantott föl a fák koronáján keresztülderengő égboltozatra.

Hej, hol az ő csillaga! Szerelmének sugárzó, égi csodája!

De elnyomta a nehéz érzést. Sőt a labanc-fővegét is félrebillentette a búbján.

Hiszen csak a kurucok csillaga fusson delelőre! Majd megjön azzal minden egyéb is, magától.

XII.

Hanem az a csillag bizony sehogyse akart kisütni a borulatból. Míg a Gavallérok kapitánya odajárt, meghiusult emitt a fejedelem-önagyságának minden szépen kieszelt terve. Bercsényi és Géczy a rossz utak miatt késve érkeztek a császáriak bekerítésére. Nem maradt más hátra, mint egymagasságban haladva az ellenséggel, tovább követni azt.

Hült helyét találta Gábor a saját táborának, mikorra beért. Elhúzódott az ármádia Herbeville-ék után, át a Dudvágon, a császáriak minapi helyére. Még jószerencse, hogy a kiállított őrszem ott nem pörkölte a jövevényt, ebben a cudar labanc-viseletben! Ha a fejedelem maga arra nem jár éppen, rossz végét érhetne volna.

De legalább az ő kára esett haszonba! Nem jött üres kézzel. Odabent, őnagysága díszes, kornyétás sá-táborban — vigasztalásul, amiért Herbeville mégis bejutott Lipótvárba, — elmondhatta, amiket hallott és tapasztalt.

— Nem sokat okoskodhatnak már Herbevillék itt, a Dunántúl! Parancsot kapott a császári sereg, hogy amilyen sürgősen bír, vonuljon Erdélybe. A szibenyi helyőrségük kétségbeesett állapotban sínylődik. Bras-sót a sóhajtás tartja.

A fejedelem komor arca fölsugárzott. Fínom, gyűrűs keze pedig kardjára ütött.

— Hát majd rajtaleszünk, hogy elsóhajtsuk azt a hiányzó sóhajtást! Kiköszörüljük a pudmerici csor-bát! Te meg — fordult a hírhozó felé — mától kezdve kinőttél a kapitányságból. A Gavallér Úrfiak őrnagyá-nak fogadlak, Haller! Adná a Teremtő, hogy minden emberemnek így helyén lenne az esze s a szíve, mint neked. Csak előre fiam! Mindég csak előre!

Oh, hogy most nem találkozott a közelben egy labanc derékhad, amelyiken megmutathatta volna a kitüntetett a biztató fejedelmi szó foganatját! Oh, hogy éppen sajátmagát kellett ebben a gyűlöletes gú-nyában érníe! Jobb híján így a tulajdon fejét kólin-totta meg az újdonsült őrnagy, hogy nem álmodik-e ugyan?

Nem. Sajgott az üstöke, ahol megdúcolta.

Hanem azért mégis csak álom volt ez mind, ami vele történt, kurta két nap alatt. Csudálatos, sugaras álom, mihez a tárogatók édesbús szava adta a kísé-retet.

SÜPPEDŐ TALAJON.

I.

Ha nem válthatta is be Rákóczi nyomban fenyegetését, a bécsi udvar a fölkelő hadak meghiusult cselvetése ellenére se ringatózhatott valami vérmes reményekben. A fejedelem rövidesen Nyitra várába szállt s miután gyalogságát összeszedte és lovassága is begyülekezett, Bercsényi a morva határra indult. Láthatta ebből az udvar, hogy tábornokai megrebbenthetik ugyan a kuruc sereget, de tönkre nem pocsékhathják. A fölkelés harapózik tovább, mérhetetlen veszedelmekbe sodorva a nyugat felől, Spanyolországban is szorongatott birodalmat.

Ami az ifjú császárt illeti, neki erre a figyelmeztető jelre se volt szüksége. Nem kényszerűségből, saját jószántából akarta megvalósítani az uralkodása első napjaiban maga elé tűzött célt. A jogara alá került magyar nép megbékítését. Mire lassúeszű miniszterei a nyert tapasztalatokat leszűrték, ő már meg is tette az első szükségesnek ítélt lépést. Pfeffershofen budai parancsnokló tábornok és Eszterházy palatinus útján közhírré tétette uralkodói jóindulatát és a törvénytelen ségek eltörlését, a sérelmek orvoslását ígérte.

Sajna, a szép kezdés nem járt sikerrel. A lepergett évszázad alatt ugyanannyi hangos ígéretésben megcsalódott magyar nép nem tudott többé hinni, se felejtetni. Őszinte jóakarátának félreértése pedig vérig sebezte a fiatal uralkodót, akinek ingerültségét

aztán az egész udvar megnyögte. Hozzájárult a nehéz hangulathoz a gyász-esztendő nyomottsága is. Őfelsége még csak a zenéhez sem menekülhetett, ami különben annyiszor átsegítette rossz hangulatain. A doktorokra került a sor, hogy medicinát találjanak a császár lelki bajára. A professzorok tanácsa össze is ült és meghozta a végzést:

— A felségnek haladéktalanul ki kell vonulnia a császári *Favoritába*, ahol más években ilyenkor már javában élvezi a nyaralás örömeit. Az udvari hivatalokat azonban semmiesetre se vigye magával. Töltse a meleg évszakot teljes nyugalomban.

De nem volt olyan könnyű végbevinni a tervet, mint kieszelni! Alig határozta el a császár a kiköltözést, egyik akadály a másikat érte. Az anyacsászárnő — Eleonora Magdaléna — hallani se akart róla, hogy a nyaralás „bűnös tétlenségébe“ merüljön, akkor, mikor férjének halála kétszeresére növelte jámbor kötelességeit.

A tárgyalások, — melyeket a két udvar a kölcsönös rábeszélés jegyében folytatott, — napokat vettek igénybe. Míg végre a szorongatott kis öregasszony rászánta magát, hogy személyesen forduljon kérelemmel fiához.

— De felség! — növekedett József türelmetlensége. — Be kell látnia, hogy nem hagyhatjuk itt a Burgban. Képzelve el anyám, hogy ez milyen magyarázatokra adna alkalmat! Legalább is azt hinné a világ, hogy meghasonlottunk!

Eleonora szemeit elfutották a könnyek.

— Fiam, ez a világ nem Isten országa. Nem számít előttem. Ha azonban fölséged éppen semmi módon nem akarna beleegyezni, hogy megszokott kedves környezetemben maradhassak, engedje meg legalább, hogy néhány hétre kivonulhassak a karmelitanők rendházába. Más esztendőkből is megtettem ezt, fölséged atyjának beleegyezésével. Így aztán a világnak sincs min megütköznie.

Annyi alázat, olyan szívszaggató könyörgés re-

megett Eleonora hangjában, hogy József utóvégre se állhatott neki ellen.

— Legyen, — bólintott. — Vonuljon felséged lelki-gyakorlatra, azzal az ígérettel, hogy anélkül is megrongált egészségét nem fogja még jobban aláásni túlzott sanyargatásokkal és böjtökkel.

— Óh fiam, köszönöm! — sugárzott föl a kérelmező. — Legyen felséged áldott és legyen nyugodt. Semmi kára nem lesz az én hitvány földi egészségemnek. Csak azt szeretném, ha másoknak se volna kárunk . . . Megenged fiam még egy szerény esdeklést, szegény bűnös, öreg anyjának?

— De asszonyom . . . !

A császár szíve elfacsarodott. Könnyek lepték el az ő szemét is.

— Azt hisszük, hogy mindég jó fia igyekeztünk lenni . . . És ha magosabb érdekek kockáztatása nélkül tehetjük, most is készségesen segítünk.

— Felség, — felelt a látogató, — minthogy az áhítat és egyszerűség boldog napjaiban nem lesz szükségem udvartartásra, szeretném, ha hölgyeimet az udvar magával vinné a Favoritába. Miért szenvedjék meg Őszegénykék itt a forró Burgban azokat az örömteljes napokat, amiket a vén Madeleine az ő imádott égi jegyesével tölthet?

Isten nevében teljesült ez a kívánság is. Ám az akadályok ezzel még mindég nem értek véget. A császári hitves, Amália is nehézségeket támasztott. Tartotta a neheztelést férjével. Már-már elmérgesedett volna az üzenetváltás a házások között és József elkeseredésében azon gondolkozott, hogy ő maga is visszamarad, mikor töprengései közepett egyszerre megnyílt kabinetjének ajtaja és néma hódolatba hajolva egy nyúlánk, szőkebőrű férfi lett láthatóvá.

Különös dolog volt ez, így bejelentés nélkül nyitni az uralkodó legbelső lakosztályába! De még különösebb, hogy a császár egyáltalán nem látszott megharagudni érte. Sőt! Néhány pillanatnyi szótlán elbűvöltség után az örömmel olyan elragadtatásával

szökött föl helyéről, amihez nem sok hasonlót láthatnak ezek a méltóságos falak.

— Lamberg gróf . . ! Jó Leopoldusunk! — kiáltott szinte gyermeki mód repeső hangon s az érkező elé tárva mind a két karját. — Ezt nevezzük aztán meglepetésnek! S mint mindég, most is a legjobbkor . . .

Az udvaronc — aki azzal a rendkívüli kegyvel dicsekedhetett, hogy a nap bármely órájában, előzetes jelentés nélkül is beléphetett az uralkodóhoz — mély tisztelettel csókolta meg gyermekkori játszótársa kezét.

— Drága Felség . . . Drága Uram! — válaszolta, maga is felindulással küzdve. — Csakhogy ismét láthatom . . !

— Oh ami azt illeti, nem túlságosan siettél velem, gróf!

József duzzogást színlelt.

Fölemelt ujjával megfenyegette a jövevényt.

— Persze! A szép Künigl grófnő . . ! Mária Claudia, az új-menyecskéd . . ! Jutott is eszedbe a mézesetek alatt mireánk gondolni, kópél! Mig mi itt a gyászt hevertük . . . Tagadd, ha tudod!

Míntha sóhajtott volna Lamberg. Nemesvonalú, szinte nőiesen finom arcán gyöngé borulat suhant át.

József fürkészve pillantott barátja szemébe.

— Leopoldus, te titkolsz előttünk valamit! Ez nem lenne szép. Nem érdemelnénk tőled bizalmatlanságot, ugy-e?

— Bizonytal nem, Uram.

— Akkor hát beszélj nyíltan! Csalódtál volna feleségedben? Nem az a szelíd, költőien álmodozó természet, akinek családja előttünk beajánlotta, mielőtt nőddé jelöltük volna ki? Boldogtalan volnál? Te és éppen te, Leopoldus, aki mindenki másnál kedvesebb vagy nekünk?

A vonzó fiatal fő lehorgadt.

Lamberg halkán válaszolt:

— Felség, az én ifjú hitvesem, Mária Claudia, valóban szelíd. És olyan álmodozó természet, hogy naphosszat el-ül a falusi kastélyunk vesztibüljében

egy pontra szögezett tekintettel, anélkül hogy hangot adna, vagy csak a pillája is rezdülne...

— De hát mért engeded annyit mészázni? Mért nem szólítod meg te őt, ha egyszer olyan hallgatólag kedély?

— Fölség, én szoltam hozzá gyakran.

Lamberg kicsit fáradtan vetette föl a szemét.

— Nos, és mi volt a válasza?

— Énekelt, Uram...

A látogató hirtelen elfordult. Könnyű csipkemandó villant meg az arca előtt.

József kiejtette kezéből a papírvágó tört, mellyel babrált. Megütközve bámult az előtte álló férfire.

— Oh! — kiáltotta. — Oh...! Hát így vagyunk! Szerencsétlenek!

Ennél többet nem bírt kiszörnyűködni.

Lamberg azonban időközben már összeszedte magát.

— Esedezem fölség, ne szomorodjék el. A végzet: végzet. Semmit se tehetünk ellene. Sőt még azt se szabad mondanom, hogy boldogtalan vagyok. Hogyan? Mikor az én Uram változatlanul megtartott kegyeiben? Mikor visszatérhettem hozzá és mostantól megint napról-napra láthatom?

— De hiszen mi nem pótolhatunk neked egy szerelmes asszony, Leopoldus! Sőt azt a csalást se torolhatjuk meg, ami veled történt! Hogy nem vetted észre, hogy a menyasszonyod — — —

— Esedezem fölség, ne mondja ki!

József hangja kéretlenül is elakadt. Gyöngéd tapintata megtiltotta, hogy kiegészítse, amit kezdett, hogy kiengedje száján azt a rettenetes szót: „örült“...

Lamberg sietett közbevágni:

— Fölség, én mindössze egyszer láttam Mária Claudia grófnőt. Mikor az udvari prokurátor bemutatott neki. Futó néhány percre... Akkor pedig természetesen találtam azt a szűzies hallgatást.

— És az esküvőkor?

— Bátorodom fölséged emlékezetébe hozni, hogy a házasság minél gyorsabb megtörténte érdeké-

ben, az is prokuráció útján ment végbe... Én már csak falusi kastélyunkban, mint feleségemet láttam viszont Mária Claudiát.

— Amikor hallgatott!

— És amikor énekelt...

József levetette magát egy székbe. Annyira lesujtotta barátjának sorsa, hogy még amannak kellett őt vigasztalnia.

Letérdelt és úgy babusgatta csókjaival a császár kezét.

— Uram, drága fölség! Az egész univerzum együttvéve se érdemes egy borús percérel!

— Te, egyetlen becsületes szolga és hűséges barát, te igen!

— Így is túlsok a kegyből...

— Még mindig semmi a cselekedetből, gróf! — csattant föl váratlanul József megércesült hangja. — Igen, ez az! Az igazi szeretet nem áll meg a szavaknál, Leopoldus! Nem nézheti tétlen a másik nyomorúságát. Segítenünk kell és fogunk is segíteni rajtad! Hol hagytad a grófnét?

— Ott, ahol találtam. A kastélyom vesztibüljében.

— Ülve és énekelve!

— Nem fölség. Ülve és hallgatva.

— Szívet-vidámító változat, mondhatom!

József eltűnődött egy pillanatra. Aztán a térdére ült.

— Tiszta ügy..! Az ilyen házasság nem lehet érvényes. Meg fogjuk semmisíttetni!

— Akkor is ha én esedezve kérem fölségedet, hogy ettől tartózkodjék?

A két szempár összevillant.

A császáré kerekerebbre nyílt.

— Te..! — mormogta értetlenül. — Te! Leopoldus..! A világfi! Az udvar leggálásabb lovagja... Hát ugyan mire volna neked az a nyűg?

— Nem nyűg, Uram.

— Az a szerencsétlen..!

— Nem szerencsétlenség, fölség. Van, aki meg-

adjon neki mindent, amire szüksége lehet. Aki óvja, szeresse, a széltől is megvédje.

— Kicsoda?

— A férje, felség.

— Te?

— Igen.

Lamberg csak mosolygott tovább szelíden, szomorúan.

— Uram, annyi festettség és feslettség után, ami közepett éltem, elképzelheti-e fölséged, hogy mi az: egy virágszerű, gyámoltalan, gyöngye kis teremtés aki szép és fiatal, mint a kezdődő hajnal és ártatlan mint a gyermek? Aki nem csinál malmot a szájából, nem fecseg, nem rikácsol, nem nevet hamisan, — aki, ha megszólal is, csak mint az Isten madarai: magátólvaló, kedves zenére... Nem adom én felség, az én bűbájos, mindég álmodó kis asszonyomat a világ minden fölébredt dámájáért se! Nem adom vissza azoknak, akik szabadulni igyekeztek tőle, mert nem tudnám többé jó helyen köztük a drága, védtelen gyermeket. Megtartom magamnak. Ha feleségem nem is lehet soha, lesz majd a lánykám, aki célt ad az én üres élettemnek. Akiről ha nem is beszélünk, de annál többet gondolkozunk innen...

A császár fölkelte. Könnyek csillogtak a szemében.

— Gróf, — mondta — senkit se ismerünk, aki nemesebb és tiszteletreméltóbb lenne nálad.

Különváltak, mint akiknek időre van szükségük ahhoz, hogy újból egymás szemébe nézhessenek.

És József el is felejtette, hogy amaz egy fogas probléma kellős közepett toppant be hozzá.

Favorita...!

Ki gondolt volna most ilyen kicsiségekre, a hatalmas tragédiák kinyilatkozásának ebben a nagy órájában!

II.

Pedig valakinek mégis eszébe jutott.

Alig málházott ki Lamberg városi palotájában, mikor máris fordult vissza.

— Felség, — csendült a hangja olyan vidáman, mintha soha szó se esett volna köztük szomorú dologról, — olyasmit kegyeskedett sejtetni megérkezésemkor, mintha szolgálatára lehetnék.

— Igen, Leopoldus, — tért vissza József is a valóság világába, zökkenve.

És barátja elé tárta a kiköltözés bonyodalmát.

— Itt egyedül a te ügyességed segíthet.

Az udvaronc azonnal munkába fogott. Ám ezúttal ő se járt több eredménnyel, mint elődei. Amália kezdetben fogadni se akarta és csak mikor a fővadászmester nyomatékosan hangsúlyozta a császár részéről történt sürgős küldetését, mutatkozott végül hajlandónak színe elé bocsátani.

— Mit akar ön? — rivallt a belépőre. — Nem megmondtam már elég érthetően, hogy részemről a kiköltözés elháríthatatlan akadályokba ütközik? Roszszulléttel küzdök, amit a felség — remélem — méltányolni fog.

A császárné bontatlan ágyán hevert, kuszáltan lelógó hajjal, felgombolt kebellet, elhanyagoltan és elhagyottan. Az erején túlnőtt lelki szenvedés McDúzafővé zilálta arcát.

Vergődve vetette odább magát az ágyon.

— Mit zaklatnak hát folyvást és főleg mit komédiáznak? Mintha nem rettegne a fölség velem összezártan élni! Mintha nem akkor lenne legboldogabb, mikor mentől távolabb tud engem! Mintha nem csupa formáság lenne az egész hívás! Ha engem akart volna látni a császár, nem hagyna itt már hetek óta, anélkül, hogy az ajtót rámnyitná. Nyugtassa meg hát, hogy a kolonc nem akaszkodik a nyakába. Az akadály félreállt az útból.

— Az Istenért felség, — csókolta meg az udvaronc a takaró szélén vonagló kéz csipkeujjasát, — kérem, csillapodjék! Asszonyom nem kívánhatja komolyan, hogy ezzel az üzenettel térjek vissza az uralkodóhoz! Felséged a harag rossz tanácsára hallgat és igaztalanul vádolja a császárt, aki bizonyára a világ legkötelelességtudóbb férje...

— Kötelelesség!

Amália fölemelte egyik cséphadaró-sovány karját. Kimerülten legyintett. Majd egyszerre minden átmenet nélkül zokogva csapta szemei elé a tenyerét.

— Más a kötelelesség és más a szerelem, Lamberg! A szerelem: ajándék. A kötelelesség: alamizsna. Szégyen, megaláztatás inkább, mint öröm. De hát mit gondolnak önök ezzel, úgy-e? Csak a «világ». Annak a tetszése tölti be lelküket. Énhozzám azonban hiába fordulnak! Nincs több áldozat! Nem fognak velem több keserűséget megitatni, mint amennyi a poharamban elfér. És nincs többé húr se, amin játszának. Mert ami volt, azt elpattantották. Mindég továbbfeszítették egy jottával mint amennyit megbírt. Semmi körülmények közt sem megyek a Favoritába. A gyermekeket viheti az aya, ez minden, amit megtehetek.

És nem volt föllebbezés.

József aggódón nézett visszatérő követére.

— Nos, Leopoldus! Mi hír a családi hadszíntérről? Hogy áll a helyzet?

Lamberg próbált könnyed lenni.

— Öfelségénél nem a legjobban, — felelt. — Carraffa asszony azonban — a jelek szerint — ébren öröködik. Erre vall, hogy a kis fenségek kiköltözhetnek a Favoritába s így felséged nem lesz megfosztva a bájos Guitana grófnő társaságától...

József keserűen vállatvont.

— Hiába, — mondta sötéten. — Pokol, pokol, pokol! És nincs szabadulás belőle, míg a kapucinusok gondozásába nem kerülünk egyszer, Leopoldus! Oh, szerencsétlen teremtés, rettenetes teremtés..!

Valamit még hozzá akart tenni. Aztán inkább magának gondolta el. Hogy mennyivel áldottabb sor-suk lenne mindőjüknek, ha az se szólna. Ha az is csak ülne és nézne, vagy énekelne, mint a Lamberg asszonya!

Kicsit megröstellkedett fájdalmas dühének ettől a vadhajtásától. Hangot változtatott.

— Minthogy a felség hajthatatlan, természetesen nem erőltetjük. A gyöngélkedés elég magyarázat lesz az udvar számára. Ami pedig Guitana grófnőt illeti...

Fanyarul elmosolyodott.

— Majdnem azt mondtuk, hogy kár megfosztani a császárnét társaságától.

— Oh . . . !

Nem lett volna vérbeli udvaronc Lamberg, ha erre a kijelentésre meg nem emeli kissé a szemöldökét.

— Felsőged neheztel a szép gyermekre?

Neki kérdeznie is szabad volt, természetesen csak négy szemközt és urának közlékeny kedvében.

József az ajkát vonogatta.

— Nem neheztelünk Leopoldus, de nem látjuk be, hogy mért kelljen a grófnőnek okvetlenül folyton a nyomunkban lennie. Hitünkre, ez a lány megfojt már az olajsűrű szerelmében! Örökös nyafogás, szemrehányás! Mintha nem megtalálnánk ezt a gyönyörűséget közelebb is, sajnos! Nézhetsz, Leopoldus! Guitana egészen úrnője nyomdokain halad. Oh, mennyire asszony ez is! Milyen egyformák mind!

Lamberg adós maradt a válasszal. Ő is befelé gondolta el inkább, hogy véstjóslobb ítéletet rá se olvashatott volna Cordona grófnőre a fölséges szépetvő, mint ezt a hasonlatot a Sárga Asszonnyal.

Hm . . . Alkonyodnék?

III.

Hanem azért az ítélet végrehajtása egyelőre elodázódott. Guitana varázsa úgy megújult az új környezetben, hogy József minden kelletlenségét elfelejtette. Sokat időzött gyermekei nevelőnőjével s az udvar föllélegezve állapíthatta meg, hogy az üdülés szemmelláthatólag jót tesz a császárnak...

Míg aztán egyszerre megint lelohadt a nagylángú tűz. József kezdte bevonni szórakozásaiba tágabb udvarát is. A céllövő versenyek, sétalovaglások egymást érték. Csak a toronyszoba felé nemigen lehetett látni többé az uralkodót...

A szép aya idegesen vett részt a közös szórakozásokban. Végezetül pedig csipkelődéseit se tudta tűrtetni, ami rendkívül fölingerelte a császárt. Indultos természete fölülkerekedett s meglehetősen kiméletlenségekre ragadtatta.

Egyszer azzal az olimpusi göggel — mely adandó alkalmakkor éppúgy sajátossága volt, mint máskor a legszertelenebb szabadosság — az egész udvar előtt pirított az ayára:

— Figyelmeztetjük grófnő, hogy aki gyermekeket nevel, annak elsősorban önmagát kell mintaképül nevelnie az önuralomban és illendőségben. Egyébként úgy találjuk, mintha több időt is szentelhetne a fenségeknek! Lám, a kis Amália minap elesett és felhőzsolta a térdét!

Az olasz leány lángvörösén állta a szemrehányásokat. Az udvar pedig — mely korának felfogásában osztozva ugyanolyan szent borzadályal adta meg eddig a tiszteletet a «*maitresse en titre*» számára, mint akinek szeszélye „Isten kegyelméből valóvá“ tette azt — kissé messzebbhúzódott Guitanától.

— Oh, — vetett méltatlankodó gyermek-szemeket Mária, Pucharmin asszonyra, megindulva mellette a sétaúton. — Úgy találom, hogy a fölség nem tanúsított kellő tapintatot a szegény prefekta iránt. Ez a pi-

rongotás, mindnyájunk jelenlétében, mélyen megalázhatta.

Az udvarhölgy egykedvűen vont vállat.

— Gyermek, mi nem jut eszébe! Bírálni a császárt, aki mindnyájunk fölött való! Akiért minden van! Aki Isten hasonlatossága és képviselője a földön! Ő senkinek se felelős a tetteiért.

— És a törvények? — lázadozott a tanítvány.

Pucharmin összecsapta legyezőjét.

— Csak egy van, kedvesem! *Suprema lex regis voluntas*... Azaz a király érdeke, a király akarata. De hiszen ez magától értetődik. Egyedül általa, az ő kegyéből vagyunk mind. Meglássa, Jupiter és Mars rövidesen az ő arcvonásait fogják viselni a Galéria képein, melyeket most rendeznek át. Az ő kezében vannak a villámok és a mitológia istenasszonyai elszédülnének a gyönyörűségtől, ha neki ajánlhatnák föl szépségüket.

— Komolyan mondja ön ezeket, asszonyom?

A dáma elnevette magát. Kitérőleg felelt.

— Mit akar, kincsem? Hol járunk mi még mindig a francia udvartól! Mit tud ön arról, hogy milyen bálványozásban van része például birodalmunk ellenfelének, XIV. Lajosnak! Ennek a hígvelejű, piperkőc figurának, aki még írni-olvasni se tud és dauphinjét se taníttatta meg rá. Képzeli-e, hogy milyen szerepet tölt be egyik fia, Bourgoigne herceg mellett Erzsébet-Sarolta hercegnő?

Mária csöndesen ingatta a fejét.

— Valóban, nem tudom.

— No lám, — nyílt szét újból Pucharmin hatalmas legyezője. S a derék dáma csintalan mosollyal rejtette mögéje arcát.

Suttogóra fogta a hangot:

— A herceg megkívánja, hogy őt még ott is mulattassák... Igaz, hogy nem muszáj odanézni ilyenkor...

Mária egyhelybe kövült.

— Lehetséges? — szakadt bele a lélegzet. — És a herceg felesége túri ezt az ocsmányságot?

— Sőt maga mulat legjobban rajta. Rendszerint ő szokta a hölgyet diszkrét kötelességére figyelmeztetni. Képzelheti aztán, hogy mi szolgálatok lehetnek még a «Napkirály» körött...!

— Gyűlöletesek és útálatosak! — villogott a tanítvány főlháborodásában.

— És mégis, gyermek, De la Feuillade herceg, kastélyában aranszobrot veretett a hájfejűnek, mely előtt minden éjszaka bálványimádó ceremóniákkal áldozik... Hát mi csak hallgassunk akkor! És ezekből láthatja, hogy a prefektával se történt az elébb semmi különös méltatlanság. A szép dáma bájai — úgylátszik — kezdik kevésbé ingerelni a császárt s ha majd végkép letűnik az udvar egéről, higgye el, a csillagzatok egyike se fog megfordulni utána.

Pucharmin tovább fecsegett. De Mária alig figyelt már rá. Pártfogójának célzásai új és visszataszító titokról rántották le a leplet.

Most értette meg az udvar néhanapján való rejtelmes suttogásait s azt a különös hódolatot, melyben körötte mindenki a szép olasz lányt részesítette. Csak most értette meg egészen pályatársnője és a császár közti kapcsolatot...

Fertő volt az, ami felbuggyant tiszta gyermekszemei előtt. Olyan posvány, amilyenek otthon, Vöröskőben, sejtelmével sem bírt.

Alig várta az első elfogadható ürügyet, hogy megválhasson felvilágosítójától. Favorita-beli kis szobája, ha napfényt és kényelmet mentől kevesebbet is, de legalább nyugalmat ígért neki, míg rendet teremt fölzaklatott lelke zűrzavarában.

IV.

A Favoritát tulajdonképpen a harmincéves háború után újból fölpezsdült mulató-kedv hívta életre. A sok gond és nagy kockázatok után a birodalom akkori istene, III. Ferdinánd is felejteni akart. Így támadt az az ötlete, hogy a Duna mentén, festői fekvésű ligetben, az akkori zsidóvároshoz közel, egy félreeső kastélykát építtet. A nyaralónak természetesen nem volt szabad egy emeletnél magasabbnak lennie, mert ha szellemiekben nem, úgy a testi lételben se emelkedhetett senki az abszolút uralkodó fölé. Senki nem engedhette meg magának azt a vakmerőséget, hogy a császár feje fölött járkáljon.

A kastélyt aztán holland kertekkel vették körül és minthogy építtetője rendkívül megszerette alkotását, kedvencének, «Favoritának» nevezte el. Rövidesen Wieden elővárosban is emeltetett egy hasonló kéjlakot, az «Új Favoritát».

1683-ban, a nagy török ostrom idején, a megszállók gyujtogató kedvének az öreg Favorita is áldozatul esett, míg az új, szinte érthetetlen módon megmenekült. József azonban röviddel trónralépése után rekonstruáltatta a régi Favoritát s így mostani bevonulása mintegy fölszentelés-számba ment.

Ha csak egy emelet magasságban is, a szabad, sík területen fekvő nyaraló tekintélyes épület volt, fénylő bádogtetejével, tizenkét, frontra nyíló ablakával és francia ízlésben kiképzett egyetlen szárnyával. Középütt négyszögletes, két emeletnyire felszökő torony sudárodott, mely azonban lakatlanul állt, ha csak a császár pajkos kedvében föl nem kereste, — sohase egyedül. A tornyot — céljára való tekintettel — a felség „Galambdúcának“ nevezték az udvaroncok . . .

A bejárati ajtó fölött kis balkon függött. Az előtér hollandi kertjének taxusfáit külföldi mesterkertészek nyírták itt is, a legcsudálatosabb formákra, körülövezve fantasztikus növényalkotásokkal a kerten keresztül kanyargó Kanálist. De József mégis a favorita bejáratát szegélyező hársfa-alléban időzött legszí-

vesebben. Kora tavasszal ő maga parancsolta meg a fák ültetését s mintha a természet is engedelmeskedett volna a császári szónak, a hársak mind megfogamzottak és szemmelláthatólag növekedtek, összeboruló élő sátrai vonva a nyaraló négy kapuja fölé.

A városi gárda örült ennek legjobban. Így a kiállított posztok árnyékba bujhattak a rekkenő hőség elől.

Hanem aztán a kerttel s az épület homlokzatával véget is értek a nyaraló szépségei. A Favorita belseje semmivel se volt barátságosabb, mint a Burg. A szűk, gyéren bútorozott szobákban nyaranta néha olyan tűrhetetlen volt a forróság, hogy az udvar a kéjlek egyetlen impozáns nagytermébe, a hűvösebb billiárdcsarnokba szorult. De sötétben és szűken kanyarogtak a folyosók és lépcsőházak is. Igaz ugyan, hogy nem is a bentlakozás volt itt a főcél. Hanem a tornaterek, ahol felszabadítva a spanyol köntös kínozszerszámaiktól, — sőt némileg az etikett túlmerev szabályai alól is, — kiki kedvére áldozhatott sportszenvedélyének.

Középpontban természetesen a császár állt, akit — s ezúttal nem ok nélkül — a birodalom legsokoldalúbb sportférfiának magasztaltak.

— Csak az bosszant grófnő — fordult egy napon, meglehetősen viharos labdázás után a felség Máriához — hogy a lawn-teniszhez udvarunkkal együtt mi magunk se értünk. Pedig Angliában már szinte közönséges lett ez a játék! Kellene valaki, aki minket a szabályokba bevezessen.

— Mi se könnyebb ennél, felség, — hajolt meg az udvarhölgy.

— Ön talán tud teniszezni?

— Odahaza Vöröskőben mindennapi szórakozásunk volt, testvéreimmal.

— Hogy sajátították el?

A lány kicsit hátraszegte fejét. Ajkai körött ott játszott a vöröskői nagyúr hűvös, büszke mosolya.

— Atyám hozatott mestereket Londonból. Remélem, még nem estem ki túlságosan a gyakorlatból.

József egész föllelkesült. Azonnal verőket hoza-

tott, ledöngöltette a pályát, fölvonatta a hálót s az udvar üdvözült himnuszai közepett nyomban meg akarta tenni első kísérletét. Néhány balul sikerült labda után azonban kezdtek terhére lenni a bámészkodók.

— Ti urak! — kiáltott oda nekik mohón és nyersen a játék lázában. — Hátrább ott! S a dámák is! Míg versenyt nem hirdetünk, nem óhajtunk nézőket. Addig a komtesz naponta leckeórákat fog nekünk adni.

Úgy szétrebbent az udvar, mintha ott se lett volna.

A fiatal Lichtenstein pedig odahunyorított Martinizra, aki vele együtt szintén gyerekkori játszópajtása volt a császárnak:

— Ohó...! Aeneas túlgyorsan utazik Latiumba..! Csak aztán Dido szemét ne vegye Laviniának!

Az álnevek is gyermekkorukból maradtak még vissza, nagyrészt. Különben is, divata volt a kornak a mithologizálás. Aeneas a császárt jelentette, Dido a szép olasz lány lett, amikor kegybe-juttatta nagynénjének, Caraffa asszonynak ügyessége és furfangja. Egyedül Lavinia volt új keresztelés. Mária természetesen nem is álmodta, hogy őt tisztelték meg vele és hogy a távoztukban hajlongó udvaroncok bókjainak fele már őt illeti... Fölvetett fejjel, büszkén és reménykedően mérlegelte a helyzetet.

A császár közelében marasztotta őt! Meg fog ragadni és meg is kell hogy ragadjon minden kínálkozó alkalmat, mikor beteljesíthet valamit abból a nagy fogadalomból, melyet ott, a császári ravatalos-teremben tett ideérkeztekor, az árva, elhagyatott magyar koronának...

Egy pillanatra Gábor arca is megképzett előtte.

Rámosolygott a labdára, melyet egy készséges efebusz térdenállva nyújtott át neki.

Ki tudja! Talán közelebb kerül e percben jegyéséhez, mintha az kardélre kaphatta volna magát Herbevillet, a kétfejű sasos armádia főparancsnokát!

V.

Első próba után a játék gyakorlása rendszeressé vált s szinte egész napra elfoglalta az új udvarhölgyet. Máriának csak a reggelei maradtak szabadok, amikor fölfedező utakra indult, a számára még ismeretlen környezetben.

Egy reggel, — a játéktér mellett elhaladva, — hirtelen fekete árnyék siklott elé. Majdnem megijedt tőle. Az árnyék azonban — az olasz lány — karjai közé kapta és megnyugtatóan megcsókolta mind a két arcát.

— Oh kedvesem, — mondta lágyan zenélő, kicsit selyptő hangon, ami nagyon jól illet gyermekes ajkaihoz — így megijed ön barátnőjétől?

A vádlott hamarjában nem lelt választ. Néhány fölületes találkozáson kívül semmi érintkezésben nem állt eddig az ayával, akitől ösztönszerűleg idegenkedett is. Sehogyse értette hát ezt a hirtelen támadt, viharos gyöngédséget, amibe úgy belepirult, mintha kétes szándékú férfikezek illették volna. De az illem azt parancsolta, hogy ne utasítsa vissza a közeledőt s hogy elleplezze előtte ösztönszerű vonakodását.

— Kegyed már meg is nyugtatott, Guitana, — felelt udvariasan. — Hiszen nem szoktuk csókkal üdvözölni azokat, akiknek ártani akarunk, ugy-e?

Hamar kiderült a rohamos barátság oka.

— Ha nem esnék túlságosan terhére, drága szépem... Oly nagy vágyam lenne megtanulni a lawn-tennist!

— Kész örömet!

De aznap mintha gyöngébben sikerült volna a játék őfelségével. Mária vállai fájtak a verő naphosszat való emelgetésétől és mozdulatai se voltak olyan fűgék, mint egyébként. Egymásután hibázta el az ütéseket.

József eleinte csak csudálkozott, majd elkedvetlenült. A labdákat odaszórta a fűvön térdelő pázsiknak. Félbehagyta a játékot. Míg egy reggel aztán rájött a rejtély nyitjára.

Maga is szenvedve a kánikula poklában, mely az alvást is lehetlenné tette az átizzott falak közt, korán elkészült öltözésével és kint kószált a kertben. A játékpályáról elő-előtörő zaj odacsalta.

Rádöbrent a gyakorlatozó hölgyekre. És egyszerre olyan haragra lobbant, hogy a tettenkapott két dáma legszívesebben a föld alá süllyedt volna.

— Hogyan! — kiáltott a lábával dobbantva Guitanára. — Ön merészeli kifárasztani partnerünket, hamarabb, mintsem velünk játszott? Az ön vakmerősége kezd már valóban túllépni minden határt! Azonnal távozzék előlünk, amilyen messzi lehet!

Guitana szeme sötéten izzott.

— Felsőged engedelmével belátogatok kissé a Burgba... — próbálkozott visszacsapni.

De a burkolt fenyegetés kárbaveszett. József egy szót se hallott belőle toporzékoló haragjában.

— Azt mondtuk: „azonnal“! S ön még mindig itt áll, kisasszony?

Nem is csöndesült meg, csak mikor az elűzött, tehetetlen dühében véresre harapva ajkát, eltávozott.

Akkor Máriára került a sor.

József letépte a hálót és odavetette a rémült pázsik nyaka közé.

— Ön pedig kisasszony, jegyezze meg, hogy tilos megosztania magát. Ön egyedül a miénk!

Mária meghajolt.

— Mással mint fölségeddel, nem fogok játszani...

VI.

A reggeli fárasztó gyakorlatok elmaradása meghozta gyümölcsét. Délutánra Mária ismét friss volt és fürge, a császár pedig jó tanítványnak bizonyult. A játék kifogástalanul ment mindkét részről. József egymásután adta vissza a legnehezebb labdákat is.

Egész helyreigazodott tőle a kedve. De a hőség olyan túrhetetlenné vált, hogy a két játékosnak minduntalan ki kellett állnia.

Egy ilyen alkalommal történt.

A mesternő arca izzott, mint egy kicsattant, buja bíborvirág. Parókájának fehér fürtjei kibomlottak és homlokába hulltak. A szeme ragyogott.

József kedvtelve nézte játszótársát. Aztán fejét félreszegve rámosolyodott.

— Szemrehányást teszünk magunknak, amiért ennyire kifárasztjuk, kisasszony. Kárpótlásul hát följajánlunk önnek egy kis hűtőzést. Járt már a Favorita barlangjában?

— Nem, fölség.

Beszélgetve indultak el egymás mellett és József megmutatta azt a helyet, ahol Nagy Péter cár látogatása alkalmával az ünnepi sátrak álltak. Majd egyszerre Pálffy grófra terelte a szót. Nagy dicsérettel nyilatkozott róla.

— Felség, — kapott Mária a dicséret-nyujtotta alkalmon — örök vesztéségünk, hogy nem büszkélkedhetünk még igen sokan a mi Urunk ismeretével! Akkor látná meg fölséged, milyen felmérhetetlen kár, hogy a trónt és a mi derék, hűséges népünket egy fölkelés szerencsétlensége választja el egymástól!

A sétáló megdöccent egy pillanatra. Majd vállatvont

— Lehet, — mondta kelletlenül. — De a kiegyezés nem a mi jóindulatunkon múlt. Mi békülő jobbot nyújtottunk az ön népének, amit az visszautasított. Így aztán az ön atyját a hadjárat kíméletlen folytatására kellett utasítanunk. Ha Rákóczi, a sárosi grófocska, úgy elfelejtette azokat az időket, mikor még itt sütkérezett udvarunk kegyében, mikor gyermekének keresztatyja lettünk s úgyszólván barátunkként bántunk vele, most hát ismerje meg ellenséges öklünket is!

Mária szíve nagyot dobbant.

— Micsoda fájdalmas félreértés! — válaszolt tüzzel. — És épp a legrosszabb időben! Mikor a biro-

dalom erejét nyugaton a spanyol háború fogyasztja! Mikor legerősebb támaszát lelhetné Magyarországon!

— Beláthatja ön, hogy a birodalom feje nem hajolhat mélyebbet. Nem keresgélhetünk új módozatokat a sértő visszautasítás után. Igazán véve nem is hiszünk ilyen módozatokban.

Mária szemében nagyszirmú kék virágok nyíltak. Odafordította őket tagadólag.

— A király magasan fölötte áll minden keresgélésnek, — felelt. — De az alattvalóknak szabad találniok azért...

— Mit?

— Uj módozatokat.

— Ön látna ilyeneket?

A férfi haladtában lesodort ujjai közt néhány falevelet. Egyet az ajkai közé vett. Rágcsálni kezdte. Így fürkészte szeme zúgából a mellette lépdelőt, ahogy a füzővállból kidomborodó enyhe halmok nekiléztek a válasznak:

— Igen, fölség, látok. Szabadjon emlékeztetnem rá a királyt, hogy az udvar eddig összes kísérleteit férfiak útján tette meg...

A császár mulattatva mosolygott föl.

— Többé-kevésbé azért, Szépem, mert a birodalom politikája férfimunka.

— Oh igen, fölség! A férfi bizonyára nagy tekintély, nagy hatalom. De én hiszem, hogy amit merevségével el nem ér, azt jobban elérhetné hajlékony-ságával a másik nagyhatalom, az asszony.

A levél sípoló hangot adott József ajkai közt. A császár nem mosolygott többé. A császár kacagott.

— Kolosszális kis bölcs...! Miket nem mond! Talán asszonyok kezébe kellene adnunk a marsallbotot! Istenünkre, önt így látva, nem is volna éppen visszataszító gondolat...!

— Oh, fölséged gúnyt űz szolgálójából...!

Mária a fejét ingatta.

— Nem fölség, nem! Az ég őrizzen engem ilyen képtelen ötletektől. Nekem csak az jutott eszembe,

hogy Rákóczi fiatal felesége itt él zárdafoogságban Viennában, férjének szökése óta.

— Nos és?

A kacagás abbamaradt. A sétáló figyelmesebben nézett társnőjére.

— Mire céloz ön?

— Arra fölség, hogy vásálorcás politikai tudósok helyett Sarolta hercegnőt kellene inkább férjéhez küldeni.

— A fogságból?

— Miért ne?

— Sohase térne vissza többé! És eggyel több lenne, aki a lázadást szítaná.

— Kellő garancia nélkül talán elillanna a rab. De úri palotára, nem kétlem, hogy visszajönne küldése teltén a hesseni herceg leánya.

József hirtelen megállt. Meglepődöttség látszott rajta.

— No lám! — kiáltott. — Hiszen ön egészen eredeti dolgokat beszél itt!

— Boldog volnék, ha azok fölséged tetszésével találkoznának.

— Eh, tetszés vagy nemtetszés...! Az most másodrangú kérdés! Több az annál, hogy a terv egyáltalán nem látszik kivihetetlennek.

A császár maga elé bámult. Egész sereg gondolat robogott keresztül egyszerre a fiatal, könnyen-foganó agyán.

Hogy erre az ötletre egy gyermeknek kellett rábukannia...! Hogy ez neki sohase jutott eszébe! Mért is vergődne, csakugyan, az udvar a talányos, csontfejű magyarral? Mikor ittvan kéznél, aki bizonyára legjobban ösmeri azokat a rejtett rugókat, melyek segítségével ki lehetne emelni konok ellenállásából a nyakas barbárt? Nem első eset volna, mikor egy kemény politikai csomót asszonyi rózsás ujjacskák oldanak meg!

Egész belehevült a gondolatba. És most már komoly érdeklődés csendült a hangjában:

— Mi módon képzelné ön megvalósíthatónak a tervet?

Mária kész volt a felelettel.

—Ha a császárnő öfelsége magához hívatná Rákóczi hercegnét és megadva neki mindazt a honneurt, ami egy szentbirodalmi herceg feleségét megilleti, kellő ígéretekkel bocsátaná útnak.

— Szóval nekünk bele se kellene bonyolódnunk a kínos ügybe!

— Fölséged fenkölt személyét én bizonyára óvakodnék a kockázat leghalványabb lehetőségének is kitenni, — válaszolt Mária olyan kenetteljes hangon, amin otthon, Vöröskőben, ugyancsak meglepődtek volna.

József azonban nagyon természetesen vette azt. És ha fontolgotott is még, az oldalán haladozó buzgó kis diplomata józan észrevételeivel olyan egésszé tudta varázsolni előtte a tervet és olyan előmlő meleg érzés volt odaképzelné a császári trón mellé azt a távoli, gögös, nagyszerű népet, mellyel századokon át egyik előde se bírt, hogy József tünődése végül elhatározássá érlelődött.

Csókra nyujtotta kezét.

— Biztosítjuk kisasszony, hogy kiváló élvezetünk telt az önnel való beszélgetésben és ezután is meghallgatni óhajtjuk egészséges nézeteit. Csodáljuk, hogy fiatal lányka létére ilyen világos az ítélete s ennyire járatos a politika útvesztőjében!

Mária boldogan pirult. És úgy eltelt ujongással, hogy hajladozás helyett legszívesebben fölrepült volna, versenyt azzal a madárral, melyet az ágakról fölriasztottak s mely kicsit távolabb, egy tújafa csúcán, megint diadalmasan nótába fogott.

Azt természetesen elhallgatta, hogy földicsért jártasságát az édesanyja ölében szerezte. Az anyja ölében, aki ugyanannyi könnyet hullat az ő szerencsétlen fajaért, ahányat az óramutató percen a minden nap minden pillanatában.

VII.

De ha Mária elérkezettnek látta az időt a cselekvésre, Guitana se tette ezalatt ölbe a kezét. Megérkezve a Burgba, azonnal nagynénjéhez, Caraffa asszonyhoz sietett. Önuralma azonban már a küszöbnél cserbehagyta. Elemi sodrással tört ki belőle olasz vérenek szenvedélyessége.

— Tudja-e néném, mi hírt hozok? — kiáltott, dühében elfakulva. — Nem kisebbet, mint hogy az önök császári aranycsikója kezd kitörni a hámból!

— Mit beszél ön?

— A való igazságot!

És Guitana, kínálatot se várva, vetette magát egy karszékebe.

— Jó ideje figyelem, mintha a fölség megváltozott volna velem szemben. Mostanra aztán semmi kétségem többé.

— József elhanyagolja önt a Favoritában?

— Mikor kiköltöztünk, rövid néhány napig csak kedves volt hozzám. Szinte minden idejét velem töltötte. Míg egyszerre mintha kicserélték volna. Bizalmas együttlétekben alig részesít, esti billettei egész kimaradtak, nem keresi többé társaságomat és ha én magam erőszakolom azt rá, látszik rajta a düh, amit nem képes eléggé leplezni. A kezem órákig heverhet a keze mellett, nem nyúl utána mohón, úgy mint régen és csók nélkül maradnánk, ha én meg nem csókolnám. Hova lettek azok az idők, mikor még villogó szemmel leste az ajtó becsukódását, hogy ketten maradjunk, tanuk nélkül? Mikor semmi se érdekelté úgy, mint ha szerelmünkről beszélgettünk? Ma, ha fölerőszakolom is a toronyszobába, kivesz a bibliotékából egy könyvet és olvas. Olvas, összevissza mindenféle hiábavalóságot, el is felejtve, hogy a világon vagyok...

A nagynéne egykedvűen nézett hűgára.

— Ön talán megbosszantotta a császárt?

— Nem, — rázta meg Guitana a fejét. — Az ilyen

föllobbanások, különben is, múló természetűek szoktak nála lenni.

— Úgy hát valami politikai gond gyötri! Ön elfelejti, hogy a római királyból időközben a szent birodalom császára lett. Talán a miniszterek ingerelték föl?

— Napokon át színét se látjuk egynek se. Az orvosok csak mulhatatlanul sürgős esetekben bocsátják be őket a Favoritába.

— Akkor bizonyára a gyász teszi. Ön nem mutatkozhat elég változatos külsőben a férfiszemek előtt. Kissé talán el is hanyagolja magát a nyaraló kényelmében.

Guitana olyan széleset legyintett, hogy egy szerencsétlenül kezeügyébe eső drága kis márványfigura ezer szilánkba törve hullt a földre.

— Mintha nem együtt válogattuk volna össze ruhatáramat a lipcsei vásáron..! És mintha signor Ruggiero sohase tett volna szemrehányást nekem a tékozlásomért! Már elfelejtette, asszonyom?

— Eh, ez házi-zsidóm gondja, aki a pénzt fölveri! — felelt a nagynéne. — Én majd akkor veszem elő a nótákat, amikor fizetni fogok. Addig azonban közelebbi dolgaink is lesznek, amint látom. Mi okát sejtí ön a császár viselkedésének, minthogy minden föltevésemet elveti?

Guitana nagy fekete szemeit elnedvesítette a harag könnye.

— Nem duzzogás itt a hiba, Madame és nem politika! Nem is az én hanyagságom! — kiáltott föl szilajan. — Mást látok, mástól tartok én! Mert ugyanakkor, mikor hozzám ilyen hálátlan a császár, van akihez annál gálánsabb!

— Ohó..!

Guitana kendőjébe temette arcát. A nagynéne pedig most már mindent értett.

Egyszerre felpeszdült a közönye. Idegesen tolt hátra székét.

— Baj, — mondta. — Nagy baj lenne! A császárt, életünk megaranyozóját, nem engedhetjük ki-

siklani kezünk közül. Felgyült adósságainkkal — nélküle — koldúsbotra jutnánk s elvesznénk. Kicsoda az a betolakodó?

— Az új udvarhölgy, néném.

— A magyar macska?

— Igen.

Caraffa asszony megragadta a csengőszinórt.

— Ez esetben be kell vonnunk signor Ruggierot is a megbeszélésbe. A helyzet megfontolandó.

A magiszter jött is nyomban. Abból, hogy ilyen szokatlan időben hívják, sejtette, hogy rendkívüli dolog történhetett s hogy nagy szükség lehet rá. Füg-gőleges, vékony szemöldökei alól kérdőleg pillantott két barátnőjére.

De az úrasszony elébevágot. Neki is volt néhány kérdése.

— Caetano caro, — szólt — meg van-e elégedve azokkal a hírforrásokkal, melyeket legutóbb a Sáruga Asszony részéről szállítottam?

Az olasz tenyerébe támasztotta sátánian szép arcát.

Nyugodtan mosolygott.

— Néhány igen sikerült jóslatot mondtam belőlük, különböző udvari tökfejúeknek.

— Megkapta-e ön a tizenötezer forint állandó fizetést és a tinktúrák készítéséhez szükséges külön járadékot, amit kívánt?

— Ha jól emlékszem, az első részletet éppen önnek adtam kölcsön . . .

Caraffa asszony nyelt egyet. Gyorsan folytatta:

— Szóval, a kiutalás, a felség magánpénztárából, megtörtént. Ez helyes. Hát azt nem feledte-e ön, hogy egész jövőjét, vagyonát és szerencséjét a kezünkben tartjuk?

— Oh, oh . . . ! Mire valók ezek a figyelmeztetések?

A magiszter arcáról nem távozott el a hűvös mosolygás.

— Önöknek minden jó okuk megvan arra, hogy féltve őrizzék az én titkaimat — mondta. — Így hát

fenyegetőzések helyett térjünk talán mindjárt a dolgok velejére. Mit parancsolnak az önök hűségese barátjától?

Caraffa asszony hűgára mutatott.

— Egy jó tanácsot.

— A császár . . ?

— Eltalálta. A betolakodott magyar hölgy kezé galibákat okozni a játszánkban. Már pedig, ha itt az udvarnál holmi magyar befolyás kerülne felül, ha béke-szelek kezdenének fújdogálni és az udvar kiegyeznék a rebellisekkel, megérti ön, hogy ez mit jelentene ránk nézve? Egy csomó áldozatot odavetnének a barbár csőcselék példájára!

— S ezek közt mi is ottlennénk.

— Első sorban! Mindenekelőtt magyarországi donációimat venné vissza a korona. Megszűnnének a soronkívüli jövedelmek, a tinktúra-rendelések, az alkémia, asztrológia és a jóslatok busás bevételei. Mind a hárman beállhatnánk a vén Madeleine kolóusai közé. Itt az udvarnál kitelne a becsületünk. Hát jól szedje össze az eszét, magiszter!

— Megtörtént.

Most Guitanára került a sor, beszámolni.

Az olasz figyelmesen végighallgatta a panaszokat.

Aztán vállatvont.

— Ennyi az egész?

— E szerint ön nem ítéli súlyosnak a helyzetet?

Válasz helyett Ruggiero egy arcátlan pillantással végigmérte a lány pompás formáit és kurtán fölnevetett.

— Mégis! Mint férfi, mit tanácsol ön? Mit kell tennem? — sürgetődött a lány, bár szorongó izgalma az olasz néma fölbecsülésére nagyot könnyebbedett.

Ruggiero apáskodva símogatta meg a gödröcskés arcot.

— *Mille demoni!* A császár túllakott kissé, kedvesem. Ki kell bőjtöltetni. Persze úgy koplaljon, hogy tanuja legyen mások étvágyának! A férfi rendszeren más férfiak tetszésén keresztül eszmél rá hölgye értékére. Legyen ön bűvös, de ne a császárhoz! Öltöz-

zék, de ne az ő számára! Leljen magának szórakozást, de ne övele! Ha keresik, ne legyen található és ha megtalálják, ne legyen bírható.

— Szóval: kacérkodják ön mással! — legyintett közbe a nagynéne türelmetlenül. — Mire ezt így részletezni! Inkább a kishalat szemelnénk ki, akivel a nagyhalat visszaédesgetjük! Mit szólna ön például a fiatal Salmhoz?

— A fölség nem kedveli.

— Akkor Königsegg!

— Jelentéktelen.

— Windischgrätz?

— Túl lobbanékony. Nehéz volna később félreállítani.

— És Lamberg?

Ezt Guitana kérdezte.

A másik kettő örvendezve bólintott.

— Lám, — lelkesedett az úrnő. — Az ember mégis csak a sajátmaga legjobb prókátora! Igen, a gróf kitűnő anyag lesz! Az, hogy felesége nélkül tért vissza, eléggé bizonyítja, hogy híres hajlandósága a női nem iránt csorbátlanul került ki a házasságból. A gróf gáláns, de nem esztelen. És elég közel él a felséghöz arra, hogy bosszúságot és ellenmondást ingereljen ki belőle. Ez az, ami a mi ügyünknek kell! Az asztalon heverő kincs unalmas. Az elgurulónak mindenki utánakap.

— És az se baj, ha Lamberg közben kissé kegyvesztetté lenne, — egészítette ki Ruggiero az aranyigazságokat, hanyagul kinyújtózkodva. — Ez a Castor és Pollux-játék kezd kissé unalmassá válni.

Guitana a legyezőjéért nyúlt. Sietős lett az útja. Ő maga is jónak, sőt izgalmasan mulattatónak ítélte az elé tűzött feladatot.

— Ne tartson semmitől, kicsikém! — búcsúzott hűgától Caraffa asszony selypítő becézgetéssel — itt vannak háta mögött hatalmas szövetségesei, akik nem fogják cserbehagyni.

A tanács már a folyosón érte a szép sietőt.

Ruggierot azonban visszatartotta az úrnő.

— Caetano, caro? — kérdezte halk, elfojtott hangon.

— Igen, Catherine. Parancsol ön még valamit?

Az illatos fej az olasz vállára hanyatlott. A szép ajkak közvetlenül a signor fülei előtt mozogtak:

— ... azért úgy gondolom, nem ártana, ha ön szép lassan elkezdene keresni és találna is valami szert... Tudja, aminek áruló nyoma nem marad... Ki látja a jövőt..?

— Értem.

És a magiszter könnyedén megcsókolta az arcát csiklandozó fürtöket.

VIII.

A Favoritába visszatérve, arról értesült Guitana, hogy a császár már másnapra házi-versenyt tűzött ki. Egy efebusz hozta számára a meghívót, úgy a mérkőzésre, mint az azt követő táblához, „*a felség oldalán, à la Campagne*“.

— Hm... Kissé szórakozott a kedves! Vagy megbánta hevesységét?

A lány egyszerre derűsebb színben látott most mindent. Az se lepte meg, hogy tanítvány és mesternője nem voltak láthatók sehol. Se aznap, se a jeles napon.

— Bizonyára gyakorolnak!

Halkan fölnevetett.

— Hát csak gyakoroljanak!

A komtesz legalább jól kivörösíti a bőrét, összekúszálja parókáját és csúffá lesz, míg ő okult a tanácsból. Ki fog tenni magáért!

Ahelyett, hogy gyötrődött volna, mint máskor, fürdőt rendelt. De nem vízben, hanem borral kevert, csöppentett szamártejben. Majd illatos frrel bedörzsölte egész testét s szemébe fényesítő port hintve

lefeküdt az ágyba. Föl se kelt onnan, míg az öltözés ideje el nem érkezett.

Akkor aztán előhozatta ruhatárának féltve-őr-
zött legpompásabb remekét.

Az ügyetlenkedő frájjnak fölmért egy fricskát.

— Szorosabbra húzd a mідert, ostoba! Nem sza-
bad itt ma meglátszania mellettem senkinek.

Szegény Lamberg — ha úgy belát az öltözőbe —
elkészülhetett volna a legrosszabbra.

Az öltözés fényesen sikerült. Még Guitana is be-
csukta egy pillanatra szemét, saját tükörbeli kép-
másától. Az önimádat elöntötte. Szép volt, szinte bal-
jóslatúan szép, aranybarna arcboréval, áthatolhatatlan
feketeségű szemével és fénylő, hullámos ajkaival. A
komor gyászruha csak még jobban kiemelte vonalai-
nak párdac-hajlékonyságát, mozdulatainak kecses-
ségét.

„*À l' Imperialnak*“ is beillett volna ez a kerti öl-
tözet!

Odakint a verseny megkezdődött ezalatt. Az ud-
var átszellemülten foglalt helyet a virágfüzérekkel és
selyemszőnyegekkel roskadásig díszített tribünökön.
Mindenki olvadt a gyönyörűségtől és mindenki vallá-
sos áhítattal várta a császárt, akit partnere teljes ké-
szénlétben a pálya síkján fogadott.

No hiszen..! Az «à la Campagne»-t Mária se
vette éppen betű szerint! Annál jobban elámultak a
bámészkok, mikor a császár a legkimondottabb kerti
öltözetben lépett ki a Favorita kapuján.

Ó-francia módon szabott, könnyű fekete selyem-
ruháját derékban egy síma, ékkövek nélkül való
bőröv tartotta összefűzve s a hosszú zsebekről is
hiányoztak az ékköves gombok. A nyakbavető csipke-
kendőcskét se fogta össze semmi dísz, mikor pedig
József rendszerint hétköznapokon is sok ékszer-
t viselt. Csak a mélyen kivágott fekete cipellő csokrában
villódzott egy kis tűz, odavonva a figyelmet a fölség
fekete selyem térdharisnyákba bujtatott, felötölően ne-
mes lábformáira.

De ami mindennél különösebben hatott, az az

újjítás volt, hogy a császár — nem viselt parókát...! Hullámos szőke haja enyhén beporozva, szabadon csigázott föl magas homlokán.

Olyan vonzó volt így, virágzó fiatalságában, graciazó mozdulataival, hogy a vivát önkéntelenül kihasadt a nézőkből.

Mária mély bókkal üdvözölte felséges versenytársát. Mire újból föltekintett, — már valamennyi udvari férfiú fejéről hiányzott a paróka. Éppen így zsebbe kerültek az összes ékszerek is. A dámák viszont nyakukba kötötték csipkés kendőiket, ahogy a császári játszótársnő tette — szükségből... S a meglepődött lány egyszerre csak arra eszmélt, hogy a pálya körött nyüzsgő nemesi apródok alig győzik elgereblyézni útjából a virágokat...

Végül aztán felállhattak a versenyzők az első összecsapásra.

Mária átpillantott az aranyfonású sövényen.

József szemelláthatólag jókedvnek örvendett. De azért az ő éles szemei csalhatatlanul észrevették rajta a nyilvánosság előtt küzdő játékosok kellemetlen vendégét, a lámpalázt! Mindazonáltal derekasan dolgozott a felség. Hamar lebírta hirtelenkedéseit s ami ütést kezdetben elvétett, a következő labdáknál behozta. Közben mindjobban beletüzesedett a mérkőzésbe, úgy-hogy verseny végén, a döntő dobás előtt, tanítvány és mestere egyformán álltak.

Akkor ismét fölnézett Mária. És egy tekintet partnerének elnyújtott testtartására, feszülten összpontosított figyelmére, hirtelen sugallatszerű érzéssel lepte meg. Hogy összes országainak sorsa együttvéve se izgatja most úgy az uralkodót, mint ennek az egy utolsó labdának sorsa... Ha örömet akar szerezni neki s személyét ezzel jóemlékűvé tenni, ezt a döntő labdát neki most el kell veszítenie. Ki tudja, nem országok békéje, boldogsága függ-e ezen a labdán!

Egy villanásnyi időig tartott csak a mérlegelés. A következő percben Mária már ütésre emelte verőjét. S a labda elrepült. És az udvar felmorajlott rá. Maga a

császár is elképedve hökkent a feje fölött sután félrehasító kis gömbre.

Soha ilyen otromba kezdés!

A labda nekivágódott egy sövénytámasztó fának és szájalmasan elődalgott.

A nézők félbehagyták a morgást. Az etikett bölcstudói egyszerűen még az illendőségről is elfeledkeztek. Mindenki felugrált helyéről.

A császár — a kezdő — leverte a birodalom első játékosát, saját tanítómesterét...!

Olyan tapsorkán tört ki, mely talán a jámbor zsidóváros falain is túlhallatszott.

Mária lebocsátotta ütőjét s meghajolt. József ott állt vele szemben, az éljenzés és virágzuhatag közepe. Állt és nézett. És egyszerre olyan mámoros örömet érzett, amelyet már réges-régen, gyermekkora óta sem. Látszott rajta, hogy ezt a sikert, amit maga erejével vélt kiküzdeni, oda nem adná semmiért. Egész szíve eltelt hálával társa iránt, aki őt ezzel a gazdag érzéssel megajándékozta s aki legyőzöttségében most egyszerre olyan kedvesnek és olyan százszorosán kárpótlásra méltónak tünt föl előtte, hogy az azonnali adás vágya szinte tűrhetetlen forróságú lobot vetett benne.

Nem volt azonban nála semmi. Félredobta hát verőjét s odalépett ellenfeléhez. Egyéb híjján mindkét kezét nyujtotta neki s egyikkel fogva is marasztotta a játéktól felparázslott kis jobbot. De nem egész tenyérrel. Hanem kézfelsőn vezetve, mint az egyenrangúakat, magukat a fölségeket szokás. Észre se vette, hogy a kegyeiben fürdő lány e közben csak kínnal bukácsolt mellette horpadt szoknya-abroncsaival.

Mire az ünnepi terembe értek, horpadt abronccsal lejtett már valamennyi meghívott dáma. Sőt a derék Bözin kisasszony orra is bukott egy csöppet.

Senki se volt olyan nagy, mint a magyar dáma és senkit se gyűlöltek itt úgy az elragadtatottan libegő legyezők mögül, mint őt.

IX.

A karos gyertyatartók lángjai égtek, az asztalok megterítve várakoztak. A császár asztala külön, a terem főhelyén, egy három lépcsőnyi magas, baldachinnal sátorozott emelvényen állt. De — à la Campagne — az udvar tagjainak is megengedték, hogy a felséggel egyazon szobában étkezhessenek. Az etikettnek a Burgban szokásos feszsége itt általában sokat engedett. Így a terítékek sem voltak ezüstből, hanem — még a felség széke előtt is — csak falusi agyagedények vártak. Igaz ugyan, hogy azok a «falusi» edények Mayorcából kerültek és értékben semmivel se maradtak a vertezüst mögött.

Ahogy a menet a terembe bevonult, az ajtónálló egy tompa ütést mért aranyozott botjával a tálalófülke táblájára, jelezve, hogy a felség kész az étkezésre. Röviddel rá kintről viszonozták az ütést, ami pedig azt jelentette, hogy két állig fegyveres darabont megindult a konyhába az ételekért.

József azonban még most se bocsátotta el a fogvatartott kis kezét. Egy pillantás megterített asztalára, mely unalmas elszigeteltségben ásitott felé az emelvényről, merész ötletet sugallt neki.

Intett az egyik apródnak.

— A dáma oldalunkon fog étkezni, velünk egy asztalnál!

S a megdöbbsent és irigy pillantások keresztüzén át, fölvezette a nap hősnőjét, akitől e percben — maga se tudta miért — nem tudott volna elszakadni.

Olyan kegy volt ez, melyhez hasonlóra senki sem emlékezett az udvarnál s melytől Mária is elfogódott egy csöppet, bár az alattvalói kicsinység érzése nem igen szokta háborgatni. Dobogó szívvel foglalt helyet a császár balján — miután már az leült — megadva erre a meghívottaknak is az engedelmet. A kézmosás megtörténtével a nemesi apródok hordani kezdték az egyes fogásokat, mindenütt egy gyertyavívó s egy fegyveres császári Hartschier után igazodva. Hogy az udvari kapellánus elmondta fennhangon a „Benedi-

cite-t', a szolgálattelvő főapród átnyujtotta öfelségének feketetollas selyembarettjét. A császár föltett kappalal étkezett és csak akkor emelte azt meg, ha valakinek egészségére ivott.

Rendszerint a császárné szokott lenni ez a valami. Most azonban József poharat fogó kezének mutatójja félreérthetetlenül asztali szomszédja felé fordult és felé tartotta azt a kis ezüsttálcát is, melyen ivóedénye állt. Szokás volt, hogy a fölség néhány csöppet a tálcára öntsön s azzal — városi tartózkodás idején — megkínálja fő-italkamarását. Most ez a kitüntetés is Máriának jutott, aki tőle telhető szent megdöbbenéssel emelte ajkához a tálca szélét s merítette kanalát a császár után az asztal közepére helyezett tálakba.

Beszélni étkezés közben nem illet, míg a császár, — aki sokfélé, de keveset és rendkívül gyorsan evett — meg nem adta a jelt a konfitür felszolgálására.

— Kisasszony, — vetett akkor örömfényes tekintetet az étkezésével éppoly sietve elkészült dámára, — valóban, nem egyhamar emlékszünk a maihoz fogható jó napra.

— Fölséged boldoggá tett, hogy azt megérem engede, — csendült a halk, nyugodt válasz.

József azonban nem volt most kíváncsi udvarias szólamokra. Az öröm-viszonzásnak az a szomjú vágya, melyet a játéktérről hozott, még egyre fűtötte.

Váratlanul Mária kezére tette a kezét.

— Szeretnök, ha jó napunkat betetézne, — mondta. — Megkönnyíthetné dolgunkat, ha kívánna tőlünk valamit ...

— ...hogy fölséged őrizze meg jókedvét egész életére — hajtotta meg Mária a fejét.

Nem felelhetett volna illendőbben abban a korban, melyben a galantéria és könnyed szellemesség adták az élet legfőbb törvényét.

József mégis elhárító mozdulatot tett.

— Ne így Szépem, ne így! Ez kitérés a nyílt válasz elől. A mi jó vagy rossz kedvünk nem magunktól függ. Ami pedig rajtunk áll, azzal szívesen kedves-

kednénk önnek. Lássuk! Meg van elégedve fogatával, melyet otthonról hozott?

— A legnagyobb mértékben, felség.

— Berendezése, ruhatára, elég méltó önhöz?

— Méltatlanul pazar, fölség.

— Ékszerei kellő szépek és értékesek?

— Úgy gondolom, hogy meg se illet annyi

— Mi azért azt hisszük — — —

A császár elhallgatott.

Mária lopva átpillantott rá.

Látszott a felségen, hogy megállapodott az utolsó gondolatánál. Egy perc talán s azok az elnémult ajkak megint megnyílnak, hogy gazdagabbá tegyék őt valami drága hiábavalósággal. A szabad kívánás becses pillanata pedig elszáll. El, ki tudja, talán visszahozhatatlanul. . .

De vajon csakugyan olyan hiánytalanul boldog és megelégedett-e hát ő, a messzi határokon túlról ideszakadt, sorsüldözött nép leánya, hogy önző büszkeségében semmi várnivalója se lenne attól, aki mindent adhat? S akitől épp e mindenhatóságánál fogva, kérni se szégyen? Szabad-e a játékos szellemeskedés híg habjain elgyöngyöztetnie ezt az alkalmat, mely roppant kiváltsággként jutott neki? Nincs-e valakije, aki verejtékezik, mialatt ő itt ül hűvös kényelemben, nehéz pompában? Nem sír-e senki, mialatt ő mosolyog? Nem éhezik-e senki, míg ő itt eltelt egy földi istenség minden dúslakodásával? Nem tett-e ő egyszer kemény, szent fogadalmat egy nagy, drága szimbolum előtt, mely az ő népe verítékétől, véréből ki-gyöngyözve hevert egy szeszélyes Cézár többi cifra lim-lomjai között?

Rongyos, eléhezett, csonka-béna emberárnyékok ködlöttek el hirtelen emlékezete előtt, míg tekintete megszégyenülten a tányérjába hullt. Ágyúvontató, sorvadtt gebéket látott, melyeknek bordái kiütkeznek, mialatt húzzák, inszakadásig elfeszülve, keserves terhüket, mely arra való, hogy életet-ontson, hogy szaporítsa a testvérkéztől elfeküdt testvérek, a jajgató özvegyek és árva gyermekek számát. . .

Igazán nem volna semmi kérnivalója a Nagyúrtól, aki szinte feszeng már itt mellette, bőkezű kedvnek kielégítetlenségében?

Egyszerre megszólalt Mária, olyan hévvel, hogy a tűnődő szinte megrebent tőle:

— Fölség! Lehet-e más kívánságom, mint a királynak!

— Nekünk?

— Fölséged kegyeskedett röviddel előbb elfogadhatónak ítélni egy ötletemet...

— Folytassa ön! Nem jut eszünkbe. Mi volt ez az ötlet?

— Hogy Rákóczi hercegné kihallgatásra bocsátassék az anyacsászárnő öfelsége elé. A terv megmaradt a tervezés állapotában. Egyetlen hódolatteljes vágyam, hogy a király akarata valósággá is váljon.

József fölkapta fejét. Fiatal arca fölsugárzott.

— A mai napon elrendeljük önnek, hogy ezt a mi akaratunkat saját személyében vigye érvényre, ahogy a Favoritából beköltözünk s a dolgok rendes menete ismét megindul. A módozatok felől ön fog értekezni anyánkkal. Meg van elégedve?

Mária tágranyilt szeme megtelt könnyekkel. Semmi idegenkedést nem érzett most, megcsókolni a császár kegyosztó kezét.

József azonban váratlanul visszahúzódott.

Egész szándékolatlan mozdulat volt ez, melyen ő maga is meglepődött volna, ha a tisztelgők időt engednek neki a fontolgatáshoz.

De valaki közbesipákolt.

Kendőbe burkolt nyakkal, ékszer és paróka nélkül, horpadt abroncsú szoknyában Bözin kisasszony lejtett el előtte.

József összeszorította ajkait, hogy föl ne nevesse.

És a nyugtalanító rejtély nem volt többé sehol.

X.

Tábla végeztével a csokoládét — melynek divata Spanyolországból indult hódító körútra — kis csészékkel a billiárdteremben hordták körül. És József valami különös, boldog szédületből döbrent rá, hogy kötelességei vannak. Meg kellett tartania a szokásos cercle-ét, holott eddig arra se ügyelt, hogy kik is vettek részt az estebéden?

Vezekléskép a legnépesebb csoport felé tartott.

Guitana állt ott, valóságos kis fiók-udvar közepén. Szinte aranylott az elámult és rajongó pillantások záporában. Olyan szép volt, amilyen soha. És olyan fejedelmi, hogy minden más Éva lánya eltörpült mellette. Még a gyűlölt vetélytárs is. Indiai korommal árnyalt, varázslatos szemei lopva lesték a percet, mikor mindezt a buja testi pompát a megütközés és fájdalom érzésével égetheti a csapodár kedves emlékezetébe.

Az olasz lány könnyedén Lamberg kezére ütött legyezőjével:

— Nem találja ön, hogy jobb színben vagyok, mint mikor elhagyott minket?

— Égek a vágytól, hogy ezt méltósággal elhitesse! — hajolt meg gálánsul a férfi.

A császár néhány lépésnyire közeledett már. Guitana tudta. De úgy színlelte, mintha nem venné észre azt, akire pedig olyan mohón, sóvárogva várt. Egész belemélyülve Lamberg meglepett tekintetébe, nyújtotta a szót, hogy az odeérkező még meghallhassa:

— És én milyen örömmel hinném el önnek azt, amit elhíhetni az asszony szívének olyan öröm...!

A bomba kirepült. Ha fegyverből célozza Guitana, akkor se találhatott volna alaposabban. Érezte, hogy a császár közben odaért, hogy hallania kellett mindent. Érezte nyakán forró leheletét. És érezte idegszálaiban a várakozás megpattanó feszülését.

Most, most...! Mi fog történni? Mit fog mondani a hűtlen, ha ostoba siránkozás helyett — egy

buzgó vigasztalót lát köszálni a maga elhanyagolt tulajdona körött? Hátravetjük azt a gőgös, dacos fejet? Mi?

Valóban ezt tette József. És egy kurta, meghök-kent pillantása átszökött a dámáról Lambergre. Mintha összemérné őket. Aztán mozdult a szája. De nem szóra, ahogy a bosszúálló várta! Nem a féltés fölcsikorgó, nyers dühére, ahogy remélte. A császár nem mondott semmit. Csak valami rövid, éles, sziszegő kis hang, mint a fütty, síklott ki fogai közül. Majd intett, mint aki tudomásulvette és — helybenhagyja a tapasztaltakat. Épp hogy az akaratlan megzavarást sajnálja egy kicsit...

Azzal ment tovább, vidáman, szórakozottan.

Guitana kezében összeroppant a legyező nyele. Elevenjéig hasított a tudat, hogy elvesztette a játszmát.

Még ezzel se ürült ki azonban a keserű pohara! Mire leküzdötte kavargó szédülését, hallhatta egy pálmagrupp mögül, hogy ugyanaz a férfi, aki elhaladt mellette, őt más prédájára hagyva, azontúl tekintetre se érdemesítve: mennyire hangjára lelt! Hogy beszél, beszél, sajtáságos, zenélő ritmussal, önként buggyanó bőséggel...

Oda se kellett néznie, az ösztöne megsúgta, hogy kinek kedvéért történhet ez?

Szakadjon bár össze ég és pokol, annak a valakinek el kell tűnnie az udvarból! El, el a világból is!

Nem törődött az értetlenül utána bámuló Lamberggel, akit épp egy pajkos bók közepett szakított félbe. Semmivel sem törődött többé. Amilyen gyorsan csak nehézkes pompája és toronysarkú cipői engedték, kifutott a billiárdteremből. S röviddel rá József hallhatta volna egy kigördülő hintó elrobogását a Favorita városi kapuján, ha ugyan hallana az most mást, mint a saját hangját...

Guitana engedelmet se kért, ruhát se váltott, kísért se keresett, meg se állt a Burg kapujáig.

XI.

Caraffa asszony épp szolgálatából tért vissza a császári hitvestől, mikor húga berontott.

Guitana lélekzet fogytán volt. Úgy kellett leültetni, repülősóval élesztgetni, hogy visszatérjen bele az élet. Akkor se bírt többet kinyöszörögni, mint ezt:

— Hamar, a magiszterért..!

Az úrnő maga futott. Tudta, hogy Ruggiero ilyen kései órákban rendszerint horoszkópja előtt ül és siketnéma törpéi őrajta kívül senkit se bocsátanak be hozzá. Őt azonban követte a mester késedelem nélkül.

Addigra Guitana is föltámolyodott már helyéről. Megállt előttük, reszketve az izgalomtól, mint egy túlcsigázott, ideges fajparipa.

— Nézzenek rám! — kiáltotta. — Nézzenek meg, hogy hanyagsággal ne vádolhassanak később! Hát szép vagyok-e? Elég szép-e ahhoz, hogy egy hitvány, rongy férfi szeme megakadjon rajtam?

A másik kettő egy pillanatra még riadalmáról is elfelejtkezett. Az elébük táruló látványtól, ahogy Guitana szétcsapta capeját, egyszerűen el kellett némulniok. Szinte nem is volt valószínű ez a minden véletlen izomhajlásában szoborszerű, forró testi tökéletesség.

A leány érdesen föl kacagott. Aztán visszarogyott megint a székbe.

— Hazugság! — sikoltotta. — Ez a szépség nem ért semmit! A módszer megbukott. A császár előbb észre se vett, majd pedig kinevetett és nyugodtan átengedett másnak. Szóra se méltatott! Ez a mai nap eredménye.

És valóságos őrjöngés rontott rá. Repülősó, vizes tömlő, mind nem használtak többé. Vérig sebezve tépett, zúzott magán és maga körül a fölséges fenevad. Míg egyszerre mintha kitajtékozott volna belőle minden erő. Görnyedten hullt össze.

Az úrasszony mellé.

— Rettenetes! — jutott hozzá végre a saját izgalmához. — Ez igazán szörnyű. Hol itt a megoldás?

Hol lesz a kibontakozás? Itt már csakugyan valami nagy lépésre kell szánakoznunk. Mi a véleménye, caro mio...!

Az asztrológus vállatvont.

— Értem, mire céloz. Kár lenne.

— Talán morális görcsöket kapott, magiszter?

Ruggiero végigmérte a gúnyolódót.

— Nem, válaszolta szárazan. — Hanem úgy gondolom, hogy az elhamarkodott munka bosszúlatlanul hagyná kedvencünket. Méreg kell! Igen, méreg. De nem nyomban-ölő! Aki ilyen gyötrelmet mért szövetségesünkre, az lassú kínnal pusztuljon el az útból! Lezuhanva föllegvéraiból, kivette vakmerő terveiből, megalázva gögjiében és megverve egész átkozott fajtájában! Nagyon kényelmes dolog volna csak úgy szép előkelően átevezni Caron csolnakján...

A két asszony egyszerre szökött fel. Nem voltak már gyöngék. Gúnyolódó kedvük is elszállt. Boldogan vetették magukat a nagy segítő mellére.

— Igen, igen! — ujongott Guitana, reménységében friss erőre kapva.

— Ön a mi igazi Aurum Potabilénk, — tódította az úrnő is. — Mondja hát, miféle méreg az, amiről beszélt?

Az olasz megnyujtotta hosszú, hajlékony testét. Szemében sötét sugár lobbant.

— Kívánhatnak-e gyilkosabbat, mint egy másik féltékeny asszony bosszúja? Az enyelgő párra egyszerűen rá kell szabadítani a császárnét. A többi majd megjön a nélkül, hogy a kezünket mozdítanánk.

A két áradozó összenézett a baráti keblen.

Guitana csalódottnak látszott. Mást várt ő! Nem ilyen paraszti megoldást, amilyennel a „roture“, a munkások és polgárok emberszámba se vett csőcseléke szokta eligazítani hasonló ügyeit!

Vissza is vonta ölelő karját.

De a nagynéne előtt kezdett bontakozni a terv. Annak már fogott a szeme. S rövid mérlegelés után egyszerre ő lett az, aki húga ellen fordult és pedig vilámlásból-dörgésből legott szívérványos kedvbe csapva.

— Nem érti? Képzelve el a császárt, mikor legyanútlanabb lubickolása közepett rátör a Sárga Asszony! Rikácsolás a turbékolás helyett..! És rosszgyomrú csókok íze, ahelyett, amire kíváncsisága támadt. Ha ugyan igaz. Mert hiszen pusztán kíváncsiságnál mégse lehet több az egész hóbot. Azt meg majd eligazítja helyettünk ő Sárga Felsége! No, legyen önnek esze és hallgasson az okos szóra!

Guitana habozott. Aztán elővillantotta fehér, hegyes kis fogait. Elmosolyodott. A bosszú elévarázsolt képei őt is megvesztegették.

Oh igen, igen..! Csak hadd dühöngjön, toporzékoljon a csapodár! Mérje a plafont, hogy fel tudna-e ugrani addig! Vagy a földet, hogy megnyíljon alatta! Ha otromba is a rotüre módszere, de jó! Húsba vágón, kacagtatóan jó!

Egész föllelkesült.

— Hogy kezdjünk hát hozzá? — kérdezte mohón.

— Első: a császárnét kituszkolni a Favoritába és pedig azonnal, — felelte Ruggiero.

A nagynéne fölfigyelt.

— Én nem vállalkozom, — vetette közbe aggodalmasan. — A Sárga Asszony már lefeküdt és ilyenkor nem tűr háborgatást.

— Tőlem majd eltűri.

A férfi megvetően mosolygott.

— Mire való az asztrológia? Megsegítenek a derék csillagok! Fő, hogy védencünk haladéktalanul visszatérjen a nyaralóba, lehetőleg ép olyan észrevétlenül, ahogy jött. És folytassa a játékot. A császárné nem fog soká késni, arról kezeskedem.

Guitana vállára kapta cape-ját. A mester pedig utána intett s lefordult Amália lakosztálya felé.

XII.

A kamarás kisasszony még az előcsarnokban időzött. Ép a másnapi felkelés utasításait adta ki a kulcsárnénak. Ruggiero kívánságáról azonban hallani sem akart.

Akkor a magiszter megfenyegette.

— Méltóságodnak ugyan módjában áll ma elküldeni engem, de hogy holnap kegyvesztetté lesz, arra esküszöm! Olyan rendkívüli magas érdek parancsolt ide, aminek elmulasztását sohase fogja önnek megbocsátani a felség.

A kisasszony elfakult. Tétovázó tekintettel nézett a zsarnokra. Majd megfordult és nesztelenül eltűnt a kárpitok közt.

Kisvártatva nyitotta az ajtót.

A mester belépett.

Bent a kabinetben égtek a gyertyák. A nehéz pompájú, széles, mennyezetes ágyban Amália már éjszakai pihenőre vetkezve feküdt. A párnákon gyéren szétmeredező őszes hajával, paróka, kendőzöszerek és tömések nélkül, rútabb és siralmasabb volt, mint valaha.

A magiszter közeledtére rémulten ült fel, míg Ruggiero alig bírt elpalástolni egy meglegedett mosolyt.

A tündérek elrontott ügyes-bajait rendbetenni legalkalmasabbak az ilyen boszorkányok!

Ez kellett neki éppen! Ez a rútság!

— Mi hozta önt ide, maestro? — hallatszott a császárné ijedt, akadozó hangja. — A kamaráslány azt állítja, hogy halaszthatatlan ügy. Rendkívül fontosnak kell lennie akkor!

— A legfontosabb és egyedül halaszthatatlan. Fölséged érdeke.

— Ah . . . !

Amália riadt mozdulatra rándult.

— Csak gyorsan, gyorsan! Ne feszítsen kínpadra!

— Legyen nyugodt felséged. Nincs semmi vesze-

delem. Ellenkezőleg, az ok, ami idevezetett, a lehető legörvendetesebb.

Ruggiero nagy kört írt le szallagcsokros cipellőjével s mélyen meghajolt.

— Most is, mint mindig, a nappal és éjjel minden órájában, Úrnőm sorsával foglalkoztam. Teleszkopomon keresztül egy titokzatos jelt vettem észre. Összeállítottam a kabalát s eltalálná-e Fölséged, hogy mi az eredmény?

A fekvő csak rálélekzett. Az izgalom szavát vette.

Az olasz egy kis pauzát tartott, aztán nyomatékos lassúsággal folytatta:

— Felség, ami megjelent előttem, Magasságtok elhúnyt trónörökösének, a kis Lipótnak csillagképe volt . . .

Amália élesen felsikoltott és visszahanyatlott párnáira. Falfehér lett. Szinte halotti mozdulatlansága mutatta, hogy mennyire szíven ütötték Ruggiero szavai.

Majd ismét fölvetette kékárnyékos szemét.

A férfi most már előre is lépett.

— Felség, a jóslatot tisztán ki lehetett venni. Magasságtoknak trónörökösre van szüksége.

Megint megszünetelt. A császárné igazán nyomorultnak és megviseltnek látszott. Kímélni kellett őt, takarékoskodni erejével s időt hagyni rá, míg a szavak felzaklatott értelméig hatolnak.

Akkor aztán felsírt a megkínzott teremtés.

— Ön kétségbeejt, maestro! — tördelte kezeit. — Legfájdóbb sebemben vájkál! Mintha nem tudnám, hogy a fiam megváltóm is lenne, aki lealázott helyzetemből kiszabadíthatna! De mikor nincs! De mikor nem lesz! De mikor nem lehet!

Az olasz hajlékonyan előre ívelt. Százzrétű adeptusgallérját meglibbentve titokteljes mozdulattal nyugtatta előre fehér, keskeny jobbját, melyen ráfestve a zodiakus rejtelmes képsorozata világított.

Szinte parancsolóan kiáltott vissza:

— De mikor lehet! De mikor lesz!

— Magiszter . . . !

Amália fuldokló zokogásba tört ki. A rászakadt boldogság és megrettenés konvulziója ide-oda vetette.

Két tenyerébe takarta lázas arcát.

— Irgalmas Isten..! Ha ez igaz volna!

Ruggiero legbehatóbb hangján igyekezett meggyőzni. Hiszen ha nem lenne biztos a jóslat igazságában, hogy is merészkedhetett volna ide? Így azonban egy percet sem volt szabad veszítenie. A csillagok kedvező konstellációját fel kellett használnia. Nem tehette kockára a termékenység jegyét.

— Magasságtoknak haladék nélkül indulnia kell felséges férje után! — fejezte be érvelését s szigorú mozdulattal némitotta el a vonakodót.

— Mitse tesz, hogy a látogatás nincs előre jelentve! Felségteknek jogában áll bármikor egy gyengéd és kellemes meglepetésben részesíteni férjét, akit — ezer bocsánat, amiért kimondom — merevségével és igaztalan vádjaival legutóbb keservesen megbántott.

Olyan ellenvetést nem tűrő volt ez a hang, hogy a felzaklatott lelkű, akarattalan teremtés önkéntelenül meghajolt előtte. Amáliát neheztelés helyett megbor-zongatta az öröm, hogy ő az, akit korholni kell! Hogy mások — rajta kívül állók — benne keresik a hibát. Hogy férjét sajnálják, védik, az ő gyanújával szemben!

Oh, ha igazán alaptalanok lennének kínzó feltevései! Ha az imádott, egyetlen férfi valóban ártatlan volna a szeretetlenségnek és szívtelenségnek azokban a bűneiben, melyekkel gondolatban folyvást terhelt! Hogy kellene akkor térden csúsznia utána! Hogy kérni s nyerni tőle bocsánatot rettenetes tévedéseért, melytől ő maga szenvedett legjobban! Hogy kárpótolni még és még több szeretettel azokért az órákért, mikor gyötrelmében gyűlölte, olyan imádatl, ahogy a pokol kárhozottai sóvároghatnak csak, égből kitzasztó Istenük után.

Valósággal mámorba esett. Nem látott és nem hallott bírhatatlan édességű reményében. Arról is megfeledkezett, hogy asszony, amaz pedig, aki ott figyel, ráfeszült szemmel: férfi.

Kiszökött az ágyból s fejtelten kapkodással öltözésnek látott.

Az olasz észrevétlenül kisurrant. De kis idő múltán már Amália is követte. Felöltözve, útra-készen. — Mi a tennivalóm? — lihegte búcsúzóban, épúgy, mint kevéssel előbb Guitana.

Ruggiero befelé mosolygott.

— A felség közelében maradni, nappal és éjjel. Jaspis-amulettet viselni és naponta, a hold irányába fordított arccal, bevenni hét csöppet ebből a tinktúrából. Az eredmény nem várhat soká. A többit majd közlöm, ha tanácskozásomat a planétákkal befejeztem.

Az udvari fogat előállt. Az őrség tisztelgést kürtölt odalent. Aztán kigördült a hintó.

Az olasz álmosan tért vissza Caraffa asszonyhoz. Az elhalmozta kérdésekkel.

A magiszter savanyút ásított.

— Eh! Parírozott az ostoba.

— Hagyott ön nyitott ajtót, minden eshetőségre?

— Elhiheti!

S az olasz félrevonta a belső fülke függönyét.

— Azt hiszem, elég késő az idő, Catherine ...

XIII.

Guitanának ezalatt sikerült visszalopódzni a Favoritába. Minthogy közben megeredt a nyári zápor, az udvar nem hűtözhetett a szabadban, hanem visszamaradt a billiárd-teremben. Így Lamberget is megtalálta a szökevény. Azzal magyarázta előtte érthetetlen viselkedését, hogy a vihart megelőző fülledtségben rosszullet fogta el.

Sétálva csevegtek és a lány igyekezett úgy tartani az irányt, hogy vetélytársnője közelébe férközhessék. Ez annyival is könnyebben sikerült neki, mert József

felkelt és öntudatlan kérkedő szándékkal billiárdozni hívott néhány udvaroncot.

Guitana megpróbálta mélyebbre bocsátani kutató csápjait. Mária azonban, bár udvarias, de ösztönszerűleg zárkózott maradt. Érezte, hogy az udvarnak semmit se szabad megtudnia belső dolgaiból. Legkevésbé ennek az idegen leánynak, akinek indokolatlan áradozásai inkább elriasztották, mint fölmelegítették.

József ezalatt belefogott a játékba, aminek igazán mestere volt. Egyik karambolja a másikat érte. Az újabb siker aztán tetőpontjára emelte egész napi jókedvét. Apró gyermekkori csínyjeinek históriáival kápráztatta el udvaroncait, akik nem győztek sütkérezni a nagyúr kegyeiben.

— Az ötödik rekuzé, urak! Derekas, hosszú vándlikkal! — mondta, megkrétázva dákója végét. — Igazán sokkal tartozunk ma Fortuna asszonynak! Hány nyert ütközetünk is van eddig, Trautson?

A császár háttal állt a kérdezettnek. Jól számított tolással épp egy találó falsot adott. Majd furcsálva föl vonta szemöldökét.

Mi ez? Trautson, nem felel? Vagy elment?

Már készült visszafordulni, hogy megállapítsa a késedelmesség okát, mikor pillantása véletlenül a körötte lebzselő urakra esett.

Lapultak azok. A szemük elmeredve.

Erre megfordult.

Aztán kiesett kezéből a dákó.

Az ajtó küszöbén ott állt a — császárné.

Szinte megdermedt erre a képre. Nem hitt magának. De a jelenés mozdult. A csontos, rettenetes alak közeledett s végül egész elébe toppant.

Amália mély reveransszal köszöntötte férjét, aki kénytelen volt mégis valóságnak venni ezt a lidércnyomást. Most már megszólalt, de olyan idegen fölreccsenéssel, amiben ő maga se ismert az előbbi vídám hangjára.

— Felség... Hogy kerül ön ide? Ilyen késő órában? Előzetes jelentés nélkül?

Sokféleképpen lehetett érteni ezeket a kérdéseket, akár gyöngéd férji aggodalomnak is. Egy nappal előbb még pontosan tudta volna Amália, hogy mit érten belőlük. A magiszter jóslata után azonban boldog ernyedtséggel engedte át lelkét a jobbik magyarázatnak. Olyan lázforró tekintettel felelt, melytől a megharagot férjnek kígyók siklottak végig a hátán.

— Napok óta önvádak kínoznak felséged miatt, hogy úgy egyedül hagytam. Ezt fölséged félreérthetné tőlem, mikor pedig csak egészségi állapotom hátráltatott eddig. S azért terveztem ki, őszinte hitvesi szeretetemtől indítva, ezt a kis meglepetést . . .

Az udvaroncok összehunyorítottak. Mindenki veszedelmet érzett és sietett elődalogni, mintha soha ott se lebzselte volna a császár jókedvének éltető melegében.

Amália így bizvást folytathatta, érzelmessé olvadt hangon:

— Ami meg a váratlan jöttömet illeti Josephus, nem tesz semmit, Uram! Megérkezve azonnal kiadtam a rendeleteket. Valami sok előkészület se volt szükséges. Mindössze a benyílóban lévő ágyat kellett fölségedé mellé állíttatnom . . . „Á la Campagne.“

József bölintott és úgy érezte, hogy meginog alatta a padló. Ez a fojtott szenvedélyű mosolygás az eliszonyító arcon, ez a biztatás: fölért számára a halálos fenyegetéssel.

Megborzongott a sejtelemtől. De a baljóslatú aszszonyt nem lehetett visszaküldeni oda, ahonnan egy szerencsétlen percben előkerült, őt „meglepni“! A feleségtől nem lehetett elvitatni a jogokat.

Mélyet sóhajtott és fölneézett.

Az udvar vígságát mintha jégeső verte volna. Ő is hervadt. A végzet sodrását pedig úgyse lehet föltartani.

Megadta a jelt a visszavonulásra. És Amália tartotta zsákmányát, mint a pók. Rettenetes pók, könyörtelen pók, aki azonban maga is hátán viselte a keresztet.

Erre a pillanatra várt Guitana! Gyors mozdulat-

tal kézenkapta Máriát s mélyen meghajolva lejtett el vele az egymás bilincsebe akadt két kárhozott előtt. Nem bírt lemondani erről a gyönyörűségről. Egy hosszú, gúnyos tekintettel bele kellett fúródnia meg-alázójának kihamvadt tekintetébe.

Oh, milyen búsasan kárpótló, milyen édes is volt a bosszú! Ez a nyers, egyszerű, plebejusi bosszú!

XIV.

Hiába jártak még szép napok, a Favoritában ősziestre fordult a hangulat a császárné kiköltözése óta.

Amália egész lefoglalta férjét. Körülvette gyermekeikkel és minden erejével azon igyekezett, hogy elbájolja. Amit eddig nem tett, most kendőzni kezdte magát. Hegyes állára, rettenetes sovány nyakára fekete tafotából csillagokat, legyecskéket, bolhákat ragasztott. Ruháit úgy libbentette, hogy végig-egyforma léclábai szüntelenül elővillantak. És hozzá gügyögött, selypített, mint valami tizenhatesztendő, szerelmes lányka.

A császár eleinte megfeszített önuralommal tűrte ezeket a hátborzongató negédeskedéseket. De jószándéka egyre jobban lemaradt lelkieréjének teljesítő-képessége mögött. Míg végre egész kifogyott nagy elhatározásából, hogy semmit se éreztet a szerencsétlen asszonnyal abból a fortyogó keserűségből, ami benne tombolt. Ingerült kifakadásai mind gyakoriabbak lettek. Ő maga pedig napról-napra komorabb és kétségbeesettebb.

Maga se értette egészen az okát ennek a különös lelkiállapotnak. Hiszen szépség, vagy rútság, esztendők együttélésében már épp eléggé elveszthették volna jelentőségüket s neki bőven lehetett ideje: megszokni az életéhez láncolt asszonyt, aki nem először állt keresztbe az útján, hogy pusztá megjelenésével letarolja apró örömeit, lelegelje szabadságának lopott illúzió-

ját. Néhány könnyű kaland azonban, egy jó könyv, vagy Lamberg üdítő társasága, eddig mindég elegendők voltak, helyrebillenteni megingott belső egyensúlyát.

Mi hiányzik hát most neki?

Arra vetett, hogy a kellő testi mozgás. Mióta felesége előkerült, a torna, a játék, elmaradtak.

Azonnal megizente a fő-fourrier útján néhány ki szemelt, magakorú udvaroncnak a kavalkádot.

De a társas lovaglásból semmi se lett. A császárné nem tágitott férje mellől. Ő akart kilovagolni vele és pedig udvar nélkül. Másnapig ki is erőszakolta, amit fejébe vett, hogy aztán perenyi nyugtot se hagyjon kiszolgáltatott zsákmányának.

József egész megtörten tért vissza ebből a „szórakozásból“. Komor, lemondó pillantást vetett a virágok közt álmodó kis kastélyra, ahol számára ezentúl már csak mérges-gőzű virágok fognak nyílani a haragos drága nyárban, mely rajta kívül minden halandót eláraszt ajándékaival.

Egyszerre nagyot mozdult. Érezte, hogy szíve hangozó koccanással ütődik melléhez. Érezte, hogy minden csöpp vére az arcába rohan.

A kastély egyik ablakában meglátta elmúlt, szabad, boldog napjainak játszótársát . . .

Mária lehajtott fejjel ült ott és írt. S a császár egyszerre megtudta, amin eddig hiába tünődött. Hogy miye hiányzott. Az a néhány gondtalan óra, amit az ártatlan, kedves gyermek környezetében töltött. Az a pár fesztelen, derűs szó, amit vele válthatott. A friss, csípős évődések, a közös játék megosztott hevülései. Lélek és test fiatal szépségének közelléte.

Észre se vette, hogy mennyi jót halmozott hirtenében az idegen lányra, akit még alig hogy megismert. De aki rövid idő alatt is annyi és olyan új-ízű örömet tudott neki adni, amennyit Guitana viszonyuknak hosszú, füledt esztendői alatt sem.

Guitana?

Kissé meghökkent erre a váratlanul fölbukkanó névre.

Aztán sietett elkergetni magától az alkalmatlan emléket.

Eh, Guitana..! Valamikor ingerelte bontakozó férfi-érzékeit. A lélek nélkül habzsoló fiatal étvágy azonban lemúlt. Elkoptatták a rászakadt gondok és megszürték a tapasztalatok. Ami örömben a metressz részesítette, azért meg is fizette búsasan, nagynénjével és kétes-eredetű honfitársával együtt. Pedig ösztönszerűleg megvetette és utálta őket. Nincs velük szemben semmi tartozása, mint ahogy a két leány iránt táplált érzésében sincs hasonlatosság. Ha Guitana érzelkeinek csömörthagyó kitombolása volt, a magyar leánykát inkább pajtásának, testvérkéjének nevezhetné. Persze, ha ez a szó nem lenne olyan képtelen egy hatalmas Habsburg császárra és annak egyik kis szolgájára vonatkoztatva!

Elmosolyodott a saját ötletének kedves fonák-ságán. S ahogy körülnézett, már maga se értette, hogy lehettek olyan komor gondolatai kevésbé előbb. A kastély éppen ott állt, ahol állnia kellett. A világ csorbátlanak és hibátlan elrendezésűnek tűnt föl előtte. A dolgok megteltek szépséggel, a virágok színnel, pompával, az élet értelemmel és sugárzással.

Alig várta, hogy rabtartója szabadon eressze. Azonnal íróasztalához ült. Néhány futtában táncoló sort vetett papírra s a billettet belső apródjával Máriához küldte.

A lány nagyott nézett. De — még nagyobbat gondolt.

Semmi kétség! A császár Rákócziné útjáról kíván tanácskozni vele! Ezért az óvatosságot meghagyó záradék, mely a hárs-alléba rendeli őt. A felség nem akarja, hogy az udvar időnap előtt tudomást szerezzen a teendő lépésről és fecsegésével fölkavarja a hangulatot.

Ösztönszerűleg azonnal cselekvésre nyúlt mind a két keze. Egyikkel a tükrét fogta meg, másikkal

az imakönyvét. Még ma nem készült el megszokott napi imádságaival, melyekből most kétszeres erőt kellett merítenie ahhoz a szembenálláshoz, ami rá várt. Melytől ki tudja, milyen sok függött...!

És míg ujjai fürgén jártak a selyemszalagok, pipere-holmik közt, nagyokat s szívbőljövőköt fohász-kodott:

— „A Te neveddel kezdem el...
Te segítsél kegyelmeddel...“

XV.

Ezalatt a császárné is lakosztályába érkezett. Nagy öröme, a magiszter várakozott ott rá. Egy fél-ökölnyi nagyságú nyersarany darabot hozott, melyet — állítólag — alkémista laboratóriumában sikerült kitermelnie.

Az olasz szükségesnek látta, hogy időnkint arany-csináló-tudományának is bizonyosságát adja. Amáliának viszont sohasem jutott eszébe: számvetést tenni arról, hogy mennyi kész, jó aranyába kerül az a néhány morzsányi, vagy kockányi maszatos fém, melyhez a meghitt tudós révén ily módon hozzájutott. Aranyat ért számára a magiszter a maga rejtelmes hatalmával, minden varázsúton termelt arany nélkül is. Hisz ebben a korban a legvilágosabb koponyák sem bírtak a babonaság nyűgétől szabadulni! Főleg most, felcsigázott reménykedésének lázas napjaiban sóvárgott Amália szinte delejes vonzással kegyence után, akinek utasításait szomjas füllel itta.

Majd Caraffa asszonynál kopogtatott be a mester. Elégedett hangulatban találta azt is. A császár ugyan nem közeledett hűgához, de az úrnő a „betolakodott“ magyar dáma helyzetét sem ítélte kedvezőbbnek.

— A felség tehát nem találkozik külön új kegyeltjével?

— A Sárga Asszonynak van gondja rál — nevetett a válasz.

Ép ez volt az a pillanat, mikor Mária kilépett a Favorita kerti kapuján.

Még senkit sem talált a fasorban. A császár azonban nem soká késlekedett. Jött sietős léptekkel.

— Napok óta nem láttuk önt — szólt újfényű hangon. — Vajon meglepődne, ha azt mondanók, hogy élénken éreztük hiányát?

— Én is nehezen nélkülöztem magas játszótársamat — bókkolt vissza a leány. — Főképp, mert a gyér alkalmakkal, mikor láthattam felségedet, nyomott kedvűnek tűnt fel előttem. De mindannyiszor megnyugtatót, hogy fenkölt hitvese társaságában tudtam az uralkodót.

Mi volt ez? Irónia?

József felkapta fejét. Fürkésző pillantást vetett társnőjére.

Legott el is szégyellte gyanakodását. Azok a levendula-kék szemek olyan ártatlan derűvel virágoztak rá, hogy a kétkedésnek árnyéka sem férhetett hozzájuk.

Az öröm valóságos zuhatagban öntötte el a fiatal embert.

— Nem akarjuk, hogy visszatérve a Burgba, eltűnjön előlünk! — kiáltott föl olyan hevesen, ami őt magát is meglepte. — Hozzászoktunk közellétéhez és számot tartunk rál

— A király parancsol, én pedig engedelmeskedni fogok — hajolt meg Mária, a nélkül, hogy ez az értelmetlen hevesség megfélemlítette volna.

És kérdőleg nézett az indulatos nagyúrra.

De József a várt közlés helyett egyszerre már meg neheztelésbe csapott.

— Ha parancs és a házi-fegyelem eszközei szükségesek ahhoz, hogy ön majd nekünk szenteljen néha egy-egy kis időt, akkor le is mondunk kívánságunkról, — felelt.

És a leány sehogyse tudott rájönni, hogy ugyan

mivel vonhatta magára ezt a császári bántódottságot? A veszedelemre azonban ösztönszerűleg rádöbbsent.

Ha elkedvetleníti a felséget, eljätssza együttléteik lehetőségét, hogy akar továbbhaladni azon az úton, melyet célja elébe tűzött? Hogy akar befolyást gyakorolni az uralkodó fogékony lelkére és mi lesz szépen indult tervükkel?

— Felsőg! — kiáltott föl, éppoly hevesen, mint kevéssel előbb a másik. — Semmi se okozhat nekem akkora örömet, mint azok a percek, mikor magasságod bepillantást enged gondolataiba, mikor arra méltat engem, járatlan teremtest, hogy a legkomolyabb kérdésekről szól velem! Sohase fogok mást kívánni, mint hogy népei úgy tekintsenek fölségedre, mint szabadítójukra és bálványukra! Még az a nép is, mely eddig annyi fájdalmat okozott a maga fájdalmával a koronás királynak.

Egy kis szünetet tartott.

Aztán helyrebátorodva tette hozzá:

— Bizonyos, hogy nem tudom megtagadni magyar véretem. De hiszen a király sokkal igazságosabb annál, semhogy engem ezért megítéljen. Sőt! Remélem, hogy azon a kegyességen át, amivel megajándékozott, jobban megösméri az én népemet is, melynek én csak egy igen gyöngé hajtása vagyok.

A lelkes szók József neheztelését is magukkal ragadták. Most meg ő veszítette el tájékozódását. Már nem látta, hogy honnan indultak ki, amíg ennyire értek. Azt se, hogy két külön malomban örölnek s a lány folyvást mellébeszél annak, ami őt idáig kergette. Csak a hang szárnyalását, forró lejtését érezte. És nőiesen fehérbőrű arcát megint elfutotta az öröm rózsaszínje.

— Ha ilyen az ön népe, mint ön, — kiáltott fiatalos elragadtatással — akkor mi szívünkbe fogjuk zárni azt! Elfelejtjük a keserűséget, amit nekünk okozott s azon leszünk, hogy vele is elfelejtessük régi mostoha napjait. Nevünkhöz akarjuk fűzni egy szebb és boldogabb időszakának kezdetét. Ahogy a nyugodtabb évek beköszöntenek, meglátogatjuk Magyarországunkat.

Addig pedig kérjük önt, legyen segítségünkre. Buzdítson, ha csüggednénk, emlékeztessen, ha figyelmünk lankadna.

A császár szavaiban őszinteség izzott.

Mária mély megindultsággal szorította szívére kezét. Kiujjongott belőle a gazdag győzelem .

— Fölséged felhatalmaz erre? S nem fog vakmerőnek tartani, ha a kapott engedelemmel élek? Nem fog megszegényíteni, rendreutasítani?

— Nem. Királyi ígéretünkre, ha ön se felejt el óhajtságunkat!

A Burg kőpalánkja állta útjukat.

József megfordult. A kettő elragadtatott hangulatban indult vissza, a kastély felé. Nem láttak mélyére annak, amit adtak, cserébe azért, amit kaptak. Azt a köpenybe burkolt, sötét árnyékot se vették észre, aki a Favorita kerti kapujában fölbukkant s jöttükre a meglepődöttség egy gyors mozdulatával húzódott az erkélytartó oszlop mögé, megvárva, míg elhaladnak mellette.

— *Per bacco* ..! Caraffa asszony tévedett...

S átvette vállán százrétű fölleghajtóját, az árnyék zajtalan léptekkel suhant tovább a hársfa-allé útján.

A FEKETE APÁCA.

I.

A Favoritában való üdülést félbe kellett szakítani. Spanyolországból is, az olasz hadszíntérről is, nyugtalanító hírek érkeztek Bécsbe. Viktor savoyai herceget szorongatták a franciák. Eugen herceg pedig — aki-ben az udvar a birodalom és dinasztia kardját látta — a miniszter urakat szorongatta. Pénzt, csapatokat sürgetett. A naponta érkező kurírokat immár az orvosi tekintély se tudta távoltartani a császári nyaralótól. Arról is hírt hoztak, hogy az anyacsászárné, befejezve lelki-gyakorlatát a karmelitáknál, visszatért a Burgba s ott várja öfelsége további rendelkezéseit és udvarának hölgyeit.

József hát a legközelebbi napok egyikére kitűzte a hazatérést.

A Favoritát egyszerre udvari hivatalnokok és ceremónia-mesterek lepték el, akiknek az ünnepélyes bevonulás részleteit kellett kidolgozniok.

Ez már a rendes, megszokott Burg-élet előszele volt, melyet József most valami meghatározhatatlan derűs hangulatban engedett magán áthullámozni. Fel-szaporodott udvari teendői közepett Amáliának is le kellett tennie arról, hogy lépten-nyomon kövesse fér-jét, aki így több személyes szabadságot élvezhetett, mint a szigorú elzárkózottság napjaiban.

Anyjának megizente, hogy sükségtelennek tartja kijövetelét a Favoritába. Elég ha Bécsben bevárja

közeli visszatértét s résztvesz a szokásos fogadtatási ünnepélyen. Aztán sajátmaga vizsgálta át az udvarmester listáját, a bevonulásra kiszemeltek névsorával. Elég unalmas munka volt. Gépiesen és lélek nélkül végezte. Míg egyszercsak összevonta szemöldökét. Elborult kedvvel pillantott ki az eléhalmozott árku-sokból.

Mária neve mellett a fiatal Liechtenstein herceg nevét találta.

Nem tudott volna pontosan számot adni róla hogy miért, de ez a név most kellemetlenül érintette. Pedig egyébként teljes uralkodói kegyvel viseltetett a csinosarcú, szellemes fiatal herceg iránt, aki azonfelül még testvéröccsének, a spanyol trónnal próbálkozó Károly főhercegnek gyermekkori játszótársa is volt.

Hosszas töprengésre azonban nem maradt idő. Salm herceg visszavárta a betérjesztett iratokat. József hát vállatvont s minden további fontolgtatás nélkül egyszerűen áthúzta az érthetetlen mód kellemetlenné vált nevet. Megcserélte egy másikkal s az ívet kiküldte a főudvarmesternek. Az haladék nélkül szétosztotta rendeleteit. Így az udvar harmadnap délelőttjén fölkészült a cavalcade-ra.

Ez a lovas felvonulás ugyan nem ígérkezett olyan szemkápráztatónak, mint előző években, — minthogy az udvari gyász még tartott és kizárta a színpompás francia öltözetek viselését, — de a fekete-gála se szűkölködött kellő méltóság híján. Különös, komor kerettel övezte a fiatal uralkodót, aki elsőnek szállt nyeregbe gavallérjai élén. A testőrök és udvari zenészek sorai után a császári hitves, majd a főhercegnők fogatai következtek s mögéjük kellett csatlakozniuk az udvarhölgyeknek és garde des dames-oknak is.

A fogatokra-helyezkedést kölcsönös reveránsz előzte meg. Salm egymásután mutatta be a gavallérokat Máriának, aki az urak nagy részét még mindég nem ismerte. Legvégezetül aztan azt vezette elé, aki a hirtőban utitársa lesz. És Mária nem csekély megütközéssel látta eléhömpölyögni ugyanazt a vén, potrohos ud-

varoncot, aki Bécsbe érkeztekor olyan arcátlanul mustrálgatta a császári előszobában.

Azonban megtanulhatta már, belső érzelmeit leplezni. És ha valami nagy lelkesedést nem is mutatott, viszont azt se lehetett leolvasni róla, hogy szívesebben gyalog követné a menetet, semmint ennek az izgága vén embernek közellétét tűrje.

Üdvözléskép a kezefejét nyujtotta a cseh helytartó felé.

De önuralmának már mindjárt a hintóba fölszállásakor erős próbát kellett állnia. A kigyulladt arcú fickó nemcsak hogy kézcsuklóján felül ragadta meg, hanem még meg is szorította.

— Vigyázzon szépem a szoknya-abroncskáinkra!

Válaszul azt a fegyverét használta, melytől a mindenható udvari illem se foszthatta meg.

Vérfagyasztó pillantást lövelt a tolakodóra:

— Exellenciád pedig örködjék becses egészségére. Tekintettel magas korára, fölmentem az alól, hogy födetlen fejjel kísérjen...

Ám a potrohosnak vastag volt a bőre, mert még ennyiből se értett. Vagy nem akart érteni.

— Megnyugtathatom drága méltóságodat, hogy soha annyi forróság hajlott gerincben nem lakott, mint az enyémben. Semmi se érdekel úgy, mint a szép dá-mák s azok közt is a legfiatalabbak — felelt és veledöccenve a meginduló fogattal, egészítette ki mondókáját:

— Nem is hiszi, hogy mi minden áldozatra volna képes ez a két aszott kar önért, ha csak egy kicsit szeretni akarna engem!

Mária nem hitt a fülének. Ha nagy elvétve tudomást is kellett vennie az udvari galantéria elsiklásairól, ekkora arcátlanságot álmodni se mert volna.

De hamarosan beláthatta, hogy nem tévedett.

Prechorowsky — visszavonulás helyett — inkább élvezte haragját.

Oh lám, mekkorát tudnak villámlani azok a szende szemek! Milyen fölségesen áll az a bíborszín a

kedves kis arcon! S az a száj...! Aki azt egyszer magának fogja vallhatni!

Nem maradt más hátra, Máriának ki kellett játszania utolsó kártyáját a fölhevült, vén szatirral szemben.

Megfenyegette.

— Ha Exellenciád merészeli folytatni, amit elkezdett, megállítom a fogatot és kiszállok. A botrányért aztán ön lesz felelős.

Ezen kellett volna kezdenie!

Úgy észretért nyomban Prechorowsky, mintha valami görbehátú matróna mellett ült volna.

Botrány!

Mindjárt az is eszébe jutott, amit az udvaroncoktól hallott rebesgetni. Hogy őfelsége egyedül az ő nevével eszközölt változtatást az eléterjesztett névsorban. Bizonyára nem lefokozásnak szánta, hogy a derék Pucharmin helyett a megvesztegető szépségű új udvarhölgy mellé osztotta be. Aki... Hm...! Ki tudja, nem babonázta-e meg már a felséget is, ezzel a kívánatos, zsenge szépséggel? Nagy kellemetlenségek származhatnának abból, ha a kedves gyermeket maga ellen ingerelné!

A helytartó úr gondterhelt arcot öltött és össze-csücsörítette zsírosfényű ajkait — ami nála a megfontolás legfőbb jele volt. — S azontúl tűrhetően viselkedett. Csak apró, hunyorgó szemeiből csaptak ki néha a sóvárgás lángjai.

A cavalcade pedig közben megérkezett a kijelölt térségre és megállt. A császár nyeregből fogadta elvonuló csapatainak tisztelgését. Majd Tepfl Jakab, Bécs polgármestere harsogta el üdvözlő beszédét, míg az uralkodócsalád részéről az anyacsászárnéra várt a szerep: virágcsokorral köszönteni hazatérő fiát.

A kis öreg dáma valóban nem hiányzott az ünnepélyről. De Mária — akinek hintója közel a tribünhöz vesztegelt — jól látta, hogy a felség mégis bosszankodik valamin.

Eleonorára nézett és egyszerében megértette a császár homlokán kigyulladt piros foltokat.

Teljes udvari gála helyett, megszokott foltos gyapjúköntösét viselte a jámbor kis öregasszony s ahogy fölkelve trónusáról fia elé lépett, gyanúsan fényezetlen cipője orrából kiötlött — a mezítelen lábujj szederjes színe . . .

A császárnő cipője rongyos és talpatlan volt . . !

Senki se merte hivatalosan észrevenni ezt az égbekiáltó hiányosságot. Maga József is úgy tett, mint aki nem látott semmit. A Burgba érkezve, azonban, késedelem nélkül hívatta anyját és ingerültségében heves szemrehányásokkal illette.

Eleonora mindössze ennyit válaszolt, szeliden:

— Teljes gálában fogadtam én felségedet, csak nem a világ, hanem az Úr Jézus gálájában, akinek nagyságához képest porszemek vagyunk mindannyian.

József nem felelt többé. De első eset volt, hogy ölelés nélkül bocsátotta el anyját.

II.

A császárné sirva tért vissza lakosztályába és nyomorúságos bánatával egész megrendítette Máriát, aki a visszatérés órájától kezdve szolgálatot teljesített mellette.

— Oh gyermek, — panaszkolta, — lássa, most megharagítottam a fölséget, aki nem egykönnyen felejt! Mikor pedig épp ma akartam tőle némi kis adományokat esdekelnem . . ! Teremtőm, hiszen Thurn gróf azt jelenti, hogy teljességgel kimerítettem magánpénztáramat, sőt adósságaim is gyűltek! Mi lesz azokkal a szegény rabokkal, akiknek igaz javulásáról meggyőződést szereztem s akiknek támogatásra volna szükségük? Néhány áttérőm is lenne, akik — hajtva az Atyák buzgó intésére — készek ismét visszatérni Egyházunkba! Lám, hogy még legalázatosabb szándékával i svétkezik, akinek már vérében van a bűn!

A lány ott ült a siránkozó kis öreg lábainál. Nézte

azt a könnymosta, szomorú arcot. És ahogy nézte, váratlanul, mintha annak aszkéta-fényű homlokáról pattant volna őrá is a megvilágosodás sugara, megrebbent egy hirtelen belenyiláló gondolattól.

Ime az alkalom: dülőre vinni és pedig a leggyorsabb úton, azt a fölhatalmazást, amit a császártól nyert az anyacsászárnő és Rákóczi hitvese közti találkozás közvetítésére!

Mohón kapott a szóba:

— Madeleine asszony, én tudnék egy módot a föl-ség megbékítésére, ha megengedi nekem, hogy elmondhassam.

— Hogy megengedem-e?

Eleonóra a mennyezetre emelte könnyázott tekintetét.

— A legalázatosabb hálára kötelezne, leányom!

Mária nem várt több biztatást.

Kifejtette tervét, úgy, ahogy az benne megfogamzott.

— Vegye kezébe egy szerencsétlen nép sorsát Asszonyom és Jézus nevében fordítsa javára! — fejezte be szavait.

— Oh igen, igen!

Az öreg asszony már nem sírt. A szentek átszellemült rajongása rebegett hangjában:

— A vihar-vetésben a béke kalászeit megérlelni, a méltatlanokkal kegyelmet gyakorolni...! Oh kedvesem, ön valóban csudálatos kegyelemforrásokat nyit meg itt a vén Madeleine gyarló szemei előtt! Micsoda bő alkalmak az irgalmasság lelki cselekedeteit gyakorolni! De hát ki vagyok én, hogy ilyen nagy dolgokat vihessek végbe, magam?

Valóban, a kegyes kis öregnek annyi kötelezettsége volt, hogy nem futotta idejéből. Egy miseruhának, amit a minorita atyáknak ígért, el kell készülnie a legrövidebb napok alatt. Majd itt közelgett az Őrangyaloknak felajánlott hét! A Himmelspfort-utcai apácák meglátogatása! Szeretet-vendégség, a szegénykórházban!

— Hát hogy szorítsam én ki mindezt?

Eleonóra hangja egyszerre könyörgőre halkult. Szinte szorongva pillantott a lábainál ülő lányra.

— Ha ön segítene, kicsikém...! Ha átvállalná a rest, vén Madeleinetől a közbenjárást! Hiszen ma már megint fizetnünk kellett imádkozó-asszonyokat, akik elvégezzék helyettem azokat az ájtatosságokat, amikre köteleztem magam s amikhez a napból nem marad perc!

Mária csaknem felsikoltott örömeiben.

A császárné azért rimánkodott hozzá, amit ő kívánni se merészt volna!

A helyzet megoldását tartotta a kezében!

Dobogó szívvel kelt föl helyéről.

— Biztosíthatom Madeleine asszony, hogy kívánsága haladéktalanul teljesülni fog — válaszolt és áradó gyöngédséggel nézett a hálálkodó kis szentre, aki alázatosságával és jámborságával úgy megkönnyítette az ő nagy feladatát.

Oh, milyen kár, milyen végzetes kár, hogy ez a jószág nem párosul egyszersmind éleslátással is! Hogy nem tudja megítélni: mikor, milyen befolyás alá kerül! Milyen kár, hogy utána holnap majd jöhet más s épp az ellenkező melódiát csalhatja ki ugyanezekből a könnyen-rezdülő lelki húrokból!

Milyen kár, hogy ezt az asszonyt csak bámulni és szeretni lehet, de építeni rá nem szabad!

III.

A nyert engedelem után Mária nem halogatta a látogatást. Szolgálatát letéve, azonnal útra készült, nehogy valami ostoba véletlen még fölborítsa tervét.

Mialatt hintója Bécs utcáit szelte, a szíve megtelt valami édes, fájdalmas szorongással. Hiszen látott ő itt az udvarnál koronás nagyságokat, eleget! De a bécsi udvar mégis csak idegen fénnel csillogott a

szemébe. Míg a Rákóczi-nemzetséget — ennek az asszonynak férjét, ahová most tartott — véreből sarjadzotta ki az ő távoli népe.

A hessen-rheinfelsi uralkodóherceg lánya a legenda magyar szabadsághős két kis fiacskájának anyja volt. Sőt néhány csöpp magyar vér álmódzott az ő hűvös kék ereiben is. Tizenegyedik ízben Árpád ivadékatól, Szent Erzsébettől származott le. Most huszonnyolcadik évében pompázott, már amennyire a kolostor szigorú börtön-élete ezt megengedte. Négy esztendeje őrizte ez a komor tömlőc...!

Az udvar garanciakép tartotta vissza Saroltát, mikor férjében — ráerőszakolt német nevelése alól — kibuggyant fájának örökletes szabadságvágya s szakítva a császári ház elkápráztató kegyeivel, a fölkelés élére állott. És ő azóta nagy urától, két kicsi fiától elszakítva fogyasztotta a rabság keserű kenyerét!

Mária lelkében vérző sebként újultak ki most mind ezek az emlékek. S mialatt elfogultan követte a zárda főnöknőjétől mellérendelt apácát, elfogultságához még mély szájalom is társult.

Majd egyszer csak föl pattant a cella ajtaja s ő ott állt, fájdalmas tünődéseinek tárgya előtt.

Elsőnek valami nagy székeség fogta meg a szemét. Úgy sugárzott le az elébe lépő asszony fejről, mintha önmagától világító fénye lett volna. Aztán már térdelt is Mária, nem a fejedelmi személyeknek kijáró illem, hanem saját szíve szerint adva meg II. Rákóczi Ferenc hitvesének a tiszteletet.

Ajkai önkéntjövő hódolattal tapadtak a keskeny kézre, melynek havas fehérsége volt, amit másodiknak észrevett.

Nem is lehetett ennyi szépséget csak úgy egyszerre befogadni! A magas-növésű, fejedelmi mód vállas és karcsú asszonyt el kellett nézni apró részleteiben, mint valami álom után festett képet. Gyöngéd, bár nem túl magas homlokát, sötétszöke szemöldökeinek vékony kígyócskáit, szemének fényes ibolya-kékjét, formás kis orrcimpáinak finom tulipán-nyílását s szájának virágszerű piros szirmait.

Hanem az a két ékkő gyanánt csillogó szem most mintha elködlött volna. Sarolta udvariasan fogadta ugyan vendégét, pillantása azonban hűvös és tartózkodó maradt, ahogy helyet foglalt keskeny cella-ágyán, a látogatójának mutatott egyetlen székkal szemben. Várta, hogy amaz előhozakodjék jöttének céljával.

A császárnő üzenetére fagyott csak meg igazán! Előbb megütközve kapta föl fejét, majd rémülten dermedt az idegen lányra. Végül előntötte a könny-harmat.

— Az udvar? — kérdezte, enyhén éneklő, vonatott hangon. — Ugyan mi romlást eszelt ki számkra már megint! Nem volt elég szétdúlt családi életünk? Férjem fogsága? A szökés izgalmi? Oh, hagyjon nekünk békét valahára az udvar az ő „jóakarataival“, amiből mindég átok nyílik! Kíméljen meg engem, járatlan és mit sem vétett teremést a fondorlataitól! Felejtse el azt is, hogy a világon vagyok!

Mária meglepődve nézte a zokogó asszonyt. Mi tagadás, kicsit meg is ütötte ez a túlhangos bánat, mely híjján szűkölködött annak a méltóság-nak, amit Rákóczi Ferenc hitvesétől várt volna.

De nem azért jött ő, hogy észrevételeket gyűjt-sön. Se hogy dolga végezetlen távozzék innen, ahová olyan nehezen sikerült elegyengetnie az útját!

Ajkai körött megjelent az a szívós, kemény vonás, melyet atyjától örökölt s mely olyan hasonlatossá tette a vas-generálishoz. Megkísérelte higgadt, világos szókkal meggyőzni a bizalmatlant. Mikor pedig Sarolta erre csak annál jobban beleénekelte magát a sírásba, elébetárta saját legféltettebb titkát, jegyességét is, igazolására.

Egyszerre elapadtak a könnyek.

Sarolta szeme tágranyílt.

— Oh, — kiáltott föl az előbb még csukladozó hangja, olyan kristályos fénnel, mint az üvegcsengő szava. — Milyen romantikus...! És ha ez mind így van, akkor nincs okom kételkedni. Akkor önnek meg

kell ígérnie, hogy gyakran eljön hozzám és sokat, sokat mesél majd nekem titkos szerelmükről!

A lány nem lepődött meg többé, csak sóhajtott egy mélyet.

Jó iskola volt az udvar az emberismeret gyűjtéséhez!

Ebből a néhány szóból, amit Saroltával váltott, elérajzolódott II. Rákóczi Ferenc hitvesének jelleme, olyan pontosan, mint valami geometriai ábra. Már tudta, hogy évek számában elmaradhat a szőke asszony mögött, de a lelke, szellemi képességei messzi előtte járnak. Az alig fölszáradt könnyeken keresztül egy nagy gyermeket látott, akinél hol a nap süt, hol a borulat felhője csordul, hol meg a vígság játékoszínű szivárványa ível. Ha célt akar érni nála, elhibázott dolog lenne magyarázatokba bocsátkoznia. Keményen meg kell fogni a gyepelt.

— Asszonyom, — válaszolt elhárítóan — engedelmével eljöhet a mesélgetések ideje is. Egyelőre azonban nekem határozott választ kell vinnem innét. Jelenthetem-e, hogy fenséged az udvar meghívását elfogadná s a császárnő nem teszi ki magát visszatüsitésnek?

Az egyenesen nekiszögezett kérdésre megint megcsappant Sarolta kedve. Tétova lett és ingadozó.

— Ez politika, — felelt kényelmetlenül feszengve. — Ehez én sajnos nem értek. Csak annyit tudok róla, hogy elrabolta tőlem Franciscust, engem meg fogollyá tett, anélkül hogy vétettem volna. Ilyen veszedelmes ügyekbe én nem fogok, a saját fejem után. Haszon helyett könnyen szemrehányásoknak tehetném ki magamat. Ön bizonytal hallotta, hogy férjem testvérenek, Aspremont grófnének gondjaira bízott? Megvallom, Júlia egy kissé szigorú s én tartok tőle...

— Pedig ha tenni akarunk valamit asszonyom, akkor itt halogatásoknak nincs helye.

Mária kitértően folytatta az ostromot.

— Ha Rákóczi Júlia nélkül nem akar dönteni fenséged, ám jó! Adjunk hírt neki és kérezzük ide.

Bármilyen szükséges lépésünkhöz bírjuk a császárné felhatalmazását. Öccséről lévén szó, a grófnő bizonyára nem fog késlekedni s én kész válasszal térhetek vissza.

Sarolta habozott még. De már nem ellenkezett. Sőt a habozása is eloszlott.

— Persze! — ragyogott föl hirtelen fénnel a szeme. — Ön nagyon okos és igaza van. Okvetlen hívatnunk kell Juliát! Legalább a «*Mercuré Galant*» legutolsó számát is elhozhatja! Az előbbi füzetben a divat lényeges változását jelezte az újság! Ha megfosztottak is itt attól a lehetőségtől, hogy rangomhoz képest öltözhessek, legalább tudjam, mi az illem ezen az otromba falakon túl!

S amit a meggyőzés komoly eszközei el nem értek, azt megtette a «*Mercuré Galant*»...

Sarolta nyomban fölkelte és intézkedett. Csupa láz, csupa sürgés-forgás lett a szűk kis szobában. És Mária kesernyős mosolygással nézte ezt a megpezdült tevékenységet. Rábólintott arra, amit gondolt. Hogy ha a császárnőre nem szabad építenie a jövőben, éppoly kevésbé támaszkodhat erre a gyermeklelkű teremtésre, aki másoknál tartja elhatározásait, aki nem tud akarni, csak engedelmeskedni...

Örült, hogy eszükbe jutott Rákóczi testvérnéje. Aki képes volt legkedvesebbjét, öccsét, perrel támadni, mikor birtokában és jogában vélte magát, aki össze tudta egyeztetni az ész dolgát a szív érzéseivel, ez a kemény asszony méltó ellenfél lesz számára, ha szembehelyezkednék ajánlatával és megbízható segítség, ha sikerül ügyüknek megnyernie.

Mikor Aspremontné valóban megérkezett, nem is próbálta elvakítani. Önkéntelenül szilárd, ellágyulás nélkül való hangot ütött meg, bár a fiatal rajongás forró könnyei fojtogatták. Míg jövetelének célját elismételte, folyvást az a káprázat kísértette, mintha a harmincegy-harminckétéves asszonyban Thököly hitvesének, Zrínyi Ilonának hősi alakja képzenék meg előtte...

Júlia csakugyan meglepően hasonlított édesanyjára, ha nem bontakozott is ki rajta egészen annak igéző szépsége. Az ő holmloka nélkülözötte a szelíd, égi ragyogást. Szemei túljózanak és élestekintetűek voltak. Orra vékonyabb és hegyesebb. Míg szorosan csukott ajkai körül kelletlenül erősebben ütköztek ki a határozottság és céltudatos akarat vonásai. Júnó felséges nagy, előmlő asszonyisága híjján inkább lehetett hasonlítani az okos Minervához, ha nem viselte is annak sisakját.

Mária első pillanatra ösztönszerű vonzódást érzett a fejedelmi nő iránt, aki derűs figyelemmel hallgatta végig és rebbenés nélkül állta rászögezett tekintetét.

A közlés elhangoztával Júlia néhány percig csöndben maradt. Látszott rajta, hogy újból észbevesz és latratesz minden szót. Majd biztosítékokat kívánt arra, hogy a látogató kellő felhatalmazással rendelkezik az ajánlat előterjesztésére s hogy nincs okuk felelőtlen sáfárkodástól, vagy félrevezetéstől tartani. A kényes kívánságokat azonban annyi gyöngédséggel és tapintattal tudta párosítani, hogy Máriának semmi oka se volt a neheztelésre.

De az óhajtott biztosíték adásában megelőzték. Sarolta — nyilván elúnva a tétlen szerepet — széles dicsekvéssel tárta elő Mária titkát.

— Úgy-e, romantikus? — kérdezte.

Am Júlia pontos mérlegét, úgy látszik, még ez a garancia se nyomta le egészen. Többet kívánt. Azt a nevet is, melyet olyan féltve titkolt Mária mindenki előtt, aki az udvar levegőjét szívta.

— Hogy annál nyomatékosabban öcsém, a fejedelem jóindulatú figyelmébe ajánlhassuk jegyesét... — tette hozzá udvariasan.

És Mária vonakodás nélkül ejtette ki azt a nevet, mely kedvesebb volt neki az életénél is s melyet először mondott ki fennhangon bécsi tartózkodása óta.

Most már Júlia is hajlandónak mutatkozott a kérdés részleteibe bocsátkozni.

— Kétségtelen, — végezte be tanácskozásukat, —

hogy amennyiben az udvar javaslata ezegyszer igazán őszinte, nekünk azt el kell fogadnunk. Vigye tehát hírül, kedvesem, hogy a fejedelemasszony igenis, meg fog jelenni az udvarnál. Föltéve, hogy a forma-szerinti meghívást valóban megkapja. És eleget fog tenni annak a föladatnak is, mellyel őt a császár férjéhez küldené.

Mária fölkelt és meghajolt. Eszébe se jutott többé megütközni azon, hogy Aspremontné meg se kérdezte Saroltát, mielőtt az elhatározó szót kimondta.

Búcsúzóban Júlia fogvatartotta a kezét.

— Kedvesem, ahogy csak lehet, sürgesse az udvart! Út előtt állok. Egy kis pogányt kell keresztvíz alá tartanom, férjem atyafiságában és szeretném tudni még Bécsből távozásom előtt, ha vajon lesz-e valami sógornóm és az anyacsászárnő találkozásából.

— Asszonyom, a hivatalos invitáció nem fog vártni soká.

Mária be is váltotta, amit ígért. Harmadnap ő maga vitte el a meghívót Aspremontékhoz.

Júlia arcáról ezzel eltűnt a bizalmatlanság utolsó felhőcskéje is. Most már megölelte a hírhozót, két edzett, izmos karjával:

— Utazhatok hát nyugodtan! Sőt talán reménykedhetek is! Ami így indul, az kilátással bíztat.

— Adja Isten!

Mária büszkén viszonozta az ölelést, melyet Rákóczi Júliánál előbb — ki kellett érdemelnie.

IV.

Eleonóra jámbor örömmel értesült hölgyétől a kedvező fordulatról. Azonnal kiadta utasításait Thurn grófnak. Ő ugyan nem szívesen foglalkozott földi ügyekkel, nem is értett hozzájuk, de főudvarmesterének szabad kezet engedett minden intézkedésre, amit az helyénvalónak ítélt ahoz, hogy Rákóczi hitvesét mentől ünnepélyesebb fogadtatásban részesítsék.

Míg az előkészületek tartottak, titkon szolgálója, Ansaloni Margit kamrácskájába menekült s kétszeres buzgalommal, szigorított böjtök és önsanyargatások közepett készült nagy missziójára.

De a dámáknak is kijutott a munkából! Még anélkül is szükös szórakozásukról, a garde des dames-ok társaságában megtett napi sétakocsizásról is le kellett mondaniok.

Nem ment ez minden sóhajtozás nélkül. Sem pedig észrevétlenül a császári hivtes hölgyei előtt!

Caraffa asszony egy reggel — templomba vonuláskor — meg is kérdezte Bözin kisasszonyt, akivel újabban meleg barátságot ápolt:

— Talán aszkétanóknak készülnek, kedvesem? Valóságos klastromot csinálnak a Burgból!

Bözin aztán megsúgta a magyarázatot. Persze vizsonzás reményében, a litok hét pecsétje alatt.

Az udvarmesternő alig várta a mise végét. Futott szövetségeséhez, a magiszterhez és ellihegte a hallottakat.

— Legfőbb ideje a komoly védekezésnek, különben elvesztünk mind a hárman, Caetano! — kiáltott. — Tüzelje ön fel a Sárga Asszonyt! Élesítse ki azt a mellőzést, mely őt a császár részéről ezzel a titkolózással érte! Hívja föl figyelmét arra, hogy a felség nem avatja őt be uralkodói terveibe, míg ugyanakkor az anyacsászárnő közvetítését elfogadja! Persze mind ezt úgy, mintha mentegezné a császárt! Bírja rá Amáliát, hogy tekintse ügyünket sajátjának s adjon számomra parancs-lapot, mely megnyisson előttem minden kaput, amin belépni én szükségesnek tartom!

— És Rákócziné? — maradt Ruggiero egyetlen ellenvetése. — Azzal mit kezd ön? Hiszen a tervet már vele is közölték!

— Rákóczinét csak bízza rám! Megnyugtathatom, hogy nem fog útunkban állni.

— Mi a szándéka vele?

— Mi...!

Az udvarmesternő vállatvont.

— Leszerelem és ügyünk szolgálatába kényszerítem.

— Vigyázzon, Catherine!

Az olasz figyelmeztetőleg emelte föl mutatóját.

— A játszma rendkívül kockázatos. Elég egy kis hirtelenség, egy rossz mozdulat és végünk. Ön siettetné azt a veszedelmet, melyet pedig éppen el akarunk háritani.

— Ismétlem: bízza rám! Inkább arra adjon egy ügyes tanácsot, hogy mit kezdjünk Guitanával? Ez a hóbortos, úgylátszik, addig tüzelte magát, míg végül csakugyan beleszeretett a császárájába! Napról napra fogy s ha így halad, ma holnap kicsorbult legtöbbet-érő fegyverünk, az ő szépsége! Nem gondolja, hogy ajánlatos lenne egy időre eltávolítani az udvartól?

A magiszter buzgón helyeselt.

Ez az! Ezt akarta tanácsolni ő is, már akkor, mikor megtudta, aminek pedig épp az ellenkezőjéről biztosították!

— Mit?

— Hogy öfelsége igenis, találkozik új kedvencével!

— Titokban? A Sárga Asszony háta mögött?

— Úgyvan.

A főudvarmesternő dühösen toppantott.

— *Mille demoni..!* Guitana és a Sárga Asszony így hát kezefoghatnak! Szólt ön a lánynak erről a fölfedezéséről?

— Nem.

— Szükségtelen is!

Az úrnő szerint csak a magunk baját szaporítanák vele, ha mégjobban föllármáznák Guitanát. Az egyelőre kérjen szabadságot és menjen láb alól, amíg ők rendet teremtenek ebben az átkozott ügyben.

— Eszeljen ön ki valami mesét számára!

— Amen, — kelt föl karjait kiterjesztve az olasz.

Több hang nem esett. A kettő egyetértő pillantást váltott.

V.

Ugyanaz nap egy sűrűn lefátyolozott apáca lépett ki a Burg mellékkapuján. Féларasznyi magos fatalpú cipőjében — ami nélkül a gyalogjáróknak éppenséggel lehetetlen lett volna átgázolni a kövezetlen bécsi utcák sarán — leszegett fejjel, sietve róttá az utat.

Az egyik szögleten azonban mégis megállt. A hordozószék-vivők felfogadó helye volt ez. A lépcsőtlen, derékig üvegezett kis szekrények ott várakoztak sorban egymásmellé rakva, egy füves térség szélén, ahol libák legeltek, míg hordozóik járműveik mellett hanyattfekve sütkéreztek a napon.

A kegyes néne intésére kettő nyomban talpra-serdült.

— Mennyi a viteldíjatok, derék emberek?

— Tizennégy krajcár ahova tetszik és tizennégy vissza. Minden óra várakozás hat krajcár, — hangzott a felelet.

A másik fickó ráhunyorított:

— A borralaló külön... Odabízzuk...

A kegyes nővér habozni látszott. Fürkésző pillantással mérte végig a két legényt. De jó erőnek örvendett mind a kettő. Hosszú, világosvörös frakkjukból biztatólag duzzadtak izmaik. Nem kellett félni tőle, hogy idő előtt kifulladásnak. Fejükön nagyperemű, lecsatolt nemezkalapjukkal, csomóra kötött fekete nyakkendőjükkel, fehér mellényükben, egész szabályszerű gyalogparipák voltak.

A kegyes testvér intésére azonnal a hordszék kardformán hajlított két rúdjaiba fűzték a vállukra vetett, mellen keresztveződő hintóvivő szijakat és hogy az apáca becsukta magára az üvegajtót, a feszes térdnadrágba és fehér harisnyába bujtatott lábak megindultak. Még pedig olyan kitartóan és gyorsan mozogtak, hogy rendszerint akkor hangzott már el az előírásos „auf“, mire valakit elütöttek.

A fogatosok szitkozódtak.

— „Goromba, mint egy székhordozó...“ — mo-solyodott bele az apáca, fátyolaiba.

Nyilván először utazott ezen az alkalmatosságon s csak most értette meg a szólásmondás igazát.

Sok forgolódás, szöktetés s a velejáró nyekkenések után aztán végre megállapodott az üvegketrec. A kegyes néne kifizette a viteldíjat és eltűnt a klastrom kapujában. Jó eszközei lehettek a bebocsáttatásra, mert bár idegen szerzetbeli volt, a főnöknőnél tett rövid látogatást követőleg akadálytalanul nyíltak meg előtte az ajtók.

A legutolsónál megállt a vezető.

— Íme, testvérünk, akit keres, az idegen fejedelmi lakó. Ég őrizzen minket a megbotránkozástól, amiért dalolni halljuk! Hiszen ő világi teremtés, akiből gyakran kitör a kintről hozott szabados kedv. Utóbbi napokban kiváltképen hangos...

De az ajtónyitás zajára abbamaradt az ének. A fogoly fejedelemasszony kitette kezéből islógos himzését, amin dolgozott és megütődve nézett a jövevényre. Nem abból a rendből való apáca volt, mint akiket megszokott. Ez lepte meg. Egy kis eszmélkedés után azonban fölkelte mégis és szeliden ráköszöntötte tisztelendő látogatójára a *Laudeturt*.

— *In aeternum amen*, — felelt az idegen nővér alázatosan, keresztbe téve mellén kezeit. — Rákóczi hercegnét keresi egy szolgálója...

— Én vagyok az, nővér.

Sarolta búzavirágkék szemei tágra kerekedtek a kíváncsiságtól.

— Miben tehetném kedvét Krisztus kedves menyasszonyának?

Ha akármit felel a jövevény, az már okvetlen fordulatot jelentett volna a fogoly eseménytelen életében. Sarolta el is készült rá, hogy valami rendkívülit fog hallani. De ami történt, arra mégse gondolhatott s nem csuda, hogy egy pillanatra elhátrált.

Az apáca hátravetette fátyolát és térdreborult előtte.

Hangja megtörten csuklott és zokogásba fult:

— Egy nyomorult bűnös, egy szerencsétlen

vezeklő rimánkodik önhöz! Valaki, aki nem nyugodhat, se nappal, se éjjel, mert olyan férgek rágják belülről, melyektől csak ezek az áldott kezek szabadíthatják meg...

Sarolta karikába emelte kandi szemöldökét.

— Vétek? Önvádak? — kérdezte. — A jámborságnak ebben a köntösében? Hát hogy volna ez lehetséges!

A nővér feje mellére bukott.

Halkan mormolta:

— Asszonyom, ez a köntös — hamis... Vagy legalább ma még nem illeti meg teljes joggal viselőjét, akinek pedig nincs szomjabb vágya, mint hogy egyszer igazán felölthesse és örökre viselhesse... Ez a köntös arra szolgált csupán, hogy bajba ne keverjem a fennkölt lelket, akit meg akarok nyerni magamnak s akitől vagy megkapom a bűnbocsánat szavait, vagy kárhözottan bolyonghatok tovább a világban. Míg el nem ér büntársam sorsa, az eleven halál, az örület...

— Irgalmas ég..!

Sarolta tekintetében egyszerre kialudtak a villogó, színes kis tüzecekkék.

Felsikoltott és elszörnyedve dült vállal a falnak.

— Kicsoda ön hát tulajdonképen? — kérdezte összekoccanó fogai közül.

— Ha meghallja asszonyom, — jajdult a válasz, — talán nyomban kiteszít innen, oda, ahonnan a gyötrellem mardosása idáig üzött.

— Én nem vagyok bírāja önnek. Ha segíthetek, szóljon!

Az idegen vállai megroskadtak.

Inkább lehelte, mint mondta:

— Caraffa Antal tábornok özvegye, Cordona Katalin grófnő...

És tenyerébe-zokogott.

— Az eperjesi hóhér, a „nápolyi fenevad“ büntársa, akinek lelkén huszonhárom ártatlan áldozat vére szárad... Oh, asszonyom, kell-e ennél bővebb magyarázat arra, hogy mért háborgok, mért esdeklek én így porig alázkodva, bűnbocsánatért?

A látogató felnyögött, mint akiből a rettenetes vallomás kifogyasztott minden erőt.

Majd egy görcsös vonaglással átkulcsolta Sarolta térdeit.

— Asszonyom! Aki szent és tiszta! Kegyelmezen a nyomorultnak! Krisztus nevében! A szentek nevében! Minden szentek nevében, könyörüljön! Irgalmazzon! Váltson meg engem! Segítsen rajtam!

Pedig bizony Saroltának lett volna itt elsősorban szüksége a segítségre! Ez a romantika mégis sok volt neki.

A jövevény tekintetét nem kerülte el a menekülést kereső rémület.

Még behatóbbra fogta rimánkodását.

— Oh, asszonyom, ne féljen tőlem többé! Hiszen ártalmatlan vagyok már, mint a pusztuló féreg. Nincs már bennem gyűlölet, csak sebek. Önmagamon kívül nem véték én már senkinek. Gyakoroljon hát gyalelkűséget velem szemben!

A biztatás fölfért és jókor jött.

Sarolta fölhagyott a menekülő kísérlettel. Egy kicsit el is szégyellte gyávaságát.

Igazán . . ! Mitől is rémült meg így? Ettől a magános, boldogtalan, roskadozó teremtéstől?

Imbolygását palástolva tapogatózott ágyához, látogatójának is helyet mutatva.

— Igen, igen, — mondta, — önnek igaza van. Erősebbnek kell lennem. Csak azt nem értem még most se, hogy mért éppen hozzám fordult? Mért nem azoktól kéri a bocsánatot, akik ellen vétett?

A jövevény csüggedten bólogatott.

— Miért asszonyom, úgy-e . . ? Mert ha én ezt megkísérelném, első felbukkanásomra Eperjesen, az áldozatok hozzátartozói nemhogy megbocsátának nekem, de talán a körmeikkel szaggatnának izekre. És akkor ilyen terhelt lélekkel, megátkozva azoktól, akiktől kegyelmet várnék, hogy merészelve oda-cipelni árva lelkemet az örök Bíró elé?

Nem, neki ide kellett jönnie, ahová jött. Ahoz,

aki fejedelemnöje mindazoknak, akik ellen ő bűneit elkövette. Amit a fenség népe nevében megbocsát, azt megbocsátják majd odafönt is. Míg ha elveti színe elől — — —

A szavak vége elcsuklott. A látogató megint tenyerébe fődte arcát. Csak ujjai közül kémelte azt a változást, melyen a másik átesett. Hogy sápadt homloka kigyúlt, teste lassan kiegyenesült óvatos tartásából s az előbb még félénk szemek büszkén felragyogtak.

Oh, a módszer talált! A biztatás, könyörgés, a hízlegő szók megtették a magukét.

Sarolta szívéből eltűnt a riadalom, hogy valami régesrég nem-érezett, jó, terjedő belső melegnek adjon helyt.

Első eset volt rabsága óta az idegen Bécsben, hogy valaki a császári népből fejedelemnönek elismerte...! Első eset, hogy fenségnek címezte egy azok közül, akik mindent elvettek tőle, hogy mindent bitorolhassanak.

Éppen Caraffáné...? Annál nagyobb dolog! Mikor már a főcinkosok kénytelenek belátni az ő igazát, nem lehet messze az idő, mely majd teljes pompájában illeszti fejére azt a koronát, mely őt születésénél fogva éppúgy, mint férje után, megilleti! És... melyet kellő méltósággal fog viselni, tanujelét adva már most a fejedelmi erényeknek! Megmutatja, hogy senkinek sem lehet akkora bűne az ő ura és népe ellen, ami az ő nagylelkűségét meghaladná. Amit fejedelmi hatalmával föl ne oldozhatna.

Leküzdötte utolsó borzongását is és a siránkozó felé nyújtotta kezét.

— Asszonyom, minthogy az ön bánata olyan mély és töredelmessége olyan teljes, én szívéből megbocsátok. Próbálja ön az isteni parancs szerint jóvátenni vétkét ugyanazokkal szemben, akik ellen vétett és ne beszéljünk többé arról, ami a múlté.

— Lehetséges...?

A vendég megimbolyodott székében. Tágra meresztette szemét, mint aki látomással vívódik.

Aztán csak ott térdelt megint kegyelem-osztójá-

nak lábai előtt, csókokkal halmozva el annak ruháit, kezét.

— Oh, áldott az áldottak közt! Oh, fenségek legfenségesebbje! Mennyei szépség, angyali jóssággal párosultan! Legyen az élete olyan boldog, mint az a hála, mely engem betölt!

Percek kelettek hozzá, míg a rajongás első vihara, az örömláz lemúlt.

Végre elcsöndesült a háborgó és visszaült helyére. Arcán az elhatározás, a nagy pillanatok magasztossága égett.

— Igen fenség — mondta. — Ön kiolvasta lelkemből az én szándékomat. Tudom, hogy nem elég a szó. Cselekedetek, hasznos szolgálatok is kellene! És hogy az én jótevőm lássa igyekezetemet, ugyanazon keresztül akarok használni, akitől megváltásomat kaptam. A fenséged legdrágább személyén át.

— Önnek külön az én számomra is vannak közlendői?

— Igen, — bölintott súlyosan a vezeklő. — Lelki ismeretem parancsolja, hogy fölfedjek fenséged előtt valamit, amit javára fordíthat. Igaz, hogy ezzel a leleplezéssel nagy titkot szegek meg, de ne legyen nekem sok semmi áldozat, amit jótevőmért hozok!

— Valami veszedelem fenyeget talán?

Az apáca-ruhás fölpillantott.

Fekete örvényt vetett a szeme.

— Asszonyomat nem, — válaszolt, külön komor nyomatékot adva minden kiejtett szónak. — Mert asszonyomat megoltalmazni mától kezdve itt az én életem. De fenséges férje, akitől elszakították, könnyen csapdába eshetne, ha én ma még, bár szörványosan is, nem teljesítenék szolgálatot a Burgban s ha nem vigyáznék az udvar körmére...

— Udvar...!

Sarolta megrezdült s elfehéřült.

— Mire céloz ön?

— Megengedi fenséged a legteljesebb őszinteséget?

Sőt kérve kérte! Hiszen ha a testi létben el is vá-

lasztották attól, akinek nevét viselte, lélekben nem szakíthatták el két fiának apjától. Tudnia kellett mindent, ami rá vonatkozik.

— Legyen!

A látogató sóhajtott és meghajolt.

— A princ ellen cselszövés készül — lehellte. — Rút ármánykodás, amihez épp a világ legártatlanabb szentjét, a hitvest akarják eszközül felhasználni.

— Engem?

— Igen.

A vendég rábólintott.

— Asszonyomra vár a feladat, hogy mindenféle színleges ajánlatokkal és kecsegtetésekkel férjéhez utazzék, megingassa büszke lelkének szilárdságát a hosszú évek után való viszontlátással, elkápráztassa fiatalságának szépségével, megkívántassa vele a mindenáron való együttmaradást és végül meghallgatására bírja azoknak az ígéreteknek, melyekből természetesen — semmi sem fog valóra válni.

— Oh..!

Sarolta szívére szorította mindkét kezét.

— Micsoda feneketlen gazság..! — kiáltott fájdalomosan. — Milyen koponyákban születhetnek meg ilyen átkozott tervek és mi céljuk lehet, ha egyszer már eleve tudják, hogy semmi gyümölcse nem lesz?

— Fenséged téved.

Caraffa asszony a fejét rázta.

— A tervek csak a fölkelők szempontjából maradnának meddők. Az udvarnak azonban megvolna a maga busás haszna. Vagy nem fölbecsülhetetlen nyereség lenne-e neki: gyanússá tehetni a princet saját vezérei, saját párthívei előtt? Rámutathatni, hogy családi befolyásra, önző érdekből tárgyal? Az ő megkerülésükkel? Meghallgatásuk nélkül? Igen, asszonyom — bólintott a fekete fátyolos fő —, az udvarnál minden elő van készítve erre a szomorú komédiára. És fenséged rövidesen saját szemével fogja látni, hogy megkezdik aknamunkájukat.

Sarolta ujjai görcsösen összekulcsolódtak. Anélkül is sápadt arca mégjobban elszíntelenedett.

— Már meg is kezdték! — sikoltotta, ijedtében felszökve. — Irgalmas Isten, már meg is kezdték..!

— Jártak fenségednél?

— Igen.

— Ezzel az ajánlattal?

— Pontról-pontra ahogy ön jósolta!

— Kicsoda?

— A horvát bán, Pálffy generális lánya.

Tompa csend követte a közlést.

Sarolta szinte megsemmisülten bámult maga elé.

A látogató pedig nézte, aggódó szemmel, mint egy szakadék fölött imbolygó, kedves gyermeket, akinek vesztét okozhatná minden hangos szó.

Aztán csak megemberelte magát. Legyintett, mintha ólálkodó, sötét árnyékot akarna elkergetni.

— Pálffy generális lánya..! — ismételte szánakozó megvetéssel. — Persze, persze..! Ugyan mi jobbat is várhatnánk attól a kreaturától, akinek apja fenséged fenkölt férjének legádázabb ellenfele! — Aki fegyvert fogott, sőt hadat is vezet a saját népe ellen..! Szerencsére azonban fenséged tudta ezt. A Pálffy névre azonnal szvanut foghatott s nem ült föl a ravasz ámtításoknak. Bizonyára ajtót mutatott a lelketlen cinkosnak.

— Oh, bár tettem volna..!

Sarolta szemeit forró könnyek lepték el.

— Oh, bár ne mindég a szívem vezetne! Bár tudnánk mi is alattomban gyanakodók, kémlelők lenni, mint azok, akik folyvást vesztünkre törnek! De hát mi ehhez nem értünk, lássa! Nekem azt ígérték, hogy viszontláthatom Franciscust s élhetünk majd mind békén és — — —

— Fenséged beleegyezett a tervbe!

Caraffa asszony felkiáltott elszörnyedésében.

De Sarolta tagadólag ingatta fejét.

Két nagy gyermek-szemében a reménykedés halvány sugara villant.

— Még nem — mondta. — Egyelőre csak annyit

ígértem, hogy az anyacsászárnő hívására meg fogok jelenni s vele közösen beszéljük meg aztán a továbbiakat...

— Áldassék a Teremtő!

A látogató széles keresztet vetett. És valósággal fölragyogott.

— Hiszen akkor semmi sincs veszve, asszonyom! Hiszen akkor alkalom adatott nekem, sok bűnömből egyet máris levezekelhetni!

— Mit beszél ön?

— Azt — sudárodott fel a jövevény — hogy a fenségtek iránt érzett mérhetetlen hálából én meg fogom akadályozni ezt az útálatos árulást, amihez eszközül szemelték!

— Ön tudna rá módot?

A „növér“ égnek emelte két ujját.

— Isten segítségével, asszonyom. Csak erősen kell tartania magát.

— Oh, abban nem lesz hiány!

— És követnie kell tanácsomat.

— Betű szerint!

— Ha vesszük, nem is lesz túlnehéz... — mosolyodott el a fekete vendég, a buzgó fogadkozásra. — Minthogy fenséged már megígérte a Burgban teendő látogatást, ennek természetesen meg kell történnie.

— Nos, meg fog történni!

— Igen, de úgy történjék meg, hogy fenséged csorbátlan fölénnyel kerüljön ki abból a találkozásból!

— Reméljük!

— Az nem elég asszonyom! Fenséged legyen igazán fenség. Ne feledje el éreztetni, hogy mint fejedelmi sarj és fejedelmi hitves, nem kegyosztókkal, hanem hitvány bitorlóival áll szemközt!

— Nem fogom elfelejteni.

— Lépjen föl fenséged teljes dignitással és visszaemlékezve rá, hogy férje mögött nem kisebb szövetséges áll, mint a hatalmas francia uralkodó, a „Napkirály“, XIV. Lajos, — utasítson vissza minden

álnok ajánlatot, szigorúan, mereven és kérlelhetetlenül.

— Ön a szívemből beszél! — csillant föl Sarolta sápadt arcockája. — Majd tapasztalni fogja, hogy mi hessen-rheinfelsi sarjak se megyünk ép a szomszédba kölcsön, egy kis büszkeséggért.

— Szerencsére! — intett a látogató. — Így fenéged nem engedhet bábot csinálni magából. Nem hagyhatja kinevettetni magát az egész cselszövő udvarral, mely kézdörzsölgetve lesi, hogy lépremenjen.

— Biztosíthatom, hogy amikor akarok, a császárnőnél is tudok császárnőbb lenni!

A fekete fátylak közül egy elragadtatott pillantás lobbant.

A jövevény rajongó hangon felelt:

— Ugyan kicsoda is, ha nem egy ilyen isteni teremtes, akinek minden vonása szépség és fenség...! Oh, semmit sem tettem volna gyarlóságaim törlesztésére, ha ezt a tanácsot megvonom attól, akit a hamisság szavával akartak porig alázní! Ezenkívül én most már csak egy kegyet kérek a magam számára...

Sarolta mindkét kezét nyujtotta.

— A szolgálat után, amit házunknak tett, kívánjon ön bármit.

Mindössze egy igen érthető diszkréció volt az, amiért Caraffa asszony esedezett. Hogy őfensége soha, semmi körülmények közt nem fogja fölfedni a nevét, se hogy itt-járt, még kevésbé, hogy felvilágosította. Hiszen, fájdalom, neki rövid ideig még szolgálatot kell tennie az udvarnál, mely ha nyomra jönne, bosszúból megakadályozhatná, hogy szerzetbe lépjen...!

— Arra, ami legszentebb előttem, férjem és fiam életére esküszöm, hogy mindenki előtt és minden körülmények között hallgatni fogok. — hevült Sarolta és Caraffa asszony egy elégedett mosolygást csókolt a kegyelemosztó kézre.

Több és nagyobb biztosítékot kapott, mint amennyit kérni mert...!

De a kézcsók egyben búcsúzást is jelentett. A látogatási idő lejárt. Odakintről kopogtattak.

Mikor az ajtó becsukódott a távozó mögött, a fejedelemné azon érte magát, hogy olyan kiegyenesedve áll, olyan fölszegett fejvel jár-kei a szűk cellában, mintha férje mellett lépdelne, máris fölfelé azon a trónon, melyet megszerezni és megtartani talán éppen ő, a Júliától lekicsinyelt, mindenkitől elhagyott teremtés segít, ebben az ünnepélyes órában.

Alig várta a percet, mikor majd szembeszállhat boldogságának megrontójával. Azzal a másik asszonnyal, akit a kétfejű sasmadár se röpíthet magasabbra, mint amilyen szédítő magasan ő most a földkerekség minden asszonya felett áll.

Tűnődéséből a zárdakapu dörrenése rázta föl.

A látogató ért ki az utcára.

A „nővér“ felsóhajtott.

— Szegény bolond...! De hát — nekünk is élünk kell...

VI.

Az udvar ezalatt lázasan készült a fejedelmi vendég fogadtatására. Az anyacsászárnő lakosztályában kő nem maradt kövön. Maga a fővarázsló, Thurn gróf se ismert rá a drágaságokkal, keleti szőnyegekkel, óriás gobelinekkel és délszaki növényekkel pompázó szobákban Eleonóra korábbi, szegényes lomtárára.

Végül a nagy nap is beköszöntött. Előre megállapított időre pontban, megnépesültek kamarásokkal, kamaráskisasszonyokkal és udvarhölgyekkel az előszobák. Az ajtókat díszruhás darabontok, a folyosókat és lépcsőházakat fekete-livrés lakájok felhője lepte el. Nagy sóhajtozva Eleonóra is rászánta alázatos kis testét a spanyol gálára, melyet már évek óta nem viselt s melyet most is csak azért vett föl, hogy

vendégének megadja az őt megillető reverenciát. A fogadtatásnál három lépcsőfoknyit szállt le Sarolta elé, kezefejénél fogta és előírás szerint leborítva azt spanyol köpenyének szélével, vezette kabinetjéig. A küszöbön a kíséret visszamaradt. Csupán Thurn főudvarmester és a találkozás előkészítője, Mária léphetett be.

Mint hogy a hessen-rheinfelsi uralkodó herceg leányának taburetjogához nem fért kétség, így a leültetés kínos problémája önként és símán megoldódott.

De a beszélgetés — Mária nagy rémületére — azért mégis rossz nyomba zökkent és pedig mindjárt megindulásakor.

Eleonóra azzal kezdte, hogy a hercegnőnek és neki áldott munkát kell végezniök a mai napon. Le kell csillapítaniök a lázadókat, ki kell egyenlíteniök a rebelleseket a trónnal...

— Lázadók?

Egy pillanatig azt hitte Mária, hogy nem jól hallott.

Sarolta kevélyen hátraszegte fejét és — vissza-kérdezte a császárnőt..!

— Rebellió?

S ha még ennyinél megállt volna! De ellen is mondott!

— Felség, az elégedetlenek mozgalma nem lázadás. Férjem nem pártütő, hanem a nép akaratából lett fejedelem, aki jogos és szabályszerű hadjáratot visel Magyarorszáért, Európa védőbástyájáért s így közvetve a kontinens közszabadságáért is!

Síri csend követte a kinyilatkoztatást. Olyan kínos csend, melyben saját szívük dobogását is meghallhatták azok hárman, akik mindenre előbb elkészültek, mint erre a nyers, rendreutasító válaszra s akik közül egyedül Eleonora őrizte meg lélekjelenlétét. Az ő számára nem volt szokatlan a megaláztatás. Jól megtanították túrni azok a díszruhája alá csempéztett, szöges övek! Így, ha első percben el is öntötte a járatlanság zavara, de fölfelé irányított szemei hamar

megtalálták a maguk horgonyát, Krisztus sebein keresztül fiának fölszentelt trónzsámolyában.

A császárné égi szelídséggel fölmosolygott s megpróbálta továbbgördíteni az elakadt beszélgetést:

— Kedves rokon, — bólogatott — higgye el, hogy az emberi cselekedetek minősítését legjobb Istenre bízunk. Egyedül ő tudja, hogy mit mikép bíráljon el. Ebbe hát mi ne szóljunk bele. Mi csak azon legyünk, hogy a találkozást ön és férje közt, a trón és nép közös érdekében, a legmesszebbmenő ígéretek jegyében, létrehozzuk.

Oh, milyen megerőltetésébe került az agyonéjszakázott, fáradt kis öreg agynak ezt a nehéz mondkát így összerakni! És milyen hatalmas volt az a fiú, akinek érdekét ilyen édesanya őrizte!

Ám, ha a császárnő fiára gondolva cselekedett, Sarolta is férjére és árva fiacskáira gondolt most!

S a két nagy, lelkes szeme perzselő acélfénytetett.

Valahogy utolsó percig azzal biztatta magát, hogy ez az álnok ajánlat nem fog elhangzani. Ez a kísérlet a gaz csselfogásra nem fog megtörténni. A Júdasok elszégyellik árulásukat. Vagy ha nem, ha mégis lehetséges ekkora emberi gonoszság, akkor a föld fog megnyílni, vagy az ég szakad rá a bűnösökre.

De lám, a lehetetlen mégis megtörtént. A hurokvetők vakmerősége nem ismert határt, a várvavárt csuda pedig késett. Ez a szenteskedő vénasszony képes volt lelkére szedni az ocsmány terhet...! Képes volt szemhunyorítás nélkül tört vetni férjének, akivel egyszer már a neustadti börtön keserű rabkenyerét is megízleltették. Akinek családját a végzet fekete palástjába vonták s aki fölfelé, számtalan ösön keresztül vérzi cudar munkájuk sebéit!

A fölháborodás, távollevő kedveseinek védelme, jogának és méltóságának öntudata egyszerre bámulatos erőt adott a természettől-fogva gyöngé, félénk asszonynak.

— Felség, — szólt emelt hangon — látogatásomnak egyedüli célja: kijelenteni, hogy a férjemmel ter-

vezett találkozásból nem lehet és nem lesz semmi. Sokkal jobban szeretem életemnek tragikus-sorsú társát és sokkal keményebben éreztem magamon is egy áldatlan kéz fojtogató szorongatását, semhogy beletehetném az enyémet és szövetségi kötést szerezhetnék vele. Nem tagadom, az udvar első ajánlata idején még tartott kísértésem. Hiszen feldúlt családi életünk lebegett szem előtt! De azóta megszilárdult ingadozásom, mert nem szabad elfelejtenem, hogy fejedelmi személyeknek bűn egyedül saját boldogságukkal törődniök. Ha ezzel csalódást okoztam, fájjalom. Ám ugyanakkor vigasztalódásomra szolgál, hogy ez csak igen kis hányada azoknak a csalódásoknak, melyeket eddig nekem és férjemnek az udvar részéről elviselnünk kellett. Az is lehet, hogy amit fölséged előtt feltártam, káromra fordul. De Istenem, mi más történhet velem, mint ami eddig történt? A rab visszatér cellájába és meglesz az a nyugodt öntudata, hogy saját öröme miatt nem dobta kockára másokét.

Olyan súllyal esett le a hang éle, mint valami végzetes bárd. És olyan csend következett, ami még az előzőt is felülmulta.

Máriával feketén forgott a világ. Dísznövények, trón, szőnyegek, a helyéből fölkelt fejedelemasszony, képek, falak és oszlopok, élő és élettelen dolgok, mind eszeveszett keringésbe kezdtek körötte. Mintha arra a gyászharang-zúgásra himbálóznának, mely a fülében kongott. Ha meg nem fogózik erősen egy falburkoló lécben, talán közétántorodik a kavargó csoportnak. Így a hideg érintés mégis magához térítette.

Érezte, hogy most valami fatális dolog történt. Mintha boszorkányok kúszáltak volna össze minden szálat, amit olyan keserves-nehezen sikerült összecsomóztatnia! Érezte a végzet gonosz játékát, de érteni nem értett semmit. Nem bírta felfogni Sarolta hirtelen megváltozásának okát. Az egész lezajlott jelenet rettenetes talánynak tűnt föl előtte, mely visszajára kell hogy fordítsa a császár kegyét.

Hiszen, ha csak ő esnék áldozatul a nagyúr jogos haragjának! De boldogtalan népe lesz az igazi áldozat.

Szorongatott helyzetében egy kétségbeesett, reménykedő pillantást küldött Eleonora felé. Azonban Eleonora se találta föl magát többé. Úgy gubbasztott az öblös trónszékben, fázósan, mint valami megtépett kis veréb.

Sarolta pedig fölkelt s feszesen megbiccent a trón lépcsője előtt.

— Felség — mondta kurtán — engedelmével távozem.

És a vízió köre teljessé zárult.

Magyarországi Erzsébet tizenegyedik leszármazottja, II. Rákóczi Ferenc hitvese, az etikettszerű hátrálás mellőzésével, választ sem várva, fölszegett fejvel elhagyta a termet.

VII.

Megint a császárnő ocsúdott föl elsőnek.

— Íme, íme! — integetett. — Milyen igazam volt! Oh, a gyakori gyónás igen jó iskolája az önismeretnek! Félttem én attól, hogy nem vagyok méltó ilyen nagy feladatok megoldására. Lám, most önök is tudják kedveseim. A sátán erősebb bennem, mint az isteni szikra. Gáncsot vetett sáfárkodásom elé. Hanem azért ne sajnáljanak, szeretteim! Megadatott nekem az én nagy vígasztalásom. Legalább egy kis tökét gyűjthetem ott, ahol a vén Madeleine-nek, hej, be sok lehet a rovásán...! Nemde, kedves gróf Thurn?

Eddigre a főudvarmester is összekereste már szétgurult esze-kerekeit.

Előre jött gépszerű mozdulatokkal.

— Madeleine asszony, — csikordult föl éles papagájhangja — engedelmével közelebbi dolgainkat is látom, mint túlvilági tökénkkel gondolni! Ófelségét a császárt, parancsára, azonnal informálnom kell. Szükséges tudnom, hogy mit tegyek. Mit tegyek! — rivallt

föl váratlanul, mindkét kezével homlokához kapva. — Mit tegyek . . ! — ismételte. — Hogy számoljak be a történetekről! Mit lehetne mondani a felségnek ilyen kétségbeeső helyzetben?

— Mit?

Eleonora tekintete levált a mennyezetről.

Megütközve vette szemügyre régi, hűséges szolgáját.

— Kedves gróf Thurn, — válaszolta — ön meglep engem. Magától értetődik, hogy csak a színtiszta igazságot szabad előadnia! Hiszen a hazugság bűn s a pokol útjai is ezzel a rút bűnnel vannak kikövezzel!

És hiába okoskodott a varsába szorult ember, hogy más hazudni s megint más a visszataszító valódságot megszépíteni. A szigorú kegyességű kis öreg nem tárgított.

— Igazság csupán egyféle van. Az, ami *van* — hajtogatta kérlelhetetlenül. — Isten mentsen tőle, hogy valaha ámitáson érjem udvaromnak egyetlen tagját is! Mert ezt az egyet semmikép se túrném! A csapást, ami bennünket ért, megpróbáltatásnak kell tekintenünk s mindnyájunknak kivenni belőle részünket. Ha tehát önnek azt parancsolja kötelessége, hogy őfelségéhez menjen, akkor tegye vonakodás és kerteles nélkül.

A főudvarmester kiszédelt a szobából.

Már csak ketten maradtak ott, vereségük színterén. Eleonora, aki félfejjel nagyobbnak látszott önmagánál és Mária, aki sohase érezte annyira törpeségét, mint mikor a megalázott, koronás asszony keze gyöngéden a hajára tévedt.

— Köszönöm önnek gyermekem, ami megköszönhetetlen . . .

S a legszebb reményeiben keservesen kifosztott lány most igazán nem tudta, hogy térdreboruljon-e a glóriás asszony előtt, vagy szót se szólva, kifusson végzetes kudarcának színhelyéről s levesse magát az első nyitott ablakból, amit talál, fájdalomában, szégyenében és kétségbeesésében.

VIII.

Thurn ezalatt kóválygó fejjel állt meg a császár előtt, aki sugárzó arccal fogadta.

— Nos, nos, csakhogy jön kedves gróf! Csakhogy jön! Lássuk, mi hír! Lezajlott a „nagy esemény?”

József szeretett volna gúnyos élt adni hangjának. De sugárzó tekintete elárulta, hogy szíve nem ért egyet ironikus szájával. Hogy titkolt legbelső vágyát készül itt kielégíteni.

A főudvarmester tapasztalt szeme jól látta ezt. És attól, amit látott, cigányutcára szaladt a lélekzete.

Igen. Hm . . . Lezajlott. Mint ezt jelenteni lesz szerencséje.

— Tartson ön sorrendet!

Látszott a fiatal uralkodón, hogy minden részletet hallani s élvezni akar. És Thurn bólogatva vette tudomásul ezt a magas érdeklődést. Bólintott egyszer. Bólintott kétszer. Mint az elítélt, aki már igazgatja is nyakán a hurkot.

Úgy van, úgy! A legapróbb részletekig fog beszámolni őfelségének . . . Ha az megengedi . . . És ha mindjárt nehéz feladatot is róna rá ez a tisztség . . .

— Furcsa . . .! Mért volna nehéz? Csak nem borult föl a hercegnő hintója ideútban?

Nem. Az éppen nem.

Thurn sietett a megnyugtatóssal, hogy a főrebellis felesége igen jó egészségben érkezett. És a kihallgatás is megtörtént. A legnagyobb körültekintéssel, a főudvarmesteri hivatal részéről . . .

— Nos, akkor mire ez a huza-vona? A hercegnő sokallja talán a várakozás idejét s azonnal kívánna férjéhez utazni?

A főudvarmester nagyot nyelt. Már húzódott nyakán a hurok. Legokosabb volt egyszerre megrántani azt.

Ég vagy pokol, jöjjön, aminek jönni kell!

— Felség, — vágta ki az ijedt emberek vakmerőségével — kívánságokig, sajna, nem is jutottunk. A főrebellisné visszavonta régebbi elhatározását. Úgy ta-

lálta, hogy egyáltalán nem áll módjában az udvar kivánságát teljesíteni...

— Visszalépett férje meglátogatásától?

— Igen, felség.

Kiadta hát végre, ami a begyét nyomta! És akkorát lélekzett, amivel egy szélmalmot is elhajthatott volna. Fele terhétől szabadult.

Bár a megmaradt fél se volt lekicsinylendő.

Szinte nyelte szemével a császár keze-mozgását, amivel József az íróasztalon álló kis földgömb után nyúlt. Még apjától kapta ajándékba, valamikor gyermekkorában, egy sikerült házi-vizsga emlékére.

Nem lesz vajon büntetés abból a jutalomból?

Nem repül véletlenül a rossz-hírt hozó szolga fejéhez? Mert megesik az ilyesmi néha, igen magas helyeken is... Zárt ajtók mögött... Négy szemközt...

Egy csöppet lelapult. Vállába húzta papagájfejét.

De a császár karja nem emelkedett. A földgömb ottmaradt ujjai közt. Igaz, hogy — összelapulva.

— Tovább!

És József nem is szakította félbe többé a főudvarmester előadását. Csak mikor Thurn a végére ért, emelte rá elsötétült tekintetét:

— Kik tudnak az anyacsászárnőnél történekekről?

— Hárman. Ófelsége, Pálffy komtesz és felséged alázatos szolgálója.

— Ön!

— Igen, felség.

József kurtán biccentett.

— Még e percben visszatér anyánkhöz és közli vele, hogy a legszigorúbb titoktartást kell megőriznie.

— Közölni fogom, felség.

A császár redőkbe vonta homlokát, melyen a sok piros folt szinte egybeolvadt.

— A dámával magunk óhajtunk szólni. — egészítette ki baljóslatú hangon. — A kamarás senki mást ne bocsásson be. Ön távozhat!

Thurn nem mondatta kétszer.

Boldog ernyedtséggel sóhajtott föl, mint az áradatban úszó, akinek sikerült elérnie a túlsó partot.

IX.

Egyedülmaradva, röpíthette most már József a földgömböt! Egy-két árkus papír, a munkaasztalon heverő könyvek is mehettek utána. Azt is meg lehetett mérni, hogy hány lépés a kabinet oda, meg vissza.

A császár dühöngött. Egyikét élte azoknak a veszedelmes óráknak, mikor születésétől eredendő s azóta folyvást gátak közé kényszerített szilajsága kitört, átörökölt gögje lázadva föllobogott, mikor zúzni, rombolnia kellett, hogy valamiképpen levezesse azt a tűrhetetlen feszültséget, mely idegeit szaggatta.

Annál inkább elvadult a gyűlöletnek ez a tombolása, mentől mélyebb szeretet táplálta a gyökerét.

József nemcsak durvának, sértőnek, de halálos igaztalanoknak is érezte a bántást.

Hiszen ő jót akart! Fiatalos, rajongó vággyal tele kísérelte meg helyrehozni az elődök mulasztását, annak a népnek lelkében, melynek megelégedése és szeretete után eltelt szomjúsággal. Nem vétett el egyetlen kínálkozó alkalmat se! Nem sokalt semmi áldozatot! Még büszkeségét is prédául dobta! Az első megghiúsult kísérletek után megint a dacoskodók felé hajolt, teli kegyelemmel, igazán atyai jóindulattal!

S mi volt rá a válasz?

Micsoda esztelen engesztelhetetlenség ez, amin legszebb törekvései is hajótörést szenvednek? És mi szava lesz hozzá annak, akin keresztül őt ilyen vérigmenő sértés érte egész Házában, fölfelé, egész ősi nemzetiségében? Még most is dicsőíti vajjon az ő barbár félisteneit? Merészelné?

Nem, ezt az egyet még neki se ajánlaná, aki pedig romlatlan szüziességében olyan kedves oázisa volt az érdekhajhászó udvar hínárja közepett! A gyermeki tévedéseknek is megvannak a maguk határai. Nem veheti oda nekik zsákmányul egy ősi trón, a dinasztia és saját férfias önérzetét! Meg fogja mutatni, hogy enge-

dékenysége nem pipogyaság és hogy semmiféle felelőtlen játékot se tűr császári méltóságával!

Megvárta, míg szemei előtt feltisztult a vérköd, míg tagjaiból lassan kifogyott a rombolás vak vágya. Aztán az asztali haranghoz lépett és nagyot csapott rá:

— A grófnő beléphet!

X.

Máriát a hívás nem érte készületlenül. Mióta a császárnőtől kijött, tudta már, hogy ezt a keserves szembenállást nem kerülheti el. Nem is akarta elkerülni. Nem értette ugyan még most se a történeteket, de a lelkiismeretét tisztának érezte. És eltökélt szándéka volt — ha kell — mindent föltenni egy lapra azért a nagy célért, melyet idejötte óta legszentebb kötelességének fogadott.

Elszántan lépett a császár dolgozó-kabinetjébe.

Józsefet iróasztala előtt találta. Nem felelt az ő hódoló meghajlásaira. Nem is mozdult. Csak nézett hátraszegett fejjel, sötéten. Mintha a falakról letekintő valamennyi ős sértődött büszkesége beleköltözött volna ebbe a gögös pillantásba.

Aztán erős alsó ajka előretolódott. Fehér, hegyes fogai megmutatkoztak.

— Nos, grófnő, mit szólunk az eseményekhez?

A lány feszesen meghajolt.

— Ahol a királynak vannak mondanivalói, ott nekem nincsen szavam.

József fölnevetett kurtán, meghidegült dühvel, ami még tombolásánál is vésztojóslóbbá tette.

— Pedig csak legyen! — szisszent. — Pedig csak legyen! Ha eddig volt, most is legyen! Íme, mi megengedjük! Sőt! Kívánjuk! De úgy-e, ez így nehezebb, mint volt fennen hirdetni a magyar nép dicső ere nyeit? Békülékeny szellemét? A trónhoz való hagyo-

mányos hajlamait? Beszéljen ön hát! Beszéljen! Tagadja, hogy nem megtettünk mindent, ami megtehető! És mondja, hogy az járt ki nekünk jószágunkért, amit arattunk? Oh ez csúnyaság volt, ami történt! Csúnyaság!

Kis szünetet tartott. Irónikus mosolygása felcsúszott rózsaszínű ínyéig.

Majd folytatta:

— Vagy talán nincs ön egy-véleményen velünk? Nem látja, hogy az udvart rútol kelepcébe csalták? Hogy megalázni akarták azt, akivel szemben pedig minden alattvalója a legmélyebb tisztelettel köteles? Feleljen ön! Mit szól mindezekre?

Mária ismét meghajolt.

Kimérten válaszolta:

— Felsőg, sajnálkozom a történetek fölött.

— Oh persze! Sajnálkozni..! — villant föl József. — Ez nem rossz! Sajnálkozni..! Egyszerűen „sajnálkozni“ ott, ahol minket megbocsáthatatlan sértés ért! Tudja ön? Olyan valami, ami elől nem lehet a formások köpenye mögé bujni! Amiért számolni, amiért felelni kell önnek! Hadd halljuk hát azt a zenélő hangot, mellyel ön minket erre a helyrehozhatatlan lépésre rábírt!

— Felsőg, — emelte föl Mária a tekintetét nyugodt, szomorú pillantással — én örömet használtam volna azt a közvetlenebb hangot, melyre kegyelme korábban felhatalmazott. De a király autoritásával lépett föl. Minthogy azonban felséged most felszabadít, ki mondhatom, amit gondolok. Azt, hogy ami megesezt, nem annyira csúnyaság volt, mint inkább szerencsétlenség. És én életemet adnám érte, ha megválthatnám tőle felségedet s az én szegény népemet egyaránt. Mert ez a végzetes félreértés egyiknek éppoly kára, mint a másíknak.

— Félreértés? Ön még mindig „félreértésről“ mérészel beszélni? Hát nem sajátmaga volt-e a közvetítő a királyi engedelem és a tiszteletlen asszony között?

— Bizonyára, felség.

— Nos, akkor..?

— Ameddig az én közvetítem tartott, addig nem is csúszhatott be hiba.

— Másnak pedig nem adtunk felhatalmazást!

— Ami nem zárja ki, felség, hogy ne léphetett volna föl valaki meghatalmazás nélkül is.

— Mire céloz ön ezzel?

Nem egyébre, mint hogy az ő távozását követőleg a hercegnő más befolyás alá kellett, hogy kerüljön. Találkoznia kellett valakivel, aki tévútra vezette. Mert Sarolta álmában se akarhatta kelepcebe csalni az udvart s aztán kijátszani.

A meggyőzés komoly, csöndes szavai nem maradtak hatás nélkül.

Ófelsége ajkai visszasímultak.

— De hát ki az a „valaki“? — kérdezte sötéten.

Ezen töprengett Mária is, a fatális kihallgatás óta!

— És a magyarázat?

— Megvallom, hogy eddig nem találtam ilyet.

— Ami nem csuda! — legyintett a császár. — Mert nincs is itt semmi észszerű magyarázat. Hiszen Rákóczi asszony nem hagyhatja el a kolostort. Látogatásokat sem fogadhat. Azaz — — —

A hang félbeszakadt.

József fölneszelt.

— No lám . . ! — mondta. — Mégis! Valaki fel szokta keresni. A sógornője, Aspremontné.

De a lány tagadó mozdulatot tett.

— Felség, Rákóczi Júlia a kérdéses időben nem tartózkodott Bécsben.

— Biztos tudomása van erről?

— A grófnő csak holnap érkezik vissza. Keresztelőn járt. A plébániától könnyen beszerezhető a bizonyíték . . .

Az ingerlékeny embert kezdte elhagyni a béketűrés.

Lecsapott az asztalra.

— Ha így haladunk, végül kiderül, hogy megint mi vagyunk a bűnösök! — kiáltotta. — Mi vettük rá tükön Rákóczi asszonyt a tiszteletlen visszautasításra,

nem? Hisz' ön olyan egy-kettőre kész kedves magyar-jait mentegetni!

— Éppen, mint fölséged egy fájó kiábrándulását megakadályozni. Valóban felség, mind a kettőre kész vagyok, — állta Mária szívósan a cézári harag egymást követő támadásait.

A császár azonban rá sem ügyelt.

— A mi meggyőzésünkhöz hiányoznak az eszközei! — söpört el a keze. — Minthogy pedig a védelem maga kénytelen elösmerni tehetetlenségét, nincs más hátra, mint példásan megbüntetni a háládatlan teremtést.

A hangban fenyegetés bujkált.

Am József a kinyilatkoztatással se késlekedett.

Ahogy Rákóczi asszony változtatott elhatározásán, azonképpen fog változtatni ő is a fogságán.

— A politikailag megbízhatatlan egyén számára jó lehetett a kolostor. De a felségsértő börtönt érdemel! — mondta és sötét kíváncsisággal fürkészte szavai hatását.

Mária elfehéredett a vállkendőjéig.

Hanem a rászögezett pillantást rebbenés nélkül adta vissza.

— Az uralkodónak legszuverénebb joga, úgy tenni igazságot, ahogy lelkiismerete sugalja.

— Ön azonban, természetesen, örökre „igaztalanak“ fogja tartani ezt az ítéletet, úgy-e?

— Oh felség, mit számít az én véleményem! Nem is lesz sok alkalmam tovább politikai dolgok fölött elmélkedni...

— Mennyiben?

— Mert — csendült föl a lány hangja halk szomorúsággal — ha elég szerencsétlen voltam fölséged bizalmát elveszíteni, akkor az én számomra se marad egyéb tennivaló, mint diszgráciámat tudomásulvéve, szívemben fájdalommal, örökre elbúcsúzni az udvartól... Nem várhatom be azt az időt, mikor majd fölséged kegyeinek utolsó morzsáit is elveszítem.

Valami csörrent.

Mária elhallgatott s a hang iránt fordult.

A földön — József lábánál — egy ezüst papírvágó tör hevert, amit kiejtett kezéből.

És az a kéz most megrezdült. A császár szemei kitágultak, aztán összehunyorodtak megint. Homlokára mély redők gyültek.

Csak nézte a különös változást. És ahogy nézte, egy pillanatra szinte megimbolyodott attól, ami tapasztalt. Saját szavainak hatásától.

A villámhasítás gyorsaságával egy döbbenetes sejtetem ütött át rajta. Igen, az eszköz, amihez az ösztön egy hirtelen tanácsára kapott: talált. A fegyver leszerelte ellenfelét. De nem sajátmagát sebezte-e meg ugyanakkor, amikor meglátta azt, amit látott..?

A császár lehetett ingerült, keserű, haragos. Lehetett büszkeségében fölháborodott, hiúságában mélyen sértett. Gúnyolódhatott és fenyegetőzhetett is. Fenyegetései következményétől azonban ő maga rettent meg legjobban. Mert a császárt három uralkodói koronája, sceptruma és minden olimpusi bíborai se menthették meg attól, hogy ne legyen ember ő is. — Férfi, aki ma még maga se tudja ... szeret.

A hideg borzongás futotta el erre a gondolatra, mint valami közeledő, végzetes vihar előszele. Szédülést érzett és ködbe szürkült előtte a világ. Ködön keresztül látta felé közeledni az elrepült nyárból játszótársát és merőben új értelemmel hallotta vissza egykori, kérlelő szavait:

„Lássuk önt sokszor és sokat...“

Igen, a hatalom bálványistensége megelevenült. Szoborból férfivá rendült s most lehajolt hozzá és egyszerre egész idegenné lágyult hangon mondta:

— Lehetetlen... Az ön szándéka képtelenség. Ismerheti a jelszavunkat: „*Fiat iustitia aut perat mundus..!*“ Az ön elbocsátása pedig a legnagyobb igaztalanság lenne részünkről.

Oh, erre ő nem is gondolt! Ebbe ő nem egyezik bele! Hiszen — közelebbről megvizsgálva — a kisasszony époly kevéssé oka a történeteknek, mint akár

ő. Kissé talán elhamarkodottan cselekedett, mikor a Rákóczi asszonnyal való találkozást előkészítettnek jelentette. Ennyi az egész. De hát ez is túlhaladott dolog már!

Végre fölnézett Mária.

Fájdalom és megrettenés örvénylett a nézésében, míg szavai a kétségek nehéz ólomszemeit hullatták.

Telhetnék-e öröme a magas bocsánatban, ha az egyedül az ő személyére vonatkoznék, míg azokat, akik olyan kedvesek neki, az ő sokat-szenvedett népét kiejtette kezéből a király? Ha visszamaradna, csak szomorúságára lenne az! Látnia kellene óráról-órára, az egyre növekvő szakadékot a trón és népe közt. Viselhetné a mardosó tudatot, hogy míg őt az uralkodói kegy visszafogadja, addig egy gyöngye asszony börtönt sínylődik. Talán épp az ő körültekintésben való szükkölködése miatt.

Nem, inkább óhajtott távozni, mintsem ezeket a szörnyőségeket megérje! Hadd őrizhesse legalább néhány foszlányát annak az emléknek, mikor a királyt még hajlamosnak láthatta árva kedvesei iránt!

József nem felelt. Csak a melle járt zihálva, mintha azzal a fojtogató kézzel birkóznék, mely váratlanul megfogta most és egyre jobban szorongatta a gondolatra: elbocsátani ezt a lányt..! Búcsút venni tőle, talán örökre... Sohase látni többé, a képmutató udvar közepett ezt az egyetlen teremtetést, aki az őszinte derű színeit tudta lopni sívár életébe, mióta körötte van. — Akinek az elrepült nyár annyi kedves emlékét köszönhet!

Föllázdadt a gondolat ellen.

De hát miért is lenne mindez? Egy taktikai befogásért? Egy bár bosszantó, közelebbről nézve azonban mégse helyrehozhatatlan politikai ügyért, amiről különben is: ki tud? Anyja, akinek hallgatása kétségtelen és Thurn, aki legszívesebben kitörülné emlékezetéből főudvarmesteri presztizsének ezt a foltját. S ez a lány, aki talán épúgy szenved, mint ő maga.

Szenved?

Egész elcsudálkozott a szón, mely egyszerre szinte nevetséges túlzásnak tűnt föl előtte.

Szenvedni . . !

De hiszen ő nem is szenvedett!

Nem. Ő egyszerűen csak dühös volt. Hagyta megint erőtvenni magán átkozott, rossz természetét. Kellott neki az indulatok levezetése és arra épp ezt a kiszolgáltatót, szegény kis teremtest választotta ki, aki pedig bizonyára az ő jóvoltát is kereste, mikor össze akarta békíteni nyugtázó népével. Vagy nem érdeke-e neki is, hogy megnyerje és megkedvelje azt az országot, melyen trónszékének egyik lába nyugszik? Nem tanulhatott volna az ősök példájából? Nem emlékezik-e vajon már Dietrichstein szavaira s a spanyol államrezonra? Csuda-e, ha egy nép, melyen ilyen eszközökkel zsarnokoskodtak, elveszti bizalmát és akkor se mer hajolni, mikor áldással telt kezekkel nyúlnak felé?

Végül pedig, mint a birodalom első gavallérjának, illett-e úgy viselkednie egy dámával szemben, ahogy ő viselkedett?

Oh, bár meg nem történtté tehetné, ami megtörtént!

A vágy, hogy jóvátégyen mindent, amit majdnem elrontott, kimozdította dermedtségéből. Egyszerre nagy megkönnyebbülést érzett. Az események, melyek úgy ütötték meg kevéssel előbb, mint egy láthatatlan buzogány súlyos ütései, most érthetetlen mód jelentőségüket veszítették előtte. Nem vette észre, hogy hullanak lábai elé az etikett áttört korlátai. A piederstál, melyre ősi hagyományok emelték, már gyermekkorában. Néhány szempillantás alatt semmi lett mindez és fontos csak egyvalami: itt-tartani azt, aki menni készült.

Fölvetette szemét és felindultan nézett a várakozó lányra.

— Ne féljen ön tőlünk, — olvadt föl hangja. — Nehezteltünk bár, de a harag elmúlt. El, nyomtalanul.

Legyűrtük hevességünket, mely minden igazságszeretetünk ellenére is — lám — majdnem igaztalanságra ragadott volna minket.

És biztatta, hogy csak máskor se hátráljon meg tőle, ha elhatalmasodni látná fölötte! Attól se tartson, hogy ami műbe egyszer belefogott, azt félbehagyná. Ne felejtse el, amit egyszer mondott neki, hogy mellette kell maradnia és segíteni. Hiszen a föladat nagy! Természetes, hogy egy nép bizalma nem érhető el máról holnapra, megismételt áldozatok nélkül. Csalódások és kölcsönös kifakadások nélkül!

Mialatt beszélt, Mária sápadt arcocskáját mindjobban ellepte az élet rózsaszínje. A szédület szürke ködfüggönye gyors siklással szétrepült. Már ő se látta rémképeit és semmit azon a nagy, gyönyörű távlaton kívül, melyet az engesztelődött királyi szó nyitott meg előtte.

De hinni még nem mert.

— Felség! — kiáltott föl, megrendülve attól a reménytől, melynek sugárzó küszöbén állt, legközelebb hozzá akkor, mikor legtávolabb vélte magát tőle. — Jól hallottam-e vajon! A király nem ejtette el tervét! Nem utasítja vissza a kiengesztelődés gondolatát...!

— Nem, — ragyogott föl József ajkaira egy kezdődő mosoly.

Majd egész megittasulva saját örömet-fakasztó jóságától, tette hozzá:

— És ezt bizonyítani is kívánjuk, azzal, hogy írásba adjuk meghatalmazását s meghosszabbítjuk azt... Meddig? Október harmadik napja elég? Legyen! Minthogy ön avatatlan személyek közbejöttét gyanítja, maradjon ideje végére járni gyanújának. S ha úgy találná, hogy az igazolt, akkor közölje velünk. És akkor — mi mondjuk — reszkessen a bűnös, bárki lenne is!

Most pedig mosolygást akart látni azokon a gyöngéd, rebegő ajkakon!

— Reméljük, nem gondol többé távozásra? Meg van elégedve?

Mária képtelen volt szavakkal válaszolni. Csak térdrebotkózott a Hatalmas előtt, hogy megcsókolja azt a kezet, mely éppúgy lesújthatta volna, mint ahogy fölemelte.

De mire körülnézett, József eltűnt a kabinetből, hogy talán még nála is nagyobbat ámuljon.

Mitől riadt meg ilyen esztelenül?

Ki kergette, hogy így megfutamodott?

XI.

Otthonába térve se talált más magyarázatot Mária, mint azt a sejtelmet, melyet a rászakadó öröm elűzött ugyan egy pillanatra, ám mely most megint visszatért, hogy félelmes titkával, kiújult erővel kopogtasson szűzies lelkén.

Teremtő Isten..! Ha igaz lenne..! Ha a császár valóban szeretné őt..! A hatalmas biradalom ura! A férj! Két gyermek apja!

El kellett földnie arcát a vízió elől. Beletemetni az imakönyv lapjaiba, melyek szétnyitva feküdtek imazsámolyán, azon mód, ahogy hagyta őket, mikor a hívó paranccsal rátörtek.

Sokái maradt így, elomolva térdeltében, mozdulatlanul.

Aztán egyszerre engedett a vaskéz szorítása szívéen. Valami kisiklott a lapok közül s lágyan, nyugtatóan megsimította lázforró arcát.

A messzi jegyes egy régi levele volt. A papirost megsárgította az idő, könnyek-csókok elhalványították ugyan a betűket, de amit az írás hirdetett, az a szent, tiszta, imádságos érzés, az nem szenvedett. Nem szenvedhetett csorbát.

Mitől ijedezik hát ő akkor?

Mintegy válaszképen a kérdésre, lent a Burg kapujában harsányan felbődült a kürt.

Oda-alant őrséget váltottak.

Erre föleszmélt és talpraszökött. Büszkén hátra-
vetette fejét.

Legyen bárhogy, történjék bármi, esküdjön bár
össze ellene minden és mindenki, amit magával hozott
a lelkében ide, az udvar poshadt levegőjébe: vőlegé-
nyének képét nem homályosíthatja el soha, semmi!

Milyen gyávaság is volt tőle, hogy így megrémült!
És milyen önzés, hogy így elfelejtkezett az idő múlá-
sáról! Mikor pedig mennyi dolga van még, amíg majd
sajátmagával bíbelődhet! Mikor kezében a felhatal-
mazás, mellyel élnie kell, ha le akarja csillapítani azt
a forgószelet, amit Rákócziné szerencsétlen látogatása
kavart s ami közelebről fenyegeti övéinek sorsát,
mint őt az ostoba és üres képzelődései!

Már értette, hogy Saroltánál nincs mit keresnie.
De Aspremontné holnap hazajön! Azonnal közölni
fogja vele a történeteket, hogy tanácsot tartva, új meg-
állapodásra juthassanak!

Sietősen szedte rendbe öltözetét és indult a „*Kis-
asszonyok táblájához*“, — ahogy a szabadnapos ud-
varhölgyek közös étkező asztalát nevezték. Estebéd
után pedig, amilyen gyorsan tehetette, visszavonult.

Teljes frissességgel akart ébredni s munkához
kezdeni másnap.

Az álom azonban elkerülte. A sötétség leszálltával
megint rátörtek az elúzótt rémképek. Szorongó érzé-
sek közepett hanykolódott hajnalig, mikorra lelke ki-
merült a folytonos zaklatásba és fáradt, fiatal teste
visszakövetelte jogait.

Feje alá gyűrte vánkosát.

— A császár..?

Kinyújtózott és bágyadtan elomlott.

Eh, a császár..! Ember az is. Egy-ember a
száz és százezrek szenvedésével szemben... Férfi,
mint a többi. Mint azok, akik már keresztezték az
útvonalukat, már kinyújtották volna érte a kezüket, ha az
egyoldalú érzés elég lenne kötést szerezni és ha ő el

nem hárítja mind, akikhez a szívének semmi köze se volt, egyetlen egyvalakin kívül . . .

Aki az édesanyja rózsafüzérével a kezén alszik el, mint ő, annak nincs mitől tartania! A bibliai pogány király három ifja is énekelt — lám — a kemencében és — sértetlen maradt. Az ő tiszta, szűzi szerelme is imádság. Az ő imája is ének . . .

XII.

A hintó másnap déltájban előállt.

— Himmelpfort-utca 952! — intett a kocsisnak és elhelyezkedett garde des dames-ja, Pucharmin aszszony mellett, az ülésben.

A fogat elindult.

Ám, ha azt gondolták az utasok, hogy most valami nagyhamar elérkeznek céljukhoz, akkor ugyancsak tévedtek.

Az előző napi zápor úgy elöntötte Bécs utcáit, hogy a kocsis kénytelen volt minduntalan vargabetűket csinálni, ha nem akarja megismertetni a dámák ruháját a felcsapódó sárral.

Ráadásul az István-térre érkezve valóságos csődület kapta egyszerre körül a hintót. Egy tapodtat se lehetett tovább haladni. De visszafordulni se. Az a tömeg, mely a teret megszállva tartotta, egyszerűen elzárta az utat. Sőt még ezzel se érte be. A csöcselék ordítózza és tolakodva lepte el a kocsi hágsóit, a lovakat s a hátulsó magas kocsis-ülést.

— Mit akarnak ezek?

A lakáj bosszúsan dörögött.

— Törvényt ülnek, — válaszolt.

Most látták már az utasok is, hogy hova topantak!

A térség közepén — hegymagasságnyira tornyozott hasábfák közepett — ott állt a vesztőhely! Fő-

lötte óriás hajógerendákra erősített hinta. Felső oszlopán, bokáig hulló, kerek vörös gallérban, egy vörös-álarcos férfi.

— A bécsi hóhér! — kapta kendőjét a szája elé Pucharmin, iszonyodva. — Oh, kedvesem, látja, ott a hintán az elítélt..! Kezei-lábai összekötve..! Jóformán gyereknyi az egész asszony és mégis házasságtörő..!

Nem folytathatta magyarázatát, mert a gyülelész népség valóságos tombolásban tört ki köröttük. Az óriás máglya négy sarkán hirtelen lángoszlopok törtek föl. És a vörösruhás férfi beelódította a hintát a gomolygó füstbe... A szerencsétlen asszony nagy ívben repült a fahasábok közé.

— Hja kedvesem, — hűmmögött Pucharmin, miközben a hintó ismét mozgásbajlott, — a tömeg erkölceit őrizni kell! Hova jutna a világ, ha már a polgári kreatúrák is jogot formálnának a galantériára?

És minthogy Mária a kelleténél alighanem tágabbra nyitotta a szemét, a bölcs oktató sietett hozzátenni:

— Ma chérie, az ember a bárónál kezdődik. A nemesség és az alsóbbrendű söpredék két külön faj, melynek elválasztása valószínűleg a túlvilágon is folytatódni fog. Önnek szorgalmasan lapozgatnia kell a „*Frauenzimmerlexikon*“ és a szerelmesek számára írott „*Vademecum*“¹, hogy pontosan tájékozva legyen azokról a jogainkról, melyekbe semmiképp se engedhetjük betörni az alantas osztályokat. Ha nem volna meg ez a két fontos könyve, szívesen kölcsönzöm.

Mária köszönte, de nem kért belőlük a látottak után. Örült, hogy sikerült kivergődniök a lármás sokadalomból és valahára eljutniok a Himmelfortutcai Aspremont-palota elé.

Nagy, hosszú frontban kiképzett, háromemeletes épület volt az, hatalmas tölgykapuval, melynek férfi-

rabszolgákat ábrázoló kő-kariatidjai roskadozó háttal tartották a palota virágdiszes erkélyét.

— Lássá szívecském, — egészítette ki Pucharmin bólogatva a leckét, — ime annak szimboluma, amit az előbb mondtam! Az épületet, a terhet mindég a rotüre viseli. Már arra született. Nem tartóztatom azonban, minthogy megérkezett . . . — szakította félbe hirtelen a bölcselkedését.

— Asszonyom egyedül hágy?

A dáma kertelt.

De végül kitört belőle az őszinteség.

— Elképzelni se tudok unalmasabbat, mint az ilyen Aspremont-féle minta-háztartás! Hiába lehetne apja korszerint Gobert gróf a feleségének, még csak egy kis suttogás se hallatszik róluk . . ! Fi donc . . ! Egy rangbeli hölgnél ez igazán megbocsáthatatlan!

Mária csöppet se látszott vígasztalhatatlannak a búcsúzásnál.

— A fogat rövidesen visszatér önért — intett csókot az ülésből a derék hölgy. — Hazaútban aztán ne felejtse ön behúzni a kocsifüggönyt és ne a Svájci kapun hajtsanak be, hanem az oldalkapun. Jó lesz megjegyezni, olyan esetekre, mikor a garde des dames fölösleges . . .

A hintó valahára kijutott a hallótávolságból.

Aspremonték díszruhás portása szélesre tárta a kaput.

XIII.

Szép számmal sürgött-forgott odabent is mindenféle szolganép. Lakájok, inasok, kulcsárok, bonne-ok és kulcsárnők. De akit egyedül vágyott látni a vendég, azzal nem szolgálhattak neki. A ház úrnője még nem tért vissza, bár cselédsége minden percben várta, férjével együtt, aki az érkezőnek elébeutazott.

Mária kénytelen volt hát a várószobában türelmezni, míg Júlia beérkezik.

A termet súlyos csend ülte meg. Csak az utcán elgördülő járművek tompa dübörgése és a sárral birkózó kocsisok, hordszékvivők elkeseredett szitkozódása hallatszott be, olykor-olykor.

Ráért gondolkozni.

Megtudja-e vajon, amiért jött? A Sarolta-féle rejtély magyarázatát?

Nem bízott hozzá. Hiszen Aspremontné boldog tervezgetésük kellős közepett utazott el Bécsből, telve reményekkel.

Oh, hányak reménye foszlott itt most széi, egy kurta kis idő alatt! És milyen különös játékka ez a sorsnak!

Körötte amerre néz, csupa jószándék, csupa nemes akaratú, tiszteletreméltó ember. Micsoda átok ül hát rajtuk, hogy mégse tudnak összetalálkozni a közös célnál? Hogy trón és az ő népe mégse bírják meg érteni egymást? Mi teszi ezt? Mi, vagy ki lehet az oka, hogy boldog békesség helyett viszálykodásban és nyomorúságban ágazik külön az útjuk?

Elég volt saját küldetésén végignéznie, hogy annál sűrűbbé legyen a rejtély.

Lám, a leglobogóbb buzgalom mellett is, mire vitte, mikor pedig kezében tartott minden eszközt a cél érdekében! Mi eredményt bírt felmutatni?

Semmit. Jött valahonnan valami fekete árnyék és leereszkedett a békülni hajlandók közé. Jött egy megfoghatatlan és láthatatlan kéz, mely összekúszálta a legszebben kigondolt terveket, mikor minden emberi számítás szerint már meg kellett volna valósulniok.

Mi lehet ez a kód? És mi a neve ennek a sötét hatalomnak? Vak véletlen? Végzet? Vagy szándékos gonoszság?

Akárminek hívták is, roppant erő súlyával nehezedett rá.

Felsóhajtott.

Ki biztosítja ugyan, hogy ezentúl nem lép közbe? Hogy szép veszteg marad majd, ott, abban a nagy is-

meretlenségben, ahová az ő járatlan szeme nem lát? Hogy ezentúl engedi több eredményre jutni, mint amennyire eddig jutott?

Az aggodalom két mély barázdát igyekezett lopni szemöldökei közé. De a nap olyan ragyogó sugárzással rohant be az ablakon, olyan aranyzuhatagban fűrösztötte a világot, hogy a fiatal lelken mégse bírt elhatalmasodni a csüggedés.

Mária végigmérte tükörbeli képriasát.

Mi ez! Hát ő már az első kudarcnál lelkét akarja veszteni? Hogy viseli el akkor a többi próbát? Hiszen az udvar nem Vöröskő, ahol minden olyan egyszerű, olyan igaz és átlátszó! Mennyi érdekszál fut itt egybe! Mennyi áramlat! Hányaknak lehet halála az, ami másoknak élet? Itt akart ő olcsó sikert aratni? Mindjárt első rohamra? Ó, az idegen, a tájékozatlan?

Micsoda elbizakodottság!

Hány ilyen órája lesz még! Hány nekifutása s hány visszahullása a cél küszöbén! És mégis, föl kell emelkednie majd mindannyiszor! Megint nekirontani. Szembeszállni ezer akadállyal, sorssal, sajátmagával is, ha kell, míg végül elérhet oda, ahová jutni akar. Ahová jutnia szent kötelesség s a fájában, vérében hordozott parancs. A betetőzött béke diadal-oszlopához.

A várakozás percei nem vesztek kárba. A számvetés után már megint keménynek és erősnek érezte magát. És mikor hallotta begördülni a kapuboltozat alá Aspremontné fogatát, mikor Júlia rányitott, ő is éppolyan szilárd és bátor volt, mint amaz.

Gyorsan megértették egymást.

— Azonnal a zárdába kell mennünk! — tért első megdöbbenéséből nyomban a cselekvés útjára Júlia. — Látom, az ön fogata is várakozik lent. Majd kövessen minket.

A két dáma lesietett a lépcsőn és beszállt. Gyorsvágatva érkeztek a kolostorhoz. Minthogy ismerték őket és meghatalmazó irataik ellen se lehetett kifogás, a laikus apáca vonakodás nélkül nyitotta meg előttük az ajtót.

Beléptükre Sarolta a boldog meglepődés élénkségével rebbent sógorasszonya elé. Arca büszkeségtől és önelégültségtől sugárzott. De Máriát megpillantva, mintha elfújták volna örömét. Nevető gyermekszemei elhomályosultak és a lánynak lehetetlen volt észre nem vennie, hogy a korábbi barátságos ölelés helyett mindössze egy feszes és kimért főbólintás jutott osztályrészeül.

Júlia azonban nem sok időt hagyott eltűnődni ezen a furcsaságon. Lebocsátkozva sógornője mellé s Máriának is helyet mutatva, szokott határozottságával azonnal a tárgyra tért.

— Beszéljen, kedvesem, mert képzelheti, hogy a történetek hírével módfölött megdöbbenett! — intett.

— Oh, igen...!

Sarolta mohón vágott a szóba. Úgy látszott, hogy régen készülhetett erre a találkozásra.

— Tudtam, hogy meg fog lepődni, Juliette! — válaszolt. — Hiszen engem csak gyermekszámba szokás venni, akinek föladjuk leckéjét s akinek engedelmeskednie kell, ugy-e! Mintha nem is lennék éssen járó teremtés! És mintha férjem ügyei mindenkire tartoznának, csak éppen reám nem!

— Hagyjuk most a panaszkodást!

Júlia türelmetlen mozdulatot tett.

— Először is azt kell tudnom, hogy mit művelt ön az én távollétemben!

A szőke asszony előretolta kissé alsó ajkát.

Nagy magasságból jött a hangja:

— Megmutattam, hogy képes vagyok önállóan is cselekedni! Ha közbe nem lépek, férjem mostanra menthetetlenül beleesett volna abba a kelepcebé, amibe csalni akarták.

— Kicsoda?

— És ugyan ki szokott a mi vesztünkre törni? Az udvar!

— Miféle kelepccéről beszél ön?

Sarolta fejhosszal nőtt megint.

— Tudja meg kedvesem, — szólt oktató fölény-

nyel, — hogy az én látogatásomnak olyan színben kellett volna feltüntetnie Franciscust, mint aki családi érdekből, vezérei és hívei megkerülésével, titkon külön tárgyal. Talán elég egy-lélegzetre, ma belle?

Aspremontné ügyet se vetett a csípős hangra.

Kurtán biccentett:

— Elég. Sőt mi több, a dolog egész logikusan cseng. Nem lehetetlen, hogy fontolóra is vesszük, ha felvilágosít arról, hogy honnan jött erre a föltevésre?

— Megnyugtatom, hogy nem álmomban.

— Akkor hát . . ?

— Ha az a célja, kedvesem, hogy engem faggasson, félek, hogy rossz helyre fordult.

— Charlotte!

Aspremontné fölkapta szép, büszke fejét.

Élesen szemügyre vette sógorasszonyát.

— Megtagadná a magyarázatot nénjétől?

— Kénytelen lennék vele.

— Akkor is, ha nyomatékosan kérném erre?

— Még akkor is.

— És ha — követelném?

Most már villámlott Júlia minervai tekintete. Energikus lába toppantott.

De az az idegenszerű keménység csak nem akart feloldódni Sarolta gödröcskés arcán.

A fejedelemné visszavillant.

— Mi jogon?

— Talán jog is kerül, ha éppen keressük! — válaszolt Júlia szárazon. — Annak nevében, aki azonkívül hogy önnek férje, nekem meg öcsém. És gyermekeik nevében, akik — úgy gondolom — elég közel állnak hozzám is.

— Hiszen ép őmiattuk kell hallgatnom! — kezdett kibillenni Sarolta nagy maga-biztosságából, arra a hangra, melynek hidegsége sokkal jobban megfélemlítette, mint pattogása. — Értsen meg, az égre! Nekem lakat van a számon!

— Ugyan! Én ki-mi tette ajkaira a lakatot?

— Egy eskü, Juliette! Szent eskü! Ép az ő éle-

tükre! Beláthatja hát, hogy hajszálnyit se vethetek kockára. A dolog komoly.

— Mindenesetre érdekes.

Aspremontné vállatvont.

— Fölötte érdekes!

Sarolta, akinek titkai vannak . . ! Sarolta, aki külön utakra fordult! Sarolta, aki megszeg egy rendkívül fontos megállapodást és esküt tesz férje életére, olyan valakinek, akit nem lehet megnevezni . . !

— Ne gúnyolódják, néném! — futotta el a bíbor Sarolta arcát.

— Csak összegezek és meghajlok elhatározása előtt.

— Elismeri, hogy helyesen tettem?

— Elismerem, hogy sürgősen cselekednem kell. Irni fogok öcsémnek, hogy ilyen körülmények közt, természetesen nem vállalhatom tovább a felelősséget. Visszaadom a protektorátust.

— Kitenne engem Franciscus pirongatásának?

— Lám . . !

Júlia karikába emelte szemöldökét.

— Ön tehát nem egészen biztos abban, hogy férje megdicsézné nagy önállóságáért?

Amit a kérlelés, követelkezés, a harag meg nem tett, azt megtette ez az egyetlen kérdés.

Sarolta leszállt kinyilatkoztatás-szerű büszkesége ormáról és szenvedélyes sírásra fakadt.

— Oh, csak azt ne! — kiáltott ijedten s ebben az ijedelemben egyszerre föl lehetett ismerni szokott hangját. — Csak azt ne, Juliette! Ne akarja ön még jobban elidegeníteni tőlem az uramat! Hiszen az évek óta tartó különélés úgyis meg kell hogy tegye nála a magáét! Mit gondol, egy olyan férfi, mint ő . . ! Olyan magas polcon! És mindég más asszonyok közt. Mindég távol a sajátjától . . . Még a lelkét is elvonná tőlem? Hát kolostor-börtönben, rokontalanul, örömtelesen, mi maradna nekem akkor már ezen a világon?

— Ne féljen kedvesem.

Júlia szavában se volt többé idegenség.

Két izmos karja átölelte zokogó sógornőjét és szinte anyailag babusgatta.

— No lám, kicsikém, mire nem vezet a dacoság..! No csendesedjék, szépen! Hiszen senki se fog ellene törni. Nem kényszerítjük, hogy adott esküjét megszegje, hogy elárulja azt a nevet, melyet titkolni fogadott. Bár ne felejtse el, hogy ilyen megkötöttséget vállalni akkor, mikor egyetlen szón talán százezrek jóvolta foroghat kockán, mikor hallgatni is lehet olyan bűn, mint beszélni: fölöttébb veszedelmes! De hiszen csak nem is ment talán annyira azzal a fogadalommal, hogy legalább azt meg ne mondhatná: férfi volt-e, aki önnél járt? Vagy nő?

Sarolta fájdalom-durcásan dörzsölte oda puha arcocskáját sógornője vállához.

— Egyik se, — ingatta a fejét.

— Ugy hát gyermek. Vagy — — — ?

Júlia fölneszelt.

— Vagy szerzetes! Azt hiszem, nyomon vagyok. És egyelőre nem is kívánt ennél egyebet.

— A többi a mi dolgunk lesz, úgy-e grófnő?

Máriához intézte a kérdést, de mégse Mária felelt. A fejedelemasszony kapta föl fejét és mielőtt a lány hangot adhatott volna, váratlanul olyan izgalommal emelte föl mutatóujját, hogy a két látogató szinte elhült meglepetésében.

— Nem, — kiáltotta, — „ő“ ne ártsa magát többé a mi dolgunkba!

— Az Isten szerelmére..! Miért?

Sarolta most már föl is egyenesedett. Valami ösztönszerű fenséget nem lehetett elvitatni ettől a mozdulattól.

— Mert ő is azok közé tartozik, akik megrontásunkra törtek! — válaszolta. — Mert neki tudnia kellett arról a kelepceről, amit az udvar készített és mert mégis segítő kezet nyújtott a cselszövőknek! Semmi se menti, hogy nő léte, magyar léte, ilyen szerepre vállalkozott.

Kellett néhány pillanat hozzá, míg Mária megértette azt a lesújtó vádat, amivel illették. Aztán csak

összeszedte magát megint. Még mosolyra is fanyalodott.

Rossz tréfát űz itt vele ez a nagy gyermek! Kegyetlen tréfát, amiért bizonyára a méltó feddés se fog elmaradni.

Várakozólag tekintett Aspremontnéra.

De: sajátságos . . !

Júlia — közös tervüknek lelkes és megértő társa — most nem nézett vissza a szemébe nyugtatón, elfogulatlanul, mint máskor. A derüs Minerva-homlokról nem tűnt el a két mély, függőleges barázda. A biztosnak megszokott hang is, mintha tétovázva tapogatózott volna, ahogy a kérdő pillantásra kérdéssel felelt:

— Vajon csakugyan jól meggyőződött-e lánykám, arról, mielőtt a közvetítésre vállalkozott, hogy az udvart igazi őszinte jószándék vezette?

Máriát azonban már állva találta a kérdés. S ha fenséges volt az a tartás, mellyel vádlója lesujtott rá. nemkevésbé fejedelmi volt az a büszkeség se, amivel válaszolt:

— Belátom, hogy kézzelfoghatóbban kellett volna igazolnom magamat, mint ahogy tettem. Én azt hittem: elég lesz, ha majd a szemembe néznek. Ha féltve-őrzött titkomat fölfedem. Fiatalos járatlanság . . ! Tévedtem.

Júlia is fölkel.

— Ön neheztel . . ! — szólt hűvös udvariassággal.

A lány elfordult.

— Természetesnek fogja találni asszonyom, hogy míg ilyen gyanú érhet, semmi keresetem nincs itt többé.

— Azt kívánja, hogy lemondjunk társaságáról?

— Én nem kérek semmit. Ez egyszer, bár a legnagyobb tisztelettel: követelek.

És Mária jobbjá megbontotta balkezének kesztyűjét. Egy gyűrűt vont le ujjáról. Aspremontnénak nyújtotta:

— Irjon méltóságod haladéktalanul a fejedelem önnagyságának, mellékelve ezt a gyűrűt. Völegényem,

Haller Gábor báró úr, igazoljon. Adja hírül, hogy remélhetem-e a saját boldogságomat azoké nélkül, akiknek nagyon sokszor kellett már csalódnok ahhoz, hogy bizalmatlanságukban idáig jussanak! És ne hívjanak engem, majd csak akkor, ha bizalmuk ismét ragyog, mint a nap. Ígérem, hogy akkor megint rendelkezésükre fogok állani. Mert az egyes ember bántódása semmi ott, ahol ezrek és ezrek sorsa forog kockán.

Sarolta is állt már. S a két virágszeme megtelt az érzékenyülés harmatjával. Még meg is öleli, akit kevéssel előbb olyan hevesen vádolt, ha Júlia félre nem hártja.

— Elsősorban méltóságodnak tartozunk azzal, hogy óhaját teljesítsük, — felelt. — Ha itt egyedül az én személyemről lenne szó, habozás nélkül tettem volna sorsom az ön kezébe. De öcsém és szerencsétlen híveinek ügye olyan nagy dolog előttem, hogy lehetnének esetek, mikor sajátmagamban se mernék bízni, garancia nélkül.

A búcsúzó némán meghajolt és sietve hagyta el a cellát.

Ha forró volt az arca a szégyen pirosságától, lehűthette a könnyeivel. Ha fázott, didergett is belül a lelke, elég meleg hely volt az, ahova visszatért . . !

XIV.

Mária távozása után Aspremontné se időzött sógorasszonyánál. A lezajlott eseményekről azonnal értesítenie kellett a fejedelmet. Hazatérve nyomban írásnak fogott és mire a manupropriát lekanyargatta, határozott-vonású, szép betűi kitettek két egész ár-kust.

Elgondolkozva süllyesztette aztán a borítékba a zálogul ottmaradt gyűrűt is.

De nem kevesebb fejtörést okozott önnagyságának

se, mikor szeptember havának hetedik napján, — Érsekujvárból Szécsénybe megérkezve — szállásán vette és fölbontotta. Jó ideig járkált le s fel szobájában, a történetek súlyát latolgatva s majd egyik, majd másik főemberével tanácskozva. Végezetül Gábort hívatta.

Hamar tisztábajött vele. A fiatal őrnagy olyan leplezetlen őszinteséggel tárta föl előtte szerelmének ártatlan titkát, hogy több bizalommal atyjához se lehetett volna. És olyan fényesen igazolta jegyesét, amire a kétkedés legkisebb árnyékának is el kellett oszlania.

A fejedelem visszarejtette a borítékba a fölmutatott gyűrűt.

— Meggyőztél fiam. Nem marad más hátra, mint szívből a mi közös ügyünk sikerét kívánnom a ti számotokra is.

— Uram! — felelt Gábor, hangjában szorongó aggodalommal. — Íme, én válaszoltam, hitem szerint, mindarra, amit nagyságod tőlem tudni akart. Az Isten nevében, szabadjon most már nekem is valamit kérdenem! Mi uton jutott ide ez a gyűrű? Nem érte valami baj az én jegyesemet, hogy az ujjáról lekerült?

A fejedelem tagadólag intett.

— Légy nyugodt. Hogy mi úton ért ide a mátkazálog és mi okból, erre a kérdésre adósod maradok ugyan, mert messzi-jelentőségű politikai ügybe kapcsolódik. De veszedelem nem fenyegeti a kisasszonyt, aki hűsége biztosítékaként, saját jószántából küldte azt hozzánk. Egyelőre érd be ennyivel.

Gábor meghajolt.

— Uram, ha még egy kegyet kérnék, nagyon vakmerőnek gondolna-e nagyságod engem?

A feleletet be sem várta. Már mondta is a kicsit szégyenlősen félresodort bajusza mögül:

— Nem küldhetnék-e én is... üzenetet a kisasszonynak, ugyanazon a módon, ahogy majd a gyűrű vissza fog kerülni hozzá?

— Irjál csak! — mosolyodott el a fejedelem jószagosan. — A kádenciát én magam vezetem a leveledre s gondom lesz rá, hogy rövid napon helyére kerüljön.

Alig várta a vőlegény, hogy négyszemközt lehessen lúdtollával, meg egy jó árkus papirossal, ha valami sok ideje nem is maradt, ékes szavakba önteni mindazt a sok érzést, amit a szerelmes fiatal szíve virágozott. Hiszen nem kedvük töltésére jöttek ők ide Szécsénybe, önagyságával s annak udvarával! Hanem nagyonis országos dolgok miatt!

Tizennyolc esztendő óta először adtak itt egymásnak találkozózt az édes haza rendjei, hogy annak méltó módja szerint — s ne csupán holmi dicasteriumok parancsolgatására — határozzanak a Republica ügyei felett.

A fejedelem nem könnyen szánta rá magát a konvent összehívására. Mert nem akarta, hogy királyi jogok bitorlásával vádolhassa bárki. De minthogy a bécsi miniszter urak egyre húzták-halogatták egy törvényes országgyűlés meghirdetését, végül se maradt sok válogatása. Akkor aztán észbekaptak a késedelmzők is! Bár az se lehetetlen, hogy igen magas helyről lódítottak egyet az eszük kerekén... Erre vallott legalább az a hír, hogy a gyűlésre a fiatal uralkodó is küld megbízottakat, akik az összes egybegyűlt rendek fülehallatára fogják kijelenteni, hogy őfelsége nem korlátlan hatalmat ért az örökös királyság joga alatt, hanem igazságos és törvényes kormányzatot...

— Hiszi a piszi! — vonogatták vállukat az urak, ahogy egyre gyűltek-gyülekeztek, a szécsényi vár lábánál fölvert sátor-szállások közt, mind pogányabb zajjal. Hat püspök, sok szerzetes és világi pap, harminchat főúr, huszonöt vármegye nemessége s szinte valamennyi város követsége olyan tűzzel vonult be a gyülekező helyre, hogy majd felborították a szerelmeslevelet író vőlegény sátorát. Az saját gondolatát se nagyon értette már néha, a síposok, dobosok, kürtösök minduntalan fölcsattanó zsvájában. Nem is tehetett okosabbat annál, mint hogy — Anno Domini 1705 szeptember 15 — odakanyarította a dátum mellé nevét, meg egy lángotvető szívet alája.

Kiáltották aztán őt magát is, hamar. Föl kellett állítania a Gavallér Ifjak kompániáját a parádéhoz.

Épp annyi ideje telt, hogy levelét a szembetalált Bercsényi úrra bízva, kegyes átszolgáltatását kérhesse a fejedelem számára. Azzal futhatott is az úrfijaiért. Nem mulasztotta el azonban befelé egy fohászt áldani arra a titokzatos valakire, aki az üzenetét továbbviszi. Oda, ahova ő csak éjszakánként járhatott, az álmok csillagkerekű szekerén.

Hej, ha legalább annyi szóra szembesülhetne a levél hordozójával, míg a lelkére kötheti: repüljön a szelek szárnyán s útban jól vigyázzon . . !

De szerencsére, kívánták ezt mások is s az övénel magasabb érdekek, melyek sodrukba kapták a postalambját és meg se álltak vele a bécsi Aspremont-palota küszöbéig. Ott szépen letették terhüket s ezzel a Hóldfáma gyűrűje megint visszakerült oda, ahonnan elindult.

XV.

Ha Júlia levele fogyasztotta az árkusokat, a fejedelem se bánt velük fukarabban. És beletelt vagy három Miatyánknyi idő, míg Aspremontné átfuthatta az egyenes sorokat. Saját betűinek hasonmásait, Míg elkészült, bele is pirult az arca. Le kellett azt hűteni egy kis rizsporral. Ruhát is váltani, cipellőt cserélni.

A grófasszony öltözött.

Kevéssel rá futottak is már a hires lipicai paripák a lefüggönyözött hintóval. Meg se vesztegeltek a Burg kapujáig. Ott is előreszaladt a főkomornyik a dáma igazoló írásaival, melyekben bentállt, hogy az „órák“ hölgyek közé tartozik az úrnő, akinek szabad belépése van itt az Olympus berkeibe. Így aztán mire az előkelő jövevény tulajdon személyében odaért az udvari hivatalnokig, nem tartóztatta fel többé semmi akadály. Mindössze annyit dűnyögött a hivatalnok, hogy a kegyelmes asszony órája az udvarlásra még nem érkezett el . . . Júlia azonban eddigre már elfordult az udvarhölgyek lakosztálya felé.

Nem volt könnyű eligazodni a folyosók útvesztőjében. De nem is volt túlnehéz feladat az olyan vasakarát számára, amilyen Zrínyi Ilona leányában lakozott. Ahol pedig elvéthette volna a tájékozódást, egy-két császári, vagy hollandi dukátért nagyobb dolgokat is lehetett kapni a Burgban, mint egy járatos lakáj...!

Röviddel rá Máriánál látogatót jelentett a szubrett. A kisasszony alig még hogy megtért szolgálatából. Vendégfogadásra se készült. Hanem azért a beüzent névre jött, késedelem nélkül.

Aspremontné mindkét kezét nyujtotta felé. Majd magához vonta és megcsókolta.

— Remélem, nem kell soká fejtegetnem jövetelem okát? — kérdezte, vendéglátóját is a pamlagra vonva. — Tudni fogja lánykám, hogy ha mi még egyszer találkoztunk ez életben, annak csak egy célja lehet. Az az elégtétel, mellyel önnek tartozunk.

Júlia keményen fogta társnője kezét. Szép, teli pillantással mélyedt annak szemébe és olyan hangon folytatta, amin érzett, hogy elsősorban neki magának okoz örömet:

— Öcsém igazolása megjött. A válasz, a gyűrű és egy levél... Talán kárpótolhatom vele bizonyos rossz emlékekért...

— Oh, ez az írás...!

Mária elpirult a hajszorító szalagjáig. És úgy rebent a sokpecsétes levél után, hogy Aspremontné elfordult. Mert a szűzi léleknek ezt az elpalástolhatatlan repesését nem lehetett nézni a megértés mosolya nélkül.

Csak késve eszmélt rá Mária, hogy kelleténél mélyebb betekintést engedett a szívébe. Ettől aztán még pirosabbra bíborodott. Úgy, hogy nem is leplezhette többé a színváltozását máskép, mint a drága hír hozójának keblébe rejtőzve.

Júlia anyásan cirógatta meg a hajadonkát.

— Kis bohó...! Meg se nézte a boríték hátulját! Pedig a fejedelem írása áll azon. Áldást, szerencsét kí-

vánó záradéka... Hát meg van-e elégedve a nyújtott elégtétellel?

De Mária hallani se akart többé a tegnapi keserű emlékeiről...

— Jó, — komolyodott vissza Júlia is. — Ne beszéljünk hát róluk. Annál inkább, úgy-e, a mi közös nagy ügyünkről! Sikerült-e önnek megtudni valamit a rejtelmes zárdai látogató felől?

A lány sóhajtva rezdült vissza a lelke rózsaszín elködléséből. Fájdalommal kellett bevallania, hogy járt ugyan a kolostorban, de semmit se végzett. A kapus laika elment búcsújárásra.

— Ön talán szintén tett valamilyen kísérletet?

Milyen kár volt a kérdésért! Az ilyen acéltestű, férfi-edzettségű asszonyokra elég ránézni, hogy tudja az ember: ez a fajta nem szokta tétlenül nézni az ostoba véletlenek, vagy avatatlan kezek játékait.

Júlia igent intett, bár eredménnyel, sajna, ő se dicsekedhetett. A főnöknő — akinél kopogtatott, — állítólag nem tudott semmiről. Nem emlékezett semmire.

— Így hát be kell várunk a kapus apácát, — sóhajtott Mária.

— Ami még korántse jelenti azt, hogy addig ölbetegyük a kezünket, — bölintott Aspremontné. — Aki ennyit el tudott érni az udvarnál, mint ön, az többre is képes. Ússe tovább a vasat, lánykám! Hiszen hozzám írott levelében maga öcsém, a fejedelem is elismeri, hogy a császár a békülékenység tagadhatatlan jeleit mutatja!

A dáma elhallgatott. Néhány percig fontolgatni látszott saját buzdításait. Majd egyszerre előrehajolt és váratlanul Mária kezére tette kesztyűs kezét.

— Gyermekek! Egy kérdést...

— Amit csak jónak lát, ügyünk érdekében!

— De most nem az «ügy» az, ami a kérdést dik-tálja. Hanem az a barátság, melyről úgy látszik, írva volt, hogy egy keserű emlékből szülessen.

Mária úgy találta, hogy annál megtisztelőbb rá

nézve, ha Zrínyi Ilona leánya mint barátnő fordul hozzá.

— Talán még pontosabb, ha úgy mondjuk: mint tapasztalt és idősebb testvér az idegenbe-szakadt, járatlan hűgocskájához . . .

És Júlia acélszeme Mária tekintetébe mélyedt.

— Nincsenek valamilyen zaklatásai az udvarnál? Olyan alkalmatlanságokat értek kedvesem, amikben én tanácsal, vagy oltalommal szolgálhatnék.

A lány hirtelen elrándult. Érezte, hogy egy forró vérhullám egészen előnti.

— Mi volna? — kérdezte zavartan.

— A császárra gondoltam, ma mignonne . . . József fiatal és lobbanékony természetű. Nem háborgatja önt? Nincs mitől tartania?

Most már a keze is visszarebbent a vállatottnak. A leány elfordult.

— Nincs, — felelte gyöngye hangon.

— Hála Istennek!

És Aspremontné megkönnyebbülten lélekzett föl.

— Akkor vegye úgy, mintha semmit se kérdeztem volna.

Fölkelt és búcsúzott. S Mária csak arra ocsúdott, mire a nagy szárnyas ajtó már be is tevődött vendége mögött.

Egyszerre iszonyattal teljes ijedelem lett úrrá rajta.

Nagy ég . . .! Mi volt ez? Hiszen ő — hazudott! Tudva tagadta le azt, amire ösztönös sejtelve ismételtén figyelmeztette! Mért tette, amit tett? Mért nem szoritotta vissza bátran, őszintén, Júlia jóságos, segítőkész kezét? Mért nem állta tekintetét? Mért nem tárta föl a nagyszerű, erős asszony előtt azonnal, teljes bizalommal, szorongó aggodalmát? A császárnak irányában megsejtett hajlandóságát? Hát olyan utakon járna ő, melyek álnoksággal vannak kövezve és szégyensorompók közt vezetnek? Melyeken bujkálni kell?

Egy percre csaknem ledobbant a rémülettől. Aztán már fel is tépte a kilincset, hogy visszahívja, akit elmenni engedett. Hogy kiöntse előtte a szívét, hogy esdve kérje a tapasztalat védelmét.

De Aspremontné időközben már elfordult és lehaladt a lépcsőn. A cselekvés pillanata, majd a megdöbbenés láza is, elszállt. Visszatérve, Máriát saját képmása fogadta a tükörben. Sugárzó, magas homloka, büszke testtartása, tisztasága visszatündököltek rá.

Menekülve kapaszkodott meg szeme a saját képén. És lassan — mintegy lidércnyomás alól szabadulva — elmosolyodott.

Így megriadni! De hiszen ő nem tett semmit, amiért pirulnia kellene? És vele történt semmi, ami bűnös, ami rossz? A császár sohase sértette őt s ő nem is túrné, hogy megsértse. Aspremontné pedig bármily nagyra tartsa, sokkal rövidebb ideje ismeri, semhogy fölfedhetett volna előtte egy olyan gyanút, mely talán nem is indokolt! Nem, ez csupán agyrém, ami egyedül őrá magára tartozik! Legbelső ügye, mellyel senkinek se köteles beszámolni.

Már mosolygott. És egy csöppet az apja kevély mozdulatával szegte hátra a fejét.

Az itt a kérdés inkább, hogy nem ment-e Júlia túlságosan is messze a gyámkodásával, amit a gyermeklelkű Sarolta mellett megszokott? Helyénvaló-e ilyen kényes tudakolozásokkal valakinek egyszerűen nekirontani? Hiszen nem mindenki Sarolta! Nincs mindenkinek szüksége a pórázon-vezetésre! Neki legalább nincs. Az ő számára elég a saját ereje. Pálffy János lányát ugyan ne féltse senki, ha százszor fejedelmi vérből sarjadt, felséges Minerva is!

*

Hanem azért csak nem lelte helyét. Valami lap-pangó kis nyugtalanság büszke számvetése után is visszamaradt a lelkében. Még Gábor levele se bírta egészen eloszlatni. Utoljára aztán azzal verte el szorongó rosszérzését, hogy a végzetlen földadat terhe gyötri. Az idő haladt, október harmadika erősen közeledett

s ő ma sem tudott többet, mint tegnap. Alig várta első szolgálattól mentes napját, hogy megint ellátogasson a kolostorba. Legnagyobb megütközésére azt a választ kapta ott, hogy a laikus apácát — más zárdába helyezték. A főnöknőt hasonlóképp. Senkise tudta: hová.

Bár a puhatolózás eredmény nélkül végződött, mégis megörült neki. Lehetetlen volt összefüggést nem látnia ezekben a dolgokban! Ezeket a sorozatos eltűnéseket nem tarthatta véletlennek. Tervszerűen kell, hogy végrehajtsa őket ugyanaz a titokzatos kéz, mely mindég megelőzte és sikerének küszöbén döntötte halomra terveit.

Sietve tért vissza a Burgba Thurnhoz, akivel egyedül tanácskozhatott a rejtelmes ügy fejleményeiről.

A főudvarmesternek is reményt csillantott a szeme.

— Be kell vonnunk Miller atyát, a császárné gyóntatóját! — bólogatott.

— De mikor őfelsége hallgatást parancsolt!

— A gyóntató hallgat. S a jezsuita rend, mióta visszatért, nagyobb hatom, mint valaha. Mint Európa minden királya és császára együttvéve.

Nagy kijelentés volt ez a vérbeli udvaronctól. Sokkal nagyobb, semhogy Mária tovább aggodalmaskodhatott volna. Megadta hát magát Thurn érvelésének s beleegyezett, hogy az a páterért küldjön.

A várakozás néma és feszült percei következtek.

Végre nyílt az ajtó. Egy magas, vállban kissé előrehajló, megállapíthatatlan korú férfi lépett be. A dámácska gyakran látta besuhanni nesztelen, puha járásával az anyacsászárnőhöz. De csak most először vette alaposabban szemügyre a rendkívül finom, értelemről sugárzó arcát.

Nem, a főudvarmester nem túlozott. Hosszú fekete talárjában, keresetlenül előkelő mozdulataival és sajátságos, szelíd leereszkedésében, szinte jobban hasonlított az atya egy álruhás herceghez, mint szerzeteshez. S Máriának önkéntelenül az az érzése támadt,

hogy amire ezek a nyugodt, áthatolhatatlan tekintetű szemek egyszer rávetődnek, ott magától megbomlik minden titok.

A páter néhány rövid kérdést tett fel mindössze, majd hamarosan föl is kelt megint.

— Megnyugtathatom önöket, hogy rendünk nagyobb politikai titkokat is őriz ennél, — mosolygott szelíd elnézéssel. — Ami Rákóczi herceget illeti, ő a mi nevelésünk volt és ezt természetesen nem fogjuk elfelejteni. A két apáca hollétét megtudni gyerekjáték.

Mária a legbizakodóbb hangulatban maradt vissza a páter látogatása után. A napok azonban teltek, multak s ő még mindég hiába várta a hatalmas pártfogót. Az atya nem mutatkozott. Az ősz leteregette hűvös porát a bécsi utcákra. A paloták balkonjairól kezdték behordani a dísznövényeket s a hagyományos papagáj-ketreceket. Szeptember huszonkilencedike, a birodalom hivatalos örökösödési hódotának napja is beköszöntött. De a titokzatos ügyben csak nem mozdult semmi. Pedig Mária már egész belefogyott az emésztő nyugtalanságba. Egyrészt a szécsényi konventbe kiküldött császári békekövetek sikeréért rettegett, másrészt saját megbízatásáért.

Addig várt, míg végre elérkezett a terminus napja is, amikor fölhatalmazása lejár, a nélkül, hogy kudarcnál egyébbel számolhatna be az uralkodónak.

Ezzel a nyomasztó érzéssel jelentkezett audienciára a kamarásnál.

Az tűnődve forgatta a felíró könyv lapjait.

— Legföljebb délután, vagy az esti órákban s akkor is soronkívül! — csukta össze a könyv tábláit.

Majd magyarázólag tette hozzá:

— Öfelsége a titkos tanács ülésére készül. Ő maga fog elnökölni. Rendkívül fontos tárgyak szerepelnek a napirenden, minthogy a Szécsénybe küldött követek jelentése befutott...

Máriával egyet fordult a világ. Lesujtottan, kiábrándulva minden külső segítségből és reményből botorkált ki az ajtón.

XVI.

A miniszterek és főurak ezalatt a tanácsterem antekamerájában gyülekeztek. Salm herceg — a premier — jóval a kitűzött idő előtt megjelent, hogy hivatalnokai segítségével az elnöklő császár keze alá készítse a szükséges iratokat. A hatvanesztendő, szőrszálhasogató, kellemetlen vén ember — aki József nevelője volt gyermekkorában — úgy megszokta az örökös zsémbelést, hogy mire kortársa, a nemkülönbön epés Harrach Bonaventura gróf, Lipót császár egykori főudvarmestere is betopogott, gáncsoskodásaival már majdnem kétségbe ejtette a szerencsétlen skriblifexeket.

Harrach után egyszerre tömegesebben kezdtek jönni a behívottak. A titkos tanácsosok nagy grandezzával sorakoztak fel.

— Princ Eugenia nem számíthatunk, — jegyzett jóelőre a protokollista, aki igyekezett hivatalnoktársa mellett vetni horgonyt ebben a fényes és mindkettejük számára egyaránt kényelmetlen környezetben. — Öhercegsége nem érkezett meg a harctérről.

— Ne is jöjjön! — ijedezett a kancellista. — Mert ahogy ő kihúzza a lábát katonái közül, kész a veszedelem!

A másik bölintott. A bár jóltartott, de megrugdalt kutya ellenséges morgásával hagyta helybe:

— Fuccs a spanyol trónnak, Carlos úr örökségének és fuccs az összes nyugati Habsburg-aspirációknak! Mi? Maradjon csak a princ ott, ahol van.

— Oettingeni Wolfgang gróf — húzta meg a kancellista a társa zubbonyát. — Jegyezheti ön az udvari tanács elnökét is.

— Megjött?

— E pillanatban.

— És a magyar palatínus? Eszterházy Pál?

— Még nem látom. A herceg későnjáró legény. Mindég kiszámítja, hogy éppen csak egy bolhaugrással érkezék a felség előtt.

— Ez illetlenség!

— Vagy inkább góg. Mind ilyen dölyfösek ezek!

A protokollista vállatvont és felpillantott. Maga akart seregszemplét tartani a megjelentek fölött. Ám, hogy új jövevényt nem látott, visszacsámcsogott Eszterházyra:

— Jó húsban van a barbár! — csetintett halkan, irigyen.

— Mit akar? Került, amiből kihízzon!

— Igaz! Úgy hírlik, hogy a hidra hatodik feje, Thekely a sógora.

— Thökely!

— Hát legyen Thököly! Ördög tudja ráficamítani a nyelvét a pogány nevükre! De a palatínusnak nem is a sógor-uram neve volt fontos! Hanem a birtokai. Derekas hasznot húzott a Theköly-féle emigrációból. Érdemes volt érte az udvar pártjára állani!

— Pszt, írjon ön!

A kancellista fontos képet vágott.

— Most lép be Liechtenstein Ádám herceg úr! Mit bajlódunk mink itt a barbárral! Liechtenstein félzsebéből kifizetheti.

— Nono...!

A protokollista dörmögött írás közben.

— Krózus a herceg, tudom. De hogy félzsebéből..?

— Ha mondom! Elhiheti. Hiszen, ha ő ki nem rángatja princ Eugént a bajból, mikor se katonát, se zsoldot, se élelmet nem bír kipréselni az udvartól, akkor ugyan jól festene a spanyol hadjárat!

— Csakugyan Liechtenstein pénzeli a princet?

— Talán nem is annyira patriotizmusból, mint inkább maga a princ miatt. Kebelbarátja a kis savoyardnak.

— Akkor ezek jól összekerültek!

Egy szikkadt, csókafejű új jövevény felé hunyorított a protokollista, aki majdnem a herceggel egy pillanatban lépett a tanácssterembe. Kinsky Wencel Norbert gróf volt, éppolyan megátalkodott ellensége a nagy hadvezérnek, amekkora híve Ádám herceg. Talán azért is jártak mindég együtt. Aki nem ismerte a

köztük tátongó ellentétet, szinte elvállhatatlanoknak gondolhatta volna őket.

De nemcsak kettejüket kötötte itt össze a gyűlöletnek ez a magnetikus ereje. Mansfeld Henrik hercegnek talán a tubák se ízlik, ha Lobkovitz Ferdinánddal — Amália császárné főudvarmesterével — meg nem kóstoltatja. Martinitz György gróf és Traun gróf is gyanús előzékenységgel udvaroltak egymásnak. Abensperg Ottó pedig még a csipkedíszét is megigazította Bucellininek, akiről mindenki tudta, hogy holmi asszonydolog miatt valamikor halálra kereste.

Thurn — az anyacsászárnő főudvarmestere — jámbor szórakozottsággal lézengett az öldökölve mosolygó pillantásoknak ebben a kereszttüzeiben. Mint-hogy Eleonora mellett leginkább a klérussal akadt dolga s reverendához szokott, legszívesebben az egyházi személyek mellé szegődött. Mindég gyulladt, hunyorgó szemével is azonnal észrevette a nekivaló társat a legfrissebb jövevényben, aki annyi óvatos önféltéssel toltá most be élemedett, puffadt testét a terembe, mintha attól félne, hogy a kétszárnyas ajtó is kevés lesz neki.

— A kardinál!

A kancellista megdőfködte társa vállát.

— Jegyezze ön! Kollonich Lipót gróf!

— Dietrichstein Fülöpöt nem látja?

— Ön egy bájos feledékeny . . !

A kancellistára is kezdett már átragadni a galantériának a teremben uralkodó hangja. Száját gyűszűnyire húzva suttofta édesen:

— A verebek csiripelik, kedvesem, hogy öfelsége trónralépte óta, valami rejtelmes ok miatt, a Dietrichsteinek duzzognak az udvarral . . .

— Igen, Lipót herceg! Azt tudom! De Fülöp . . !

Épp e pillanataban nyílt megint az ajtó. Maga a kérdezett Fülöp herceg lépett be. Meg kellett adni, hogy ez se hajlongott senkinek. Megállt a terem közepén, mintha egyedül lenne s körötte minden csak füst és levegő. Még a Wallenstein Károly gróf mellől integető Trautsont se látszott észrevenni. Pedig a gróf

— aki rendkívül sokat tartott előkelő származására — nem igen tékozolta kedveskedéseit.

A premier az óráját nézte. Hajdani iskolamesteri és nevelői pontossága kitört belőle:

— Együttvagyunk mind? — kérdezte nyugtalanul. — A gyűlés kezdete közeledik s öfelsege megjelenté után bezárnak minden ajtót.

Nem volt, aki feleljen. A beszélgetők csoportjai ezalatt már kialakultak s az enyelgő bókók, csipkelődések és intrikák közepett mindenki szívesen eleresztette füle mellett a zsörtölődő vén ember szavát.

Salm hát megint a két hivatalnokra tette a nyergét. Beledugta lapos, sárga orrát a katalógusba.

— Kik hiányzanak?

— Francesco duca di Moles, excellenci!

— Ostobaság! Az Madridban követséget jár. Ennyit se tudnak önök?

— Kardinál Grimari...!

— Rómában deputációzik és nápolyi vicekirály lett.

Salm fölpisszent. Kezdte elönteni a harag gyönyörűsége.

— Folytassa csak, folytassa! Hadd lássam, hogy milyen nagyszerű hivatalnokai vannak a császári birodalomnak!

A protokollista izzadt. Titokban segélykérőleg lépett a társa lábára.

— Liechtenstein Antonio herceg, — nyögte.

— Aki Károly főherceggel Spanyolországot járja?

A premier kéjesen fölnevetett. De aztán egyszerre elszakadt a nevetése. Rábökkent a következő névre és újabb dühe elnyelte a régit. Egész mérge a késedelmezőkre fordult.

— Gróf Starhenberg! Rég itt lenne a helye! Windischgrätz Ernő! Wels Károly! Hol van Wels? Hol az alsóausztriai helytartó? Kolosszális pontatlanság! Sinsendorf Fülöp! Az államügyek legfőbb kancellárja! Ez a házasságokból fölkapaszkodott fickó! Akinek őstét judicium delegatumnak kellett elítélnie! Hol marad?

Valaki megérintette a dühöngő ember vállát.

Salm megfordult. Cernin Hermann gróf állt előtte. Kedvetelt mosollyal nézett a hepciásra, mutatóujját ajkai elé téve:

— Ön nem tudná, excellenc? Hiszen a főkancellár sohase lép a tanácsterembe addig, míg Moreri nagy Dictionnaire-ját át nem lapozta.

— Hát mire az neki! — vakkant vissza az ingerelt, mint egy csahos vén eb.

— Abból tanul francia választékosságot.

— De mikor mi nem francia ügyeket fogunk itt most tárgyalni, hanem a barbár szomszédokét!

— Ó azért a leckét nem engedi el. Apicius és Petronius akar lenni, egyszemélyben...

Cernin nevetett. Salm pedig a katalógusra csapott.

— És a raabi püspök? — csikordult. — És a Lambergeek? Herberstein? Wratislaw? Ők se elég előkelők még?

— Bizonyára nem, minthogy excellenciád észre se vesz minket!

Egy derűs, de mulattában is elutasító hang felelt a kérdésre. Wratislaw az érdemrendjeivel játszogatva állt ott, a hiányolt csoport közepén.

— Valamennyien megjöttünk, csak ön nem látott minket. Mit gondol, soká késik a felség?

A választ azonban be se várta a kancellár. Átállt egy másik csoportba. Eszterházyt, az időközben befutott magyar palatinust ugratták ott éppen. Ez jobban érdekelte a premier dülás-fülásánál.

A viador-szigonyt Mansfeld tartotta kezében. Alaposan megmártogatta a nádor vékonyában.

— Hallom, öt-hat napja temették el az excellenciád sógorát Nikodémiában, az örmények temetőjében! Hát örmény volt Thekely? Nem is tudtam!

— Sajnálom a palatinust — zökkent közbe Thurn, öregesen. — Kényelmetlen rokonság lehetett ez a rebellis...

Kollonich hirtelen odafordult. Petyhüdtlen lö-

työgő nyaka-bőrét rázogatva, adta fontoskodólag a pártfogót:

— Ha rebellis volt is Thököly, őexcellenciája annál hűségesebb a szentfelséges Dinasztíához! Excellenciáitok nem tagadhatják, hogy köztünk, magyarok közt is akadnak az udvarnak szívvel-lélekkel szolgálói . . .

De póruljárt a mentor! A szúrást ő se kerülhette ki az elszólásért.

— Hogyan? — játszotta Mansfeld az elhültet. — Jól hallok? Eminenciád magyarnak vallja magát?

— Mért ne, kedves hercegem? Mért ne?

— Mert eminenciád ezt rendszerint csak Budán szokta tenni. Bécsben pedig mint hű osztrákot ismerjük.

Nagyon éles volt a vágás. Nem csoda, ha a sarokbaszorított is emelt hangján:

— Osztrák vér éppenúgy folyik az ereimben. Elég bizonyosságát adtam. Hát az «akciszt» hol vezettem be, ugyan? Nem Magyarországon? Hát a sórendeletet hol foganatosítottam? Nem én tanácsoltam boldogult Lipót császárnak, hogy borra, sörrre, pálinkára és húsrá vessék ki a Lajtán túl az adót, mert ha engedelmeskedni nem is, de enni-inni annál jobban szeretnek a magyarok. Oh kedves hercegem, ön feledékeny!

Kollonich duzzogva csücsörítette zsírosfényű száját.

— Én beláttam Szelepcsényi primás igazát, aki szintén azt a nézetet vallotta, hogy a bűntetések méltán érik a magyarokat, szegény rebellióba tévedt véreimet. «Isten is az egész emberi nemet sujtotta az egy Ádám vétke miatt . . .!»

Az osztrák Krózus — Liechtenstein — megvető fintort vágott.

— Hiszen ami azt illeti, valóban, ön is segített neki, kardinál! Ezt igazán nem lehet eminenciádtól elvitatni. Emlékezzünk csak a pozsonyi birtok-elkobozásokra . . .! Húszával-harminccával mondták ki a halálos ítéleteket s ön — mind helybenhagyta . . .

A kardinális észrevette, hogy megint túlszaladt. Elértette a kontra-vágást. Kétségbeesetten próbált kievickélni.

— Persze! Mert akiktől konfiskáltam, azok mind gaz lázadók voltak! És én ismertem kötelességemet a szentfelséges Ház iránt. De az országnak mindég javát akartam.

— Hát az inkorporálás . . ?

— Tudom, hogy Magyarország jobban járna, ha a fölséges Ház bekebelezné birtokaiba, mintha mindenféle maradi bullákkal kormányoznák. Engedelmet, urak, azt már csak nem vonhatják kétségbe hogy a maga birtokának mindenki kedvez?

— Milyen gyöngéd jóakarata . . ! — nevetett Liechtenstein. — Nem eminenciád vállalta-e, hogy Magyarországot előbb koldússá, majd katolikussá és végül rabbá teszi?

Kollonichnak kezdett a szeme dülledezni nagy iparkodtában:

— Koldússá, mondtam, hogy hajlékonyabbá válják. Katolikussá, hogy lelke az eretnecség kárhózatába ne essék. És rabbá — — —

— Nos?

— Igen! — villant a primás szeméből az üldözöttek vad dühe. — A felséges Ház rabjává, mint ahogy a gyermek rabja az ő szerelmes atyjának. És mi, hű osztrákok — — —

— Gyerünk innen! — fogta karon a herceg Lamberg kardinálist. — Őeminenciája kezdi nagyon sületlenül váltogatni a nemzetiségét. Úntat és émelyít ez a tisztátalan paraszt . . .

Néhány úr, a legfelső arisztokráciából, a herceggel tartott. Bár gyűlöltek a keleti szomszédot, de izlésüket sértette a handabandázó Kollonich, aki még mindég vitatkozott a hátuk mögött.

Az okvetetlenkedésnek a főceremóniamester vetett véget. Szó közepén lépett a terembe, széttárva a szembenső, szárnyas ajtót s nagyot koppantva a küszöbre aranyozott pálcájával:

— Őfelsége, a császár!

XVII.

Mária több kísérletet tett a kamarásnál. A próbálkozások azonban nem jártak eredménnyel. A gyűlés permanens jelleget öltött s a császár ki se mozdult a tanácssteremből.

Csüggedten tért hát vissza. Fásultan figyelte a percek múlását, a leszálló alkony mind mélyebb árnyékait szobája falán.

Egyszercsak kopogtatást hallott. Az ajtó kinyílt. A küszöbön Miller atya állt. Hosszú, imbolygó mozdulatokkal, inkább suhanva mint lépdelve, közeledett. Kívont egy széket és magától értetődő természetességgel leült. Szinte az lett a látszata, mintha ő volna otthonában és a másik lenne a jövevény, akinek megengedték, hogy jöjjön és halljon. A főlény az atya egyéniségéből áradt. Lénye, egy világhatalom molekulájaként, az összesség nagy öntudatától fénylett.

Föltette pápaszemét s egy kis papiros szeletet terített az asztalra. Bevezetés és magyarázatások helyet azonnal olvasni kezdett. Mintha csak egy tegnap félbehagyott társalgást folytatna:

— Ime a kérdőpontok: Hová lett a laika, hová tűnt a főnöknő s hogy bírt az ismeretlen szerzetes bejutni a kolostorba?

— Oh, hát atyaságodnak mégis sikerült valamit megtudnia?

Maga a császár se pillanthatott volna föl méltóságteljesebben, mint Miller. Nem válaszolt. Olvasott tovább, értelmesen, gyorsan, halk szóval.

— A laikát Münsterbe helyezték át. A főnöknőt Neuburgba. Nem lehet vele beszélni, mert hallgatagsági fogadalmat tett, egy évre. Amíg fogadalma letelik, helyettes igazgatja a zárdát. A laikus nővér azonban a következőket vallotta . . .

A papir megcsördült. A páter átfordította az oldalt.

— A kérdéses napon egy idegen szerzetbeli apáca kívánt bebocsáttatást a zárdába. Magasnövésű nő volt, fekete szemekkel és ugyanilyen szemöldök-

kel, melybe mintha néhány őszes szál is vegyült volna. Kissé idegenszerű kiejtéssel beszélte a német nyelvet. Rómában megszentelt, csodatevő érmecskék aján-dékba-hozatala címén kért és nyert belépést...

Mária az óramutatóra pillantott s görcsösen egy-másba kulcsolta ujjait. De az izgalom mégis elhatal-masodott rajta.

— A nevét, Illustrissime!

Miller atya hűvösen pillantott ki pápaszeme fölött.

— Nem szerepelt a kérdőpontjaim közt, — mondta.

— Oh, — jajdult föl a kárvallott, — föl se mer-tem tenni a kérdést..!

— Több bizalommal kellett volna lennie Jézus szolgálói iránt! Egyébként az ismeretlen apáca az udvari hivatal bélyegzőjével ellátott fölhatalmazással is rendelkezett...

A páter halkán, szárazat köhintett. Tekintete mozdulatlanul állt meg Márián. Majd megismételte:

— Az udvar...

Amaz csak most eszmélt a figyelme mellett már elfutott szóra.

Egyszerre összemozdult tőle, mint akit delejes ütés ért.

— Az udvar..! — kiáltott bennszakadt lélek-zettel s a szeme elkerekült.

— Az udvar..!

— Igen.

— De hiszen ez... De hiszen akkor...

Mária nem bírta bevégezni, amit mondani akart. Csak a homlokát szorongatta.

— Hiszen akkor mégse késő: Nem kell üres kéz-zel mennem őfelsége elé!

— A császár gyűlésen elnököl, a dolog tehát nem volt sürgős.

A páter fölkelt és nyugodt, szenvedélytelen moz-dulattal helvére tolt a széket, elhárítva a hálálkodá-sában szertelen asszonyi illetést.

— Én mindössze egy gyarló eszköz vagyok az

örökkévaló Igazság kezében, — felelt — s hosszú fekete árnyéka már át is suhant a szobán, mely megtelt finom, aszkétikus mozdulatainak titokteli varázsával.

Az előszobában a kamarás küldönce toppant Mária elé.

— Öfelsége azonnal szólítani fogja méltóságodat!

És Mária dobogó szívvel, a megváltottak sietségével követte a kamaraszolgát.

*

Egy tekintet a császár arcába, eléggé sejtette, ami a gyűlösen történhetett. Józsefnek villogott a szeme. Fejét féloldalt szegve tartotta és homlokán ott égtek fölindulásának mindenkori hirnökei, a kis piros foltok.

— A felség ingerült. — futott át Márián a fenyegető gondolat, melynek igazságáról mindjárt meg is győződhetett.

A császár élénk taglejtéssel intett.

— Nos, — mondta — kisasszony, ma október harmadik napját írjuk. Az ön megbízatása letelt. Alig hinnők, hogy különösebb újságokkal szolgálhatna nekünk, míg mi annál különösebb híreket tartogatunk az ön számára! Híreket, melyekből megláthatja, hogy épp elég tájékozottsággal bírnak országaink és alattvalóink dolgaiban. Oh, mi nem tartozunk azon uralkodók közé, akik bekötött szemmel, az istenek dőzsölésével élvezik a Hortus Deliciarum rózsaberkeit! Nem bizony!

Nagyobb nyomaték kedvéért az izgékony kéz az asztal lapjára koppantott.

A császár keserű önelégültséggel tolta előre erős alsó ajkát.

— Tudja-e, hogy míg miniszter uraink és hivatalnokaink kétszer is megfontolják, vajon fölkeljenek-e ágyuk párnáiról, addigra ez a fej, mely a hármas koronát viseli, a hajnali óráktól a kormányzás gondjaiban törik? És nem hiába törik, Isten a tanunk!

Mária engedte átpatakzani magán a nagyúr első

mérgét. Már kezdte kitanulni ezt a lobbanékony természetet s a vele való leghelyesebb bánást. Állt szerényen, nyugodtan, csak a szemét tartva a lázongón. És valóban, József csöndesült.

— Nos, igen, — eszmélt a harag ködéből, — mindezt megérteni azonban nem okvetlen szükséges, hogy álljon ön... Talán jobb is, ha ülve hallgatja végig, amit közölni akarunk, — tette hozzá fanyar iróniával.

— Felsőged hírei igazán meglepők lehetnek.

— Az ön számára bizonyly! — reccsent meg József odavetett súlyától dolgozó asztalának széke. — Mert minket nem lep meg többé semmi! Semmi, ami azoktól jön, akik felé mindég atyai jósággal nyújtjuk kezünket, hogy durván félrelökjék.

— Oh...! Fölséged így hát valami gonosztevőket ért...!

— Majdnem az lenne a helyes szó!

A császár erőltetetten fölnevetett.

— Vagy nem gonosztett-e: csökönyös megátalkodottságban nézni egy szerencsétlen ország romlását? A nyomort, pusztulást, mely egy esztelenül kezdett és konokul folytatott háború miatt már évek óta tart a Lajtán túl? Nem gonosztett-e pártot ütni a koronás uralkodó ellen? Őt álnoksággal gyanúsítani, legjobb szándékai közepett? Jogait bitorolni? Olyan jogokat, kisasszony, amiket Magyarországunkban még a palatínus is csak a király kiskorúsága esetén gyakorolhat s amikre a főrebellis Rákóczit maga a félrevezetett nép se hatalmazta föl, soha!

— Oh, de hiszen fölséged az erdélyi fejedelemtől beszéll! — játszotta Mária a meglepődöttség szomorú komédiáját.

A császár ingerülten legyintett.

— Eh...! És ugyan ki másról, mint aki trónra lépésünk óta mindég megleli legbiztosabb módját a mi megkeserítésünknek! Nem, — helyeselt önmagának — jól mondtuk az előbb! A történetekben nincs semmi meglepő. Rákóczi csupán következetes maradt eddigi viselkedéséhez, mikor a Szécsénybe, kegyelemben kül-

dött követeink: Okolicsányi, Viza és Szirmay jelenlétében tetézte ránk újabb sértéseit. S még az a színjáték hozzá!

Fölszisszent haragjában és gúnyosan megnyomott minden szót:

— Rákóczi «leteszi» mostanig hordott hatalmát, tisztjét és tekintélyét, amit a lázadók egyenkint adott esküjükkal ruháztak rá eddig..! Ó, a nagy lélek..! Ő csak mint egyszerű «polgár» jelenik meg azon a «konventen», amivel azonban nyilvánvaló módon országgyűlést majmolt! Rákóczi «lemond»..! Szeretnénk tudni, hogy miről? Ami jog szerint meg se illette? És miért? Mert még az eddig bitorolt rangját is kevesli! Főnök? Mi az a kis sárosi grófnak! Neki fejedelemség kellett! Fejedelemség, követségekkel és diplomával! Harminchat asztalnál fölszolgált, hetvenkét fogásos díszlakomával! Barbár pompával! Játszani a vallásprotektort és «népfölszabadítóként» ünnepeletni magát! Hogy aztán az ország érdekei mi sorsra jutnak közben, csak meg kell kérdezni a velencei követőtől. Reméljük, az elég pártatlan.

A vádló nagyot lélezett.

De a bősztítő emlékekből még mindég tartott.

— Hat-tagú „bizottság“..! Kolosszális! És pedig a magyar Cromwell, Bercsényi elnöklete alatt, aki tudvalevőleg semmit se szeret úgy, mint a hatalmaskodást és senkit se gyűlöl úgy, mint koronás királyát! Igen, — bölintott József, olyan keserű mosolygással, mely mögött rosszul palástolt fájdalom bujkált, — ime kisasszony, ilyen épületes dolgokat mívelnek kedves magyarjai és ilyen vége lett a mi újabb béke kísérletünknek! Sőt, az ön Rákóczija odáig vetemedett vakmerőségében, hogy még «szentesíteni» is akarja azt a tizenkilenc ugynevezett «törvénycikket», amit Szécsényben, azon a gyűlésen hoztak, ahova mi kegyelmünk hírével küldtünk követeket. De várjon csak..!

A csipkeujjas kéz kinyúlt a dolgozóasztal felé. József belelapozott a krakkói kalendáriumba, melybe

sajátkezüleg szokta mindég bejegyezni a nevezetesebb dátumokat.

Majd helybehagyólag intett:

— Igen, jól emlékeztünk! A „szentesítés“ azóta meg is történt. Tegnapra volt kitűzve éppen a legsérelmesebb cselekedet, amit valaha alattvalók koronás uruk ellen elkövettek. Hanem a sárosi grófocska, a kegyed Rákóczi, mindazonáltal tévedett! Azt hitte, hogy a királyi palást akarattalan és önérzet nélküli bábót takar, aki mindezt gyámoltalanul fogja tűrni. Ohó..! Megfeleltünk a kihívásra, hozzánk méltó válasszal!

A császár visszadobta az asztalra a krakkói kalendáriumot. Egy nagy árkus írást levelezett föl helyette. A megtorlás kegyetlen elégedettségével pillantott az udvarhölgy felé.

— Jöjjön csak kisasszony, jöjjön! Lépjen ide! Hiszen tanácsadónkként szerepelt ebben a balvégzetű dologban. Vegye ki hát a részét az eredményből is! Úgy illik. Íme lássa! Nézze..!

Mária szoruló szívvel engedelmeskedett. Aztán visszajuttatta az asztalra az írást.

Fájdalmas kiáltás szakadt ki a száján.

— Felsőged parancsot adott Herbeville generálisnak, hogy induljon!

— Ugy van. Debrecenből Szeged alá! És onnan a Tiszán és Körösön átkelve, Erdélybe. A sárosi grófocska «fejedelemségébe!» Nem tagadhatja, hogy ez az előrelátás nagyon helyes volt minisztereim részéről, minden eshetőségre...

József maga is fölkelte és megfeszezetve vállban nyúlánk alakját, kiegyenesedett.

— Senki se rágalmazhat minket azzal, hogy ne akartuk volna a békét. De korlátoltsággal, büszkeség hiányával és rövidlátással se! Önt se kell külön kérdeznünk afelől, hogy milyen eredménnyel járt küldetésében. Mi már azt is tudjuk... Itt, kezünkben tartjuk azokat a szálakat, melyek a főrebellis feleségének fölháborító visszautasításáig vezetnek. Az asszony egyszerűen csak a férj szócsöve volt és ura szándékát

fejezte ki azzal, amit tett. Vagy úgy találja, hogy az összefüggés még mindég nem elég világos? Megint mi vagyunk, vagy pedig Házunk a bűnös, mint a múltban, amit mindenáron jóvátenni igyekeztünk? Talán mi inspiráltuk Rákóczi asszonyt az ellenünk elkövetett durva sértésre?

A császár eddig szinte megszakítás nélkül beszélt, kiadva magából a forró gőzt, ami feszítette. Most Máriára került a sor. Főlemelte arcát és szelíd nyugalommal a vibráló szemekbe nézett.

— Felség, — csendült meg hangja, — nem először hallok ezeket a királyi szöveget. Szabad-e őket kérdésnek tekintenem?

— Sőt azt kívánjuk is!

— Ez esetben nekem kötelességem válaszolni...

József igent intett és fogvamaradt a ráemelt tekintetben.

A dáma pedig meghajolt.

— Tehát felség: igen. Valóban azt kell felelnem, hogy Rákóczi hercegnő első hódolatteljes elhatározását az udvar részéről befolyásolták. Éltem a nyert fölhatalmazással s ha végzett kutatásom eredményei ma még nem is teljeseek, ha névvel e pillanatban nem is tudok szolgálni, ez a tény azonban máris kétségbevonhatatlan.

Nagy kijelentés volt. És a hatás, amit keltett, eléggé megmutatta, hogy milyen elevenen találta a császárt.

József arcáról eltűnt az irónikus mosolygás. Ujjai szétnyíltak, majd merev-egyenesen megint összecukódtak a levegőben. Símára borotvált, fiatal arca feltűnően elhalványult, egész mozgékony ádamsutkájáig, mely, mintha fullasztó nyelettel küzdene, állapotodva maradt a csipkegallér fölött.

A császár kétszer is szólásra mozdult. De percekbe tartott, míg a megdöbbenés bénasága föloldódott.

Akkor aztán összeszedte magát.

— Az állítás rendkívül súlyos, — mondta, olyan sötét nyomatékkal, melyen a hang váratlan nyugodt-

sága se tudott enyhíteni. — Annyira súlyos, hogy lehetetlen az ön részéről könnyelmű játékot csak föltételeznünk is. Bizonyára meggondolta, hogy a vád Házuakat s annak hagyományos becsületét érinti. Hogy mostantól kezdve gyanakodóvá tesz minket mindenivel szemben, aki nem ön és nem mi magunk s hogy ilyen állításokért helyt is kell állni! Helytállni és bizonyítani.

— Ha fölséged kegyesen időt enged hozzá...

— Az idő nem elég. Módot is szükségesek. Mi tudjuk ezt.

József még mindig nehezen szedte a levegőt. Egy pillanatig szünetet kellett tartania.

Majd megint fölnézett:

— Dáma léteire nem kisebbíthetjük meg azzal, hogy alantás szolgálatokat kívánjunk öntől. Erre itt van policiánk, melynek fölhasználására felhatalmazzuk. Vegye igénybe bármely közegünket, ha az ügy érdeke úgy kívánná. Írott rendeletét haladék nélkül kézbesítettjük, mert végre tisztán kell látnunk ebben a dologban. És ha úgy találnánk, hogy a keserves mult, melynek khimériái ellen annyi jószándékkal küzdöttünk, csakugyan palástunk leple alatt akar föltámadni, ha az ön vádja udvarunk bármely tagja ellen beigazolódik, akkor tapasztalni fogja, hogy ugyanegy kéz büntetni és jóvátenni is tud egyszerre.

Mária meghajolt s mély megindultsággal távozott. Érezte, hogy cserébe az örömért és biztosságért, amit szorongatottságában olyan váratlanul kapott, éppolyan váratlanul fájdalmat osztott, kínzó nyugtalanságot hagyva vissza annak lelkében, akit még sohase látott olyan fenségesnek, mint most, büszke szomorúságában, önszeretetén és uralkodói hiuságán is erőtt vett igazságkeresésében.

A labdaverő játékos suhanc és ez az önmagán úrrá lett úr..!

Valóban, a sasnak két feje, két arca, két lelke volt.

XVIII.

De Mária biztossága nem tartott soká. Bármilyen fölbecsülhetetlen segítséget nyújtott is neki pillanatnyilag Miller atya közlése, fél-bizonyosságnál mégse jelentett többet, amit megtudott. Csak most kezdte látni egész nehézségét annak a feladatnak, amit a válságos percben olyan vakmerően vállalt. Megértette, hogy a Házában, vérében, átörökölt gőgjében megbolygatott uralkodó elé nem állhat többé ingatag föltevésekkel. Hogy elégtételt kell szolgáltatnia megbántódott olimpusi lényének, vagy igazságérzetének. Vagy sikerül a Miller atya által lerakott alapra fölépítenie a vád beigazolását, vagy pedig a hipotézis romjai maguk alá fogják temetni, azzal az ügygel együtt, melynek szolgálatába szegődött.

Hogy lesz ereje elhárítani a szerencsétlenséget? Hogy bírja kibogozni azokat a szálakat, melyeknek csomóját ugyan megint kezébe kerítette, de olyan összekuszáltan, hogy az övénél sokkal tapasztaltabb szemek se igazodnának el rajta?

Igyekezett nyugalmat erőszakolni magára és sorbavette mind az eshetőségeket.

Az anyacsászárnő udvara?

A fejét ingatta.

Nem. Ott élt a jámbor asszony mellett, ismerte környezetét. Csúf érekbogarakból állt az ugyan túlnyomólag, akik igyekeztek, kegyesen ég felé forgatott szemmel, tőlük telhetőleg kihasználni a gyanútlan teremést. Politikai érdeket azonban egyiknél se látott kiütközni.

A császári léhűtőkre gondolt hát. De megint tagadólag intett.

A felség udvara csupa hízelgőkből tevődött össze, akik egyedül jókedvének derűs atmoszférájában tenyészhettek zavartalanul. Egyedül vele-egy áramlatban úszva remélhették hiúságuk, vagy kapzsiságuk kielégítését. Rangot, birtokot, kitüntetésekét. Nem is látszott köztük olyan koponya, amelyik be mert volna törni a legfőbb úr terveibe. Nem, ez a pokoli

ügyességgel kötött háló csak női kezektől származhatott. Ezt csak a kétségbeesett szorongatottság, a kapadozó rémület, a fuldokló önvédelem merészelhette, nyaktörő élethalál riadalmában.

De hát kit fojtogathatott ennyire a hurok, itt, a tobzódó pompa kellős közepett? Miféle hurok az és merre keresse? A császári hitves körül?

Mária nem rázta többé a fejét. Minthogy a két másik udvar nagyjából igazoltnak látszott előtte, a megoldásnak nem maradt több lehetősége. Nem magára a császárnéra gondolt. Hiszen a szerencsétlen asszonynak sokkal elnyomottabb helyzete volt a még élő s ünnepélyesen megkoronázott anyacsászárnő oldalán és sokkal kínosabban rettegte férjének kegyeit is, semhogy ilyen veszedelmes játékba bocsátkozhatott volna. Hanem körötte valaki...! Az ő tehetetlen lázadásainak gyűlölet-miazmákkal telített légkörében!

Hogy kicsoda?

Megint megakadt keresgélésében. Ott állt, ahonnan kiindult, a nemtudásnál. A megfoghatatlan semminél. A császári hitves udvaroncai és hölgyei nagy számuknál, jellemük és érdekeik ismeretlenségénél fogva a szürkeség ködébe gomolyodtak előtte. Ebből az epésen fanyar illatú udvarból nem tárultak annak idején baráti karok felé. A vöröskői várúr kisasszonylánya pedig csak büszkeséggel válaszolhatott a hűvös fogadtatásra.

És mégis...! A nyomok ebbe az irányba vezetnek. Itt valahol kellett homályba veszniök.

A tépelődőnek egyszerre nagy lobbót vetett a szeme.

De hiszen ha már ennyire eljutott, mért pocsékolja tovább meddő találgatásokkal az időt? Mért ne fordulna egyenesen ahoz, akinek legjobban kell ismernie saját híveit és hajlamaikat?

Mintha friss fürdőből ugrott volna ki, olyan se rény lett egyszereben.

Igen, meg fogja kérni a felséges asszonyt, hogy vegye kezébe az ügyet. Hogy házi hatáskörében ő

maga folytassa le a nyomozást. Így a nehézkes policiát se szükséges megmozgatnia, se a császárné nem kerülhet abba a fonák helyzetbe, hogy holmi kopók szaglásszanak körötte.

A terv azonban csak első szempillantásra látszott ilyen tetszetősnek. Amáliához nem volt könnyű bejutni, mint ahogy boldog-boldogtalan, le egész Bécs legalantasabb söpredékéig, ki s bejárhatott a méltóságára mit sem tartó Eleonórához. Az út a felség színe elé egy halom akadályon és legfőképp a főudvarmesternőn, Caraffa asszonyon keresztül vitt.

E a gondolat kedvét szegte föllekedésének. Mái se bírta elfelejteni a szép olasz asszony első gonosz tréfáját. Mái se találkozhatott vele úgy, hogy nyakában ne lássa az eperjesi Keczer Zsuzsánna aranyláncát. De azt is tudta, hogy más útja-módja nincs.

Megadólag sóhajtott hát rá: — Legyen!

És bejelentkezett a főudvarmesternőnél.

A dáma saját lakosztályában, éspedig kitörő szívélyességgel fogadta. Azt se tudta, hol helyezze el méltóbban, kincseket érő holmijai közt.

Máriának csak elállt a szemé-szája. Hiszen a súlyos pompát eléggé megszokhatta otthon is, az udvarnál is. Hanem amit itt maga körött látott, aranyban, ezüstben, nehéz brokátokban, keleti szőnyegekben, kristályokban, gobelinekben és tükrökben: az fölülmúlta minden elképzelését.

A ház úrnőjének figyelmét nem kerülte el ez a meglepődés. S a hízelgett hiuság még fokozta vendéglátó kedvét.

— Tetszik önnek az én kis zugom? — kérdezte tapadós nyájassággal, amitől mintha síkos kígyók futottak volna végig Mária hátán. — Annál szomorúbb, hogy úgy elhanyagolja! Mindennaposnak kellene lennie nálam. Bár ez a látogatás már bizonyára a megtérés jele . . !

A lány elfordult. Akármilyen keményen eltökélte is, meghozni az ügy érdekében minden áldozatot, az, hogy ő is felvegye a színeskedő hangot, meghaladta

erejét. Hűvös udvariassággal adta elő célját, a császárnénál óhajtott kihallgatását.

Caraffa asszony megrebbent. De a zavar futó kis felhője el is suhant megint, ahogy jött.

A dáma összecsapta párnás tenyérékét.

— Micsoda elragadó, naiv gyermek! — kiáltotta.

— Mert csak azok tudnak nagy kívánságokat ilyen játszi könnyedséggel kiejteni! A császárnéhoz..? Bármit parancsolt volna, boldogan állnék rendelkezésére. Míg így..? Hiszen a felség olyan gyöngel! Úgy megviseli a legcsekélyebb fáradság is! Nem beszélve az izgalomról, ami egyenesen gyilkosa lehet.

— Excellenciád eszerint elutasítja kérelmemet?

A főudvarmesternő a mennyezet felé fordította feketén aláfestett szemét. Egész elszörnyedt.

— Milyen kemény szól! Mindössze legfelső utasításra meg kell bírálnom előzetesen az ügyet. Épp azért ön, kedvesem, aki nem kevésbé lelken viseli a drága fölség nyugalját, mint én, lesz szíves engem informálni.

— Elkerülhetetlen?

— Teljességgel!

Mária kedvetlenül pillantott föl. Belátta, hogy a főudvarmesternő kívánsága jogos. De azt is érezte, hogy bárki mással inkább közölné jövetele okát, mint ezzel az asszonnyal, aki előtt olyan ösztönszerű idegenkedéssel zárultak el lelkének fiókjai. Mégis, meg kellett lennie!

Míthogy a föltétlen titoktartás nem kötelezte többé, a legszűkebb szavakkal előadta a történeteket. Caraffa asszony azonban már az első percben védekezésképpen kapta maga elé a kezét. Leírhatatlan riadalom tükröződött rajta. Mikor pedig Mária befejezte a közlést, izgalma valóságos rémületté fokozódott.

— Szent Isten! Gyermek! — rivallt föl. — Ilyen gondolat..! Egy határozottan kellemetlen affér..! Ami a császárné nagy igazságszeretetét bizonyára a végletekig fölingerelné! Ki tudja, talán azokat a kínzó élményeket is visszahozhatná, melyekkel a drága fölség napok óta küzd! Vagy a szédüléseket..! Lehe-

tetlen! Láthatja ön, hogy magamon kívül vagyok a keserüségtől, amiért mindjárt első óhaját meg kell tagadnom. De ebben az egy esetben igazán nincs más választásom. Kívánjon ön bármit! Bármilyen egyebet! Csak ezt az egyet ne!

A tiltakozó hang közben szinte már rikácsolásba csapott át. Kétségtelenül része volt ebben az olasz temperamentumnak is. Bár némi részt a szükségétől se lehetett elvitatni. A szomszéd szobában az egész párbeszéd alatt gyermekzsivaj hangoskodott s ez a lárma ekkorra visítássá fajult.

Az urnő talpraszókött.

— Megbocsát, — fordult vendégéhez, kicsit akadózó lélekzettel — rendet kell teremtenem odaát. Íme, láthatja, hogy nálunk se valami gyöngy a szolgálat. Mióta Guitana húgom szabadságon időzik, rám hárult a császári gyermekek felügyeletének gondja is. És kivált a nagyasszonnyal, rendkívül sok a bajom . . .

«Nagyasszony» alatt Jozefát, a császári pár hatesztendő elsőszülöttjét kellett érteni, akinek — mint rangelső uralkodó főhercegnőnek — ez a hivatalos címzés járt az udvar részéről, míg a másodszülött lánynak a „főhercegasszony“ titulussal kellett beérnie. A cselédség „dominá“-nak szólította mind a kettőt.

Mária tehetetlen megadással bólintott a főudvarmesternő után, aki sietős léptekkel megindult. A csalódottság keserősége fojtogatta. Sejtette, hogy ez a megszakítás pontot tett az ő elutasítása után. Hogy a távozó, ezzel az ügyes fordulattal, most kisiklik kezei közül, melyek megint csak a semmit szorítják. Megint vissza fognak hullni a bizonytalanságba. De hát hova lettek az ő buzgó imádságai? Mi történt velük, ha nem találtak meghallgatásra ott, ahonnan egyedül várhatott támaszt nagy szorongatottságában?

Nem jött felelet sehonnan. Nem remélhetett többé sehonnan segítséget. Caraffa asszonynak időközben sikerült elérnie a küszöböt. Már emelte is kezét a kilincsre. Lenyomni azonban nem maradt ideje. Az ajtó váratlanul nagyot reccsent és benyílt

magától. Átlátszó-bőrű, vézna, vékonycsontú, szöske lányka rontott a terembe. Nyomában kétségbeesett ábrázattal egy dajkaféle nőszemély. Látszott rajta, hogy heves küzdelem előzhette meg ezt a csínyt, amiért most reszketve és büntudatosan sütötte le szemét a ráncbavont homlokú dáma előtt.

— Excellenc, bocsánat . . ! — hebegte ijedten. — De már nem bírok a nagyasszonnyal.

— Ilyen tenyeres-talpas medve, egy hatéves gyerekkel?

— Mindent megpróbáltam, hogy lecsillapítsam.

— Ostoba vagy és el foglak kergetni! — csordult ki a düh a kendőzött szép ajkak közül.

Aztán Jozefához fordult az úrnő:

— Fenség, fenség, — kérdezte haragosan — micsoda polgárgyermekhez való viselkedés ez? Így adunk példát a kis Amália öfenségének? Hát illik ez? Szabad ez egy főhercegnőnek? Betörni valahová, ahová át se jelentették? Hol a fenséged szubprefektája? Hol a vice-aya és hol vannak komornái, hölgyecskéi? Oh bizony, azok alighanem ott ülnek leckjük előtt s szép ildomosságukban azt hihetné a járatlan, hogy közülük valamelyik a nagyasszony! Míg fenséged . . .

Félbeszakadt a bölcs nevelő szó. A kis «nagyasszonynak», aki egy pillanatra meghökkent, mint a sötét vackából világosságba-szökkent macskafiók, mostanig elég ideje maradt összeszedni magát és folytatni makrancoskodását, ahol félbehagyta.

Ökölbe szorított kezekkel megemelte vézna vállait és míg átlátszó arcocskájára kiszederjesedett a méreg kékje, vékony, lapos lábaival toporzékolni kezdett.

— Én nem akarom a dadát! — visított. — Nem akarom a szubprefektát, se a többieket! Holnapra mind el vannak csapva! Én a fátyolt akarom! A fátyolt! Parancsolom, hogy adják ide! Parancsolom!

— Fenséged parancsa természetesen szent. És ha így áll a dolog — — —

Az úrnő megsemmisítő tekintettel mérte végig a dajkát.

— Hogy merészelted megtagadni őfensége parancsát? Mért kötekedsz a nagyasszonnyal, mikor jól tudod, hogy milyen ingerlékeny! Mért nem adod neki, amit kíván?

— De hisz én adtam, adom! Itt van nálam!

A rémült teremtés ott lobogtatta kezében a bizonyítékot.

— Csakhogy a Dominának nem kell szürke slájer! Őfensége fekete fátyolt követel. Olyat pedig nem tudunk hamarjában keríteni neki.

— Fekete?

Az úrnő a gyermekhez fordult. Hízelegve csücsörítette száját.

— Fenséged nem is hiszi, mennyivel előkelőbb a szürke slájer! Mennyivel jobban áll isteni arccskájához! Fenséged a fekete fátyolban egész közönséges polgárgyermeknek látszana, míg a szürkében...

Jozefa közbedobbantott. A végsőkig feszült izgalom, melynek örökségét nem kellett túlmesszi keresni nála, híg fehér kis tajtékot csordított ki szája szélén.

— De mikor én apácát akarok játszani! — sikoltott, már-már a rosszulléthez közel. — Apácát! Érted? Olyat, mint te voltál a multkor, amikor a városba mentél, hogy érmekeket hozz nekünk. Elszöktél! Nem hoztál semmit és én majd megmondalak őfelségének s elcsapatlak, amiért hazudtál! Tudod?

Mária ugy szökött talpra egyszerre, mint akit láthatatlan rugók vetnek föl. Míg ugyanakkor háziaszszonya szinte ónos sápadtsággal elsápadt. Karja, mellyel a fátyol után nyúlt, csaknem élettelenül hanyatlott le. Szemei köré mély szürke szarkalábak rajzolódtek.

A két nő néhány percig némán és mereven bámulta egymást. Aztán megmozdult Caraffa asszony. Eltorzult, hirtelen-megőregedett arcában egyet villant a két fekete gomb. Megragadta a visító gyermeket és olyan vad nyerseséggel, ami éppenséggel nem illett a császári fenséghez, úgy lódította át a kislányt a má-

sik szobába, hogy hallani lehetett, amint az végig-zuhant a síkos padlón.

A dajka nem várta, míg ő kerül sorra. Iszonyodó kiáltással hátrált a bősziült fúria elől s hogy a kilincset sikerült megmarkolnia, berántotta és magukra csapta az ajtót. A kulcs hangos csattanása jelezte a menekülést.

Az úrnő ottmaradt a bezárt ajtó előtt. Minden ízében szinte hideglelősen reszketett. Letükröződött róla, hogy nincs egész öntudatánál. És jó időbe telt, míg ráeszmélt önmagára és arra a másik valakire, aki bizonytalán ott áll sugárzó győzedelmességgel a háta mögött, egyetlen mozdulatát se tévesztve szeme elől.

Erre lassan megfordult. Révedező tekintete tapogatózva kereste azt, akit nem volt elég elképzelnie. Akit látnia is kellett. Meg akart győződni róla, hogy igazán ott van-e hát? Igazán hallott-e mindent? És ha igen, megértette-e azt, amit hallott? Nem maradna-e mégis valami útja-módja a menekülésnek? Akármilyen szűk, akármilyen vakmerő, kockázatos, kicsi kis útja, magyarázta ennek a dühöngésnek, amivel olyan esztelenül kiadott magán . . !

Nem, nem csalódott. A diadalmas ellenfél pontosan ott állt, ahova képzelte. És a sugárzása elég jól megmutatta, hogy látott és hallott mindent. Hogy a kezében tartja az ő bukott sorsát.

A fenyegetett aszony idegeiben hasítóan élesen felnyihogott az életöszön. Gondozott, selymekbe burkolt tagjain egyetlen nyilalással fájt végig minden kis darab csipke, minden csillogó ékkő, aranyak, ezüstök, a pazar bútorok harsány pompája — minden kis csecsebecse, kedves zug, mind a drága kristályok.

S ezt most mind elveszíteni . . ? Ezt a káprázatos szivárványú csigaházat, mely nélkül ő nem lehet többé drágagyöngy? Nem látszhatni többnek, mint aki a valóságban? Tékozlásai közepett is semmitlen koldúsnak, aki felé a hitelezők tátogatják fekete torukukat? Visszabujni egy kis olasz faluba, pellengért-

jártan, a gyönyörűséges, de épolyan könyörtelen udvar gúnyos nevetésétől kísérve? Kegyvesztetten?

Nem és ezerszer: nem!

A dáma megrázkódott s alélt kezei egyszerre pezsdülő elevenséggel mozdultak ismét. Gyors, szaggatott illetéssel végigsimította színesedő halántékát, mint aki gonosz ígézetből ébred. Az előbb még remegő ajkai kétségbeesett elszántsággal elhúzódtak.

Caraffa asszony elmosolyodott.

— Ah, drága szépem, — csendült fel lázas-mohón a hangja — higgye meg, pokol ez itten! Pokol! Ezzel a beteg idegzetű, szerencsétlen gyermekkel, aki megöl örökös rémlátásaival és szörnyű dacosságával, amin csak a legelszántabb szigor segít..! Igen, igen — tette hozzá, belemelegedve a véletlenül talált ötletbe — szigorúság, amire azonban én könnyen rámegetek. Imádom a drága kis fenséget és szinte eszemet veszttem a fájdalomtól, valahányszor így büntetnem kell, a saját jóvoltáért. Dehát, Istenem..! Az orvosok parancsa..! Más mód nincs, megbirkózni egy örökölt, rettenetes bajjal, amiről eddig senki sem tudott az udvarnál, rajtam kívül. S amiről önnek sem szabad, még hangosan gondolkoznia sem, soha, lánykám! Legkevésbé őfelségeik előtt, akiknek ez a szégyen, beteg kis angyal örökké vérző sebük. Oh, a császárné, akihez azonnal bejelentem, vigasztalhatatlan volna, ha meghallaná, hogy a roham kiujult, a gondolattévelygés megisméltődött! Úgy-e, megígéri ön, szent esküvel...

Az udvarmesternő ápolt, gyűrűs keze kinyúlt. Belső rémületét forró nyájaskodással palástolva igyekezett birtokába keríteni látogatója kezét, míg két fénylő, fekete üveggomb szeme kétszeresére tágulva tapadt a másik arcára.

Mária azonban még kellő időben észrevette a szándékot ahoz, hogy a visszataszító érintést kivédhesse. Arca mozdulatlan, tartása megközelíthetetlen maradt. A kilincset fogta.

— A gondjaira bízott gyerekekről számoljon, asszonyom a lelkiismeretével — válaszolt. — De az

én véreimmal nem fogja tovább folytatni bűnös meszterkedéseit! Elégedjen meg azzal az esküvel, amit a boldogtalan Rákóczi hercegnétől kivett. A kihallgatásról, ami fölöslegessé vált, természetesen lemondtam. A felség „beteg“. Jó. A császár azonban nem szorul kíméltre.

Az ajtó nyílt, majd ismét becsukódott.

Valami tompán döbbsent a tábláján. Talán egy csomóba rándult ököl. Talán egy homlok, mely szét-pattani készült.

XIX.

Az emberi és erkölcsi fölény, amiben a császár udvarhölgyének távozása után visszamaradt, nem bizonyult elegendőnek arra, hogy jókedvre is hangozja az uralkodót, akin a szenvedélyes kiobbánások visszahatása kezdett mutatkozni. Újabb békekísérletéből kiábrándulva, környezetébe vetett biztonszág-érzetéből kibolygatva, lassankint erőtvett rajta szél-sőséges természetének másik véglete, a komor tunyaság, ami úgy elfeküdt tagjain, hogy még a kezét föl-emelni is nehezére esett. Nem is próbálta egyébként lebírni ezt a különös elégedetlenséget, amire a történeteken túl nem talált észszerű magyarázatot. Kiadta a rendeletet, hogy senki ne háborgassa többé. Azon az egyvalakin kívül, akinek mindég megörült, nem akart látni embert.

Szerencsére Lamberg néhány órája visszaérkezett falusi birtokáról s hírülvéve a felség meghagyását, azonnal a Burgba sietett.

De eleinte ő sem sok eredménnyel dicsekedhetett. József a legsikerültebb tréfákra sem mosolyodott el. Az emberszólás apró remekműveire csak legyintett. Sőt, mikor a gróf egy ügyes fordulattal a császár kedvenc-szórakozására, a vadászatra terelte

a társalgást, őfelségének egyenesen ásítani méltóztatott.

— Ördög vigye a vadakat, Leopoldus! Nem érdekelnek.

— És ha zenélnénk kissé? Felsőged már rég nem komponált.

— Attól tartunk, hogy még soká nem fogunk komponálni.

— Felsőged bizonyára legutolsó művét csiszolgatja!

— Eh!

Lamberg elhallgatott. Látszólag mintha a terem freskóit vizsgálná, lopva fiatal urára sandított.

Meglepte a változás, amit a legutolsó együtt-létük óta rajta észlelt. József tekintete kihalt volt. Előretolt alsó ajka lankadtan lefüggött Valami mérhetetlen kielégületlenség tükrözött az egész emberről.

— Felsőged — fordított erre a kutatás irányán. — Jobban utána gondolva, magam sem csodálkozom az uralkodó lehangoltságán...

— No úgy-e, Leopoldus! — vetett sárga fényt József szeme.

— Igen, felség! Örökösen államügyek, gyűlések, intrikák...

— És hozzá milyen átkozott intrikák!

— Felsőgednek ellensúlyra volna szüksége. Valamire, ami nem zene és nem vadászat. Nem a megszokott.

— Mit értessz ezalatt?

— A családi kört, felség.

A császár nagyotnézett.

— Megbolondultál, kedves hívünk?

— Nem hinném, felség. Csak úgy találok, mintha viszonyunk az anyacsászárnéval szemben nem lenne egész kielégítő. És mintha egy rosszulválasztott fogadtatási kosztüm erre nem adna elég okot...

— Folytasd csak, folytasd!

József kezdett fészkelődni a széken. Arckifejezése megélénkült.

— Mit akarsz kihozni ebből?

— Azt, hogy semmi sem olyan fölemelő, mint mikor a nagyok egymás közt családiasan viselkednek.

— Még mindég nem értünk!

Lamberg fölkelt és megcsókolta urának izgékony kezét.

— Felsőg, — szólt szinte ünnepélyesen — én például igen épületes dolognak tartanám a kiengesztelődést...

— De mikor mi nem haragszunk!

A gróf nem engedte megzavarni magát a türelmetlen kifakadástól.

Rendületlenül füzte tovább:

— Bátorkodom megjegyezni, hogy ez nem elegendő. Az uralkodónak erről nyíltan bizonyosságot is kell tennie! Ez esetben magasságod átküldene engem egy üzenettel fenkölt anyjához.

Az udvaronc fölkémlett.

Nem jött válasz. József gyors indulót dobolt a karosszék vállán. Erre a gróf is gyorsított a magyarázaton:

— Az üzenet így hangzanék: „Kedves anyánk, a mai napon az ön oldalán kívánjuk elkölteni estebédünket. És utána házias kártyaparti, a hölgyek bevonásával...”

Nem kellett tovább fáradnia Lambergnek. József mindkét lábára toppanva szökött talpra.

Viharosan megölelte kegyencét.

— Oh Leopoldus, milyen rég nem kártyáztunk!

— Így hát felsőged döntése..?

— Teszel mindent, ahogy tanácsoltad! Ki fogunk békülni anyánkkal, aztán oldalán étkezőnk, családiasan fogunk viselkedni és főleg kártyázni!

József szinte felujongott:

— Leopoldus! Ma megkopasztjuk a hölgyeket! Mit gondolsz?

— Azt, hogy magasságod téved.

— Á..?

A kegyenc kezdett impertinens lenni. Ő tudta, hogy miért!

A szakértő gyönyörűségével mérte végig, tetőtől talpig, hatalmas barátját.

— A kártyán nyerés azt jelentené, hogy felségednek nincsenek sánszai a szerelemben.

— Te pedig azt hiszed...

— Szent meggyőződésem, hogy felséged ellenállhatatlan!

Ez sok volt egyszerre. Valósággal megszelesítette a fiatal embert. Hirtelen átkapta gyermekkori játszópajtását s megforgolódott vele a kabinetben. Majd tréfás haraggal eltolta.

— Még mindig itt vagy? Galopp, te késedelmes szolgál!

Most aztán megmutathatta Lamberg, hogy nemcsak az esze vált gyorsan, hanem a lábai is. Egyik itt, a másik ott. Visszatért hamar.

— Nos?

A gróf sugárzott:

— Minden kész.

— Anyánk..?

— Túboldog.

— Hm... És a dámák?

— Egyikőjük, — köhécselt Lamberg élehetetlenül — valami újonc, gondolom Pálffy komtesz, úgy megszúrta az ujját meglepődöttségében, hogy vére az oltárterítőre cseppent. Soha szebb cseresznye-piros virágot, felség!

József egy pillanatra lehunyta szemét, mint aki szédülettel küzd. És beszívta lüktető alsó ajkát, mintha láthatatlan sebecskét szívna, öntudatlanul, mely vékony, piros kis éren keresztül csordítja szájába az élet és fiatalság csodaízú nedvét.

Lamberg riasztotta fel álmodozásából.

A gróf, egész megmámorosodva urának örömétől, nagy sebbel-lobbal szorgoskodott. Fiókokat húzgált, csengőket rángatott és parancsokat osztogatott az elősiető fodrásznak, hajpormesternek, ruhatárosnak, ezüstszolgának. Mintha ő volna, aki készül s

mintha legalább is az Aranygyapjú ünnepélyére készülné.

A másik fürgén és kétszeres jókedvvel sodródott az élénk mozdulatokkal. Éppen, mert ez a vígság olyan érthetetlenül és olyan ajándékszerűen jött.

Végül aztán megszűnt Lamberg motozása.

— Milyen öltözetet készíttessenek, felség?

— Gondolom, hogy az aranygála..?

— Fájdalom, a gyász még tart.

— Ah, egész elfelejtettem!

— Bátorodom megjegyezni, hogy a fekete szín egyenesen felségednek termett.

— Egy év alatt megúnhatót benne az udvar!

— Felséged szerénysége az isteneké — hajolt bele a gróf egy óriási rizspor-dobozba. — Ép minap hallottam, hogy a fekete szín emeli ki legjobban az uralkodó földöntúli szépségét és férfitas kellemét.

— Ki volt, aki ezt mondta?

Úgy emlékezem, hogy Trautson.

— Kedves tőle...

A császár kéjesen elnyúlt a borotváló-székekben. Tűnődve mormolta:

— Ennek a Trautsonnak igazán illene már adnunk valamit! Sastekintetű fickó és zseniális politikus... Emlékeztess rá legközelebb, gróf!

Lamberg fogadkozása azonban kárbaveszett. Az udvari borbély — Andreas Kolitz — bár teljes szolgai tisztelettel, de nem kevesebb alapossággal marokra fogta a felséges füleket. A szappanhab érthetlenné tompította a külső világ profán zaját. A késpenge elkezdett járni József fehér-rózsaszín arcán. Majd a hajporkabinetben kellett látogatást tenni. Mert a rizspor egyenletes elosztása a parókán, rendkívül fontos kelléke volt az öltözetnek! Azt csak felülről, és pedig a mennyezet magasságából lehetett úgy hinteni, hogy olyannak tűnjék föl, mint egy gyöngéd, fényes lehelet.

Andreas Kolitz kiváló szakértőnek bizonyult ebben a körmönfont mesterségben. S minthogy most

már a császár füleit is elbocsátotta, Lambergnek alkalma nyílt az uralkodót mulattatni.

— Tudja-e felséged, — szólta, a kendőző szerek közt babrálva, melyek enyhén fanyar, olajos-viaszos illatot kezdtek terjengetni — hogy minap a városi magisztrátus parókaviseleten érte a bécsi pincéreket? Mégis sok...! Maholnap a canaille is kiváltságokkal akar élni.

— Reméljük, hogy a magisztrátus kellő szigorral járt el?

Lamberg nevetett.

— Felség, szegény ördögöknek mától kezdve büntetésből még hajport sem szabad használniok! Rövidre, körbe kell nyíratniuk a hajukat s meghagyni plebejusi színében.

József édesdeden felkacagott.

— No, szépek lehetnek!

— Ami a szépséget illeti, felség, vannak, akik parókában sem festenek jobban.

— Kicsodák?

— Szentatyámék, a papság.

— Hát azokkal mi történt?

— Felséged kegyeskedik tudni, hogy misénél kénytelenek voltak szegénykék mindég letenni a fejdíszüket.

— Tudjuk, Leopoldus. Nagyon természetes.

— Nos uram — kuncogott vásottan a kegyenc — hogy ezen a kényelmetlenségen könnyítsen, a bécsi püspök ökegyelmessége egy fölnyitható szelepet készíttetett a karókájára, a búbján. A többinek persze, illik követni a példát...

A császár nagyot tüszkölt. Nevettében — elég vigyázatlanul — ki találta emelni orrát az ezüst-urnából, mely a hajpor távoltartását célozta. Gyors egymásutánban tüszkölt még vagy hármat s a zavaró incidens fölötti bosszúságában, gyengén összeráncolta szemöldökét.

— Hagyd, Leopoldus! Mi alapjában véve sohasem szerettük az allonge-parókát. Impozáns és féltelmes Jupiterfővé varázsol minden tőkfejet. Még Thurn

gróf is bölcs és hatalmas lénynek látszik benne. Rövidesen szakítani fogunk ezzel az ostobasággal.

— Felsőged, aki Európa leggazdagabb parókagyűjteménye fölött rendelkezik?

Mindegy. József kellemetlennek találta, hogy az udvar könyéknyi hosszú grattoirekkel kaparódzsék színe előtt. Vagy, ami annál is rosszabb, férgekkel undorítsa őt.

— A rizsporban könnyen megterem, szentfelség!
— kockáztatta a mindenható Andreas Kolitz mester.

De a nagyúr csak legyintett.

— Ép azért: el vele! Minap is, gróf, nem hinnéd,
Kinsky Vencel — — —

A hang suttogásba tompult. Majd József megint fölnevetett és visszatért jókedvvel tolt hátra székét. Öltözésnek látott. Választékos gonddal, szinte gyöngéden simított pompás, karcsú alakjához minden ráadott ruhadarabot. Végezetül azonban mégsem tetstett magának. Kiderült, hogy az egyik térdkötőszalag hosszabb volt, mint a másik. Egy egész ujjnyival...! Milyen hanyagság! És milyen szerencse, hogy a szemfüles gróf ezt idejekorán észrevette! De most már az egész ruhától elment József kedve. Úgy találta, hogy a selyme kizöldült. Bő, ahol nem kelene és ott szűk, ahol bár bő volna inkább!

Az öltöny repült s utána másik három. Legvégül is — mire az estebéd ideje érkezett — az első ruhánál maradt József, kiadva a szigorú rendeletet, hogy másnap az udvari szabók sürgősen jelentkezzenek, mert az egész ruhatárat föl kell frissíteni.

— Megengedjük Leopoldus, hogy letett öltönyeink közül kiválaszthasd, amelyik neked tetszik — intett Lambergnek búcsúzóban és olyan sietve indult meg anyjához, hogy majdnem sarkára lépett az előtte járó Hartschiereknek.

A kegyenc meghajolt és behümmögött a cipője szalagcsokrába.

XX.

Rákóczi asszony rosszemlékű látogatása után Eleonóra ugyan nyomban lehordatta megint lakosztályának hivalkodó díszét, mindazonáltal igyekezett, hogy fiát a tőle telhető ünnepélyességgel fogadja.

Valamennyi belső szolgálatot teljesítő hölgye parancsot kapott a megjelenésre. Az asztalt pedig — minthogy az anyacsászárnőnél egyre gyakoribb vendég lett a Peters-platzi dúsgazdag ékszerész-bankár és zálogháztulajdonos, Oppenheimer Sámuel, — a császári udvartól titokban kölcsönkért drágaságokkal terítették föl.

A terítésre Pucharmin asszony és Bözin kisasszony fölváltva ügyeltek. Azaz inkább Bözin kisasszony. Mert a csípősnyelvű dáma, nagy etikettbeli jártasságára hivatkozva, mindenben talált valami gáncsolni valót, amit nem ő rendezett.

— Hová gondol, Madame? A császárt nem ültethetjük az asztal élére! — sipákkolt. — Neki középpött, a „*place d'honneur*“ a helye, ha az uralkodó hölgyek oldalán étkezik! Jobbra tőle a Leopoldinisch, balra a Jozefinisch dámák s az anyacsászárnő „*in linea inaequali obliqua*!“ A gradus praerogativát figyelembe kell vennünk!

— De mikor a főhercegnők nem hivatalosak s a császár csak „*à part*“ étkezik nálunk!

— Mindegy.

— Még ha így lenne is — lázadozott a meglec-kéztetett — az előny az uralkodó közvetlen leszármazóit illetné.

— Á, á..!

Bözin a fejét rázta:

— Ebben az egyetlen esetben, nem. Most néztem utána a nagy kódexben...

A kisasszony elharapta a szót. Érezte, hogy ezt okosabb lett volna elhallgatni. Sietve füzte hát hozzá:

— Egyébként is, már a véremlen van... De nem ez itt a kérdés! Intézkedett vajon méltóságod, hogy kamaraszolgáink ne rongyos livrjúkben kerül-

jenek elő? Anélkül se nyujtanak valami örvendetes látványt az örökös feketében.

— Tisztára, mint a gyászhajdúk! — felejtkezett meg Pucharmin a közös bosszuságban a maga külön duzzogásáról.

Egyébként gondolt a kamaraszolgákkal. Sőt úgy találta, hogy a hölgyekkel sem ártana egy próbát tartaniok. Náluk nem járták a nagy fogadtatások s szegénykéek esetlenek.

Végre egy javaslat, amit nem vetett el a szigorú Bözin! Válasz helyett átnyitott a tálaló fülkébe. Ott várakoztak már a szolgálattelvők, mind teljes spanyol díszben.

— Szabadna, hölgyeim . . ?

És Bözin úgy kommandirozotta a vasmidereikben fuldokló szerencsétlen teremtéseket, mint valami generális.

— Jegyezzék meg kedveseim, hogy a fogásokat a kamaraszolgák fogják le- és fölhordani. Az ételeket az önök kezébe adják, Asszonyaim! Önök viszont a *Trenschir*-kisasszonyoknak továbbítják azokat, akik a tálat asztalközépre illesztik s ugyanúgy vissza. Tányért és egyebeket a székálló kamaráskisasszonyok váltsanak, míg a két pohárnok-kamarás hölgy az itallal szorgoskodjék. Ne felejtssenek méltóságaitok minden fogás után új asztalkendőt adni! Ha az étkezésnek vége, a kamaraszolgák hozzák be ismét a mosdókannákat, tálcástól és törülközőstül s nyujtsák szintén önöknek. Althann kisasszony! — fordult Bözin félelmes, rezgő csótárja egy nyúlánk leány felé. — Ugyebár tudjuk, hogy a mosdóvizet térdenállva kell az asztalnál prezentálni, éspedig előbb a császárnak, majd az anyacsászárnőnek! Így! Most aztán csak arra kérem még önöket, hogy sok figyelem, kevés könyék! Sok méltóság, semmi csörömpölés! A Deo Gratias alatt meg, a szemeket lesütve tartani.

Alig ért véget a lecke, mikor a főudvarmester-asszony — Fels grófnő — a magas vendég közeledtét jelezte. Eleonora lámpalázban égve tipegett fia fogad-

tatására. Megadta neki a *«pas d' honneur»* s homlokon csókolva, keze fejét nyujtotta felé.

Józsefet észrevehetőleg meghatották ezek a külsőségek, melyekről tudta, hogy áldozatába kerülnek anyjának. Viszonzásul sorba megszólítással tüntette ki a tisztelgő dámákat s az estebéd alatt olyan „családiásan“ viselkedett, amiben igazán senki se lelhetett volna kivetni valót.

Miután meggyőződött egy pillantással arról, hogy anyjának elkedvetlenítő önsanyargatásától ezúttal nincs mit tartania, sokat és folytonos dicséreteket közt evett. Azt persze nem fődhette fel a futó pillantás, hogy Eleonóra csak foszlányokra vagdossa az ingyenc falatokat, hogy aztán péppé rongálva, érintetlenül adja vissza őket a székállónak. Az is elkerülte figyelmét, hogy más fogásoknál csupán a tál körözete volt megakva a pompás süttekkel, míg középütt — pirtott kenyérszelettel ügyesen leborítva — a jó Ansaloni Margit türhetetlen hulladékai rejteztek.

De még ezzel se érte be a rajongó. A sörbe egy óvatlan percben olvasztott faggyú és ecet löttyent. A Neckar-borba egy kanálnyi só. Míg az ezüst cukortálacskában fehér homokkal kevert krétapor lappangott.

Oh, milyen átszellemülten fénylett az a két agyonvirrasztott, szürke szem, valahányszor egy-egy jámbor csalása sikerült! Milyen boldogan nyelte a hatalmas birodalom első asszonya azokat a képtelen kotyvalékokat, melyektől legutolsó alattvalója is elútázkodott volna! Eleonórától azonban nem is követelt olyan nagy áldozatot ez az önsanyargatás, mint beavatottai gondolták. A fölismerhetetlenségig elrontott ételekkel való táplálkozás annyira elrontotta érzékszerveit, hogy éppoly kevésbé tudott különbséget tenni kellemes és kellemetlen, édes, vagy keserű íz, mint illat és förtelmes bűz között. Bizonyára hallószerveinek se juttat bőkezűbben, ha a természet annak is rendelt volna védő takarókat, mint a szemeknek. Ám amennyire lehetett, igyekezett a Gondviselésnek ezt a szerinte megérdemeletlen kedvezését is ellensúlyozni. Gyászidőn kívül, valahányszor az udvari énekkar zenélésbe fogott,

ő titkon Dávid király verses zsoltárát olvasgatta, a szövegkönyv tábláiba rejtve.

De ilyen hangos vígságra egyelőre gondolni se lehetett és József estebéd végeztén beérte a játékra kiadott rendelettel. Az udvar egy oldalt eső szobába vonult hát s a hölgyek, meggyújtva a karos gyertyatartókat, előkészítették a játékasztalt.

— Megtisztel felséged? — fordult a császár nyájasan anyja felé.

Ám Eleonora mostanig elérkezett teljesítő képességének határára. Szabadkozva emlegette az esti ájtatóságot, amit rendszerint házi kápolnájában, a Szakramentum előtt szokott elvégezni. És lopva fiát kémlelte, aggodalmas szemmel.

De József nem neheztelt meg a nagyon is világos célozgatásért. Sőt valósággal felbuzdult tőle.

Imperátori mozdulattal bólintott.

— Semmikép sem engedjük, hogy zavartassa magát felséged. Hiszen mi kedves vendég akarunk lenni, akit máskor is szívesen látnak, nem pedig zsarnok! A hölgyeket is kérjük, viselkedjenek otthonosan!

Eleonóra nem várt több biztatást. Sietve, nehogy a nagylelkű még visszavonja engedelmét, kitipegett a teremből. Pucharmin asszonyra ruházta át a házi-asszonyi tisztet. József pedig, valami egész érthetetlen mámorban, sorba-vallatta a dámákat:

— Lássuk, ki áll baráti lábon Fortuna asszonnyal?

Kiderült, hogy az anyacsászárnő dámái kitűnően tudhatják ugyan az előírt bűjtöket és parancsolatokat, a kártyához azonban egyik se értett az udvar régi tagjai közül.

— És ön kisasszony? — fordult a magas vendég Mária felé, látszólag egykedvűen, bár egyszerre akkorát lódult a szíve, hogy saját legnagyobb meglepődésére is, alig bírta egymásba fűzni a szókat.

— Odahaza Vöröskőben gyakran játszottunk, — hajolt meg az udvarhölgy, míg szemében diadalmas fény villant.

Hogyne? Hiszen ez volt az, amire egész nap iz-

gatottan várt! Végre egy alkalom: feltűnés nélkül, mentől előbb a császár közelébe kerülni. Értésére adhatni a kettejük ügyében beállt fordulatot!

Mohón nyúlt a kártyacsomag után, még arról se véve tudomást, hogy az irigy Bözin elhaladtában «véletlenül» jól megtaposta pillangós cipellőit.

József átvette a csomagot és osztani kezdett. De hamarosan le is tette megint a lapokat.

Köröskörül — mint a tóba fagyott békák — bá-mézkodtak rá a játékból kimaradt hölgyek. Ez így sehogysé volt jó. És József, akit most megmagyarázhatatlanul feszélyeztek a rászögezett tekintetek, a dá-mákhoz fordult.

— Mit szoktak önök csinálni ebben az órában?

Bözin szolgált fölvilágosítással.

— Felség, úgy tartjuk, hogy a munka az élet sója...

— Igen helyesen! Vegyék hát elő munkáikat és dolgozzanak.

A kis had megnyüzsdült. A hölgyek a munkaszekrényekhez tolongtak. Mind első akart lenni és mind serényebb, mint a szomszédja. A fejek egymásután merültek bele az arannyal-ezüsttel ékes oltári hímzésekbe. Csak Bözin sertepetélt még. Visszatette aranyhímzését s tüntetőleg egy óriás, durva dunnahéjjal került megint elő, amiben majd elbotlott. Végre aztán elfészkelődött s a felség is jónak látta komolyra fogni a játszmat. De figyelme aligha járt ott, ahol a keze, mert egyre másra vesztett. Könnyelműen is bánt lapjaival. Néha egész kiborogatta őket, utóbb pedig — lám — beütött a baj! Egy kártya begörbült a vigyázatlan szorongatástól és ruganyosságánál fogva kiperdült a többi közül. Épp a délszaki növények sűrű csoportja felé.

Nosza, a hölgyek rebbentek, segítségre! Mária azonban állt már akkorára. És József nézte, mind tágabb, egyre kidagadóbb tekintettel nyelte a hajladozó lány pompás alakját. Meg nem állhatta, hogy a különös hevület tüzeiben, ami elfogta, fínom vágással oda ne vágjon neki.

— Attól tartunk, hogy ön nem valami talentu-
mos nyomozó, kisasszony! Pedig a kőr-király van
veszendőben...!

Épp e percben tette rá kezét Mária a levelek közt
fennakadt kártyára. Mohón nyúlt utána s elérve a
célzást, kigyulladt arccal fordult vissza:

— Már pedig nekem a királyt meg kellett talál-
nom még ma, most azonnal, felség! — válaszolta, élt
adva minden egyes szónak és pillantását a császár
szemébe mélyesztve.

József kurtán hátrahökkent. Ez az önkéntelen
mozdulat mutatta, hogy sejtelmet fogott.

— Van valami külön jelentősége az ön feleleté-
nek? — kérdezte fojtottan, mialatt a kis hölgy su-
hogva lebocsátkozott előbbi helyére.

Mária tekintete épp keresztezte Bözin kisasszo-
nyét. Visszatette a lapot az asztalra és emelt hangon
válaszolt:

— A közmondás, amit felséged kérdezni kegyes-
kedett, így hangzik: «Hallgatni ezüst, beszélni arany.»

S egy kicsit elmosolyodott attól, amire számított
és ami haladéktalanul be is következett.

Bözin ölébe ejtette a dunnahéjat.

— Bocsánatért esedezem felség, a grófnő el-
hibázta a közmondást!

— Hogy-hogy?

— Mert az így szól: „Beszélni ezüst, hallgatni
arany.»

— Nos?

Mária pillantása állt a sűrű pillái mögött.

— Felség, azt hiszem, minden halandó számára
más igazság hasznos. Én részemről fenntartom, hogy
akinek mondanivalója van, az igenis beszéljen. Ha
teheti...

Bözin rosszalólag csóválta kis verébfejét. A töb-
biek is mind helytelenítették ezt a makacsságot. Egye-
dül József nem érthette félre most már a szavak rej-
tett célzatát. Egy percig tűnődni látszott, majd végig-
fricskázta ujjaival a kártyalapokat, még pedig olyan
szerencsétlenül, hogy egyszerre az egész csomag

szanaszét repült. A dámák felszökdöstek s munkáikon keresztülgázolva törtettek a kártyák után.

Ezúttal senki se akadályozta őket buzgalmukban.

A császár fölkelt az asztaltól.

— Hölgyeim, — intett — íme Fortuna ismételt jeladása, hogy ne nyúljunk ma többé kártyához! Nem kísértjük tovább a szerencsét. Jöjjön kisasszony, vezessen minket keresztül anyánk szobáin, míg a dámák a kártyát fölszedik. Meg akarunk győződni róla, nem szenved-e a fölség hiányt valamiben.

A dámák ottmaradtak elterülve a szőnyegen.

Az ajtó betevődött a távozókra.

*

Anyjának nappali szobájába érve József megállt. Karbatett kézzel, kissé hátraszegett fővel fordult kísérőjéhez.

— Önnek közlendői vannak számunkra, — szölt. — Beszéljen hát, mi hallgatni fogjuk.

Mária tisztelettudóan meghajolt.

— Felséged szinte kétségbeejtett ma este azzal, hogy nem tart szerencsés kutatónak. Égtem a vágytól, hogy az ellenkezőjéről győzzem meg a királyt. Igaz, szórakozása közepett kellett zavarnom, de az uralkodó maga mondotta volt egyszer, hogy virraszt, mialatt mások alusznak és országainak jóvoltán fárad, míg alattvalói gondtalanul játszadozhatnak.

József helybenhagyólag intett. Arca méltóságteljes kifejezést öltött.

— S ez így is van — felelt. — Kívánjuk, hogy erről megbizonyosodjék. Ha jól értettük, ön honfitársainak rosszemlékű ügyéről akar tájékoztatni minket.

— Valóban felség, — hajolt meg Mária ismét — ez az a dolog, amiről beszélni arany.

— Megtalálta volna a magyarázatot?

— Annál sokkal többet. Megtaláltam a nyomot.

— Ami odaátra vezet, ugyebár?

A császár ajkai körül keserű mosolygás vibrált

— Gondoltuk . . !

A bűnbánat és bocsánatkérés jelei azonban, amikre várt, elmaradtak. Mária szilárdan állta a rá-szögezett tekintetet.

Aztán halkan felelt:

— Nem, fölség. A nyomok az udvarhoz vezettek.

— Ide, a Burgba?

— Igen, fölség.

A fiatal emberről eltűnt a játékeremből hozott könnyű hangulat utolsó foszlánya is. A mód, ahogy büszkén kiegyenesedett, mutatta, hogy akit az alattvaló idézett: az uralkodó csakugyan kiszorította helyéből a játékost és megjelent.

— A nevé! — vonta össze szigorúan szemöldökét. — A nevé, kisasszony, a nevé! Mert név nélkül az ön közlése nem érne semmit.

— Tudom, felség.

De Mária még egyre késett a követelt névvel.

— Minden más esetben, — mondta — árulkodás lenne fölfedni egy olyan valaki személyét, akinek az uralkodó neheztelésétől kell tartania . . .

— Hagyjuk a hosszas bevezetést! Ami történt, az országos érdekű ügy volt s ön adósunk a névvel.

Mária annyival nyugodtabban róhatta le ezt a tartozását, mert nem hátamögött cselekedett annak, akinek álcáját fölfedni készült.

— És mert a császár így parancsolta! Reméljük, nem utolsó szempont? — vonta össze szemöldökeit az uralkodó.

Mária szívére tette kezét.

— A király akarata törvény. Olyan igaz, mint hogy Rákóczi asszonynak Cordona Katalin, Caraffa Antal tábornok özvegye adta a fatális következményű tanácsokat.

— Caraffa . . ! Caraffa . . !

József végigsimított a homlokán, mintha valami elsuhanó emléket akarna odarögzíteni. Valami rossz emléket, még azon túl is, hogy feleségének főudvarmesternőjét sohase sorozta a kellemesek közé.

Caraffa Antal . . ! Hol és mikor hallotta ő ezt a nevet? Ki hivatkozott rá? Milyen alkalmából?

— És Cordona Katalin . . !

Észre se vette, hogy fennhangon beszél. Csak akkor eszmélt rá, mikor Mária már meg is felelt.

— Valóban felség, a név viselője a sárkányfogakat ott vetette el, ahol a királynak kell aratnia!

A császár nem válaszolt mindjárt. Kimozdult helyéből, ahová a leleplezés mintegy odabűvölte s néhányszor, mint az álomlátó, végigjárt a szegényes kis szobán.

Majd hirtelen megtorpant kísérője előtt.

— Cordona Katalin! — mormolta, emlékeztetének homályosságával küzdve. — Cordona Katalin . . ! Bizonyos, hogy sohasem szívlelhattük ezt az asszonyt. De mégis . . ! Nem téved ön?

— Nem, fölség. Meggyőződtem.

— Hogyan?

— Olyan csudálatos módon, amit véletlennek kellene neveznem, ha nem hinnék a Gondviselésben.

— A csudák néha nem egyebek pusztá látszatnál!

József nem egész alaptalanul hirdette életprincipiúmának az igazságot. Még mindég nem nyitott utat saját ellenszenvének. Még mindég újabb, több bizonyítékot kívánt.

— Nem holmi rosszakarója igyekezett-e befekéttíteni a főudvarmesternőt? — kérdezte.

— Felsőg, — felelt a vádló — a gyermekek szerencsére nem ösmerik az intrikákat.

— Így hát gyermek volt az ön tanúja? Vigyázzon grófnő, itt nagy tétek forognak kockán! A gyermek könnyen hazudhatott is.

— Az a gyermek, fölség, aki a cselszövőt saját jelenlétében leálcázta, sohase hazudhat.

Mária átható pillantást vetett vallatójára.

— Annak a gyermeknek más a származása, nevelése, hogysen az alantas lényeknek erre a rút fegyverére szorulna.

— De hát végül is, micsoda gyermekről beszél ön itt tulajdonképpen?

— A király gyermekéről, Jozefa nagyasszonyról, — hangzott a nyugodt, biztos válasz és Mária szelíden meghajtotta fürtös fejét. — Úgy gondolom, elég hiteles tanu fölséged atyai színe előtt a fogoly Rákóczi Ferencné nagy pörében.

A császár vállalai megrándultak. Ajkai köré egyszerre mély, komor vonások rajzolódtak.

— Így hát igaz! — bólintott megzökkenve, mint váratlan szakadék partján. — Így hát valóban hinnünk kell, hogy a sok vád, amivel egy évszázad óta illetik Házunkat, nem alaptalan. Vannak, közvetlen környezetünkben is, akik mérgecseni merészelik azt a sebet, melyet mi legjobb szándékkal gyógyítani akarunk . . !

A szava hirtelen fölívelt, éles fájdalommal.

— Micsoda szerencsétlen nép! És milyen szerencsétlen uralkodó, aki saját szolgálóinak őszinteségében se bízhat! Akit háta mögött megcsalnak, gonosz látzatokba kevernek, gyűlöletessé tesznek! Akinek lábai alatt férgektől aláásott minden szál padló, amire lép !

A fiatal arcon a keserűség egy cikázó vonaglása futott át. Olyan, ami a lélek nagy kicsordulását szokta megelőzni. A császár kék, világos-cirmú szemei elködösödtek. Mélyet sóhajtott. Nem tudta, hogy kiábrándulásában a fejedelmek közös terhét felezi. Hogy a világ minden koronát-viselő marionettje végzetének ad itt most hangot. Arra se eszmélt, hogy tanuja van viaskodásának. Hogy valaki nézi az ő királyi fájdalmát.

— Felség, bocsássa meg, amiért a korona és egy szenvedő nép jóvoltáért bánatot okoztam a legfőbb Úrnak . . !

Csak erre pillantott föl és átörökölt büszkesége legott megrázta magát.

— Ön vigasztal? — kérdezte, helyreszilárdult hangon. — Téved. Nincs szükségünk kíméletre. Férfi vagyunk és király. De tévedett az is, aki azt gondolta,

hogy alattomos mesterkedésével célt ér. Emlékezünk még ígéretünkre, hogy „lesz igazság“. Nos, hát lesz és pedig azonnal! Jöjjön, kisasszony!

Főlegyesült és kilépett keményen. Úgy, hogy Mária alig győzte követni a munkaterembe. Nagy csend fogadta ott őket. Az ájtatoskodó Eleonóra időközben visszatért s aggódva kémlelte fiának felindult arcát.

— Felsőged neheztel?

— Mindössze úgy találjuk, hogy birodalmunk legszegényebb polgárnője se érné be a felsőged lakosztályával...

Jó, hogy sietve és szórakozotan búcsúzott a vendég. Így nem vette észre a tikkadt öreg szemekből kibugyanó könnyeket.

A császárnő sirva borult a mindég kezügybe eső Bözin kisasszonyra.

— Oh fény, fény, mindig a fény! — jajdult föl.

— Gyilkos fény, átkozott fény, ördög lámpása..! Pompás otthonba lakjak-e én, a bűnös állat, akinek Istene jászolban született..? És dőzsöljek, mikor milliók éheznek? Igen, igen, — bólogatott, könnyeit szárítva — így kívánják ezt tőlem, különben elfordul tőlem a fiam szíve...

— Hiszen Őfelsége olyan családiásan viselkedett kezdetben! — zokogott Bözin is, száraz szemmel.

Eleonóra keservesen bólogatott.

— Fiam volt, aki jött, de aki elment, annak a neve már csak felség.

A gyertyák búsan pislákolnak az ezüst kandeláberekben.

Bözin nem felelt. A többiek se szóltak. Mindössze Mária sóhajtott egy, mélyet.

Mennyi fájdalom! Milyen szakadékaik a léleknek és céloknak! Mennyi ragyogás és milyen kevés igaz emberi öröm!

Ráintett arra, amit megértett végre:

— Királyok sorsa!

XXI.

Mialatt a császár látogatóban járt, Lamberg visszatért a kabinetbe. A két fekete kulcsos kamarással, akiknek a felség ágyát kellett rendbentartaniok, megigazította a szétesűszott derékaljakat s a kulcsárnéval friss virágokat tétetett a házioltár tabernáculuma köré. Majd átnyitott a gardero-be-ba és kiválasztott egy térdigérő, világoskék brokát „*justeaucorps*“-ot. Gyászon kívül ezt viselte József legszívesebben s őt is számtalan kedves óra emléke fűzte a zubbonyhoz. Lila mellényt, bőrre-feszülő, finom atlasznadrágot keresett hozzá. Nagyon megörült az illő összeállításnak, mint ahogy általában örült ma este mindennek. Hiszen olyan sugaras kedvben bocsátotta útjára hatalmas barátját, akiért bármely percben kész lett volna életét adni! És olyan fényesen sikerült megint eltalálnia egy önmagának talán még be sem vallott kívánságát!

— Hát persze, hogy a magyar dáma . . !

A gróf keskeny, rózsaszínű ajkai finom mosolyra húzódtak.

— Az új udvarhölgy csillaga kezd fölfelé futni. Csak aztán baj ne legyen belőle! Mert ez a lány másnak látszik, mint a többi udvari meretrix!

Sorra mustrálta a szekrények tartalmát. Majd lezárógatta az ajtókat és vállatvont, ott folytatva a gondolatfűzést, ahol munkája elején félbehagyta:

— Eh, mit! Tud-e a mithológia olyan erényről, amelyik ellenállt volna Jupiternek? Még méltatlan formájában is hódított, hát mikor teljes isteni igézetében jelent meg! Ki tudja . . ! Azóta talán már meg is hódolt a kis magyar driász! A magas vendég jól odafelejtkezett, míg ők itt rakosgattak.

Az órára nézett.

Tizenegy mult! *A hora canonica* közeledik. Igazán jelentőségteljes fordulatnak kellene venni, ha még az éjfél is odaát éri a császárt! Bár hiszen eddig is felöltő a kimaradása.

— Úgy látszik, a felség megfelelő családias kört talált a családias viselkedéshez . . . !

Félhangon mormogva kifordult a ruhatárból és hosszan megnyújtózott a derűs várakozás zavartalan kéjében. Előbb jobbkarját lendítette el, mintha úszni akarna, aztán a balt. De az ott is maradt kimeredve a levegőben.

Egy perc s a császár ottállt a kabinetben.

Lamberg azonban nem annyira a váratlan betoppanástól kövült meg, mint inkább attól az arctól, amivel hatalmas barátja belépett. Egész másnak képzelte el a hazatérő császárt, aki új kegyencének légkörében sütkérezhetett ennyi időn keresztül s aki így szeszélyében kedvére kielégülhetett.

Ez a jövevény nem a sikert-aratott Jupiter, nem is az ő szeleverdi pajtása volt, hanem a szuverén. Mégpedig olyan nyomatékos fölséggel és gőgös harraggal, hogy térdre kellett bocsátkozni előtte s megvárni, amíg kegyeskedik levetni köpenygallérját, kesztyűjét, tollas baretjét és észrevenni alázatos szolgáját.

Ez meg is történt valahára.

— Lamberg!

József hangja szárazon és kurtán koppant.

— Szolgálatára, felség!

S a kegyencnek semmi kétsége nem maradt többé abban, hogy urával valami rendkívüli dolog esett. Valami éppoly megdöbbentő, mint veszélyeket rejtő élmény.

Fölemelkedett és várta a parancsot.

A császár az ajtóra mutatott:

— Ön azonnal megy és idevezeti hozzánk Carraffa grófnőt! Induljon!

A gróf hátrálva tünt el a brokátfüggönyök közt.

Percek teltek el így, mozdulatlan várakozásban. Végül a léptek újból fölhangzottak.

József visszafordult.

— Ön? Egyedül?

Egy megsemmisítő pillantás érte a kegyencet.

— Úgy szólt a parancsunk, hogy vezesse elő a főudvarmesternőt! Teljesítette a rendeletet?

— Megkíséreltem, felség.

— Az nem elég! Nem látjuk, akit hívatunk.

— Mert lehetetlen magammal hoznom.

— Lehetetlen?

Rárontó dühében a császár hegyes, ragadozó fogai összecsikordultak.

— Nekünk? Habsburg Józsefnek? Családunk és birodalmunk fejének? Itt, itt, ebben a házban?

— Felség, a grófnő már lepihent.

József keze lecsapott az asztalra, mely előtt állt. Szemfehérei fölfelé fordultak.

— Gróf, azt mondjuk, hogy tüstént itt legyen az az asszony! Ha a sírban feküdne is, fölkeljen! Megértett?

A kilincs csikordult. Aztán csönd lett megint. Mély, sűrű, baljóslatú csönd, mint forгатagos nagy viharok előtt. Az emlékezés egyszerre úgy hasított át rajta, mint a villám fénye.

— Cordona Katalin...! Az eperjesi hóhér, a nápolyi fenevad özvegye!

A császár fölzihált.

Tudta már, amin az elmúlt percek alatt hiába tépelődött! Tudta, hogy miről nevezetes feleségének főudvarmesterasszonya.

XXII.

Lamberg nem szeretett hazudni. Sok más jó tulajdonsága közt ez biztosította számára elsősorban császári barátja kegyét. Most az egyszer azonban mégse a valót mondotta. Őt is félrevezették. Mert a főudvarmesternő sohase volt éberebb, mint ezen az éjszakán. A Stuben-kapu felé nyíló szalonjában valamennyi girandola égett. De legjobban égett a szép

olasz asszony szeme, ahogy tekintetét Ruggiero pillantásába fúrta. Csak az asztrológus maradt sötét. Árnyéka óriás foltban vetődött a falra, ahogy hátát neki vetette a klavikordiumnak. Egy szót se veszített el abból, amit a fődvarmesternő gyors, kapkodó libegéssel előadott. Az pedig beszélt, lázasan, reszkető izgalmal.

— Caetano, a végső veszedelem órája ütött. Ami most kockán forog, az dicsőség vagy bukás, élet vagy halál. Vesse ön egybe: előbb a zárdai tudakozódások...! Keresik a laikát. Faggatják a főnöknőt. Aztán a főnöknő levele Neuburgból...! Félreérthetetlenül közli, hogy nyomukat vették. Majd az az átkozott kölyök ma reggel...! *Maledetta bestia*...! Hogy bele nem fojthattam a hangot! Így a magyar kreatúra elé szinte tálcán került minden. És hogy a cudar teremtés nem késlekedett az árulkodással, arra elég bizonyíték Lamberg próbálkozása. Vagy még mindég azt hiszi, hogy nincs mit tartanunk az ázsiai komtesztől? Nincs befolyás? A magyarok nem tehetnek semmit?

A riadt asszony halántékára tapasztotta két kezét.

Sápadt arcán szenvedő vonással folytatta:

— És a szécsényi konvent? Volt-e sürgösebb dolga, mint a lázadó kutyák birtokainak visszaadását elhatározni, mint kirántani talpam alól az élet lehetőségét?

Ruggiero nem felelt mindjárt. Mérlegelni látszott.

— Ne túlozzunk — vont vállat aztán. — Az a határozat egyelőre csak papiros. A kivitelhez pedig hatalom is kell.

— Azt akarja ön bevárni?

Az úrnő szinte felsikoltott türelmetlenségében és félelmében.

— Így akar álmélni, míg a hullámok összecsapnak a fejünk fölött?

Az olasz ajkát biggyesztette.

— Nem álmélnok én, hanem gondolkodom. Még mindég többet ér, mint az ön kapkodása. Utóvégre nem ég a ház.

— De már tüzet fogott! Vagy elfelejti, hogy a császár hívatott?

— Eh...! A szubrett elküldte Lamberget.

— Újabb követ fog jönni!

— Akkor ittlesz. Az ön felöltözéséhez mindenképen időt kell hagyniok.

— Ez minden, amit tud?

Caraffa asszony felzokogott kétségbeesett dühében.

— Hát igazán el akar veszíteni, Caetano?

— Csillapodjék, szépem! — ingatta fejét a magiszter. — Úgy emlékszem, — folytatta — hogy ön a Sárga Asszony engedelmével járt a kolostorban... Igaz?

— Igen, — bólintott a dáma. — Holmi álruhák-ról és a többiről azonban nem esett szó. A császárné nem ismeri a részleteket.

— Nem tesz semmit! A fontos az, hogy feleljen ön az én kérdéseimre pontosan: szedi a Sárga Asszony azt az orvoságot, amit a Favorita-beli kirándulás után rendeltem neki?

A főudvarmesternő kerekre nyitotta szemét.

De a másik nyersen ráförmedt.

— Igen-e, vagy nem? Válaszoljon és bízsa rám az összefüggést. Ahoz kevés egy asszony esze.

— Igen, — intett az úrnő, távol attól, hogy megneheztesse. Sőt az arcán bizakodás derengett.

— Igen, — ismételte újból.

— Nagyon okosan! És... megvan az illúzió?

— Teljesen. A remény minden tünete...

— A reggeli émelygések?

— Néha az ájulásig.

— Kívánczik a Sárga Asszony?

— A minap erővel tyúkhúst követelt, csokoládéval...

Ruggiero kurtán elvakkantotta magát.

Főlegyenesegett és lomhán kinyújtózott.

— *Per Bacco*...! Hiszen akkor meggy minden, mint a karikacsapás! Csak nem kell fejet veszteni.

Alig hangzott el bölcs óvása, amikor az ajtón kopogtattak.

A szubrett dugta be fejét. Sápadt volt és rémült. Caraffa asszony be se várta, hogy megszólaljon.

Izgatottan kiáltott rá:

— Már megint?

A szolgáló mentegetőzni próbált:

— Excellenc, én nem akartam nyitni. De három a svájciakból fegyverrel döngette az ajtót.

— És Lamber gróf..?

— Igen!

A rémült komorna nyelt.

— Ő is...

— Hagyott üzenetet?

— Hogy excellenciád azonnal induljon őfelségéhez. A gróf úr a császári antekamerában várakozik.

— Takarodj!

A főudvarmesternő Ruggierora nézett.

Az olasz gyors léptekkel sétált föl és alá. Egy fordulónál hirtelen megállt. Szembe villant társnőjével. Hangja suttogó, sietős és szakadozott lett.

— Kétségtelen! — bölintott. — A helyzet, úgy látszik, kellemetlenebb, mint hittem. Azonban még korántse menthetetlen. Ön tüstént bemegy a Sárga Asszonyhoz... Nem, ne tiltakozzék! Meg kell lennie! Utóvégre se kívánhatja, hogy mindig én kaparjam ki a gesztenyét a tűzből.

A dáma védekező keze aláhanyatlott.

A magiszter pedig folytatta, parancsoló nyomatékkal:

— Emlékezetébe idézi a felségnek, hogy braunschweigi hercegnő, a nagy Frigyes Vilmos leánya. Keltse fel önérzetét.

— Kopott fogás. Tovább!

— Ön kiélezi alárendelt szerepét a megkoronázott anyacsászárnő mellett.

— Rég kijátszott tromf. Tovább! Tovább, tovább Caetano, az Isten szerelmére, tovább! Valami okosabbat!

— Bőszítse fel a vén Madeleine ellen s hitesse el vele, hogy az konspirál. Érdekeire tör.

— A vakbuzgó asszony?

— Mit törődik azzal!

— De caro mio...! Ön lehetetlenséget kíván!

Az olasz toppantott.

— A veszedelemben nincs lehetetlen! Mindent meg kell kísérelni! Magyarazza meg neki, hogy az anyacsászárnő jámborsága csak színlelés. Arra való, hogy rokonszenvenné tegye magát a birodalom népei és fia előtt s hogy így az ártatlanság látszata mögött észrevétlenül kezébe ragadjon minden hatalmat az ő lekisebbítésére és megalázására.

— S ha nem hinné el?

— Eh! Itt a Rákócziné-féle fogadtatás! Ki kérdezte őt?

— Ez igaz.

— Végül pedig elhiteti ön a felséges maskarával, hogy a vén Madeleine csöppet se bánná, ha a fia elválna tőle, akit útál és hogy nagy papi összeköttetései útján titokban tapogatózott is már a Szentszéknél megfelelő módozatok iránt... Addig is igyekszik a császár figyelmét elvonni tőle s alkalmat adni a felségnek, hogy másutt lelje meg azokat az örömeket, melyeket feleségének betegszobájában meg nem talál.

— Az anyacsászárnő...?

— Ostoba!

Ruggerióról a türelmetlenség kezdte mindjobban lehámozni az udvaroncot.

Bosszúsan pattintott az ujjával.

— Nem hallott semmit arról, hogy a császár ma este anyja oldalán étkezett?

— Nos, és?

— Állítsa be úgy, mintha odaát dáridó folyt volna, ahol a szemforgató vén Madeleine fölvonultatta valamennyi dámáját a felség előtt, hogy kerítő alkalmat nyújtson egy konkubinátus kiszemelésére. Mi természetesen mindezt tudtuk — hála a bűvös pohárnak

és a csillagoknak! — és igyekeztünk, az ő érdekében, a nélkül, hogy őt a fölösleges részletekkel izgattuk volna, sorba meghiusítani minden fondorlatos tervet. Olyan eszközökkel, amik épp a kezünk ügyébe estek. A Sárga Asszony olyan babonás, hogy annál csak féltékenysége lehet nagyobb. El fog hinni minden mesét s megkíméli önt az éjszakai inkomodációtól, a dühös császárral szemben.

Válasz helyett Caraffa asszony a tanácsadó nyakába szökött.

— Caro mio ..! A legdrágább és legokosabb a világon, te!

— Kezdi már érteni? — pöffeszkedett a magiszter.

— Igen. Mindössze ...

— Nos?

— Egy valamire nem gondolt ön ...

— Mire?

A dáma arca aggodalmas kifejezésre nyúlt.

— Caetano, a Sárga Asszony bolondul fog viselkedni és a császár haragja rettenetes lesz.

— Mit fáj önnek braunschweigi Amália feje?

— De amikor nekünk holnap is élnünk kell! Még sok hasznát vehetnénk.

Az olasz lekicsinylőleg biggyesztette szép, keskeny száját.

— Felejtí az előbbi kérdéseimet. Nem megmondtam-e, hogy hagyja rám az összefüggést? Hát az áldott-állapot meséje mire jó? A megvadult birka öklelhet, a császári kos azonban nem nyársalhatja föl párját, mikor az életet, talán trónörökösöt hord. Vagy legalább is, ha azt hiszi felőle ... Az ennél a nemes Háznál nem divat.

A főudvarmesternő nem várt több magyarázatot. Törtetett kifelé. A magiszter karba fonta kezeit s nézte.

Most már erőre kapott a szemtelensége is.

— Ha minden jól megy, ne mulasszon el a tink-

túrákra holmi kis előleget kérni! — kiáltott a távozó után.

— Igen!

— Szükséges a pénz!

Az ajtó nyitva-futott. A hosszú termeken át, mint elnyújtott sakálvonítás, vonaglott keresztül a szó:

«Pénz» ...

S az olasz nevetett hozzá.

XXIII.

Az idő telt-mult és József még egyre várt. Ez az ismeretlen, feszült érzés a végletekig ingerelte. Szúrós bizsergésbe korbácsolta vérét s agyát olykor piros hullámokkal öntötte el.

Nagysokára kinyílt az ajtó.

Erre se mozdult mindjárt. Megmaradt elfordulva, hogy palástolja azt az ostornyilalásként átfutó rándulást, ami végighasított rajta és a mi talán szépséghiba lenne most királyi haragján. Érezte, hogy nincs többé egyedül a szobában, hogy valaki belépett, hogy az a valaki él és lélezkzik s hogy csak a karját kellene kinyújtania utána. Át akarta élni ezt a kéjes biztosságot, mielőtt szembesülne azzal, akinek hitvány létezésében se hitt azelőtt, olyan képtelennek tűnt föl előtte a gondolat, hogy a koronás uralkodó akarata elé gáncsot vethetne bárki halandó.

A gyász-ékköves gomb, melyet ujjai közt morzsolt, lepattant fonaláról erre a böszítő emlékre. Most hirtelen megfordult. De abban a percben el is ejtette a póruljárt gombot.

A rettegő és bűnbánó szolgáló helyett — akire várt — a császárné állt előtte, egész csontos hosszúságában kiegyenesedve, lángoló tekintettel.

A kettő összebámult s egy darabig szótlán méregették egymást. Amália petyhüdt orrcimpái nagy hólyagokat vetettek, míg József homlokán kiduzzadtak az erek.

Aztán kilépett a császár, közvetlen felesége elé.
Hangja sziszegve tört ki ajkai közül.

— Felséged...! Ismét bejelentés nélkül! —
— mondta.

Amaz rábiccentett, kurtán.

— Igen. Mindannyiszor, valahányszor házunk érdeke úgy kívánja, vagy mikor családi életünk tisztasága veszedelemben forog.

— Nem értjük és nem is felségedet vártuk, hanem udvarának egy tagját, akivel számadásunk van!

— S mégis én jöttem!

Amália hátraszegte fejét.

— Felséged valóságos hajtóvadászatot rendez környezetemben!

— Csak uralkodói jogainkat gyakoroljuk, amiben nem fogadunk el leckét.

— Uralkodói jogok?

A baljóslatú asszony minden ízében reszketett a dühtől.

Érdesen felkacagott.

— Felséged uralkodói cselekedetnek tartja: kopókat uszítani egy védtelen nő, egy régi ragaszkodó hölgyem nyomába, aki nekem nyomorult sorsomban egyetlen vigaszom? Éjjel, álmából fölveretni?

— Miért ne, ha bűnös? — csikordult a válasz. — Miért ne, ha ellene mert szegülni az uralkodó szándékának? Vagy volna itt más fő is, mint amely a birodalomé és Házunké?

— Van egy szív, uram, melyet felséged lábbal tapos! — vonaglott meg Amália ajka a fájdalmas haragtól. — Van egy odaadó lélek, aki ellen elkövetett minden rosszat, amit csak férfi asszonnyal tehet! Akit magától taszít, mikor pedig Isten és ember törvénye egyképpen ön mellé rendel! A trónra, amiben osztályosa vagyok! Ezt ön egész figyelmen kívül hagyta, mostanig, mikorra az én ezerszer megalázott önérzetem is megelégette a méltatlan sorsot. Íme, akit felséged szégyenpolcra állított, megmutatta, hogy ha gúnyt űznek belőle, egyetlen mozdulattal keresztül tudja húzni nélküle kieszt terveit!

— Ezt merészelte volna tenni?

— Amint látja felséged. Épp ezért igaztalan do-log lenne a svájciak fegyverével fenyegetni tovább Caraffa grófnőt, aki mindent, amit tett, az én egye-nes parancsomra cselekedett...

A fojtott hang egyszerre fölcsattant:

— ...mert mint császárné nem fogom tovább túrni a mellőztetést, mint nő a sértéseket és mint fe-leség a megcsalást! Elég volt a háttérbe szoríttatás-ból! Elég az ön anyja kétszínű játékaiból!

— Ön megtébolyodott!

József arca szinte szederjessé vált. Szemei — me-lyek végletekig ingerelt állapotában kidülledtek — közel álltak a megpattanáshoz. Egyik keze hirtelen fölemelkedett és megrándult. A másik kezével kellett lefognia, hogy visszatartsa egy helyrehozhatatlan mozdulattól, míg szája ismét rábotlott a kimondott szóra, melynél izgalmában nem talált közelebb-esőt:

— Ön megtébolyodott...

— Nem, — reszkettek a gúnytól és szenvedéstől Amália színtelen ajkai. — Biztosítom fölségedet, hogy sohase láttam világosabban, mint most, mint ahogy önnek is fölösleges a vízivóval küzdőt adni! Pontosan tájékozva vagyok mindenről. Tudok mindent, mint ahogy felséged is tud mindent. Tudom, hogy miért toldik át egyre inkább a hangsúly az ön anyja ud-varára. Hogy mire jók a klérussal és Rómával foly-tatott negédeskedések és hogy miért helyezi előnybe felséged az anyacsászárnő oldalán való étkezést saját legközelebbi családi körének! Tudom, tudom, tudom!

— Miért nem mondja hát? — szorultak ökölbe József kezei. — Miért nem mondja hát, mikor még van rajtunk sebezhető pont, amit meg nem vérzett!

— Felséged akarja?

Az éjszakai látogató sötéten felvillant s egész kö-zel hajolt férjéhez. Ugy, hogy orvosságoktól fanyar lélekzete annak arcába csapódott.

— Mert felséged anyjának már az én alárendelt helyzetem se elég! — lihegte. — Mert egészen ma-gához akarja ragadni a hatalmat és népszerűséget!

Mert alázatossága mögött a komédiás, szenteskedése mögött pedig a házasságbontó és kerítő cselvetése bujkál! Mert az oltárterítő leple alatt bacchanáliákat rendez felséged számára, hogy csak tőlem, nyomorulttól, eltérítse. Hogy tiltott örömök lépes vesszejével célja szolgálatába fogja!

A rettenetes beszéd elakadt. A vádló kifulladt. Úgy maradt ott, villogó tekintetét férje szemébe fúrva, mint egy szörnyűségekben kifáradt démon. Állt és várta azt a szomorú diadalt, mely szakadatlan családi jeleneteik után legalább a másik zavarát, elgázoltságát és meghunyászkodását juttatta mindég neki.

De a várt hatás ezúttal elmaradt. József nem sütötte le a szemét. Nem horgasztotta le fejét. A bíborfoltok helyett is, melyek olyan készen jelentkeztek máskor haragjában, mély, szinte ónos sápadtság lepte el arcát. Felső foka volt ez már a királyi és emberi indulatnak, amit nem kellett a hang viharzásával megtoldani.

Egész halkán szólalt meg a császár:

— Pártütésre engedetlenség! Cselszövésre elvetemült rágalmak! Egy bűnös helyett egész palotaforradalom! Íme, akikre büntetésünk ki fog terjedni! Meg fogják tanulni önök, a trón fejpárnáján éppúgy, mint annak zsámolyán, hogy mivel tartoznak Uruk-nak! S hogy ez az úr elég hatalmas a legsúlyosabb elégtételt venni az ellene és Háza becsülete ellen vétőkön! Megértette felséged, amit mondani akartunk?

— Amit „akart“ felséged: igen. — lobogtatta fel Amáliát még egyszer a kétségbeesett vágy: felülmárni igazával. — De akarat és lehetőség nem mindég járnak együtt. Felséged alkalmazhatna ugyan zsarnoki erőszakot az asszonyon, aki egymagában kiszolgáltatót, nem követhet el azonban merényletet a császár hitvese ellen, akit trónjának leendő örököse véd . . .

József megrándult, mint akit galváni ütés ért. Aztán csak állt és hallgatott tovább. Nézett nemlátó tekintettel maga elé. Mintha batáron utazna és futná-

nak el mellette a tájak. Mind, mind idegen tájak... Mintha beszédet hallott volna, melyet ismert és hallott ugyan a füle, de nem fogadott be az agya, annál kevésbé a szíve.

Azt a gyűlöletet, mely kiteljesedett benne, nem hűthette le többé a saját véréből fogant élet se, ami ezen az aszonyon, kínozóján és konjugális átkán keresztül ígérkezett. Azt a halálos bántódást, mely anyján, koronájának osztályosán át érte, nem felejtethette el többé trónjának várományosa sem. A bírhatatlanságig fokozott feszültséget, mely idegeit szaggatta, levezetni csak egy mód kínálkozott: beváltani, amit császári és férfiui fennszóval fogadott. Büntetni, a rettenetes fájdalomú sérelmekért, rettenetesen.

Fölemelte fejét s megnézte Amáliát. Mintha először-látott ismeretlen asszonyt nézne, akivel se gondolatának, se érzésének semmi közössége nincsen. Majd mentől halkabb, annál döbbenetesebb hangon mondta:

— Ön mától kezdve fogoly. Holnap virradattal száműzetésbe indul, engedetlen szolgálójával együtt. Ebersdorfot, ahova küldjük, nem hagyhatja el az uralkodó különös engedelme nélkül.

Rábólintott az ítéletre, sarkonfordult és elhagyta a szobát.

*

Másnap kora reggel egy kétfejű sasokkal kivert címeres udvari fogat gördült ki a Burgból. A lovak patkói dobogtak, mintha gyászposztóval bevont dobok szólának, városhosszat végig.

Aztán lemaradt a porfelhő mögött Vienna. A császári fészek, rétek, erdők, lankák és szőlősdombok felhőbe takaródtak s a csatornával toldott kettős folyó ezüstszalagja belevakult a ropnant szürkéségbe.

A hintó lejtőn ereszkedett alá. De ha lefelé vitt is az út, volt, ami feltört a guruló börtönből. Az átok, mely nem ismer távolságot. A bosszú, ami annál ádázabb lángot vet, minél jobban fojtogatják.